KARL KAUTSKY

Terorism și Comunism

Contribuție la Istoria Revoluțiilor.

Tradusă de AL. R. MOROIANU

Editura „CARTEA ROMÂNEASCĂ"
Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-sor I. St. Rasidescu
16, Strada Paris (fostă Doamnei), 16

3457

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

Kautsky e un socialist marxist, pe care n'avem nevoe să-l recomandăm nimănui. El e unul dintre puținii socialiști asupra cărora războiul n'a avut o influență proastă, pentru că multe din teoriile lui—fructele unei vieți de studiu și experiență—n'au avut nevoe de nici o piatră de încercare. Inteligent și conștiincios, el e unul din veritabilii stegari ai marxismului.

Această concepție socială, discutată de mulți și pricepută de puțini, a fost revendicată de bolșevici, cari n'au priceput-o de loc. Nepricepând-o, neștiind prin urmare ce să culeagă din ea și cum s'o adapteze,—au dat naștere unei serii de nenorociri, din cari nu se știe când și în ce chip va ieși Rusia.

Pentru ca să aducă o lumină în haos, Kautsky a scris, printre altele, o carte: „Terorism și Comunism",—apreciată elogios de toți intelectualii, pe fruntea cărora se poate pune o singură și nobilă etichetă: gândirea.

Se 'nțelege că bolșevicii, simțindu-se sângerați, au batjocorit-o și l-au făcut pe autor: renegat, decrepit, degenerat, mic-burghez, etc.,—după un vechiu obiceiu, cunoscut și'n mahalaua socialistă. Dar lui Kautsky, bâzâitul bolșevic nu i-a pătat seninătatea, fiindcă el știe că apanajul neputinței e calomnia.

„Terorism și Comunism" a fost terminată în vara anului 1919. Germania trecuse prin revoluția din Noembrie 1918 și încă nu era liniștită. Regimul socialist majoritar se consolidase prin vărsări de sânge; extremiștii: comuniști și reacționari militariști, nu-și plecaseră capul de tot. In Rusia, bolșevicii erau în luptă cu ultimii generali țariști; diferitele republici, smulse din trupul vechei împărății, șovăiau pe căi necunoscute. In Orient erau lupte continui și revolte nimicitoare. Occidentul, nedezmeticit încă bine și dibuind formula armoniei sociale, era asaltat cu revendicări bolșevice.

In asemenea situație, omului, chiar puțin comun, i-i greu să-și precizeze gândirea. Mintea se resimte de tulburarea ge-

www.dacoromanica.ro

nerală; ideile se schimbă după impresia momentului şi se încarcă cu patimă. Cu atât mai mare-i meritul lui Kautsky, cu cât, în astfel de împrejurări, el şi-a păstrat sângele rece şi înălţimea de cugetare pe care a avut-o întotdeauna.

Logica, bunul simţ şi demnitatea, nu-s nici apanajele burgheziei, nici ale proletariatului. Ele nu se găsesc în masse, ci în indivizi. Diferitele clase sociale, oricât s'ar învrăjbì, se întâlnesc pe aceiaşi culme, prin inşii reprezentativi, prin ce au ele mai bun.

De aceia, intelectualii, burghezi şi cei socialişti (cei veritabili) nu se pot urî, nu pot recurge la mijloace violente şi josnice,—aşà cum fac bolşevicii faţă de tovarăşii lor cuminţi. Adversarul leal trebue respectat întotdeauna, fiindcă în el nu respectăm numai persoana lui, ci şi ideia pe care o reprezintă.

De aceia, intelectualii de orice soi, cari vor cetì această carte, o vor preţuì,—fiindcă-i o carte scrisă de un intelectual, de un om cu simţul răspunderii, de un iubitor de adevăr, de un om de ştiinţă.

Poate multora li se pare ciudat să pomenim de ştiinţă, când îi vorba de mişcări sociale, de mişcări politice şi economice. S'ar părea că în acest domeniu nu sunt axiome, nu-s ipoteze, nu-s legi,—sau că, în orice caz, sunt, dar într'o stare embrionară şi aşà de puţine, în cât nu se poate alcătuì un sistem solid.

E adevărat că sociologia n'are precizia ştiinţelor exacte, că legile ei sunt mai mobile, mai suple şi mai greu de găsit. Ştiinţa propriu zisă e clădită pe materie şi din materie; oricât de vast i-ar fi domeniul, ea lucrează pe un teren luminat şi solid;—pe când ştiinţa socială e clădită în bună parte pe argintul viu al sufletului, terenul ei este tremurător şi plin de tenebre.

Legile sociale n'au rigiditatea şi universalitatea legilor ştiinţelor exacte, ele trebuesc adaptate fiecărui organism social, iar această adaptare presupune o serie de combinaţii ideologice, făcute după analiza organismului. Tocmai în aceasta stă greutatea sociologiei: în adaptare.

Printr'o imaginä: doctoriile în sociologie se prepară pe loc, din elemente cari au tăria de legi, dar cari nu pot fi combinate decât după ce s'a făcut analiza minuţioasă a organismului. Şi pentru ca această analiză să fie bine făcută, se cere: intuiţie, cunoştinţi solide psihologice şi economice şi metodă. Bine 'nţeles nu-i fără folos o întinsă cultură generală. Toate aces-

www.dacoromanica.ro

tea presupun o muncă îndelungată și o voință aprigă de a lupta pentru fericirea semenilor.

De aceia-i mai ușor să devii un bun astronom decât un bun conducător al claselor sociale și al poporului; dar, printr'un ciudat paradox, năvala mediocrităților e mai mare tocmai acolo unde se cer calități mai solide,—poate fiindcă sunt și mai multe portițe pentru defecte. Greșelile astronomilor sunt fără importanță, pe când greșelile conducătorilor au urmări funeste, nu numai pentru generația care le îndură, ci și pentru multe generații în viitor.

Un bun conducător trebue să fie ca albina, care culege miere din toate florile, indiferent de culoarea lor și de ce-ar crede fluturii, de pildă, despre ele.

Cartea aceasta a lui Kautsky, cetită cu atenție de toți câți vor îndreptarea relelor din țara noastră, va aduce mult bine și va feri de multe greșeli și pe cei ce conduc și pe cei ce vor să conducă, înainte de a fi învățat știința și arta conducerii.

„Terorism și Comunism" conține lucruri neștiute în țara românească decât de câțiva inițiați;—de aceia-i cu atât mai prețioasă. Sunt în ea pagini despre Revoluția franceză, despre Teroare, despre prima Comună din Paris, despre cea de-a doua Comună, despre socialism, despre regimul sovietist, pe cari nu mulți istorici și sociologi le-ar putea scrie. Peste tot, frumusețea gândirii se îmbină cu erudiția. Concluzia-i firească și științifică: prin democrație la socialism. *Nici un „burghez" înțelept nu s'ar lepădà de aceste două noțiuni așà cum le înțelege Kautsky, de sigur cu rectificări fără mare importanță.*

Faptul că această carte apare azi în traducere românească, după doi ani de când a fost scrisă, e un avantaj mai mult: tot ce se afirmă în ea a fost verificat în acești doi ani de desfășurare a evenimentelor, nimic n'a fost desmințit. Peste 30 de ani poate fi citită cu acelaș interes, ca orice carte de istorie sau de știință.

Sperăm că publicul cititor dela noi o va cinsti cum se cuvine.

Al. R. Moroianu.

www.dacoromanica.ro

PRECUVÂNTARE

Lucrarea de faţă a fost începută de aproape un an, dar fu întreruptă de revoluţia din 9 Noembrie. Aceasta îmi impuse alte preocupări, nedându-mi răgaz pentru studii teoretice şi istorice. Abia după câtevà luni am putut să mă reîntorc la ele, pentru a terminà lucrarea,—şi încă şi atunci la răstimpuri.

Acest chip de a scrie a stânjenit unitatea expunerii. Şi faptul că subiectul meu s'a lărgit întrucâtva în cursul muncei, păgubeşte şi mai mult unităţii. Punctul meu de plecare a fost problema principală a socialismului actual: atitudinea socialdemocraţiei faţă de metodele bolşevice. Fiindcă bolşevismul invoacă de predilecţie Comuna din Paris din 1871 ca pe un predecesor şi un model care căpătase aprobarea lui Marx şi fiindcă Comuna e prea puţin cunoscută de generaţia actuală,—mi-am pus în gând să fac o paralelă între Comună şi Republica Sovietelor.

Pentru ca Comuna să poată fi înţeleasă, a trebuit să mă urc la prima Comună din Paris şi, prin urmare, la Revoluţia franceză şi la Teroare. Asta mă duse la o altă paralelă cu Republica sovietistă şi-i adăugai studiului meu asupra Comunei, un studiu asupra Teroarei, asupra cauzelor şi urmărilor ei.

Aşà dar, în această lucrare se împletesc două idei conducătoare; câteodată una se îndepărtează de cealaltă. Am observat eu însumi neajunsul şi m'am gândit să împart lucrarea în două şi să înfăţişez deosebit o expunere asupra Comunei şi o alta asupra Teroarei. Totuşi, dacă nu uităm punctul meu de plecare—Republica sovietistă—aceste două chestiuni se vor găsì aşà de strâns legate, în cât îmi pare cu neputinţă să le despart. Nădăjduesc însă, cu toate greutăţile cari decurg din caracterul dublu al subiectului, că am isbutit să păstrez unitatea în înlănţuirea ideilor.

Oricât de academice i-ar părea cetitorului unele din concluziile mele, toate sunt de cea mai mare actualitate, căci nici

www.dacoromanica.ro

n'ar puteà fi altfel într'o epocă aşà de agitată ca a noastră. Firește că aceasta nu înseamnă că am potrivit adevărul după nevoile momentului, ci înseamnă că peste tot am dat la iveală, chiar când am vorbit de trecutul cel mai îndepărtat, numai paginile în stare să aducă lumină în haosul care ne învălue.

Dacă avem în vedere numai acest haos, rusesc sau german, vom găsì că înfățişarea şi perspectivele pe cari ni le prezintă sunt prea puțin îmbucurătoare: o lume cufundată în ruina economică şi'n nelegiuirea fratricidului; şi acolo şi aici, socialişti cari dețin puterea şi se poartă față de ceilalți socialişti cu cruzimea calăilor versailezi, pe cari întregul proletariat internațional îi înfierase, acum o jumătate de veac, cu disprețul şi cu indignarea sa.

Dar zările se luminează, dacă ne întoarcem ochii spre Internațională. Lucrătorii din Europa Occidentală s'au trezit; e'n sarcina lor să ajungă, prin mijloace mai demne, la rezultate mai bune decât cele pe cari le-am căpătat până acum în Răsărit. Dar pentru asta, ei trebue să învețe dela noi ca să distingă, după rezultatele pe cari le dau, diferitele metode ale luptei constructive. N'avem nevoe de o preamărire oarbă a metodelor de dinainte de războiu, ci de critica cea mai aspră. Mai mult ca oricând avem nevoe de ea, acum când Revoluția şi partidele-i socialiste trec printr'o criză dureroasă, în cursul căreia aceste diferite metode se ceartă pentru întâietate. Succesul revoluțiilor va atârnà într'o mare măsură de metoda pe care o va adoptà proletariatul.

Astăzi, datoria noastră cea mai de căpetenie e de a ne încercà metodele. Această lucrare caută să contribue la această încercare şi, prin urmare, la grăbirea Revoluției.

Charlottenburg, Iunie 1919.

K. Kautsky.

www.dacoromanica.ro

I.

REVOLUȚIA ȘI TEROAREA

Inainte de războiu o mare parte a democrației socialiste era pătrunsă de ideia că era revoluțiilor era închisă, nu numai pentru Europa occidentală, ci și pentru Germania și Austria. Cel care aveà altă părere era luat în râs ca un romantic al Revoluției.

Și iată că revoluția a isbucnit și că ea ia forme de o sălbătecie la care nu s'ar fi putut așteptà cel mai fantezist dintre „romanticii revoluționari".

Desființarea pedepsei cu moartea ajunsese, pentru orice social-democrat, o revendicare foarte firească.

Totuși, revoluția ne aduce teroarea cea mai sângeroasă aplicată de guverne socialiste. Bolșevicii, în Rusia, au deschis calea. Tocmai de aceia ei au fost foarte aspru înfierați de toți socialiștii cari nu împărtășesc punctul de vedere bolșevic, așà dar și de socialiștii majoritari germani. Dar, de îndată ce aceștia din urmă își simt puterea amenințată, recurg la aceleași mijloace teroriste pe care le înfierează în Răsărit. Noske calcă hotărât pe urma lui Trotchi, cu deosebire că el nu-și crede dictatura lui o dictatură a proletariatului. Dar amândoi își justifică opera lor sângeroasă prin dreptul revoluției.

In adevăr, a privì teroarea ca o parte integrantă a revoluției, e o concepție foarte răspândită: cel care vrea pe una din ele, trebue să se resemneze s'o primească și pe cealaltă. Ca probă, se citează totdeauna pilda marei revoluții franceze. Ea trece drept revoluția *prin excelență*.

Cercetările asupra teroarei, asupra condițiilor și urmărilor ei trebue deci, pentru a ajunge la bun sfârșit, să înceapă prin studiul regimului terorist al sanchiuloților. De aici deci vom începe. Aceasta ne va duce cam departe de actualitate, dar ne

www.dacoromanica.ro

va învăţă totodată să o înţelegem mai bine. Numărul asămănărilor dintre marea revoluţie franceză şi revoluţiile de astăzi, mai ales cea din Rusia, e cu adevărat isbitor.

Şi totuşi, revoluţiile din zilele noastre se deosebesc profund de cea din secolul al XVIII-. Pentru a ne da seama, ar fi de ajuns să comparăm proletariatul nostru, industria noastră, mijloacele noastre de transport cu starea de lucruri de acum o sută cincizeci de ani.

www.dacoromanica.ro

II.

PARISUL

Actuala revoluție germană n'are centru; Revoluția franceză, din contra, erà dominată de Paris. Nu s'ar putea înțelege nici Revoluția nici Teroarea, dacă nu s'ar ține socoteală de importanța economică și politică pe care o câștigase Parisul în Franța. Nici un oraș n'a exercitat, în al XVIII și în al XIX veac, o înrâurire egală cu a Parisului. Aceasta, datorită rolului pe care-l joacă capitala, centrul guvernământului într'un Stat modern, biurocratic și centralist, până în momentul în care desvoltarea capitalismului industrial înmulțind mijloacele de comunicație, introduce o descentralizare economică.

Intr'un Stat feodal, centrul său, monarcul, exercită o putere de mică însemnătate; funcțiunile sale sunt puțin numeroase și, prin urmare, aparatul său guvernamental e mic. Acest aparat poate fi ușor mutat dintr'un oraș sau dintr'un târg într'altul; monarcul e silit să o facă cu atât mai des cu cât mijloacele de transport sunt mai puțin desvoltate, cu cât o singură localitate dela o vreme nu poate să întrețină îndeajuns curtea monarcului și cu cât acesta are mai multe motive pentru a se face văzut în persoană în deosebitele părți ale domeniului său, acesta fiind singurul mijloc de a întreține credința și ascultarea. De aceia, în această epocă meșteșugul de monarc stă mai ales în a călători. Ca un nomad, monarcul caută mereu câte o pășune grasă și o părăsește după ce i-a secat toate bogățiile.

Totuși, încet-încet, aparatul administrativ se complică, mai ales în urma desvoltării comerțului, care înlesnește evoluția regimului economiei financiare și înlocuește contribuțiunile în natură, grele de transportat, cu impozite plătibile în bani, mult mai ușoare de purtat. Perceperea impozitelor face să crească

www.dacoromanica.ro

puterea monarcului; ea face în acelaş timp să crească aparatul administrativ reprezentat prin biurocraţie şi armatele permanente. Acest aparat nu mai îngădue să fie deplasat. El are nevoe de statornicie. De multă vreme, monarcul preferà ca reşedinţă oraşe importante, capitale aşezate în mijlocul Statului, servind ca centre de comerţ şi mai bogate ca târgurile de provincie. Unul din aceste locuri de reşedinţă ajunge deci reşedinţa permanentă a guvernământului—capitala sa. Acolo se strânge tot ce stă în legătură cu guvernământul; acolo se revarsă dările întregului Stat, şi numai o parte din aceste dări se întoarce din nou în ţară. Tot acolo se stabilesc furnisorii guvernământului şi ai curţii, precum şi financiarii, fermierii generali şi bancherii care fac afaceri de bani cu Statul.

In acelaş timp, puterea suveranului încălecà pe aceia a nobilimii, a cărei independenţă erà sfărâmată. Monarcul nu mai voià să mai rabde ca înalta boerime să locuiască departe de el, în castele. Ea trebuì să vină la curtea regelui, să se pună sub supravegherea lui personală, să facă numai operă inutilă şi deşartă de curtean. I se luă nobilimei funcţiunile ei independente în ocârmuirea ţării, pentru a fi date biurocraţiei statornicită şi plătită de rege. Boerii ajunseră, din ce în ce mai mult, paraziţi a căror singură treabă erà să-şi mănânce la curtea suveranului veniturile moşiilor. Ceia ce ei cheltuiau mai înainte în târgurile lor şi în castele, în mijlocul servilor, se scurgea acum în capitală şi îi măreà bogăţia. Clădiau palate alături de ale regelui, îşi cheltuiau în ele toate veniturile petrecând, pentrucă toate slujbele serioase nu li erau îngăduite. Şi parveniţii finanţei care răsăriau alături de ei căutau să-i ajungă în strălucire.

Astfel capitalele deveniau, contrar satelor şi restului oraşelor, „provincia“, nu numai centrele bogăţiilor ţării, ci şi centrele plăcerilor. Ele exercitau aşà dar o puternică atracţiune asupra oricărui locuitor al ţării şi asupra unor streini care posedau mijloacele de petrecere sau erau în stare, slujind desfătarea, să exploateze pe oamenii lacomi de plăceri.

Totuşi, elemente mai serioase furà deopotrivă atrase spre capitală. In castelele lor, nobilii, pentru a-şi trece vremea, n'aveau decât plăcerile cele mai grosolane: să se ghiftuiască, să se îmbete, să vâneze, să batjocorească fetele. Oraşul a dat naştere unor moravuri şi plăceri mai alese. Boerimea a învăţat să se intereseze de arte şi ocrotirea ştiinţelor ajunsese la modă: aşà că artiştii şi învăţaţii dădură şi ei năvală în capi-

www.dacoromanica.ro

tală, unde aveau cea mai mare putință de reușită. Pe măsură ce burghezia din capitală devenia mai tare, scriitorii și artiștii găseau în ea, în afară de nobilime, o clientelă pentru operile lor.

Neapărat, capitala atrăgeà în acelaș timp numeroși industriași și comercianți, indispensabili pentru a satisface nevoile tuturor elementelor de care am vorbit. Nicăeri n'aveai mai multă șansă de a face avere ca în capitală. Toți câți aveau spirit, încredere în ei și energie năvăleau din toate colțurile țării.

Totuși, toată lumea nu-și atingeà ținta. Mulți nu reușiră și totalul lor a alcătuit acest alt semn caracteristic al marelui oraș—massa proletarilor fără ocupație „Lumpen-proletariat" care căutau mântuirea în capitală. Acolo, în adevăr, puteau să se ascundă mai bine și aveau mai multă putință să dea peste un noroc de care ar fi știut să se folosească cu îndrăsneală, pentru a ajunge la isbândă; de alminteri ei știau să-l nască la nevoe, ca vestitul Ricaut dela Marlinière. Nu numai arta și știința, ci și o benchetuire desfrânată alături de mizeria cea mai neagră și de nenumărate crime, erau trăsăturile caracteristice ale capitalei.

Acestor particularități sociale ale marelui oraș, le corespundeà un spirit particular al populației. Dar n'a fost acelaș în toate capitalele. Și aici cantitatea se schimba în calitate. Intr'un Stat mic sau într'o țară înapoiată economicește, capitala erà un orășel în care trăsăturile caracteristice arătate mai sus se desvoltau în mod slab. Ceia ce se manifestà acolo cu mai multă evidență erà înrâurirea pe care curtea o exercità asupra populației, înrâurire nu numai economică și politică, ci și intelectuală. Curtenii căpătau, sub o formă mai grosolană, mai vulgară, mai naivă, mentalitatea burgheziei. Toată populația provinciei se resimțeà de ea; căci toată lumina îi veneà din capitală.

Astfel s'a format mentalitatea puternic monarchistă și slugarnică a Germaniei, cu numeroasele ei stătuleț. Această mentalitate întărâtà atâta pe cei dintâi apostoli ai democrației burgheze în epoca înmugurirei ei. Ea îi smulgeà lui Boeme această exclamație desperată: „Celelalte popoare sunt sclavi, Germanii sunt slugoi"—gândire pe care Heine o exprimà în acest vers și mai ironic:

Deutschland, die fromme Kinderstube,
Ist keine römische Mördergrube.

www.dacoromanica.ro

(„Germania, această nevinovată odae de copii, nu-i de loc o vizunie de tâlhari romani").

Spiritul se formează cu totul altfel într'o mare capitală. Cu cât oraşu-i mai mare, cu atât curtea pierde din importanţa numerică în comparaţie cu restul populaţiei care-şi caută acolo norocul. Numărul amăgiţilor şi al nemulţumiţilor e şi el mai mare, massa lor şi prin urmare şi puterea lor, mai considerabilă. Asta dă curaj nu numai acestei masse, ci şi opoziţiei care, fără a fi personal nemulţumită, îşi dă seama de metehnele Statului şi ale societăţii. O astfel de opoziţie există pretutindeni. In capitalele mici stetea în umbră; în oraşele mari puteà să se încerce să manifesteze.

Printre marile oraşe ale continentului european, cel mai mare erà, în al XVII şi al XVIII veac, Parisul, capitala statului celui mai de seamă din Europa, în această epocă. Către sfârşitul secolului al XVIII, Parisul aveà o populaţie cam de 600.000 de suflete. Weimar, reşedinţă care erà atunci centrul intelectual cel mai strălucitor din Germania, avea tocmai 10.000 de locuitori!

Populaţia Parisului se distinsese de cu vreme prin spiritul său de revoltă. Aşà, de pildă, în 1648, se răsculase cu Fronda în urma conflictului dintre guvern şi Parlamentul din Paris —Curtea supremă de Justiţie.

Se ridicară baricade şi regele fu silit să părăsească Parisul, în 1649, în acelaş an în care fu decapitat Carol I al Angliei. Lupta ţinù până'n 1652, când regalitatea trebuì să se resemneze să încheie o pace de conciliaţiune care, e adevărat, sfârşì în curând cu o nouă întărire a absolutismului. In această luptă, capitala se întovărăşise cu înalta boerime şi aceasta constituià o tovărăşie cu totul nepotrivită. Nicăeri înalta nobilime nu puteà să se menţină cu succes contra regalităţii. Impotriva lui Ludovic, Parisul nu avea aceiaş putere de rezistenţă pe care o avusese Londra împotriva lui Carol.

Fronda coincide cu tinereţea lui Ludovic XIV. Rezmeriţa Parisienilor şi fuga lui din capitală îi lăsară regelui o adâncă întipărire. Pentru a nu păţì încă odată o ruşine ca asta, el îşi mută reşedinţa afară din Paris. Ii fu greu să-şi lase acolo aparatul administrativ; dar îşi stabilì curtea într'un loc destul de apropiat de Paris, pentru a îngăduì legături permanente şi repezi cu capitala, şi totuşi destul de îndepărtat pentru a fi în siguranţă, în caz de tulburări. In 1672 fu începută la Versailles, la 18 kilometri de Paris, clădirea reşedinţei celei nouă, care trebuia să coste pe rege, sau mai degrabă pe poporul

www.dacoromanica.ro

său, un miliard de franci. In veacurile următoare, această reşedinţă trebuia să dovedească Parisienilor, nu numai odată, că ea fusese ridicată în potriva lor.

Oricât de hotărât se opuneà deseori Parisul puterii centrale, atitudinea lui faţă de această putere erà lipsită de unitate. Pe deoparte capitala ţinteà spre libertate şi independenţă; pe de altă parte bogăţia şi autoritatea sa se bazau pe mărimea şi pe tăria puterii Statului. Parisul trebuià să revendice autonomia comunei şi totuşi el câştigà mult prin centralizarea Statului pe care însăşi existenţa lui o favorizà.

Ceea ce a format, în decursul secolului al XVIII, puternica unitate naţională a diferitelor provincii şi cuceriri ale Franţei, a fost înainte de orice situaţia Parisului, care dominà toate părţile Statului. Ce-ar fi putut să-i unească pe Alsacieni cu Bretonii, pe Flamanzii din Dunkerque cu Gasconii? Toţi aveau vreo legătură cu Parisul, cei mai buni feciori ai lor acolo se întâlneau şi se contopeau într'o singură naţie. Parisul era în acelaş timp sprijinul cel mai puternic şi duşmanul cel mai tare al puterii centralizatoare a Statului, şi această contrazicere se simţeà în atitudinea capitalei faţă de provincie. La Paris furà descoperite cel mai din vreme cusururile şi abuzurile de care suferià regatul. Parisul, cel dintâi, avù curajul să le deà pe faţă şi să le înfiereze. Cel dintâi, el avù tăria să le combată. Parisul ajunse aşà dar apărătorul întregei naţiuni suferinde. Provincialii, presăraţi prin ţară, intelectualiceşte înapoiaţi, fără putere şi fără curaj, vedeau în Paris pe port-drapelul, pe mântuitorul lor, pe care deseori îl urmau cu entuziasm.

Dar nu erà totdeauna aşà. Căci acelaş Paris ajunsese mare şi puternic nu numai prin munca locuitorilor săi, ci şi prin exploatarea provinciei: partea leului din toată plus-valoarea produsă în provincie îi reveneà Parisului, unde în parte erà risipită şi în parte mergeà să îngroaşe capitalul, îmbogăţind şi întărind tot pe acei cari exploatau ţara.

Astfel încrederea în Paris, oraş al progresului, mergeà mână 'n mână cu ura împotriva Parisului, oraş exploatator, cu un antagonism între capitală şi provincie. Când unul, când celălalt din aceste sentimente stetea deasupra, după situaţia istorică.

Antagonismul economic se înăspreà prin contradicţia dintre mentalităţile care rezultau din diferenţa ambianţelor sociale. La ţară şi în provincie erà o stagnare economică, deci un conservatism strâns legat de concepţiile morale învechite.

www.dacoromanica.ro

Cel care nu credeà în ele, trebuià să se prefacă, căci în mediul îngust al satului şi al orăşelului fiecare erà supraveghiat de obştea întreagă.

Această supraveghere lipseà cu totul în oraşul mare. Acolo puteai să îndrăsneşti să-ţi baţi joc pe faţă de moravurile învechite, ele erau atacate de sus şi de jos: *şi* de nobilimea trufaşă şi lacomă de plăceri şi de mediurile capitaliste care voiau să egaleze nobilimea, *şi* de straturile inferioare ale maselor, pe care mizeria şi nesiguranţa statornică a traiului le făceau tot aşà de puţin respectuoase de limitele proprietăţii ca şi de legăturile de familie. Printre ei se găseau destui vânători de noroc şi intelectuali a căror mizerie şi nesiguranţă de trai deseori erau deopotrivă cu ale proletariatului, deşi erau admişi la viaţa de plăceri a nobilimei şi a înaltei finanţe din capitală.

Nu-i de mirare că bravii provinciali şi ţăranii urau desfrâul josnic al noului Babilon în aceiaş măsură în care spiritualii Parisieni îşi băteau joc de filistinismul şi de prejudecăţile provincialilor mărginiţi.

Ca şi în morală, opoziţia aceasta se vădià şi în religie. Ţăranul, izolat cum erà de univers, vedeà în popă pe singurul intelectual care se îngrijeà de el, care-i slujeà de mijlocitor cu lumea din afară, care-i aduceà ştiinţe de dincolo de zarea satului.

Oamenii necultivaţi dela ţară nu puteau doar ştì că aceste ştiinţe fuseseră de mult depăşite de evoluţia ştiinţifică. Ei erau legaţi de Biserică şi de religie şi-i respectau numai comorile *spirituale*. Nu se gândeau de loc să-şi însuşească moşiile Bisericei. Pe de altă parte, pentru Parisieni, bunurile Bisericei aveau mai puţină importanţă ca situaţia ei dominantă şi ca credinţele religioase.

Dacă în Evul mediu Biserica fusese mijlocul de a conservà ştiinţa, dela Renaştere încoace ştiinţa profană a oraşelor întrecuse cu mult pe a Bisericii. In ochii târgoveţilor ea nu mai erà un mijloc de a conservà ştiinţa, ci un mijloc de a-i împiedecà desvoltarea. Acest antagonism se mai înăsprise în urma măsurilor coercitive prin care intelectualii eclesiastici, simţindu-se din ce în ce mai puţin la înălţimea adversarilor lor, căutaseră să lupte contra concurenţii intelectualilor laici. Aceştia răspunseră cu armele intelectuale cele mai ascuţite: o ironie biciuitoare şi cercetări ştiinţifice aprofundate, şi ei continuară lupta împotriva Bisericei cu atât mai mult foc şi bună voinţă cu cât câştigau în multe împrejurări, şi cu condiţie să lucreze cu prudenţă, sprijinul, sau cel puţin neutralitatea, nobilimei şi

www.dacoromanica.ro

a biurocraţiei guvernante. Cât despre acestea, nu numai că luau în râs doctrina religiei strămoşeşti, ci erau şi încomodate câte odată de biserica catolică, fiindcă ea nu voia să se asocieze fără împotrivire la exercitarea puterii Statului. De aceia lupta împotriva Bisericii erà mai puţin periculoasă ca aceia împotriva absolutismului şi ea fu mai curând adoptată de opoziţia în faşe.

Totuşi, şi asupra acestui punct, găsim o oarecare lipsă de unitate. Clasele cârmuitoare se împotrivesc Bisericii, de îndată ce aceasta are pretenţia să lucreze ca organizaţie independentă; totuşi ea le pare indispensabilă ca unealtă de stăpânire faţă de clasele de jos. Această contrazicere se simte până în mediurile opoziţiei intelectuale. Voltaire strigând: „Ecrasez l'infâme —„Zdrobiţi pe păcătoasă!" (Biserica), găseà că religia trebuià să fie păstrată, pentru popor.

Aceiaş contrazicere se manifestă în straturile inferioare ale populaţiei parisiene şi la purtătorii ei de cuvânt. De sigur, ei luptau toţi împotriva Bisericei şi nici nu voiau să ştie de ea. Dar, conform situaţiei sociale a proletariatului, care-l împinge întotdeauna să scoată din orice şi fără rezerve consecinţele extreme, soluţiile cele mai radicale,—unii predicau ateismul şi materialismul cel mai absolut; alţii, din contra, urau acest fel de a gândì, pentrucă fusese al exploatatorilor aristocratici şi capitalişti (de dinainte de revoluţie, fie zis în paranteză). Opoziţia între socialiştii credincioşi şi socialiştii atei s'a menţinut în Franţa până'n al XIX-lea veac. Chiar Louis Blanc, în a sa *Istorie a Revoluţiei franceze*, e cu totul de părerea lui Rousseau şi a lui Robespierre care ţineau la religie, contrar ateului Diderot şi lui Anacharsis Clootz.

„Ei înţelegeau că ateismul consacră desordinea printre oameni, pentru că presupune anarhia în cer".

(Louis Blanc, *Hist. de la Révolution).*

Louis Blanc uità că, pentru atei, cerul nu există, precum nu există nici chiar bunul Dumnezeu.

După o sguduire aşà de profundă ca marea Revoluţie, toate aceste contradicţiuni şi nepotriviri trebuiau, ca şi antagonismele de clase, să se schimbe pentru o bucată de vreme în conflicte extrem de grave.

www.dacoromanica.ro

III.

MAREA REVOLUȚIE

Acelaș Ludovic al XIV, care de frica Parisienilor își stabilise reședința la Versailles, știuse să zdrobească ultimele veleități de independență ale nobilimei sale. El fu destul de tare, pentru ca regatul lui, în decursul luptelor contra tuturor vecinilor, să ajungă cel mai mare și mai puternic dintre Statele Europei. Dar la aceasta ajunse numai printr'un șir de războae care sleiră Franța cu desăvârșire și o aduseră pe marginea prăpastiei.

Ultimul său război,—pentru moștenirea tronului Spaniei,—care ținuse dela 1701 până la 1714 și se isprăvise fără izbândă pentru Franța, ar fi dat singur naștere unei revoluții, dacă atunci ar fi existat o puternică clasă revoluționară. Ura împotriva regelui era grozavă. S'a văzut în clipa morții lui, în 1715.

„Funeraliile lui se făcură cu cea mai mare simplitate, pentru a cruța cheltuelile și timpul"; poporul Parisului crezându-se scăpat de un jug nesuferit, când sicriul „marelui rege" trecu pe străzi, îl însoți nu numai cu înjurături și cu blesteme, ci și cu noroi și pietre. In toată provincia fu un chiot de bucurie, amestcat cu blesteme la adresa răposatului; pretutindeni se aduceau laude lui Dumnezeu; fericirea de a fi scăpat de acest despot se manifesta pe față și fără teamă. Lumea aștepta dela Regent pacea, libertatea de circulație, micșorarea dărilor". *(M. Philipson, Secolul lui Ludovic al XIV* pag. 518).

Poporul Franței avea încă de îndurat dureroasa experiență a urmașilor „Regelui Soare", înainte de a-și făuri singur istoria, în marea Revoluție.

Țara abia începuse să-și vină puțin în fire și fu aruncată în noi războae. Dela 1733 până la 1735 avù de susținut un războiu cu Austria, pentru Polonia și Lorena; dela 1740—48 luă

www.dacoromanica.ro

parte la războiul pentru moştenirea Austriei alături de Prusia, împotriva Mariei Tereza şi a Angliei; dela 1756—63 se luptă în războiul de şeapte ani alături de Maria Tereza, împotriva Prusiei şi a Angliei; dela 1778—83 conduse războiul împotriva Angliei, ca să susţină lupta pentru independenţa Statelor-Unite.

Aceste războae nu numai că au ruinat ţara, ci au fost conduse, în cea mai mare parte, într'un chip jalnic, fără chiar să-i aducă Franţei gloria militară. (Rossbach).

Cu ajutorul burgheziei, care se ridică, regalitatea răsturnase nobilimea feodală, nu pentru a o stârpi, ci pentru a o stăpâni fără rezerve. Regele se credeà punctul culminant al acestei nobilimi care-i erà trebuincioasă; doar din nobilimea dela curte, în totul credincioasă, îşi alegeà el de preferinţă pe conducătorii Statului şi ai armatei, despoind în acelaş timp aceiaşi nobilime de orice independenţă, destinând-o numai vieţii de plăceri, lăsând-o astfel să decadă moralicește şi intelectualicește şi împingând-o la ruina economică.

Pretenţiile boerimei faţă de ţărani deveniau cu atât mai mari cu cât decăderea ei morală, intelectuală şi economică erà mai vădită. Impilarea şi exploatarea ţăranilor întreceà orice margine, în timp ce ruina proprietăţilor fonciare, această bază economică a Statului, se agravà.

Pe de altă parte, Statul devenià din ce în ce mai necruţător faţă de nenorociţii ţărani, principalii birnici, căci nobilii, nefiind mulţumiţi că ruinau ţara cu diplomaţia şi războaele, căutau să se despăgubească de ruina lor, jefuind Statul. Ei găseau un sprijin în regalitate şi în Biserică, care reprezentà pe marii proprietari fonciari ai ţării.

In faţa acestei situaţii dezastroase se găseà Parisul cu burghezia sa care se ridică repede şi cu numeroşii săi intelectuali cari, mai bine decât în orice alt oraş al Europei, înţelegeau cusurul stării de lucruri politice şi sociale, o înfierau şi o biciuiau cât mai nemilos. Supt ei, erà o mică burghezie, cea mai tare, cea mai conştientă din toată Europa, şi un proletariat care nicăeri nu-şi aveà seamăn în privinţa numărului, a concentrării şi a exasperării.

Un conflict grozav erà de neînlăturat, dacă aceste două forţe potrivnice se ciocneau una cu alta.

Acest conflict isbucnì de îndată ce regatul ajunse la fundul lăzii, de îndată ce datoria sa crescuse aşà de tare că amenințà cu prăbuşirea şi nici un financiar nu mai voià să-i acorde credit.

www.dacoromanica.ro

Statele generale ale feudalității, care nu se mai adunaseră de la 1614, această reprezentare de castă a nobilimei, a clerului și a burgheziei, trebuiau să dea deslegare pentru biruri și împrumuturi noi, ca să ridice creditul absolutismului falit și să-i prelungească existența. Alegerile Statelor izolate avură loc în 1789 și aleșii fură convocați în reședința regală, la Versailles.

In acelaș timp, afară de curteni, toate clasele erau foarte înverșunate împotriva regimului guvernant. De cum s'au adunat, la 5 Mai 1789, Statele generale, în loc să voteze noi împrumuturi și biruri noi, se gândiră să reformeze Statul. Bine 'nțeles nobilimea și clerul concepeau aceste reforme altfel de cât burghezia; aceasta din urmă se ridică deasupra în izbirea dușmănoasă dintre caste. Statele generale deveniră o Adunare națională care-i dădù Franței o nouă constituție.

La început, forța Adunării naționale erà numai morală: ea se sprijineà pe convingerea că aveà la spate enorma majoritate a nației. Dar asta nu o puneà la adăpost de o lovitură de Stat a forței materiale. Pe aceasta, monarhia o posedà încă, pentrucă aveà armata și erà în stare să se servească de ea.

Dar trebuì să-și amintească de Fronda, de forța materială de care dispuneà Parisul. Numai după ce ar fi fost potolit Parisul, se puteà sperà să se disolve sau să se îngenunche Adunarea națională. Fură trimise deci numeroase trupe în capitală și când orice teamă fu înlăturată, se dădù lovitura de Stat: îndepărtarea lui Necker, ministrul impus regelui de Adunarea națională (12 Iulie 1789). Dacă Parisul ar fi privit-o liniștit sau dacă ar fi fost bătut de trupe, cursul Revoluției ar fi fost pentru o clipă încetinit. Dar Parisul se revoltă, trupele regelui șovăiră, massele proletariatului și ale micei burghezii puseră mâna pe arsenalul Invalizilor, unde găsiră treizeci de mii de puști și luară cu asalt cetățuia care se înălță în fața mahalalelor revoluționare—Bastilia (14 Iulie 1789).

Atunci își pierdură capul regele și curtea, atunci se răsculară țăranii în toată țara. Mai fuseseră mai înainte câtevà tulburări agrare, izolate, care fură înăbușite cu ușurință. Dar nici o putere n'ar fi putut să se împotrivească asaltului general care se deslănțuise. Parisul salvase și generalizase Revoluția. Totuși furtuna părù că se potolește încet-încet. Regele, dimpreună cu anturajul său feodal, recăpătă curaj; își recăpătă și atitudinea dârză față de hotărârile Adunării naționale; trupele fură iarăși adunate. Parisienii se convinseră atunci că nu erau în siguranță câtă vreme cârmuitorii Statului, regele și

www.dacoromanica.ro

Adunarea națională, se găseau la Versailles. Poporul Parisului voi să-i aibă supt supravegherea și înrâurirea sa directă. La 5 Octombrie 1789, cete mari de norod plecară din Paris la Versailles și-l aduseră pe rege înapoi.

Poporul nădăjduià acum că are să fie lăsat în pace, pentru a se puteà îndeletnicì cu pregătirea constituției și cu munca practică, cari trebuiau să-i asigure buna-stare în noile împrejurări.

La 14 Iulie 1790, Ludovic al XVI jură pe noua constituție. Dar o făcù împotriva voinții sale. Se simțeà prizonier la Tuileries; la drept vorbind, toate actele domniei ii erau silnice.

Nici nu se scursese un an dela jurământ și el o lua la fugă (21 Iunie 1791) și erà destul de nesocotit întărâtând poporul mai înainte de a fi ajuns la loc sigur: lăsà o hârtie în care declarà smulse cu deasila și nule toate decretele sale dela Octombrie 1789. Prea mare erà graba, căci el fù recunoscut în drum, oprit și readus la Paris.

In acea clipă, o mare parte din poporul Parisului, scoasă din fire, cereà ca regele să fie detronat. Totuși, tradițiile monarhiste erau încă prea adânc înrădăcinate în populație pentru ca această măsură să poată isbutì. Aceasta ar fi ajuns ca să scape viața lui Ludovic al XVI. In acest moment el riscà numai tronul. Soarta îi fu mai primejduită când, supt domnia lui, Franța se angajă în războiul împotriva monarhiilor coalisate ale Europei (April 1792). Acesta nu erà un război ca cele de mai 'nainte, pentru un câștig mai mult sau mai puțin însemnat de pământ. Ci erà un răsboiu al nobilimei feodale și al absolutismului din Europa împotriva unui popor care se liberase și care trebuià să fie iarăși robit, un adevărat război civil, cu toată cruzimea care caracterizează războaele civile. Dușmanul amenință poporul revoluționar cu o „nimicire totală", și aliatul dușmanului erà chiar regele.

In această situație, ideia de monarhie își pierdù repede forța; totuși Adunarea națională nu se putea încă hotărî s'o lepede. Tot Parisienii obținură ca Ludovic al XVI să fie închis, să fie convocată o nouă Adunare națională: Convenția, care trebuià să-i dea Franței o nouă constituție republicană (10 August 1792). In prima sa ședință, Convenția decretă în unanimitate suprimarea regalității (21 Septembrie 1792).

Cu toate acestea, Parisienii nu credeau asigurată Republica, câtă vreme trăià Ludovic al XVI. Ei cerură să i se facă un proces de înaltă trădare. Cea mai mare parte din Convenție, la început, dădù înapoi. Dar furia Parisienilor devenì iresisti-

www.dacoromanica.ro

bilă când aflară că se descoperise, la Tuileries, un dulap secret în care Ludovic al XVI ascunsese o serie de documente ce probau că regele cumpărarse pe câţiva parlamentari, printre cari pe Mirabeau; că avusese legături cu vrăşmaşul; că solda unei părţi din soldaţii săi care se luptaseră în rândurile Austriacilor împotriva Franţei fusese plătită de rege, chiar în timpul războiului.

Cu toate acestea, o fracţiune a Convenţiei căută să-l scape pe rege. Ea voià să apeleze la poporul Franţei; soarta lui Ludovic al XVI trebuià să fie hotărâtă printr'un plebiscit. Această încercare de a se slujì de provincie împotriva Parisului întâlnì împotrivirea cea mai energică a Parisienilor. Teama acestor din urmă învinse definitiv în Convenţie. „Apelul la popor" fu respins cu 423 de glasuri contra 276. Soarta lui Ludovic al XVI fu hotărâtă: la 21 Ianuar 1793 se suì pe eşafod. Dintre partidele republicane, cel care-l apărase mai cu seamă pe rege erà partidul Girondinilor; îşi trăgeau numele dela deputaţii care alcătuise sâmburele partidului lor şi pe care Gironda îi trimisese în Convenţie. Ei deveniră duşmanii cei mai înverşunaţi ai Parisului, a cărui heghemonie voiau s'o sfărâme. Franţa trebuià să fie constituită în Stat federativ:

„Patru zile după deschiderea Convenţiei, girondinul Lasource pronunţă cu aprobarea partidului său aceste cuvinte: Nu vreau ca Parisul, condus de câţiva intriganţi, să devină pentru Franţa ceia ce a fost Roma pentru imperiul roman. Parisul trebuie redus la $^1/_{83}$ de influenţă, ca fiecare dintre celelalte departamente".

(Cunow. Partidele marei Revoluţii franceze, p. 349).

Antagonismul dintre Girondini şi Paris luă la sfârşit formele cele mai sălbatece. Prin revoltele cari avură loc dela 31 Mai la 2 Iunie 1793, Parisienii căpătară dela Convenţie „suspendarea" şi arestarea a treizeci şi patru Girondini. Răspunsul fu uciderea lui Marat de către girondina Charlotte Corday, din Normandia (13 Iulie) şi, nu multă vreme după aceia, încercarea Girondinilor de a răsculà—în toiul războiului—Normandia, Bretania şi Midi. Parisienii nu se lăsară mai pe jos şi obţinură execuţia Girondinilor ce se găsiau la Paris (31 Octombrie).

www.dacoromanica.ro

IV.

PRIMA COMUNĂ DIN PARIS

a) Proletariatul Parisului şi mijloacele lui de luptă.

Până acum, am vorbit numai de „Parisieni". Bine 'nţeles, nu trebue să înţelegem supt acest nume toată populaţia Parisului, pentrucă aceasta erà împărţită în clase foarte opuse unele altora. „Parisienii" erau grosul populaţiei din capitală, mici burghezi şi proletari. Această ultimă denumire nu trebue dealminteri să evoce ideia proletariatului industrial din zilele noastre. Negreşit, la Paris erau câteva manufacturi, dar majoritatea lucrătorilor erà ocupată în tot soiul de servicii auxiliare—muncitori de rând sau salahori—ori erau calfe cari voiau să ajungă, cu timpul, meşteşugari independenţi. Alături de ei existau numeroşi mici meseriaşi sau lucrători la domiciliu, precum şi tot soiul de comisionari şi samsari, cari trăiau în mizeria cea mai neagră şi în nesiguranţa cea mai grozavă.

Această mizerie, această existenţă nesigură făceà ca situaţia lor socială să fie aceia a proletariatului, în timp ce situaţia lor de clasă, adică mijloacele lor de subsistenţă, făceau din ei mici burghezi, al căror ideal era traiul lesnicios. Nimic mai greşit decât a confundà mijloacele de subsistenţă cu situaţia de clasă, cum a făcut-o Lassale şi cum o fac astăzi acei dintre tovarăşii noştri ruşi, cari cred că interesele de clasă ale ţăranului sărac sunt deosebite de ale ţăranului bogat şi sunt aceleaşi ca ale proletariatului salariat din oraşe. Se face aceiaş greşală când se crede că micii capitalişti au alte interese de clasă decât marii capitalişti şi când se confundă opoziţia făcută capitalului financiar de cei dintâi cu antagonismul de clasă al proletariatului împotriva capitalului. Micii capitalişti vor să ajungă mari capitalişti; micii ţărani vor de asemeni să-şi întindă do-

www.dacoromanica.ro

meniul: *aceasta*, nu o societate socialistă, li e ţinta. Şi unii şi alţii vor să-şi mărească veniturile pe socoteala lucrătorilor, cei dintâi prin salarii scoborâte şi prin zile lungi de lucru, cei de al doilea prin preţuri ridicate asupra productelor.

Tot aşà, elementele sărace din Paris, în epoca marei Revoluţii, erau prin situaţia lor de clasă mici burghezi, deşi condiţiunile vieţii lor erau cele ale proletarilor. Aceste condiţiuni nu le impuneau nici un scop diferit de scopurile micilor burghezi mai chiaburi, ci îi deprindeau cu mijloace de luptă pe care micii burgheji mai bogaţi nu le priveau cu ochii buni.

Un om flămând nu poate să aştepte; îşi ese din fire, nu chibzueşte asupra alegerii mijloacelor; ţine mai puţin la viaţă; n'are nimic de pierdut decât lanţurile; îndrăzneşte totul, într'o epocă de tulburare generală când crede că poate câştigà lumea. Astfel, marea massă a populaţiei, proletariatul, devenì forţa care în timpul Revoluţiei mergeà orbeşte înainte. Indrăzneala-i desperată o făcù stăpâna Parisului, ea făcù din Paris stăpânul Franţei, făcând astfel ca Franţa să triumfe asupra Europei.

Mijlocul ei de seamă fu insurecţia armată. Răzvrătirile nu fură spontane, provocate pe neaşteptate de împrejurări, ci fură mai degrabă organizate. Ele erau produsul avântului spontan al masselor, nu al conducătorilor, şi tocmai aceasta le dedeà forţa de neînvins. Când trebue ca conducătorii să aţâţe la răscoală, fără ca să fie împinşi de jos, mişcării îi lipseşte forţa reală şi e condamnată la neizbândă. In timpul întregei perioade a fluxului revoluţionar, massele târau iar şefii erau târâţi. Câtă vreme a fost aşà; revoluţia erà în creştere. Când situaţia se schimbă, şi când conducătorii trebuiră să îmboldească massele pentru a le împinge la luptă, declinul revoluţiei începuse.

Aşà dar, o răzvrătire nu poate comptà pe succes decât când ia naştere spontan, fără ca sorocul să-i fie hotărât mai dinainte de conducători. Asta nu înseamnă că are mai mulţi sorţi de izbândă, când nu-i organizată. Rezmeriţele din Paris, în decursul marei Revoluţii, erau organizate de masse. Chiar cea dintâi mişcare, luarea Bastiliei, conţineà germeni de organizare. Pe urmă organizarea devenì mai strânsă, mai bine pregătită.

In timpul revoluţiei, fiecare comună îşi acordà cea mai mare independenţă. Printr'un decret din 22 Decembrie 1789, Adunarea naţională consfinţeà o stare de lucruri, care se produsese pretutindeni în urma neputinţei neaşteptate a puterii centrale.

www.dacoromanica.ro

Comunele căpătară o mare autonomie de administrație și de poliție locală, ele căpătară și comanda miliției civice, garda națională care se formase în orașe.

Totuși, burghezia se gândì de îndată să înlăture clasele de jos dela această putere autonomă. Adunarea națională stabilise distincția subtilă între cetățenii activi și pasivi. Activi erau cei cari plăteau o dare directă de valoarea a cel puțin trei zile de lucru. Numai ei aveau drept de vot în comune (adunări primare) și la Adunarea națională. Numai dintre ei se recrutau gardele naționale. Toate aceste organe deveniră astfel reprezentanții claselor înstărite. Dar la Paris „cetățenii pasivi" și prietenii pe care-i aveau printre „activi" și dădură o organizație alături de reprezentanța oficială a comunei. Ei se înarmară prin propriile lor mijloace.

Alegerile pentru Statele Generale fuseseră în cea mai mare parte indirecte pentru Tiers-Etat, dar votul erà aproape universal.

„In vederea alegerilor, Parisul fusese împărțit în 60 de districte care trebuiau să-și numească alegătorii. După aceste alegeri, districtele trebuiau să dispară. Dar ele dăinuiră și se constituiră cu dela sine putere în organe permanente de administrație autonomă... Nu se lăsară desființate și în clipa în care, în ajunul lui 14 Iulie, tot Parisul era în fierbere, ele începură să înarmeze poporul și să lucreze ca autorități independente... După luarea Bastiliei, districtele apar deja ca organe recunoscute de administrația muncipală... Pentru a se înțelege între ele, creiază un Biurou Central în care diverșii delegați se întrunesc și își fac comunicări reciproce. Astfel, din inițiativa poporului, se formează de jos în sus și pentru legătura organizațiilor districtelor eșite prin mijloace revoluționare, primul sâmbure al Comunei...

In timp ce Adunarea națională înmormântează încet-încet puterea regală, districtele și mai apoi secțiunile, își măresc încet-încet câmpul activității; stabilesc legătura între Paris și provincie și pregătesc terenul Comunei revoluționare din 10 August". (*Kropotkin, Revoluția franceză*, I p. 174—79). Potrivit punctului său de vedere anarhist, Kropotkin a stăruit mai ales asupra istoriei Comunei sub Revoluție. In afară de lucrările speciale, în el poți s'o studiezi mai bine. Tocmai de aceia partea acțiunei parlamentare, la el, e cu atât mai mult micșorată.

Adunarea națională căutase s'o sfârșească cu adunările districtelor. Decretul din 27 Mai 1790 modificà circumscripțiile electorale ale Parisului. Cele 60 de districte erau înlocuite prin 48 de secțiuni. Numai cetățenii activi puteau luà parte la adunări. Dar cetățenii pasivi nu prea se sinchisiră de această interdicție. Secțiunile deveniră centrul acțiunei revoluționare. In cu-

www.dacoromanica.ro

rând nu mai fu nici o chestiune privitoare pe comună sau Stat, de care să nu se ocupe secţiunile şi la deslegarea căreia ele să nu fi luat o parte activă. In acelaş timp secţiunile puneau stăpânire din ce în ce mai mult pe administraţia comunală pe care o întăreau sau direct sau prin mijlocirea delegaţilor şi a comisiunilor. Ca urmare, comuna funcţionă fără întrerupere. Numai asumându-şi un caracter permanent, putù ea să-şi desfăşure activitatea-i intensă.

La 10 August 1792 secţiunile înlăturară reprezentanţa comunală, redusă la neputinţă, şi alcătuiră o nouă comună revoluţionară, în care fiecare secţiune delegă trei comisari. De acum înainte Comuna Parisului, sprijinită pe secţiuni, conduse mersul Revoluţiei.

Istoria tradiţională n'a apreciat îndeajuns rolul secţiunilor. Munca lor fu aceia a masselor anonime. Marile nume ale Revoluţiei străluceau mai degrabă la Clubul Jacobinilor decât în secţiuni. Dar, prin aceste din urmă isbuteà Clubul să-şi realizeze opera; dealminteri atitudinea lui erà deseori zăbovitoare şi nehotărâtă. Numai proletarii, cari n'aveau nimic de pierdut, îndrăzneau să se asvârle în necunoscut fără nici o şovăire.

b) Causele Teroarei.

Comuna îi creiă proletariatului din Paris o situaţie preponderentă în Franţa revoluţionară. Această preponderenţă avea totuş un dublu înţeles, ca şi situaţia Parisului în ţară, sau ca şi aceia a proletariatului în societate.

Mici burgheji prin situaţia lor de clasă, „proletarii" din Paris se mărgineau numai la punctul de vedere al proprietăţii private a mijloacelor de producţie. Nu puteau să treacă de acest principiu, aveau nevoe de el, pentru a continuà producţia şi a trăì. Totuşi, nenorociţi cum erau, ei se arătau duşmani proprietăţii bogaţilor, a căror bună-stare îi revoltà, a căror bogăţie erà născută din mizeria lor. Din ura neîmpăcată împotriva marei proprietăţi feodale şi capitaliste îşi scoase poporul energia pentru a combate contra-revoluţia; doar această ură, dată fiind supremaţia Parisului, făcù din Parisieni avangarda revoluţiei ce lucrà în numele intereselor marei majorităţi a naţiunei. In luptele sale vajnice împotriva feodalismului şi a regalităţii în Franţa, şi împotriva întregei Europe monarhiste, proletariatul din Paris avea de partea lui toată forţa naţiei sale, care erà naţiunea cea mai puternică din lume. A-

www.dacoromanica.ro

ceastă forță el și o însușì, și prin ea putù să țină piept puterilor unei jumătăți din lume. Atunci se născù acel puternic spirit revoluționar al proletariatului din Paris, care îl pătrunse până'n zilele celei de-a doua Comune, până la sfârșitul ultimului veac, și făcù din el mărețul simbol al tuturor luptelor proletariatului internațional.

Pe de altă parte, această clasă erà alcătuită din cele mai sărace elemente din Paris, din cei cari aveau cea mai mare nevoe de mijloace eftine de existență. Această nevoe n'a fost simțită nici odată așà de tare ca în momentul Marei Revoluții, care fu o adevărată revoltă de foamete, în înțelesul cel mai exact al cuvântului. Dar această nevoe învrăjbeà din ce în ce pe Parisieni cu țăranii, cu samsarii, cu oamenii de afaceri, cu toate elementele care în această epocă erau cele mai favorizate de proprietatea privată a mijloacelor de producție. Câtă vreme viața economică erà stăpânită de mica producție, revolta acestor elemente erà cu neputință; de aceia nici nu și-o închipuise cinevà, nici nu încercase să o zădărască. Și când proletarii voirà și pe acest teren să tragă folos din puterea lor asupra Parisului și din a Parisului asupra provinciei, fură siliți să recunoască că fiind în minoritate, nu puteau să se mențină în chip statornic împotriva majorității. Nu izbutiră deci, cu toate triumfurile lor de mai înainte.

Proletarii intraseră în Revoluție cu speranța că măturând feodalitatea, aceasta va pune capăt tuturor mizeriilor, după cum de alminteri o făgăduise și o pretinsese burghezia. Și iată că, libertatea și puterea politică cucerite, burghezul și țăranul căpătau numai ei buna-stare. In orașele cele mari sărăcia nu dispăruse, ba chiar erà simțită uneori mai dureros ca niciodată.

Foametea și scumpetea vieții fură trăsăturile caracteristice ale întregii perioade revoluționare. Deseori ele sunt explicate printr'o nenorocită întâmplare, care făcù să coincidă această perioadă cu un șir de recolte rele. Ni se pare totuși că lipsa din timpul Revoluției nu poate fi explicată numai prin această coincidență, ci ține mai de grabă de însăși Revoluția.

Producția rurală, în această epocă, se îndestulà cu prisosință ea singură. Lăsând la o parte obiectele de lux, țăranul abia dacă avea nevoe de produsele industriale ale orașului. El producèà singur nu numai productele alimentare, ci și materiile textile, pe care le lucrà el însuși. Fabricà în casă cea mai mare parte din mobilele lui simple și din unelte; cât despre rest,

www.dacoromanica.ro

ceeace puteà să ceară dela industrie, îi erà furnizat de câțiva meșteșugari de țară.

Dacă, cu toate acestea, avea nevoe să-și vândă produsele la oraș, n'o făceà din nevoia de mărfuri, ci ca să aibă bani, pentru a plăti dările pe cari i le cereà Statul. Nu puteà să le plătească dacă nu duceà la târg grâu, vite, vin și alte producte.

In acelaș timp trebuia să plătească dijme în natură seniorului feodal și să facă corvezi pe moșia boerească. Productele agricole, care se îngrămădeau astfel în mânile seniorului, numai în parte îi serveau pentru trebuința personală; cea mai mare parte erà și ea vândută, ca să se obțină bani pentru viața de plăceri la oraș.

Dările și *taliile*[1]) pe deoparte furnizau banii care se revărsau în Paris unde erau cheltuiți, pe de altă parte productele care puteau fi cumpărate în schimbul acestor bani, pentru a hrăni pe Parisieni.

Revoluția desființă taliile; ea întrerupse pentru o bucată de vreme și perceperea impozitelor, Statului lipsindu-i mijloacele de constrângere pentru a le percepe. In consecință, țăranii erau mai puțin siliți să vândă ca mai înainte. In primul loc, ei se folosiră de noua lor libertate pentru a mâncà cât le cereà stomacul, pentru a sfârși cu această foamete la care-i condamnase Statul și feodalitatea. Dacă le mai rămâneau producte de vânzare, nu le desfăceau decât cu prețuri foarte mari. Nimic nu-i sileà să vândă. Numai aceasta pricinuià scumpetea vieții și o dușmănie între Paris și provincie. Această dușmănie luă câteodată formele cele mai acute. In 1793, Convenția ajunse până acolo că alcătui o „armată a Revoluției" de 6000 de oameni care trebuià să fie trimisă la țară ca să rechiziționeze alimente pentru Paris. O măsură analoagă a fost aplicată de curând în Rusia și tot cu atâta nesucces. E unul din numeroasele puncte de asemănare—deși numai exterioară—între revoluția rusă din zilele noastre și marea revoluție burgheză din secolul al XVIII. Dușmănia de care vorbiam fu înăsprită prin războiul ce duse la „încercuirea" Franței și întrerupse orice import care ar fi putut umple lipsa de mărfuri. Războiul aduse Parisienilor o mărire a lipsei, dar tot odată impuse țăranilor noi poveri militare și mai ales serviciul obștesc. Parisienii erau în cel mai înalt grad interesați să învingă. Ca centru revoluționar, Parisul ar fi avut cel dintâi de suferit urmările unei înfrângeri. Pe de altă parte, sentimentul național la Paris erà mai desvoltat ca

[1]) Un soi de impozit cu dublu caracter: personal ori real.

www.dacoromanica.ro

oriunde. Mărirea şi puterea Parisului erau strâns legate de mărirea şi puterea ţării. Montagnarzii, această extremă-stângă a Convenţiei, proclamaseră formula „Republicei una şi indivizibilă" şi cuvântul de „patriot" erà tot una cu acel de revoluţionar extrem.

Cu totul alta fu la războiu atitudinea ţăranilor. Cei care locuiau aproape de graniţi voiau, neapărat, să fie scăpaţi de cotropirea duşmană. De alminteri, victoria streinilor i-ar fi ameninţat pe ei cei dintâi cu reîntoarcerea sarcinelor feodale. Avântul lor patriotic fu, deci, egal cu al Parisienilor. Aceasta fu adevărat mai cu seamă pentru Alsacieni. Cu totul alta fu mentalitatea ţăranilor îndepărtaţi de hotare şi pe care cotropirea duşmană nu-i ameninţà. Aceşti ţărani nu înţelegeau sensul politic al războiului, ei nu-i resimţeau decât poverile, cari, după părerea lor, li erau impuse de Parisienii ucigaşi de regi şi nelegiuiţi. In unele împrejurări, şi când găseau conducători, provincii ca Vandeia, Normandia sau Bretania împingeau opoziţia până la revoltă pe faţă. Şi aceşti conducători li erau daţi de aristocraţii contra-revoluţionari. Totuşi, chiar burghezia revoluţionară reprezentată de Girondini, încercă odată, după cum am văzut, să răzvrătească provincia împotriva Parisului.

Finanţa se găsì, ca şi ţăranii, în duşmănie cu proletarii şi cu micii burgheji. Duşmănia lor fu chiar mai limpede şi fu simţită mai direct. Nu erà duşmănia între lucrători şi capitaliştii industriali, aceştia nejucând atunci mare rol. Chiar după Revoluţie, Saint-Simon îi considerà pe industriaşi ca o clasă muncitoare. Massele Revoluţiei duşmăneau mai degrabă capitalul financiar şi negustoresc, pe speculatori, pe cămătari, pe samsari, pe acaparatori. Negreşit, nu ei creiau lipsa, dar o exploatau şi agravau criza. N'avem nevoe să ne întindem asupra acestor fapte. Aproape de cinci ani, asistăm amărâţi la un spectacol analog.

In plină mizerie, câştigurile realizate din scumpirea vieţii erau mai ales revoltătoare. Dela 1792, aceste câştiguri erau sporite cu ale furnisorilor armatei şi cu ale speculatorilor de pământuri. Adunarea naţională expropriase bunurile Bisericei, cam o treime din proprietatea fonciară a Franţei.

Trebue să adăogăm bunurile aristocraţilor emigraţi, cari fugiseră, pentru a combate din afară Revoluţia. Şi proprietăţile lor fură confiscate. Totuşi această enormă massă de pământuri nu rămase în stăpânirea naţiei, nici nu fu împărţită ţăranilor săraci; ea fu vândută după criza financiară care provocase în urmă Revoluţia, dar pe care Revoluţia n'o desle-

www.dacoromanica.ro

gase. Ba dimpotrivă, această criză fu agravată prin faptul că ţăranii nu mai plăteau dări. Vinderea pământurilor confiscate folosì celor cari, cu puţini bani, căpătară terenuri noi, cei mai mulţi numai cu scopul de a le îmbucătăţì şi de a revinde parcelele cu preţuri ridicate. Criza financiară a Statului nu fu de loc înlăturată, dar speculaţiunile asupra pământurilor aduseră mari câştiguri. In această situaţie critică, Statului nu-i rămase decât mijlocul prea comod al emisiunii de hârtie-monedă, al asignatelor revoluţionare, care luă în curând dimensiuni monstruoase. Urmă o nouă urcare de preţuri, pe care speculatorii şi agiotorii ştiură iarăşi să o întrebuinţeze în folosul lor.

Aşà se ridică pe ruinele vechei proprietăţi feodale noua proprietate capitalistă; aceasta crescù în aceiaşi vreme şi în aceiaşi măsură cu mizeria, şi în timp ce puterea proletariatului începuse să fie simţită din ce în ce mai mult. Această situaţiune ciudată demonstrà într'un chip luminos că posedarea puterii politice nu poate ea singură să paralizeze influenţa legilor economice, din moment ce condiţiunile sociale nu se pretează la aceasta. Dar proletarilor din Paris li erà foame şi „pântecul flămând n'are urechi".

Ei nu căutau să înţeleagă ce erà cu putinţă şi ce nu erà în anumite condiţiuni economice. Ei deţineau puterea şi erau hotărâţi să se servească de ea, pentru a atinge acel regat de egalitate, de fraternitate şi de propăşire universală, pe care gânditorii burgheji li-l făgăduiseră. Ne putând să modifice procesul producţiunii, ei căutau, cu ajutorul puterii, să modifice repartizarea produselor şi aceasta prin mijloace care s'au reînoit din belşug în zilele noastre: preţuri maximale, împrumuturi silite (ceva în felul impositelor noastre pe câştigurile de războiu) şi alte măsuri analoage. Totuşi, producţiunea fiind extrem de împărţită, statistica lipsind şi puterea centrală neavând autoritate asupra comunelor, aceste măsuri, în epoca marei Revoluţii, erau şi mai neputincioase de cum sunt astăzi în faţa mizeriei.

Contradicţia dintre puterea politică şi situaţia economică a proletariatului se vădià din ce în ce mai limpede. In acelaş timp jugul războiului se făceà din ce în ce mai greu. Cârmuitorii proletari, în desperarea lor, recurseră deci din ce în ce mai mult la mijloace extreme, la măsuri sângeroase, la Teroare.

www.dacoromanica.ro

c) Insuccesul teroarei

Prin Comună, micii burgheji și proletarii revoluționari din Paris stăpâniau întreaga Franță. Dar ei se fereau să exercite această putere într'un chip direct și să proclame: toată puterea Comunei. Ei știau că nu se putea păstrà unitatea țării și nu o puteau stăpânî decât printr'o Adunare care s'o reprezinte în întregime; de aceea se fereau să se atingă de Adunarea națională, de Convenție. Ei nu exercitau puterea *fără* ea, mai puțin încă *împotriva* ei, ci *prin* ea.

Aceiași politică intrà probabil în planurile lui Lenin, altfel nu s'ar putea înțelege cum a lăsat el să se facă alegerile pentru Constituantă și de ce a convocat-o. Totuși Comuna a avut mai mult noroc ca Lenin; ea știà să se folosească de această armă puternică pe care Lenin, încă din prima zi, fără voia lui o înlătură.

E adevărat că Montagnarzii care lucrau în deplină înțelegere cu Comuna, formau minoritatea Convenției; e adevărat iarăși că majoritatea ei nu erà alcătuită numai din oameni politici hotărâți și convinși. Mulți dintre ei se arătară șovăitori și puțin siguri. Se lăsară influențați de centrele din Paris și când această influență nu erà de ajuns pentru a-i face să voteze la fel cu Montagnarzii, o presiune energică izbuteà întotdeauna să le smulgă votul voit. Cu ajutorul acestor molusce, acestei „mlaștini", *Muntele* dispuneà de majoritatea Convenției. Totuși, timpul dedea zor și cereà deseori măsuri extraordinare, cărora acțiunea legislativă a Convenției nu puteà să le facă față. De alminteri legile nu puteau să înlăture durerile și mizeriile sociale. Orice lege de represiune, cât de severă ar fi, își mărginește dela sine acțiunea, prin faptul că prescrie reguli anumite. Ea oferă astfel celor asupriți mijloace de rezistență, de care ei știu să se servească, numai să fie măcar cât de cât iscusiți. Orice politică de împilare îndreptată împotriva fenomenelor cari au rădăcini adânci în împrejurări și cari nu pot prin urmare să fie stârpite, se vede, mai curând sau mai târziu, silită să se deseotorosească de piedicile legilor pe cari ea însăși le creiase și să se transforme în împilare fără legi, în *dictatură*. Aceasta, și numai aceasta, constitue sensul dictaturii, din moment ce se înțelege prin acest cuvânt nu o *stare*, ci un *regim*. E o putere arbitrară, care, firește, nu poate fi exercitată decât de o mică minoritate, strâns unită, sau de un singur om. Orice grupare mai mare are nevoe, pentru a lucrà laolaltă, de reguli definite mai dinainte, de oarecare

www.dacoromanica.ro

ordine socială; e legată așà dar de legi. Tipul dictaturii, ca formă de guvernământ, este *dictatura personală*. O dictatură de clasă ca formă de guvernământ este un non-senz. Nu se poate concepe stăpânirea unei clase în afara oricărei legi.

Legile de represiune împotriva agiotorilor, a speculanților și a contra-revoluționarilor neajungând la rezultatele voite, elementele proletare recurseră la dictatură.

Din ziua de 25 Martie 1793, Convenția trebuì să numească un „Comitet de salvare publică". Acesta căpătă încet-încet puterile unui stăpân absolut; numărul membrilor săi erà foarte restrâns: fixat la început la 25, fu redus apoi la 9. Deliberările Comitetului erau secrete. El controlà pe miniștrii și pe generali, numeà și destituià pe funcționari și pe ofițeri, delegà reprezentanți în misiuni, învestiți cu puteri nemărginite, luà toate dispozițiile pe cari le credeà necesare. El erà, de sigur, răspunzător față de Adunarea națională, dar aceasta erà numai o formalitate: Comitetul doar făceà să tremure Adunarea. Totuși, pentru a mărginì această atotputernicie, se hotărî ca Comitetul să fie reînoit în fiecare lună și să nu poată dispune de tezaurul Statului. In scurt, Comitetul de Salvare publică devenì, prin excelență, organul Montagnarzilor. Pe măsură ce puterea sa dictatorială se întindeà, în propriul lui sân se ridicà la fel puterea dictatorială a unui singur om: Robespierre.

Fură creiate două instituții noi, ca să servească de unelte dictaturii. Ele putură lucrà într'un chip cu totul arbitrar. Erau: un organ de poliție „Comitetul de siguranță generală" și tribunalul revoluționar, care aveà de judecat toate năzuințele contra-revoluționare, toate atentatele împotriva libertății, egalității și unității patriei. Erà de ajuns să fii denunțat sau bănuit de un „patriot", pentru a fi condamnat la moarte de acest tribunal, fără nici un recurs.

In a sa istorie a Revoluției franceze, Louis Blanc expune astfel organizația regimului Teroarei:

„Un club neobosit, acel al Jacobinilor, însuflețind Parisul cu suflarea sa;

Parisul, împărțit în comiții populare, sub numele de secțiuni, ce-i exprimau cugetul;

Comuna, centru al secțiunilor, aducând în Adunarea națională expresia gândirii Parisului;

Adunarea formulând această gândire în lege;

Comitetul de salvare publică dându-i pretutindeni viață: în administrație, prin alegerea agenților săi; în armate prin repre-

www.dacoromanica.ro

sentanţi; în fiecare parte a Republicei, prin Comitetele revoluţionare; Comitetul de Siguranţă generală ocupându-se cu pândirea neascultării;
Tribunalul criminal extraordinar grăbindu-se s'o pedepsească... Astfel se înfăţişa mecanismul revoluţionar".....
(Histoire de la Révolution française, Bruxelles, 1856, II p. 519).

Acest aparat lucrà în chipul cel mai nemilos. Se nădăjduià să se sfârşească odată cu comerţul clandestin, cu agiotajul, cu specula, decapitând pe acaparatori, pe agiotori, pe speculatori. Totuşi, situaţia economică interziceà mai mult ca oricând oricărui meşteşug şi lucru manual, să fie un isvor de bogăţie. Mai mult ca oricând, cine nu avea bani, bani mulţi, erà condamnat, cel puţin în capitală, la cea mai mare mizerie. Teroarea nu terorizà pe căutătorii de arginţi, ea îi sileà numai să apuce pe poteci şi creià un isvor de avuţie şi de corupţie —bacşişul.
Cu cât primejdia de a fi prins era mai mare, cu atât erai mai dispus să cumperi tăcerea denunţătorilor posibili cu preţ mare. Şi cu cât mizeria devenià mai mare, cu atât mai puternică se făceà pentru unele organe ale administraţiei revoluţionare ispita de a-şi creia un nou isvor de venituri, închizând ochii. Aşà că, deşi ghilotina lucrà într'una, averi noi se îngrămădeau mereu, capitalişti noi apăreau în locul celor cari fuseseră executaţi, şi foametea nu descreşteà.

Deseori aceşti noi capitalişti eşiau direct din mica burghezie, din proletariat, din rândurile revoluţionare, unde ei treceau drept cei mai îndrăzneţi şi mai îndemânateci. Negreşit, aceştia nu erau dintre cei mai greu de înduplecat. Iar cei mai buni revoluţionari, cei mai dezinteresaţi şi cei mai devotaţi, smulşi de luptele continui dela hotare sau de luptele civile, dispăreau unii după alţii.

Astfel, rândurile proletariatului revoluţionar erau slăbite din două părţi deodată: prin moartea celor mai buni şi prin dezertarea acelor mai îndemânateci cari treceau în clasa exploatatorilor. Din amândouă părţile el îşi prăpădeà elementele cele mai energice.

Cei ce rămâneau se descurajau şi cădeau din ce în ce mai mult în apatie. Revoluţia durà de patru ani; ea adusese foloase, ba chiar avere ţăranilor şi financiarilor; cât despre proletarii cari luptaseră cu cel mai mare devotament şi cari is-

www.dacoromanica.ro

butiseră în sfârşit să concentreze puterea Franţei, foamea lor, departe de a fi potolită, crescuse şi mai mult. Chiar Teroarea cea mai sângeroasă nu îmbunătăţeà situaţia proletarilor. Ce mai puteau ei să aştepte dela politică? Indoiala, nemulţumirea şi oboseala începeau să se strecoare în spiritele lor.

Pe de altă parte, Comuna din Paris impusese proletarilor cele mai mari sarcini. Am văzut că forţa secţiunilor se bazà pe participarea constantă a tuturor cetăţenilor la opera sa: secţiunile ţineau şedinţe fără răgaz şi îndeplineau ele însile, pe cât se putea, toate funcţiunile administrative.

Dela o vreme, aceasta nu mai fu cu putinţă. Proletarii şi micii burgheji din secţiuni trebuiau să se gândească să producă. Cum ar fi trăit, altfel? Un lucru de mântuială, mereu întrerupt, n'aduceà cine ştie ce spor. Câtă vreme mai păstrau focul revoluţionar, câtă vreme nădăjduiau ca politica revoluţionară să le aducă o bună-stare economică, ei se resemnau în faţa ruinei cu care-i ameninţà starea de lucruri. Dar în ziua în care încolţì îndoiala, căutară mântuirea în munca productivă, nu în politică.

Ei îngăduiră din ce în ce mai bucuros să se ia secţiunilor funcţiunile una după alta, lăsându-le funcţionarilor plătiţi de Stat—ceiace duse mai târziu la centralizarea biurocratică a Imperiului. Se întâmplă în acelaş timp că avantajul numeric în secţiuni trecù încet-încet la oamenii bogaţi şi la coteriile cari plăteau, dispunând de răgazuri neîngăduite proletarilor şi micilor burghezi, cari, reţinuţi de muncă, se abţinură din ce în ce mai mult.

Descreşterea activităţii revoluţionare a secţiunilor reese din decretul Convenţiei din 9 Septembrie 1793, care fixează la două pe săptămână numărul întrunirilor secţiunilor şi acordă celor cari trăesc din munca lor manuală doi franci ca indemnitate, pentru fiecare şedinţă. Cu toate acestea, întrunirile fură frecuentate din ce în ce mai puţin.

In acelaş timp, legăturile dintre masse şi conducători se modificară şi ele. In timpul perioadei ascendente a revoluţiei, massele împinseseră pe conducătorii şovăitori, le inspiraseră energie şi încredere. La fel sunt legăturile veritabile dintre masse şi conducători pretutindeni unde o mişcare populară se produce cu succes. In situaţiile revoluţionare, conducătorii întotdeauna şovăesc mai mult decât massele, căci ei au mai mult în vedere toate eventualităţile, văd mai limpede toate greutăţile. Or, conducătorii ajunseseră la o situaţie în care aveau nevoe, pentru a se menţine, pentru a nu pierì, de sfor-

www.dacoromanica.ro

ţările fără încetare reînoite ale masselor, în timp ce acestea obosiau şi îşi pierdeau încrederea din ce în ce mai mult. Conducătorii trebuiau deci să caute să încurajeze, să scuture, să înflăcăreze massele. Pentru o mişcare populară aceasta e o probă că-i lipseşte forţa lăuntrică, că n'a atins această forţă, dacă nu cumva a pierdut-o.

Pentru a galvanizà massele, trebuià ca guvernământul să-şi dea o aparenţă de forţă şi să le ameţească, pentru a le ascunde insuficienţa rezultatelor economice şi sociale. Astfel trebuià să fie efectul acelui delir sângeros, Teroarea.

Acesta fu deci un motiv mai mult pentru a continuà Teroarea, chiar pentru a o întărî la extrem.

In sfârşit, nervozitatea crescândă a guvernanţilor, cari simţeau că terenul le fuge de supt picioare, lucră în acelaş senz. Desperarea întărâtà pica nu numai împotriva duşmanilor Revoluţiei, ci şi împotriva tendinţelor vecine, deşi puţin deosebite, din sânul aceleiaşi tabere. Cârmuitorii îşi dădeau din ce în ce mai bine seama că fiecare greşală, fiecare prostie, putea să le devină fatală. Totdeauna se fac prostii; în cursul unei revoluţii se fac mai mult ca nici odată, căci patimile sunt mai aţâţate şi raporturile complect nouă fac să apară deodată greutăţi cu totul neaşteptate. Caracteristica mersului ascendent al revoluţiei e că ea îşi urmează cursul fără a se oprì, în ciuda tuturor prostiilor. In perioada de declin, cea mai mică greşală poate, dimpotrivă, să aibă rezultatele cele mai rele.

Cu cât guvernământul revoluţionar îşi dedeà seama de situaţia lui nesigură, cu atât mai tare se înăspreà lupta dintre diversele sale tendinţe tactice, cu atât mai evidentă apăreà fiecăreia din ele nevoia de a zdrobì pe cealaltă, pentru a salvà revoluţia. Dela început, se creiase în sânul *Muntelui* o duşmănie între deişti (oricât de puţin evlavioşi erau) şi atei, între puritanii mironosiţe şi stricaţii fără ruşine, între intransigenţi şi moderaţi. Aceste divergenţe nu împiedecaseră acţiunea comună a *Muntelui*. Când tendinţele sale se ciocniră între ele cu o aşà de mare turbare în cât se slujiră unele împotriva celorlalte de mijloacele Teroarei, acesta fu semnul unui declin repede al Revoluţiei. Soarta ei fu hotărâtă când fracţiunea lui Robespierre târî înaintea tribunalului revoluţionar pe hebertişti ca „ultra-revoluţionari" şi pe dantonişti ca „fără vlagă" şi „corupţi" şi când obţinù ca ei să se urce pe acelaş eşafod (în Mai 1794) pe care ei îl pregătise Girondinilor cu câteva luni mai înainte.

Dacă, pe deoparte, aceste măsuri teroriste erau semnul de-

www.dacoromanica.ro

clinului revoluției, ele îl grăbiră, pe de altă parte, divizând massele comunei Parisului, făcând din prietenii celor ghilotinați dușmanii guvernului revoluționar. Acesta profită în acelaș timp de lâncezeala crescândă a masselor pentru a le luà secțiunilor însărcinările, una după alta, și a le încredințà funcționarilor Statului. Poliția, și mai cu seamă poliția politică, se găsì de acì înainte în mânile celor două organe centrale cari dețineau puterea reală: comitetele de salvare publică și de privighere, creiate de Convenție. Poliția ajunse unealta atotputernică a unui guvern atotputernic și, în acelaș timp, din funcțiune exercitată în văzul lumii, devenì încet-încet secretă. Poliția secretă ajunse o putere nevăzută care veghià asupra fiecărui cetățean.

Dar cârmuitorii căutau zadarnic să scape prin toate aceste măsuri teroriste. Ei se clătinau din ce în ce mai tare. Nu se pricepeau să se mențină decât întărind Teroarea și atotputernicia poliției; singurul rezultat fu că toată lumea se simțeà amenințată și își strângeà rândurile pentru a răsturnà guvernul, ceeace isbutì la urmă, căci, în momentul critic, guvernanții nu găsiră pe nimeni pentru a-i susține. Kropotkin, admirator entuziast al Comunei din Paris, a zugrăvit foarte bine această desvoltare tragică a Teroarei. In capitolul al 67 din cartea sa asupra Revoluției franceze, capitol intitulat „Teroarea", el spune, printre altele:

„Punctul cel mai întunecat (alături de războiul din afară) era starea de spirit a Provinciei, mai ales în Midi. Măcelurile în massă, nefăcând alegere între șefii contra-revoluționari și rătăciți — măceluri la cari recurseră jacobinii băținași și delegații Convenției, — semănaseră o ură așa de adâncă în cât pretutindeni erà acum un războiu fără cruțare. Și situațiunea devenia cu atât mai dificilă, cu cât nimeni nici pe loc, nici la Paris, nu se pricepea să găsească nimic mai bun ca mijloacele extreme de răsbunare".

Autorul, pentru a întărì, citează câtevà exemple și arată apoi cum Robespierre fu silit să împingă Teroarea până la punctul ei culminant. Louis Blanc crede că Robespierre ar fi voit el însuși să scape de Teroare, ale cărei urmări fatale le presimțeà.

Dar pentru a-și curățì propriile lui rânduri de oamenii Teroarei, el nu s'a priceput să găsească altă soluție decât să-i combată printr'o Teroare mai intensă. Louis Blanc spune:

„Robespierre voia să-i facă să tremure pe acei cari făceau pe toată lumea să tremure. El concepuse planul îndrăsneț de a-i doborî cu propria lor măciucă, de a ucide Teroarea prin Teroare. (Hist. de la Révolution française).

www.dacoromanica.ro

Ne putem îndoì că acestea ar fi fost, cu adevărat, motivele lui Robespierre. Ceeace e sigur, e că el făcù să se voteze legea din 22 Prairial (10 Iunie 1794) care lipseà pe acuzatul politic de orice garanţie juridică. Acesta nu mai aveà apărător înaintea tribunalului revoluţionar; procedura nu fu supusă de acum înainte decât „bunului simţ omenesc", verdictul „conştiinţei judecătorului"; ancheta trebuia să fie „ce putea".

Incă dela 24 Februarie 1794, Robespierre declarase:

„Vor unii să stăpânească Revoluţia prin chichiţe juridice. Conspiraţiunile împotriva Republicilor sunt tratate ca procese între particulari. Tirania ucide şi libertatea pledează. Legea penală pe care conspiratorii au edictat-o ei înşişi este regula după care sunt judecaţi".

Singura pedeapsă la care se putea condamnà erà pedeapsa cu moarte. Ea trebuià să isbească pe cei cari puneau în circulaţie „svonuri falşe" cu scopul de a divizà sau de a rătăcì poporul, de a stricà moravurile sau de a otrăvì conştiinţa publică. Nu sunt acestea caracteristicile pe cari orice guvern le dă oricărei manifestaţii care seamănă cu o opoziţie?

Kropotkin observă cu această ocazie:

„A admite această lege nu însemna nimic alta decât a declara falimentul guvernului revoluţionar... Şi efectul acestei legi din 22 prairial fu că în şase săptămâni a copt contra revoluţia".

Pe baza acestei legi, cincizeci şi patru persoane furà de îndată condamnate la moarte.

„Acesta fu începutul legii celei noi, pretutindeni numită legea lui Robespierre. Ea făcu ca Teroarea să fie imediat urâtă la Paris".

De îndată după aceasta avù loc un proces monstru cu o sută cincizeci de acuzaţi cari furà executaţi în trei rânduri.

„E de prisos să ne oprim mai mult asupra acestor execuţiuni. Va fi de apus să spunem că, dela 17 April 1793, ziua fondării Tribunalului Revoluţionar, până la 22 prairial anul al IV (10 iunie 1794), adică în 14 luni, Tribunalul făcuse deja să fie ghilotinate, la Paris, 2607 persoane; dar dela promulgarea legei cele noi, acelaş Tribunal a condamnat la moarte 1354 persoane în 46 zile numai,— dela 22 prairial până la 9 thermidor (27 Iulie 1794").

„Poporul, din Paris avu încurând groază de toate aceste droage de morţi, cari duceau pe condamnaţi la ghilotină şi pe care cinci călăi abia puteau să le golească în toate zilele. Fu greu să se găsească cimitire pentru a îngropa victimele, căci de fiecare dată când se deschidea în acest scop un cimitir nou în vreo mahala de lucrători, se auziau protestări vehemente.

„Simpatiile populaţiei lucrătoare din Paris se îndreptară acum

www.dacoromanica.ro

către victime, cu atât mai mult cu cât bogaţii emigraseră sau se ascundeau în Franţa şi ghilotina isbea mai ales în săraci. In adevăr, dintre cei 2.750 de ghilotinaţi a căror stare civilă isbuti s'o stabilească Louis Blanc, numai 650 făceau parte din clasele înstărite. Se şoptea chiar că în Comitetul de privighere era un regalist, un agent de-ai lui Batz, care împingea la execuţii pentru a face Republica odioasă.

„E sigur că fiecare din aceste execuţii în massă făcea să se apropie căderea guvernului jacobin".

Toată lumea se simţeà ameninţată de Robespierre şi de partizanii lui; toată lumea se unià împotriva lor, cei „ultraradicali" şi cei „fără vlagă", Girondinii şi Montagnarzii, teroriştii şi moderaţii, proletarii şi burghejii.

La prima încercare pe cari o făcù toată această lume de a-şi arătà colţii, puterea lui Robespierre se prăbuşì. Apelul lui la masse din 9 Thermidor nu găsì decât un slab ecou. Aceasta însemnă înfrângerea. Dar în acelaş timp, Comuna din Paris pierdù ultima rămăşiţă din puterea pe care o exercitase aşà de multă vreme. Revoluţia revenì la baza care erà pusă de condiţiile economice—puterii burgheziei.

www.dacoromanica.ro

V.

TRADIȚIA TEROAREI

Căderea lui Robespierre însemnă cea mai rea dintre înfrângeri, o înfrângere morală pricinuită de faptul că proletarii și micii burgheji părăsiseră partidul care pretindeà că-i reprezintă. Nu numai că ei refuzară să lupte pentru acest partid, dar răsuflară uşuraţi când se sfârşì grozava măcelărire.

Totuşi, trista perioadă finală fu repede uitată. Ceeace rămase în spiritele proletarilor şi a micilor burgheji revoluţionari—şi nu numai în ale celor din Paris—fu amintirea marei epoci în care prin răzvrătire ei dominaseră Convenţia şi, prin Convenţie, Franţa, cel mai puternic dintre marile State de atunci, capabil să ţină piept întregei Europi, cucerind-o la urmă, fie şi numai pentru scurt timp.

Cu cât viaţa se făceà mai tristă pentru proletari, mici burgheji şi revoluţionari în general,—supt regimul militarist al lui Napoleon şi mai ales, după căderea lui, supt regimul moşierilor şi al magnaţilor finanţei,—cu atât aceste mari tradiţii deveniră scumpe revoluţionarilor.

Numai puţini oameni studiază istoria într'un spirit ştiinţific, adică cu intenţia de a stabilì raporturi de cauzalitate în evoluţia omenirii, precum şi apropierea incontestabilă între aceste raporturi şi ansamblul celorlalte raporturi cunoscute; cu alte cuvinte, cu intenţia de a adâncì concepţiunile câştigate şi de a ajunge la o cunoştinţă limpede şi la principii statornice. Orice ştiinţă pleacă dela nevoi de ordin practic, nu dela cercetări filosofice. Geometria, cu toate că-i aşà de abstractă, ne-o probează printre altele, numai prin numele său, căci, „geometrie" nu înseamnă nimic altceva decât arta de a măsurà pământul.

Punctul de plecare al istoriei fu tot de ordin practic: prea-

www.dacoromanica.ro

mărirea strămoşilor având scopul să îndemne noua generaţie la imitarea lor. Cum era vorba mai puţin de cunoaştere decât de efectul politic sau moral, nu se credeà de nevoe să fii cu totul credincios adevărului; pentru a întări efectul se exagerà bucuros şi nu se da înapoi chiar înaintea născocirilor. Falşificarea istoriei e tot aşà de veche ca şi istoria.

Se ştie că acest chip de a expune istoria n'a dispărut încă nici azi. El e privit mai degrabă ca o acţiune deosebit de merituoasă, ca floarea spiritului patriotic.

Valoarea practică a istoriei fu ridicată prin faptul că ea deveni mijlocul de a justificà, prin datine, tratate sau relatări ale trecutului, revendicările cutărui sau cutărui Stat, — sau, înlăuntrul unui Stat, ale cutărei localităţi, clase sau familii.

Şi această înfăţişare a istoriei dădù material falşificării. Aşà se făcù că documente false sprijiniră o mare parte din drepturile de proprietate şi puterea bisericii catolice,—a papilor, ca şi a unor episcopi, a congregaţiilor şi a mânăstirilor. Falşificarea pieselor nu mai e întrebuinţată de când cetitul şi scrisul au încetat de a fi apanajul câtorva cercuri privilegiate. Totuşi, „ştiinţa" istorică e încă meşteră în arta de a produce orice probe în sprijinul oricărei revendicări istorice; o vedem după uşurinţa cu care, în cursul acestor ultimi ani, s'a ştiut să se probeze „ştiinţific" drepturile istorice ale diferitelor ţări beligerante, potrivit poftelor fiecăreia din ele.

Dar cea mai de seamă explicaţie a istoriei nu constă nici în educarea şi exaltarea prin pilda faptelor strămoşilor, nici în sprijinul pe care-l dă deosebitelor revendicări; importanţa ei practică stă mai ales în a sporì puterile celui care ştie să se folosească de trecut.

Această sporire de puteri poate fi de două feluri. Pe deoparte, un ins poate să-şi mărească forţa prin ceeace învaţă din istorie, adică studiind succesele şi insuccesele înaintaşilor săi, învăţând astfel ce trebue să facă sau de ce să se ferească în cutare sau cutare caz.

Ştiinţa militară, mai cu seamă, a scos din studiarea istoriei mari rezultate practice. Nu există niciun mare conducător militar care să nu fie priceput în istoria războaielor şi să nu fi învăţat ceva dela înaintaşii lui.

E mai greu să scoţi vreo învăţătură din istorie în materie de politică. Asta, pentru că politica în comparaţie cu războaiele, mai ales cu cele din timpurile trecute, lucrează cu masse mult mai numeroase. Şi aceste masse nu sunt un instrument

www.dacoromanica.ro

pasiv în mânile unui conducător atotputernic; ele, dimpotrivă, sunt foarte voluntare şi acţiunea lor e greu de apreciat. In sfârşit, împrejurările cari comptează în politică sunt cu mult mai variate şi *şi* mai variabile ca acele cari fac obiectul ştiinţei militare. Chiar în această materie de războiu,—care, totuşi, e mai simplă şi mărginită la raporturi mai uşor de îmbrăţişat,—rişti să cazi în greşeli fatale, dacă te mulţumeşti să imiţi orbeşte trecutul, în loc ca să adaptezi regulile generale furnizate de istorie particularităţilor fiecărui caz dat. In politică, deosebirile de condiţii şi de situaţii sociale sunt mult mai mari şi, pe deasupra, mult mai puţin lămurite; de aceia, o imitaţie servilă a trecutului, bazată pe asemănări cu totul exterioare între anumite situaţii, va fi mai mult păgubitoare decât folositoare şi va putea mai degrabă să întunece de cât să aprofundeze cunoaşterea realităţii. De aceia întotdeauna politica a profitat foarte puţin dela istorie.

Cea mai mare parte dintre oamenii politici cari mânuesc istoria, n'au mult de învăţat dela ea. Altceva-i important.

Şi ajungem astfel la al doilea chip de sporire a forţelor cu ajutorul istoriei.

Fiecare clasă şi fiecare partid, din zilele noastre, corespund unor clase şi partide din trecut, cari, asemeni alor noastre, au cunoscut lupta între exploatatori şi exploataţi, posesori şi deposedaţi, aristocraţi şi democraţi, monarhişti şi republicani. Aceste clase şi aceste partide din trecut, se alcătuiseră, de sigur, în condiţiuni foarte diferite de cele din prezent; rostul lor erà cu totul altul. Totuşi, în politică, se măsoară faptele prezente cu cele din trecut, după succesele şi insuccesele lor. Propaganda unor anumite idei câştigă bine 'nţeles în vigoare, dacă poate cità în sprijinul ei marile rezultate obţinute de înaintaşi. Ea câştigă deopotrivă în vigoare dacă isbuteşte să probeze că înaintaşii adversarilor ei au suferit o înfrângere.

Toate acestea stârnesc un mare interes pentru studiul istoric, însă nici unul pentru adevărul istoric. Şi aici găsim unul din factorii cari încurajează la falşificarea istoriei. Scriitorii fiecărui partid caută să înfăţişeze pe înaintaşi în culorile cele mai frumoase, iar pe adversarii lor în culorile cele mai întunecate.

Printre nevoile de ordin practic cari împing la studiul istoriei, numai acele nu sunt ispitite să o falşifice cari se inspiră din dorinţa de *a se instrui* cu ajutorul istoriei. Călăuzit de o astfel de dorinţă, cauţi să cunoşti nu numai izbânzile ci şi înfrângerile partidului tău şi să-l supui unei critici nepărtini-

www.dacoromanica.ro

toare. Aceasta-i ceeace caracterizează o aspiraţie cu adevărat ştiinţifică către adevăr, cercetarea istorică cu scopul de a cunoaşte cauzele şi efectele evenimentelor.

Orice altă nevoe care duce la studiul istoriei desvoltă tendinţa de a scoborî istoria la rangul de legendă. Această tendinţă, în zilele noastre, e paralizată prin faptul că partidul advers vede limpede şiretlicul. Nu mai poţi lucrà cu aceiaşi lipsă de ruşine, ca în timpul când fură publicate evangheliile, de cât subt regimul stării de asediu şi al cenzurii.

Totuşi, oricât ar fi de ridicat gradul educaţiei unui popor, oricât de ilimitată ar fi libertatea presei, expunerile istorice falşificate şi unilaterale nu lipsesc.

Negreşit, nu trebue să ne gândim că întotdeauna e o voinţă intenţionată de a înşelà pe cetitor.

In cele mai multe cazuri, însuşi autorul e rătăcit de fanatismul lui sectar, de un spirit de partid mărginit care-l împiedecă să vadă lucrurile aşà cum sunt.

Aceasta-i cu atât mai uşor cu cât chiar isvoarele istoriei rezultă deseori din lupta între partide şi fiindcă raporturile sociale sunt totdeauna extrem de complexe, aşà că cercetătorul cel mai puţin pornit nu isbuteşte uşor să vadă limpede şi trebue într'una să se întrebe: „Unde-i adevărul?"

Cu dreptate observă Lissagaray, în prefaţa cărţii sale „Istoria Comunei":

„Cel care ar linguşì poporul, clădind legende false aşa zise revoluţionare, intenţionat sau din neştinţă, ar fi tot aşa de criminal ca şi geograful care, pentru călătorul pe mare, ar face hărţi mincinoase".

Şi totuşi, eu cunosc tovarăşi din partid—foarte buni şi foarte oneşti tovarăşi—cari privesc ca o datorie sfântă faţă de revoluţie înşelarea poporului prin „ditirambe istorice" aduse bolşevismului. Pe de altă parte, e greu, chiar pentru cel mai conştiincios, să pună pe hartă, în toiul furtunei, toate stâncile peste cari treci. Revoluţiile, cari deslănţue toate patimile, în cari se luptă până la moarte, sunt, firește, mai mult decât toate celelalte fenomene istorice, supuse unei interpretări părtinitoare. Pentru aceiaşi pricină, Comuna din Paris, cu Teroarea,—expresia culminantă a efortului şi a patimei marei Revoluţii franceze,—a stârnit discuţiile cele mai aprinse. Contra-revoluţionarii o citau pentru a scoate în evidenţă şi a înfierà cruzimea revoluţiei. Revoluţionarii, dimpotrivă, au crezut de datoria lor s'o apere. Ei nu s'au mulţumit să considere Teroarea ca pe o formă particulară a revoluţiei care aparţineà trecutului

www.dacoromanica.ro

şi care nu trebuiă să se repete în viitor. De asemeni, nu s'au mulţumit să explice acest regim al Teroarei prin condiţiile speciale cari-l născuseră. Nu, ei au simţit nevoia să opună condamnării o glorificare şi să considere Teroarea ca un mijloc spăimântător, dar indispensabil, pentru liberarea claselor robite. Marx el însuşi nu se bizuiă, în 1848, decât pe forţa victorioasă a teroarei revoluţionare, criticând în acelaş timp tradiţiile din 1793.

In *Noua Gazetă a Rinului (Neue Rheinische Zeitung)* el s'a pronunţat de multe ori pentru Teroare. In numărul din 13 Ianuar 1849 scrise el relativ la răscoala Ungurilor, al căror rol revoluţionar îl exagerà:

„Pentru prima oară, în cursul mişcării revoluţionare din 1848, pentru prima oară dela 1793, o naţie înconjurată de forţele superioare ale contra-revoluţiei, îndrăsneşte să opună pasiunea revoluţionară furiei fricoase contra-revoluţionare, teroarea roşie teroarei albe. Pentru prima oară, de multă vreme, găsim o individualitate cu adevărat revoluţionară, un om care, în numele poporului său, îndrăzneşte să primească lupta desperată, un om care numai în persoana sa încarnează, prin natura sa pe Danton şi Carnot,—Ludovic Kossuth".

Chiar mai înainte, în numărul din 7 Noembrie 1848, Marx scria, vorbind de căderea Vienii:

La Paris va fi dată contra-lovitura dezastruoasă a revoluţiei din Iunie. După înfrângerea „republicei roşii" la Paris, armatele vor fi aruncate din interiorul ţării spre şi dincolo de hotare şi forţa adevărată a partidului luptător va reeşi cu evidenţă. Ne vom aduce aminte de zilele din Iunie şi Octombrie (supunerea Vienii de către Windischgrätz) şi vom striga şi noi:

Vae victis *)

Măcelurile fără rezultate începând din zilele lui iunie şi octombrie, sacrificiul solemn şi plictisitor începând din februar şi mart, însuşi canibalismul contra-revoluţiei va convinge popoarele că nu-i de cât un mijloc pentru a scurta, a simplifica şi a concentra agonia ucigaşă a vechei societăţi şi sângeroasele dureri de facere ale nouei Societăţi, — acest unic mijloc e *teroarea revoluţionară*".

L. Boerne scriă în a şasea lui scrisoare din Paris, vorbind de revoluţionarii din 1830:

„Au triumfat repede, au iertat şi mai repede. Cu câtă blândeţe a răspuns poporul durerilor pe cari le suferise, cât de repede le-a uitat! Numai în lupta deschisă, pe câmpul de bătae, şi-a isbit ad-

*) In original aceste cuvinte sunt tipărite cu caractere grase.

www.dacoromanica.ro

versarii. Prizonierii dezarmați nu fură uciși; fugarii nu fură urmăriți; Cei cari se ascundeau nu fură căutați; bănuiții nu fură neliniștiți. Așa se poartă poporul".

Parisienii revoluționari din Februar 1848 s'au purtat cu aceeași mărinimie ca și cei din 1830. Lucrătorii cari luară parte la teribila luptă din Iunie 1848 au dat negreșit dovada de un eroism sublim, de cea mai mare răbdare, dar sanguinari n'au fost. Invingătorii lor, dimpotrivă, au fost sanguinari într'un chip crud,—și nu numai soldații, a căror înverșunare fusese aţâţată cu povestiri alcătuite de tot soiul de născociri cu pretinse cruzimi de-ale răsculaților,—ci și intelectualii. Medicii refuzau îngrijirea revoluționarilor răniți. Marx observă în faimosul său articol asupra luptei din Iunie, în *Noua Gazetă a Rinului:*

„Știința nu există pentru plebeul care a comis crima ne mai pomenită, de nespus, de a se bate în tranșee pentru propria sa existență, nu pentru a lui Ludovic-Filip sau a D-lui Marrast".

Supt impresia acestor josnice cruzimi scrise Marx această mărturisire de credință teroristă pe care am citat-o mai sus.

Setea de răzbunare stârnită de lupta din Iunie 1848 nu-i părăsise încă pe lucrătorii din Paris când ei, în 1871, puseră mâna pe puterea politică în a doua Comună. Mulți dintre ei luaseră parte la zilele din Iunie. Lumea se puteà așteptă să vadă venind ora revanșei, ora teroarei pe care Marx o preconizase. Dar el constată el însuși în lucrarea lui asupra Comunei *(Războiul civil în Franța în 1871):*

„Dela 18 mart până la năvala trupelor versaileze în Paris, revoluția proletară n'a fost întinată cu toate acele violențe de care se foloseau revoluțiile și mai ales contra-revoluțiile „claselor superioare" (a 3-a ediție p. 38).

Găsim aici o lepădare categorică de teroare, considerată ca o caracteristică a revoluțiilor „claselor superioare" în opoziție cu revoluția proletară.

Nu-i mult de când atitudinea mea față de bolșevism fu denunțată ca o trădare față de Marx, pe care aprinderea lui revoluționară s'ar părea că l'ar fi dus cu siguranță la bolșevism. S'au citat în ajutor părerile pe cari Marx le emisese asupra teroarei în 1848.

Vedem acum că de trădarea pe care aș fi făptuit-o față de Marx, se făcuse vinovat chiar Marx în 1871. Intre prima și a doua concepție a lui s'au scurs douăzeci de ani de puternică muncă spirituală, al cărei fruct fu „Capitalul".

www.dacoromanica.ro

Cel care pretinde să apeleze la Marx în chestiunea teroarei n'are dreptul să se oprească la părerile lui din 1848, lăsând la o parte pe cea din 1871.

La fel cu Marx, Engels a arătat în 1870, foarte puțină înflăcărare pentru teroare. La 4 Septembrie 1870, el îi scrià lui Marx:

„Noi înțelegem prin regimul teroarei dominația oamenilor cari insuflau teroarea; dimpotrivă, însemnă dominația oamenilor cari sunt ei înșiși terorizați. Teroarea înseamnă, pentru cei mai mulți, *cruzimi inutile*, făptuite pentru a fi în siguranță, de oameni cărora și lor li-i frică. Sunt convins că răspunderea Teroarei din 1793 trebue pusă numai în sarcina oamenilor prea înfricoșați, a burghejilor cari se prefăceau că-s patrioți, a negustorașilor și a plevușcăi căreia îi convenia teroarea". *(Corespondența dintre Marx și Engels* v. IV, p. 379—380).

Marx aveà toată dreptatea când constată cu mulțumire că Comuna din Paris rămăsese neatinsă de toate violențele cu cari cea dintâi fusese așà de darnică. Violențele făptuite la Paris supt regimul Comunei nu pot fi puse în sarcina ei. Asta nu înseamnă că ideia teroristă n'a jucat nici un rol înlăuntrul Comunei și că a fost părăsită de toți membrii ei. A o afirmà, ar fi o greșală. Vom examinà această chestiune mai deaproape și vom stabilì în acelaș timp o paralelă între Comuna din Paris și Republica sovietelor. Aceasta nu se servește adesea de cea dintâi ca de un model și o justificare? Și Frederic Engels n'a declarat, în prefața lui la a treia ediție a *Războiului civil în Franța*, că Comuna din Paris fusese o dictatură a proletariatului? E important deci să examinăm mai de aproape ce erà această dictatură.

www.dacoromanica.ro

VI.

A DOUA COMUNĂ DIN PARIS

a) Origina Comunei.

La fel cu Comuna din Paris dela 1871, Republica sovietelor din 1917 e un produs al războiului, un produs al înfrângerii militare. Şi una şi alta au la bază proletariatul revoluţionar. Cu asta, s'a epuisat aproape toată asemănarea care există între ele.

Bolşevicii au putut să pună mâna pe puterea politică pentrucă, dintre toate partidele din Rusia, ei erau acel care cereà cel mai energic pacea, pacea cu orice preţ, pacea separată, fără a se sinchisì de repercusiunea ei asupra ansamblului situaţiei internaţionale, nici dacă ea n'ar înlesnì dominaţia universală a monarhiei militare germane, care, multă vreme, îi apărase pe bolşevici tot aşà de puţin ca şi răzvrătiţii din India şi din Irlanda sau ca şi anarhiştii italieni.

Cu totul alta a fost atitudinea radicalismului francez în timpul războiului din 1870, după căderea lui Napoleon al III-lea şi proclamarea Republicei, după brusca manifestare a pretenţiilor germane asupra Alsaciei şi Lorenei. Situaţia din 1793, cu lupta primei Republici împotriva monarhilor aliaţi din Europa, părea că retrăeşte în lupta celei de-a treia Republici împotriva monarhilor aliaţi din Germania. Tradiţiile acestei epoci se treziră din nou şi, tot aşà ca atunci, partidul proletar devenì elementul cel mai războinic, urmărind în chipul cel mai stăruitor şi mai energic continuarea războiului, pentru salvarea Republicei una şi indivizibilă. Cu toate acestea, ţăranii din 1870 nu mai erau cei din 1793. Dacă aceştia urâseră Parisul şi nu-i suferiseră stăpânirea decât călcându-şi pe inimă, ei fuseseră totuşi pătrunşi de nevoia de a respinge duşmanul, a cărui victorie îi ameninţà cu o întoarcere a exploatării feodale şi cu obligaţia de a da înapoi Bisericei şi emigraţilor

www.dacoromanica.ro

bunurile pe care ei li le luaseră. Țăranii din 1870 n'aveau de temut nimic asemănător în urma victoriei Prusienilor. Interesele particulare avură deci întâetatea, făcându-le să le apară pierderea Alsaciei și a Lorenei ca un rău mai mic în comparație cu pustiirile și poverile războiului. Lăsând deoparte pe Alsacieni și chiar pe Loreni, cari se împotriviră cu desnădejde anexiunii până 'n ultimul moment, ideia păcii câștigase repede teren în cursul războiului printre țăranii și locuitorii târgușoarelor din Franța. Ea devenise, în opoziție cu Parisul radical și războinic, strigătul de adunare al reacționarilor, al monarhiștilor.

Ca și în Rusia în 1917, partidul păcii, partidul oboselii războiului avù în 1871 superioritatea asupra celor cari doreau prelungirea războiului. Totuși, în 1871, ideia păcii nu trebuia să întărească pe cei mai radicali dintre radicali, ci pe cei mai reacționari dintre reacționari.

La 8 Februar 1871 se făcură alegerile unei Adunări naționale pentru încheierea păcii. Ea numără numai două sute de republicani împotriva a mai mult de patru sute de monarhiști.

„Aproape toată provincia răspunse: „Pace cu orice preț", Parisul dimpotrivă țipa: „Război până la capăt"! Și..... nu alegea de cât oameni având mandat a se pronunța pentru continuarea războiului; în orice caz a nu admite ca pacea să poată fi obținută cu prețul integrității teritoriului" (Dubreuilh, *La Commune*, p. 264 Paris, Jules Rouff).

La 12 Februar, Adunarea națională se adună la Bordeaux, la 1 Martie ea aprobà, cu 516 voturi contra 107, tratatul de pace. Reprezentanții Parisului formau aproape jumătate din acești 107.

Adunarea națională nu fusese aleasă decât pentru a încheià pacea. Alegătorii se pronunțaseră ținând socoteală numai de această considerație. Marea majoritate reacționară nu trebuià atribuită neprimirei ideii republicane, ci predominării dorinții de pace. Mandatul Adunării naționale încetà cu încheierea păcii. Ea trebuià să fie înlocuită cu o alta care avea să se pronunțe asupra constituției. Alegeri noi ar fi dat alte rezultate decât cele pentru Adunarea din Bordeaux, căci Republica erà departe de a întâlni aceiași antipatie ca continuarea războiului. Și, în adevăr, alegerile municipale cari avură loc la 30 April 1871 în toată Franța dădură puternice majorități republicane. Și tocmai de teama acestei eventualități ruralii din Adunarea națională se ținură scaiu de mandatele lor.

Ei se transformară în Adunare constituantă și ar fi restau-

www.dacoromanica.ro

rat monarhia fără îndoială, dacă n'ar fi fost schismă între ei. Jumătate dintre monarhişti erau legitimişti, adică partizani ai dinastiei burbonice care domnise în Franţa până la 1830. Cealaltă jumătate erà compusă din orleanişti, partizani ai dinastiei pe care Revoluţia din 1830 o pusese în locul Burbonilor. Această ceartă salvă Republica, dar nu puse Parisul la adăpost de ura dintre cele două fracţiuni reunite. Republica nu avea alt sprijin solid decât Parisul. Dar erà un sprijin a cărui forţă se vădise de nenumărate ori dela 1789. Nici vorbă nu erà de restaurarea monarhiei câtă vreme Parisul n'ar fi fost zdrobit.

Chiar lăsând la o parte socialismul său, provincialii cârtiau mereu împotriva Parisului, acest oraş fără moravuri şi fără Dumnezeu, acest Paris răsboinic şi republican.

Din primele şedinţe, Adunarea naţională îşi manifestă limpede ura. Eroicul Paris, care tocmai suportase un asediu teribil de cinci luni în slujba apărării ţării, fu insultat cu ultima furie de deputaţii cei noi.

A îngenunchià Parisul, a-i refuzà orice administraţie autonomă, a-l lipsì de situaţia de capitală, în sfârşit a-l dezarmà pentru a putea încercà, în toată siguranţa, o lovitură de Stat monarhistă,—aceasta fu principala grijă a Adunării naţionale şi a lui Thiers pe care ea îl alesese şef al puterii executive.

Această situaţie născù conflictul care trebuià să ducă la răzvrătirea Parisului.

Se vede cât de deosebită erà aceasta de lovitura de Stat bolşevistă care-şi sugeà puterea din dorinţa de pace, care aveà pe ţărani la spate şi care, în Adunarea naţională, n'avea în faţă monarhişti, ci socialişti-revoluţionari şi social-democraţi menşevici.

Cauzele imediate ale revoluţiei bolşeviste şi a celei de-a doua Comuni din Paris erà tot aşà de diferite între ele precum erau şi punctele lor de plecare.

Bolşevicii ajunseră la putere printr'o lovitură de Stat minunat pregătită, care le dădù dintr'odată tot aparatul guvernamental. Şi ei îl utilisară de îndată pentru a procedà în chipul cel mai energic şi cel mai absolut la exproprierea politică şi economică a adversarilor lor, a tuturor adversarilor, chiar a celor cari aparţineau proletariatului.

Dimpotrivă, nimeni nu fu mai surprins de victoria Comunei ca înşişi revoluţionarii, dintre care o mare parte erà departe de a dorì acest conflict.

E adevărat că, urmare a tradiţiei revoluţionare, tactica răz-

www.dacoromanica.ro

vrătirii armate, pregătită dinainte, avea mulți partizani printre Parisieni. Blanquiștii îi erau principalii reprezentanți în mediurile socialiste. In timpul asediului, ei și încercaseră, de mai multe ori, să stârnească resmeriţe. Dar nu isbutiseră nici odată, nefiind susținuți în deajuns.

Așà, supt impresia capitulării Metzului, ei se răsculaseră, la 31 Octombrie, pentru a cere alegerea unei reprezentanțe comunale la Paris, a unei Comuni; făcând aceasta, ei se supuneau unor motive patriotice, nu unor scopuri socialiste și ei căutau să dea conducerii militare un imbold energic, cum o mai făcuse prima Comună a Parisului, dela 1792 la 1794.

Unitățile gărzii naționale credincioase guvernului isbutiră să potolească răscoala fără nici o vărsare de sânge, așà de neînsemnată erà rezistența care le fu opusă. Pentru a-și întări situația, guvernul procedă la 3 Noembrie la o consultare populară care dădù 558.000 de voturi pentru guvern și ceva mai puțin de 63.000 împotriva lui.

Oamenii acțiunii cu orice preț n'avură mai mult noroc la 22 Ianuar, deși, și în acel moment, ei erau apărătorii ideii patriotice a continuării războiului, care erà foarte populară la Paris. Guvernul anunțase că capitularea erà de neînlăturat, ceeace provocă o revoltă desperată a revoluționarilor. Aceasta fu mai sângeroasă ca cea din 31 Octombrie, dar fu totuși zdrobită fără greutate.

Toate aceste înfrângeri obosiseră, amăgiseră, slăbiseră pe oamenii de acțiune. La data de 18 Martie ei nu erau încă pregătiți să facă un nou apel la răscoală. Din partea lor, oamenii internaționalei socialiste erau mai dinainte dușmanii oricărei încercări de răzvrătire. Marx îi scrià lui Engels, îndată după răsturnarea lui Napoleon III prin Revoluția din Septembrie (6 Septembrie 1870):

„Tocmai m'așezasem să-ți scriu când Seraillier veni să-mi dea de veste că trebuia să părăsească Londra a doua zi pentru a se duce la Paris unde are de gând să nu stea decât câtevà zile. Scopul lui principal e să aranjeze acolo afacerile Internaționalei (Consiliul Federal din Paris). Aceasta-i cu atât mai necesar cu cât toată „secția franceză" pleacă azi la Paris, pentru a face prostii acolo în numele Internaționalei. „Ei" vor să răstoarne guvernul provizoriu, să stabilească o Comună a Parisului, să numească pe Pyat ambasador francez la Londra, etc....

„Am primit astăzi dela Consiliul Federal din Paris o proclamație către poporul german (pe care ți-o voi trimite mâne) cu o cerere grabnică către consiliul Federal de a publică un nou manifest, special adresat Germanilor. Chiar înainte de seara aceasta aveam de gând să o propun. Ai bunătatea să-mi trimiți cât se poate de

www.dacoromanica.ro

repede, asupra Alsaciei-Lorenii, notele militare necesare, în limba engleză, în vederea redactării manifestului.

„Am trimis astăzi un răspuns amănuţit Consiliului Federal (la Paris) şi am întreprins în acelaş timp neplăcuta muncă de a le deschide ochii asupra adevăratei stări de lucruri".

(Corespondenţa lui Engels şi a lui Marx, IV, pag. 330).

Mi s'a imputat că nu-s decât un „discipol denaturat" al lui Marx.

Acesta se pare că ar fi fost mânat de caracterul şi de temperamentul său vulcanic, fără şovăire, în tabăra bolşevicilor. Vedem acum că în ceasul Revoluţiei acest temperament vulcanic considerà ca cea dintâi datorie a sa „munca neplăcută de a deschide ochii camarazilor săi asupra adevăratei stări de lucruri" şi că, cu tot *vulcanicul* pe care-l avea, acelaş temperament la ocazie putea să califice cu cuvântul puţin încurajator de prostii acţiuni revoluţionare plănuite.

Engels îi răspundeà lui Marx la 7 Septembrie:

„Dupont a plecat. Şi-a petrecut seara aici şi e furios împotriva frumoasei proclamaţii din Paris. E totuşi mai liniştit pentru că Seraillier se duce acolo şi că a vorbit cu tine mai înainte de plecare. Părerea lui în această afacere e cu totul limpede şi exactă: să se folosească, pentru organizarea partidului în Franţa, de libertatea care va fi inevitabil acordată de Republică; să lucreze când ocazia o va permite, după creiarea organizaţiei, să modereze Internaţionala din Franţa până la semnarea păcii".

Marx îi răspunse la 10 Septembrie:

„Spune-i lui Dupont că sunt în totul de acord cu felul lui de a vedeà".

Deci nu *acţiunea*, ci *organizarea* părea că-i lucrul cel mai de seamă la acest temperament vulcanic.

Şi în Franţa, acţiunea Internaţionalei se desfăşură mai ales în acest senz moderat.

Un exemplu va fi de ajuns. In cursul unei şedinţe a Consiliului federal parisian al Internaţionalei, la 22 Februar, unul dintre asistenţi propuse organizarea unei demonstraţii *pacinice* pentru 24 Februar, aniversarea Revoluţiei din 1848. Dar, faţă de situaţia încordată, chiar această manifestaţie pacinică fu considerată de majoritatea Consiliului federal ca cu totul de nedorit. Cel dintâiu care se ridică împotriva acestei propuneri fu Frankel. El cerù ca pentru moment să se utilizeze toate forţele în vederea organizării proletariatului şi a studierii chestiunilor economice celor mai urgente: înainte de toate cea a lipsei de lucru. El mai cerù ca Malon şi Tolain, reprezen-

www.dacoromanica.ro

tanţii Internaţionalei în sânul Adunării Naţionale, să arate voinţa lucrătorilor.

După propunerea lui Frankel, Consiliul federal hotărî să nu organizeze nici o demonstraţie şi să-şi lase membrii liberi de a luà parte sau nu la o eventuală manifestaţie.

Asta nu prea arată o tendinţă pronunţată spre răzvrătire. Ea nu fu provocată de revoluţionari, ci dimpotrivă de adversarii lor. Trebuinţele războiului făcuseră ca proletariatul parisian să fie primit în rândurile gărzii naţionale şi să fie astfel înarmat. Această situaţie erà privită ca un imens pericol de toate elementele cari se îngrămădiau în jurul lui Thiers: rurali, financiari, principali conducători ai biurocraţiei şi ai armatei. Dela semnarea păcii ei nu văzură nimic mai grabnic ca dezarmarea fracţiunii proletare a gărzii naţionale din Paris şi, pentru a începe, trebuià să i se iee tunurile.

Guvernanţii germani făcuseră ca garda naţională să se găsească în posesia tunurilor şi atitudinea lor determină astfel scânteia care puse foc butoiului plin cu praf, cum zice cu dreptate Bourgin (Georges Bourgin, *Histoire de la Commune*, Paris 1907, pag. 43). Exploatarea neînfrântă a victoriei e inerentă esenţei însăşi a meşteşugului militar. Intră în datoriile comandantului nu numai de a învinge, ci şi de a urmărì pe inamicul învins până la complecta lui nimicire şi demoralizare. De un alt ordin sunt datoriile omului de Stat, care nu trebue să piardă din vedere, pe deasupra victoriei, condiţiunile coexistenţii ulterioare cu inamicul momentan.

In orice expediţie militară, aceste două concepţiuni deosebite trebue să intre în conflict. Când concepţia militară îşi iese din atribuţiile-i pur strategice şi ajunge să influenţeze politica, consecinţele sunt nefaste. In 1866, Bismark reuşise încă, deşi cu multă osteneală, să stăpânească mentalitatea militară. Dar tocmai succesele din 1866 îi dăduseră Statului-Major prusac o situaţie predominantă, întărită încă foarte solid prin victoriile din 1870. Bismark dimpotrivă nu mai isbutise să fie deasupra. Nu numai că fusese silit să cedeze mentalităţii militare, ci chiar propria sa inteligenţă politică fu tulburată şi orbită de ea.

De aici pretenţia anexării Alsaciei-Lorenii care prelungì războiul cu mai multe luni, care împinse Franţa în braţele Rusiei şi care pregătì prăbuşirea actuală a Germaniei. Ori-cum ar fi fost, Alsacia-Lorena tot erà, economiceşte şi strategic, un câştig momentan palpabil. Totuşi nu se mulţumiră cu el. Se căutà să i se adauge înjosirea Parisului care încarnà în ochii Germa-

www.dacoromanica.ro

nilor centrul detestat al rezistenţii împotriva armatelor lor. De aceia, la 26 Februar, se impuse Francejilor o clausă în virtutea căreia forţe germane trebuiau, dela 1 Mart, să intre în oraş şi să ocupe Champs-Elysées. Când, la 27 Februar, această veste fu anunţată Parisienilor, răspunsul fu o explozie generală de revoltă şi chemarea la arme pentru a respinge cu forţa pe duşman. Aproape toate batalioanele gărzii naţionale se declarară gata să răspundă la această chemare.

Numai internaţionaliştii îşi păstrară sângele rece. O răzvrătire le apăreà atunci tot aşà de funestă dacă ar fi fost îndreptată împotriva inamicului din afară sau împotriva inamicului dinăuntru. Ei conjurară Comitetul central al gărzii naţionale să renunţe la orice încercare de rezistenţă armată care nu puteà fi decât o reeditare a măcelurilor din Iunie şi o strivire a Republicei în sângele lucrătorilor din Paris.

In loc de a opune o rezistenţă armată, ei propuseră gărzii naţionale să înconjure pe Germani cu un cordon care să-i separe complect de populaţia pariziană şi să-i izoleze. Comitetul central se lăsă convins în ultimul moment şi astfel, datorită Internaţionalei, deşarta trufie a învingătorilor germani n'a isbutit să provoace una din cele mai grozave lupte de stradă pe care le-a cunoscut Istoria. Nu soldaţi germani, ci soldaţi franceji fură chemaţi, câteva săptămâni mai târziu, să lovească proletariatul parisian cu această temută vărsare de sânge.

Când a capitulat Parisul, la 28 Ianuar, tot materialul de războiu aparţinând trupelor din oraş fusese atribuit învingătorilor. Această convenţie nu cuprindeà armele gărzii naţionale. Nu cuprindeà nici tunurile cari fuseseră furnizate de oraşul Parisului, nu de Stat.

In momentul intrării Germanilor în Paris, guvernul nu se gândise să pună la adăpost tunurile care se găseau în mahalalele supuse ocupaţiei învingătorului. El ar fi dorit poate ca inamicul din afară să pună mâna pe ele şi să slăbească astfel inamicul dinăuntru. Dar garda naţională veghià şi ea transportă la timp aceste tunuri, 400 de toate, în mahalalele în cari Germanii nu erau slobozi să intre.

Să pună mâna pe tunuri, aceasta fu după încheierea păcii cea mai grabnică grije a guvernului. Acesta trebuià să fie cel dintâi pas spre dezarmarea fracţiunii proletare a gărzii naţionale din Paris.

Adunarea naţională ameninţase Parisul cu „decapitalizarea". Ea hotărâse deci să nu-şi aibă reşedinţa la Paris. Thiers isbutise, cu multă osteneală, să obţină dela Adunare ca să pri-

www.dacoromanica.ro

mească să-şi fixeze reşedinţa în apropiere de Paris, la Versailles, în loc de Bordeaux unde stătuse până atunci. Ea trebuiă să se întrunească la data de 20 Martie. Dar, înainte de această dată, voia să n'aibă nimic de temut din partea Parisului. Ridicarea tunurilor fu deci fixată la 18 Martie.

Thiers socotì că ar fi mai chibzuit să pună stăpânire pe ele pe supt ascuns, în loc de a le luà pe faţă, cu forţa. La ceasurile trei dimineaţa, în timp ce tot Parisul dormià, câtevà regimente ocupară Montmartre, unde se găsiau tunurile fără nici o pază, şi încercară să le ridice. Dar, lucru demn de luare aminte, uitaseră să aducă caii trebuincioşi pentru această operaţie şi porniră să-i aducă.

Dar, în acest timp, Parisienii descoperiră uneltirea şi se formă repede o ceată care, mărindu-se din minut în minut, conjură pe soldaţi să părăsească tunurile. Isbutì. Soldaţii cari trăiseră viaţa populaţiei parisiene, cari, dimpreună cu ea, se luptaseră cu năvălitorul şi cari învăţaseră cu ea să dispreţuiască pe generalii incapabili, fraternizară cu poporul şi garda naţională. Generalul Lecomte, care dădù trupelor sale ordinul să tragă asupra unei mulţimi fără arme, obţinù numai ca proprii săi soldaţi să se întoarcă împotriva lui să-l aresteze şi să-l împuşte.

Această execuţie face parte din numărul de cruzimi terororiste, de care fu acuzată Comuna. I se adaugă execuţia generalului Thomas care, în această dimineaţă din 18 Martie, fusese prins în ţinută civilă, când luà note în mijlocul mulţimei. El fu executat ca spion. La 28 Februar dejà fusese aruncat în Sena şi înecat cu cruzime un agent de poliţie care fusese surprins când erà pe cale să facă un serviciu de spionaj.

Cei cari pun aceste acte în socoteala Comunei, uită că ele se produseseră într'un moment în care Comuna n'avea încă fiinţă. Şi nici populaţia parisiană nu poate fi făcută răspunzătoare de ele. Toate aceste omoruri au fost făptuite de soldaţi, nu de populaţia civilă. Ele nu caracterizează mentalitatea proletariatului, ci pe aceia a militarismului care nu se prea sinchiseşte de viaţa omenească. Şi prietenii omenirii cari năpăstuesc pe soldaţi pentrucă aceştia împuşcară pe generalul lor setos de sânge, n'ar fi găsit nimic de spus dacă aceiaşi soldaţi ar fi ucis femei şi copii.

„In loc ca să tragă asupra femeilor şi copiilor, proprii săi oameni îl împuşcară pe el însuşi (pe generalul Lecomte).

Obiceiurile înrădăcinate, cari fuseseră impuse soldaţilor supt

www.dacoromanica.ro

autoritatea severă a dușmanilor lucrătorilor, nu-i părăsiră firește, în momentul precis în care acești soldați trecură de partea lucrătorilor".

(Marx, *Războiul civil în Franța*, pag. 38).

Ori de câte ori garda națională a intervenit în aceste evenimente, a făcut-o numai cu intenția de a înlătura o vărsare de sânge. Și se obținù, în adevăr, câteodată cu prețul vieții, ca dintre ofițerii arestați de soldații revoltați, numai acei pe cari i-am pomenit să fie omorâți, în timp ce ceilalți fură puși în libertate.

Dela 19 Martie, Comitetul central al gărzii naționale declară că el erà cu desăvârșire strein de aceste omoruri. Cetim în protestarea publicată în *Jurnalul oficial* al Comunei cu data de 20 Martie:

„O spunem cu indignare: noroiul plin de sânge cu care se încearcă să se înfiereze cinstea noastră e o infamie josnică. Nici odată o hotărâre de execuție n'a fost iscălită de noi; nici odată garda națională n'a luat parte la execuția unei crime".

Aceasta erà o viguroasă condamnare nu numai a acuzatorilor, ci și a actelor a căror răspundere voiau unii să cadă asupra gărzii naționale.

Trupele trecând de partea poporului, guvernului nu-i mai rămâneà decât două căi: sau să facă concesiuni masselor revoltate, să trateze cu ele, sau să fugă. Thiers nu voià să audă de negocieri, ci fugì grabnic din Paris cu guvernul lui și se grăbì să scoată din oraș toate trupele care nu se molipsiseră încă de răzvrătire. El lăsă în părăsire chiar forturile cari înconjurà Parisul, chiar pe Mont-Valérien, care domină capitala. Dacă Parisienii l-ar fi urmărit pe Thiers încolțindu-l de aproape, ei ar fi reușit poate să pună mâna pe putere. Trupele cari părăseau Parisul nu le-ar fi opus cea mai mică rezistență, după cum mărturisiră mai târziu generalii lor. In acel moment, ar fi fost cu putință să se numească un nou guvern, care totuși tot n'ar fi putut realizà socialismul, pentru că împrejurările nu i-o îngăduiau încă. Dar ar fi fost cu putință să se disolve Adunarea Națională și să se proceadă la alegerea unei noi adunări, cu programul consolidării Republicei, a autonomiei comunelor, printre cari și Parisul, și a înlocuirii armatelor permanente cu o miliție. Comuna nu cereà mai mult în această epocă. Și în condițiunile în cari se găseà atunci Franța, acest program erà realisabil.

Dar Thiers putù să se retragă nestingherit. Fu lăsat să-și

www.dacoromanica.ro

ia cu el trupele, pentru a le reorganiză la Versailles, pentru a le insuflă un spirit nou şi pentru a le întări.

Nimeni n'a fost mai surprins de fuga miniştrilor ca Parisienii. Nu există nici o organizaţie care să poată înlocuì imediat pe guvernanţi şi să ia conducerea evenimentelor. In dimineaţa lui 19 Martie, Parisul n'avea încă guvern. Automat, prin forţa lucrurilor, Comitetul central al gărzii naţionale, instituţie fără program hotărât şi fără tactică precisă, fu împins să-i ia locul. El începù prin a se ferì de răspundere, depunându-şi puterea în mânile unui singur om, Lullier, căruia îi încredinţă comanda supremă a Parisului. Acesta erà omul cel mai puţin indicat pentru aceste funcţiuni, un beţivan despre care nu se ştie

„.....dacă a fost mai mult nebun de cât trădător sau invers... Acest om, în 48 de ceasuri, comise o mulţime de greşeli grosolane, ireparabile. Dar alegerea aşa de nefericită a lui Lullier nu erà în rezumat de cât un indiciu, semnul revelator al unei situaţii". (Dubreuilh. *La Commune*).

Abia la 3 April se hotărî un atac împotriva Versailles-ului. Dar ceeace ar fi reuşit cu siguranţă la 19 Martie, fu o înfrângere la 3 April. Speranţa că soldaţii vor trece iarăşi, ca la 18 Martie, de partea Parisienilor, fu crud înşelată. Guarzii naţionali din Paris se isbiră de o rezistenţă tenace şi superioară în forţe şi fură respinşi. Din acest moment, ei se văzură reduşi la defensivă împotriva Franţei întregi. De acum înainte, înfrângerea li erà fatală. Abia dela această dată răscoala din Paris luă un caracter exclusiv proletar. Până atunci numeroşi burgheji fuseseră şovăitori şi îşi puseseră întrebarea dacă nu s'ar da de partea poporului. După aceia ei lăsară proletariatul să ducă singur lupta. Cât de deosebită de cea din 18 Martie 1871 la Paris a fost răscoala din 7 Noembrie 1917 la Petrograd! Aceasta fusese pregătită de un comitet revoluţionar care organizase forţele lucrătorilor şi soldaţilor pentru a-i duce la atacul puterii guvernamentale, care avea atunci, la Petrograd, tot aşà de puţine forţe la spatele ei ca şi Thiers în 1871.

E adevărat că ocuparea imediată a tuturor poziţiilor, cari dominau situaţia în capitală, n'ar fi fost de ajuns să dea victoria bolşevicilor dacă, în toată ţara, condiţiile nu le-ar fi fost mai favorabile de cum au fost în 1871 pentru Paris. Când Kerensky fugì spre Gacina,—după cum mai înainte Thiers se retrăsese la Versailles,—nu se puteà bizuì pe ţărani pentru a-l susţine. In Rusia, ţăranii, şi cu ei armata, se dădură de partea revoluţionarilor cari puseseră stăpânire pe capitală. A-

www.dacoromanica.ro

cest eveniment dădù regimului lor o forţă şi o durată pe care nu le cunoscuse răscoala din Paris. Dar pe de altă parte el îi încorporă un element economiceşte reacţionar, de care fusese cruţată Comuna din Paris. Dictatura proletariatului ei nu s'a sprijinit nici odată pe sfaturi de ţărani.

b) Sfatul lucrătorilor şi Comitetul central.

Comuna din Paris şi Republica Sovietelor pe cât sunt de profund deosebite în începuturile lor, pe atât sunt în organele şi în metodele lor.

E adevărat că Comuna din Paris cunoşteà şi ea o organizaţie care poate fi o paralelă pentru Sfatul de lucrători şi soldaţi. Ea se găseà în aceiaşi situaţie ca şi Revoluţia rusească, în acest senz că primise, ca şi aceasta, moştenirea unui regim despotic, care împiedecase orice organizaţie publică a maselor pe terenul politic şi care abia puţin timp înainte de cădere îngăduise organizarea corporativă.

Lucrătorii ruşi din 1905 şi 1917 n'au avut o organizaţie puternică, nici pe terenul politic nici pe terenul corporativ, care să le dea putinţa unei lupte în rânduri strânse. La fel a fost în Franţa după 4 Septembrie 1870. Tocmai acesta erà, după cum am văzut unul din motivele pentru care Marx dorià aşà de fierbinte ca lucrătorii să se folosească mai întâi de tânăra republică, pentru a se organizà şi pentru a se instruì; el voià, în chipul acesta, să-i facă capabili de guvernare, nu să-i vadă cheltuindu-şi forţele înainte de vreme în gălăgie, care, în cazul cel mai bun, nu putea să le deie o putere durabilă. Dar odată ajunşi la putere, după o luptă care le fusese impusă, lucrătorii fură siliţi să caute un mijloc oarecare, pentru a face faţă lipsei de organizare politică şi corporativă. Ei îl găsiră de-a gata.

Pentru lucrătorii ruşi acest mijloc putea fi găsit în organizaţia întreprinderilor marei industrii.

„Industria modernă a transformat micul atelier al meşterului patriarhal în marea fabrică a capitalistului industrial. Massele de lucrători îngrămădite în fabrici sunt organizate milităreşte. Ele sunt puse, ca nişte soldaţi industriali, supt supravegherea unei ierarhii complecte de subofiţeri şi ofiţeri".

(Engels şi Marx, *Manifestul comunist*).

Li erà de ajuns „soldaţilor industriali" ai fabricei să înlocuiască pe subofiţerii şi ofiţerii puşi de capitalişti, cu oameni

www.dacoromanica.ro

aleşi de ei, pentru a transformà organizaţia fabricei într'o organizaţie de clasă a lucrătorilor. In chipul acesta creiară proletarii din Rusia Sfaturile de lucrători. Acestea, organizaţiei partidelor şi grupărilor corporative din ţările mai dezvoltate nu îi opun o formă superioară de organizaţie proletară. Ele sunt, înainte de toate, o simplă măsură de circumstanţă devenită necesară în lipsa oricărei organizaţii.

Lucrătorii parisieni n'aveau la îndemână acest mijloc. Industria parisiană erà mai ales o industrie de lux, care n'avea înfăţişarea marei industrii.

In timpul celei de-a doua Comune, ea erà reprezentată tot de „micul atelier al meşterului patriarhal", în vreme ce „marea fabrică a capitalistului industrial" lipseà aproape cu desăvârşire. In punctul acesta ea erà cu totul deosebită de industria rusească, mai cu seamă de cea din Petrograd. Caracterul economiceşte înapoiat al Rusiei se vede din mica importanţă a industriei, din, comparativ cu ţăranii, micul număr de lucrători industriali. Dar atât cât este, industria capitalistă prezintă tipurile cele mai recente ale marei industrii.

Lucrătorii parizieni trebuiră deci să recurgă la un alt mijloc pentru a înlocuì organizaţia politică şi economică a masselor, care le lipseà, şi ei îl găsiră în *garda naţională*. Pretutindeni în Franţa, dar mai ales la Paris, revoluţia din 1789 provocase înarmarea poporului. Inarmarea aveà un dublu scop. Clasele inferioare, proletari şi mici burgheji lipsiţi de stare, se înarmau şi se organizau cu scop de a se răzvrătì. Revoluţia nu le împlinise nevoile, şi nu putea să li le împlinească, aşà cum erau lucrurile atunci. De aici încrezătoarea lor năzuinţă de a desvoltà din ce în ce mai mult revoluţia cu ajutorul răscoalelor armate.

Cu totul alta erà situaţia burgheziei, a capitaliştilor, a micilor burgheji chiaburi şi a intelectualilor cari se găseau într'o situaţie acceptabilă. Revoluţia din 1789 lor li adusese ce le trebuià. Ei se înarmau şi se organizau pentru a apărà ceeace dobândiseră, pe deoparte împotriva forţelor reacţionare cari voiau să restabilească vechiul absolutism feodal, pe de altă parte împotriva masselor populare cari împingeau mereu înainte, cu nerăbdare. Organizaţia lor armată erà reprezentată de garda naţională.

Burghezia fusese victorioasă în luptele revoluţionare şi instituţia gărzii naţionale se afirmase ca un mijloc de apărare al claselor stăpânitoare; ea singură îşi numeà ofiţerii şi avea oarecare independenţă faţă de guvern.

www.dacoromanica.ro

Garda naţională atinse maximum de importanţă sub regalitatea din Iulie, dela 1830 la 1848.. Totuşi nu reuşi să salveze regimul şi se arătă chiar destul de puţin sigură în 1848. După lovitura sa de Stat, Napoleon al III-lea îi ridică gărzii naţionale autonomia, şi, înainte de toate, dreptul de a-şi alege ofiţerii. Cu toate acestea, nu îndrăsnì s'o disolve complect.

După aceia venì războiul din 1870 şi primele înfrângeri. Patria erà iarăşi în pericol şi spiritul din 1793 reînviă cu tradiţiile luptei victorioase împotriva întregei Europe, luptă înfăptuită prin ridicarea în massă a întregului popor înarmat.

Supt presiunea evenimentelor, corpul legiuitor aprobă, după propunerea lui Jules Favre, la data de 11 August, o lege care transformă garda naţională din organ de apărare al burgheziei într'un instrument de apărare naţională. Celor 60 de vechi batalioane ale gărzii naţionale din Paris, recrutate din clasele stăpânitoare, li se adauseră astfel 200 de batalioane noi provenind din clasele mai puţin chiabure. Ele căpătară chiar dreptul de a-şi numì singure ofiţerii.

Batalioanele cele noi ale gărzii naţionale din Paris deveniră aşà dar adevărate organizaţii ale proletariatului.

Toată această desvoltare a gărzii naţionale a fost rezultatul unei spaime neaşteptate, nu al unei cercetări chibzuite. Făuritorilor acestei noi organizaţii le fu frică şi lor de ea şi luară hotărârea să-i împiedece prin toate mijloacele consolidarea. Nu se puteà oprì înarmarea proletarilor din Paris, dar autorităţile militare ale Capitalei, supt comanda lui Trochu, nu făcură nimic pentru a transformà garda naţională într'o trupă bună de întrebuinţat. In chipul acesta trădară ţara, pentru că se temeau mai mult de lucrătorii din Paris decât de soldaţii lui Wilhelm.

La începutul asediului se găsiau la Paris 100.000 de soldaţi de linie şi 100.000 de soldaţi mobili. Dacă se admite că din cei 300.000 guarzi naţionali, 200.000 erau în stare să facă campania, se găseà la Paris o armată totală de 400.000 de oameni. In faţa lor, Germanii abia de puteau pune în linie ceva mai mult de jumătate din această cifră şi, ceva mai mult, ei erau repartizaţi pe un front foarte întins.

Din luna lui August, fusese destul timp pentru instruirea guarzilor naţionali.

Comandantul suprem al Parisului avea la 'ndemână, în faţa Germanilor, forţe cu mult superioare. Dacă ar fi reuşit să sfărâme în vreun punct cercul de fier care înconjurà Pa-

www.dacoromanica.ro

risul, armata germană n'ar fi avut decât prea puțini sorți de a câștigà războiul.

Dar această acțiune presupuneà ca condiție prealabilă ca garda națională să înceapă de îndată instrucția militară. Și tocmai aceasta erà de temut. Mai degrabă să se piardă războiul și să fie dată dușmanului Alsacia-Lorena! Parisienii o simțeau foarte bine și de aici furia lor împotriva guvernanților cari trădau Franța.

După capitularea Parisului și alegerea Adunării Naționale, a cărei ură împotriva republicei și împotriva capitalei se vădì în chipul cel mai provocător, Parisienii își dădură seamă că erau în fața unui foarte grav conflict. Garda națională erà singura putere, pe care puteau să se sprijine.

Incă din timpul asediului, batalioanele revoluționare păstraseră un strâns contact între ele; acum, formau o uniune mai strânsă, o federație. De aici numele lor de federați.

Delegați ai batalioanelor revoluționare se întruniră pentru prima oară la 15 Februarie pentru a-și spune părerile asupra constituirii unei federații. Ei aleseră o comisiune pentru elaborarea statutelor, cari fură supuse aprobării unei noi întruniri la 24 Februar. Dar în acel moment, când lumea se temeà de intrarea Germanilor în capitală, adunarea erà prea nervoasă pentru a deliberà. Ședința fu ridicată ca să îngădue azistenților să ia parte la o demonstrație revoluționară în piața Bastiliei.

In zilele următoare, se formă un Comitet Central provizoriu al gărzii naționale, a cărui trebuință erà simțită, pentru a împiedecà prostiile în clipa intrării Germanilor. Abia la 3 Martie o adunare a delegaților putù în sfârșit să se pronunțe asupra formelor unei organizări definitive. Se hotărî să se aleagă un comitet central compus din trei delegați de fiecare din cele 20 de arondismente din Paris. Din acești trei, doi trebuiau să fie aleși de Consiliul legiunei și al treilea desemnat de comandanții batalioanelor legiunei. Batalioanele unui arondisment formau la un loc o legiune. Comitetul definitiv, ales pe această bază, se întrunì la 15 Martie și declară disolvat Comitetul provizoriu care funcționase până'n această zi.

Pentru că fusese ales de guarzii naționali, acest Comitet central poate fi privit ca sfat de soldați. El fusese ales numai de guarzii naționali cari aparțineau proletariatului sau se înrudiau cu el. Batalioanele celor avuți nu luau parte la alegere. După comunicările Comitetului central, acesta avea la spate, la data de 18 Martie, 215 batalioane ale gărzii naționale din

www.dacoromanica.ro

Paris, din cele 260 cari existau, în total. El erà deci într'un chip oarecare un Sfat de lucrători şi de soldaţi. Şi cu toate acestea Comuna din Paris nu fu de loc o Republică a Sovietelor.

La 18 Martie, după fuga guvernului, Comitetul central deveni, în chip firesc, depozitarul puterii publice care fusese părăsită de titularii ei. Şi el erà în adevăr singura organizaţie din Paris care, deşi alcătuită din oameni cu totul necunoscuţi, se bucurà încă de stima generală.

El se întrunì la 19 Martie pentru a examinà situaţia. Cum se întâmplă adesea, se discută dacă trebuià să se facă una *sau* alta, câtă vreme în realitate ar fi trebuit să se facă şi una *şi* alta. In chipul acesta socialiştii au avut numeroase discuţii, opunând revoluţiei reformele, în loc ca să-şi spună că lupta pentru reforme şi năzuinţa spre revoluţie trebuesc îndrumate în aşà fel ca să nu se excludă, ci să se susţină reciproc.

Când fu şedinţa Comitetului central din 19 Martie, unii cereau să se pornească asupra Versailles-ului, alţii să se consulte imediat alegătorii şi alţii să se înceapă prin decretarea de măsuri revoluţionare, ca şi cum toate aceste acte nu ar fi fost deopotrivă de necesare şi ca şi cum se excludeau reciproc. Comitetul central se hotărî mai întâi numai pentru una din măsurile discutate, cea care-i păreà mai urgentă: el voià să arate că răscoala din Paris avea la spate majoritatea alegătorilor, voind astfel să dea răscoalei cea mai mare greutate morală posibilă. Ideia erà foarte dreaptă, dar în faţa adversarului sprijinit pe armată, ar fi fost cât se poate de nimerit să întărească autoritatea morală a votului universal prin mijloace de ordin militar.

Pe de altă parte, imediatele alegeri ale unei administraţii comunale pariziene, cu vot universal, deveniseră absolut indispensabile. Imperiul li le refuzase Parisienilor, dar îndată după căderea lui, în septembrie 1870, lucrătorii din Paris căpătaseră cu luptă grea, din partea noului guvern provizoriu, făgăduiala că se va procedà cât de curând la alegerile Comunei. Neîndeplinirea acestei făgăduieli contribuise la tulburările cari avuseseră loc în timpul asediului. Rezmeriţele din 31 Octombre şi 22 Ianuar se petrecuseră în strigătele de: „Trăiască Comuna".

Nu se mai puteà deci înlătură imediata decretare a alegerii Comunei. Votarea fu fixată mai întâi la 22 Martie şi apoi amânată la 26. Comitetul central se considerà numai ca

www.dacoromanica.ro

un locţiitor, aşteptând rezultatul votului universal şi egal. Jurnalul oficial al Republicei franceze sub Comună, anunţă cetăţenilor din Paris, la data de 20 martie:

„Peste trei zile veţi fi chemaţi să numiţi, în toată libertatea muncipalitatea parisiană. Atunci, cei cari din urgentă necesitate ocupă puterea, vor depune titlurile lor provizorii în mânile aleşilor poporului".

Comitetul central nu-şi călcă făgăduelile. După constituirea Comunei, îi transmise puterile, la 28 Martie. Işi arătă chiar intenţia de a se disolvà complect. Dar Comuna nu o cerù şi el continuă să funcţioneze sub Comună ca una din piesele aparatului său militar, ceeace nu simplificà de loc afacerile şi nici nu unificà conducerea operaţiilor militare. Dar Comitetul central nu făcù nici odată nici cea mai mică încercare de a se atinge de principiul după care puterea supremă aparţine aleşilor votului universal. Nici odată el n'a avut pretenţia ca toată puterea să aparţină Sfatului Lucrătorilor şi Soldaţilor, adică în cazul care ne preocupă, Comitetului central al batalioanelor de lucrători.

Asupra acestui punct, Comuna din Paris erà aşà dar opusă Republicei Sovietelor.

Şi totuşi, Frederic Engels scrià, la 18 Martie 1891, cu prilejul celei de-a 20 aniversare a Comunei din Paris:

„Vreţi să ştiţi, Domnilor, ce-i dictatura proletariatului? Priviţi Comuna din Paris. Aceasta 'nsemna dictatura proletariatului".

După cum se vede, Marx şi Engels nu înţelegeau de loc, supt această dictatură, suprimarea votului universal şi egal sau a democraţiei în general.

c) Jacobinii şi Comuna.

La alegerile din 26 Martie, se procedase la alegerea a 90 de membri ai Comunei. Printre cei aleşi erau 15 partizani ai guvernului şi 6 radicali burgheji, cari erau în duşmănie cu guvernul, dar cari condamnau răzvrătirea. O Republică a Sovietelor n'ar fi îngăduit nici odată ca asemenea elemente contra-revoluţionare să poată candidà şi, mai puţin încă, să fie alese. Dar credincioasă respectului democraţiei, Comuna nu se împotrivì câtuşi de puţin alegerii adversarilor săi burgheji.

Şi dacă acţiunea lor în sânul Comunei se sfârşì foarte repede, numai ei fură de vină. Societatea în care se găsiseră nu

www.dacoromanica.ro

le plăceà şi se grăbiră s'o părăsească. Unii o făcură înainte de orice adunare a celor aleşi, alţii din primele zile ale Comunei. In urma acestor demisii, precum şi prin faptul că erau câteva mandate duble, trebuiră să se facă alegeri complimentare şi ele avură loc la 16 Aprilie.

Marea majoritate a membrilor Comunei erau partizani ai răzvrătirei. Totuşi, chiar printre aceşti membri revoluţionari ai Comunei, nu erau toţi socialişti.

Majoritatea erà compusă din revoluţionari, pur şi simplu. Cei mai mulţi dintre ei erau călăuziţi de principiile din 1793, de tradiţiile jacobinismului.

Unii—ca Delescluze şi Pyat, de exemplu—aparţinuseră deja, în 1848, acelei imitaţii a *Muntelui*, cunoscută pe vremea aceia; mulţi fuseseră siliţi, prin lupta lor politică, să-şi părăsească meşteşugul şi deveniseră conspiratori şi revoluţionari de meserie. Cei mai în vârstă dintre ei trăiau cu totul în tradiţiile trecutului şi nu se interesau de loc de noile condiţii şi de noile concepţii.

„Alţii, cei tineri, erau mai mult violenţi fără seriozitate, adesea simpli declamatori, jucându-se de-a revoluţia, cum s'ar fi jucat de-a războiul cu câteva luni mai înainte, îmbătându-se cu formule şi îndestulându-se cu ele.

Revoluţionarismul unora ca şi al celorlalţi era de aparenţă şi de suprafaţă şi, chiar la cei mai buni, numai de intenţie".

Aşà au fost ei judecaţi de bunul revoluţionar Dubreuilh *(Comuna*, pag. 332.)

Cei mai mulţi dintre ei nu înţelegeau nimic din socialism; unii îi erau chiar duşmani dealbinelea, mai ales Delescluze. Nu putem nici să-i privim ca pe oameni politici burgheji, în acest senz că ei ar fi apărat interesele celor avuţi. Dimpotrivă, ei se dăduseră de partea claselor inferioare, pe cari le voiau la putere, cum o făcuseră deja, în 1793, Montagnarzii. Dar, ca şi aceştia, ei nu puteau depăşì ideologia burgheză în ceeace priveşte raporturile de proprietate şi de drept şi alcătuiau din acest punct de vedere un element burghez. In felul acesta erà majoritatea revoluţionarilor Comunei. Dintre ei, cei cari făceau parte din clasa lucrătoare erau puţin numeroşi. In rândurile lor se găseau funcţionari revocaţi, farmacişti, inventatori şi, mai cu seamă, jurnalişti.

Alături de jacobini, dar deosebindu-se de ei, erau blanquiştii, 7 la număr, şi printre ei Blanqui el însuşi; de altfel acesta n'a putut nici odată să-şi ocupe scaunul. Faptul că Blanqui, pentru motive de sănătate, părăsise Parisul, puţin timp înainte de is-

www.dacoromanica.ro

bucnirea revoltei, dovedește cât de puțin se așteptau blanquiștii la cea din 18 Martie. La 17 Martie Blanqui erà arestat la Figeac (departamentul Lot).

Blanquiștii erau de acord cu jacobinii când năzuiau să guverneze Parisul, și cu el întreaga Franță, printr'o răzvrătire a claselor inferioare și prin întrebuințarea metodelor și a mijloacelor unui regim de violență. Dar ei mergeau mai departe ca jacobinismul, recunoscând că această putere nu erà suficientă pentru emanciparea celor exploatați dacă n'ar fi fost folosită în scopul creierii unei noi ordini sociale. Erau deci socialiști, dar la ei interesul politic primà totdeauna interesul economic. Ei nu cercetau viața economică și nu umblau după cunoștințe economice sistematice. Drept orice explicație, se mulțumiau cu acest pretext comod al ignoranților—pretext așà de des repetat de atunci încoace—că ei nu voiau să se lase închiși în vreo dogmă oarecare. Nu voiau, să se lase amăgiți de „prejudecăți" sau de „discuțiuni de școală". Când proletariatul va ajunge la putere, va ști el ce are de făcut. Esențialul e de a-i procurà această putere. Și ca mijloc al cuceririi puterii, ei vedeau numai răzvrătirea, pregătità mai dinainte. Numai că aveau nenorocul ca răzvrătirile pregătite de ei să fie sortite eșecului. Și cea care reușise nu-i găsise pregătiți.

Totuși teoria blanquistă nu cereà prea multă bătae de cap și făceà apel mai ales la acțiunea imediată. Ea exercità multă atracție asupra oamenilor de acțiune. Dar găseà mult mai mulți partizani printre inteleçtuali, mai ales studenți, decât printre lucrători.

Proporțiile numerice între diferitele elemente cari compuneau la această epocă partidul blanquist sunt arătate de cifrele cari urmează. La 7 Noembrie 1866 o ședință secretă a grupului blanquist fiind surprinsă de poliție, într'o cafenea din Paris, asistenții fură arestați. Ei erau în număr de 41 și în ce privește profesiunea împărțiți după cum urmează: 14 lucrători manuali, 4 funcționari comerciali, 13 studenți, 6 scriitori, 1 advocat, 1 meseriaș patron, 1 rentier, 1 comerciant cu patentă. Numărul studenților ar fi fost mai mare, dacă mulți dintre ei n'ar fi fost absenți din Paris, din cauza vacanței. Această întrunire erà foarte caracteristică pentru blanquism, nu numai prin chipul în care erà alcătuită, ci și prin scopul pe care-l urmăreà.

Congresul Internaționalei avusese loc la Geneva în luna lui Septembrie 1866 și blanquiștii fuseseră invitați. Blanqui interzisese participarea, dar doi dintre delegații aleși, advocatul

www.dacoromanica.ro

Protot şi funcţionarul Humbert, tot se duseseră. De aici o mare emoţie în tabăra balnquistă, ale cărei tradiţii erau nu numai pentru dictatura proletariatului, ci şi pentru a şefului de partid. Pentru prima oară de când fiinţă organizaţia blanquistă, nu se ascultaseră ordinele şefului. Până atunci totdeauna fuseseră ascultate orbeşte. Şi după aceia, tot aşă, fură urmate cu credinţă. Şedinţa din 7 Noembrie fusese provocată pentru judecarea lui Protot. Ea fu spartă de poliţie, înainte de a se fi putut ajunge la vreun rezultat; unii, printre cari chiar Protot, isbutiseră să scape, alţii fură arestaţi, cum am spus mai sus. (Cf. Ch. Da Costa, *Les Blanquistes*. Paris, 1912, pag. 17 până la 22).

Printre blanquiştii Comunii, găsim pe advocatul Protot şi pe doi din cei cari fuseseră arestaţi la 7 Noembrie: advocatul Tridon şi studentul Raoul Rigault. Dintre ceilalţi aleşi, Blanqui făcuse studii de drept şi medicină, Eudes erà farmacist şi Ferré contabil.

In toată fracţiunea blanquistă nu găsim decât un singur lucrător pe arămarul Chardon.

Doi dintre membrii Internaţionalei aleşi în Comună erau în relaţii cu blanquiştii: topitorul Duval şi studentul Vaillant.

Se vede cât de mult predominau la ei intelectualii.

Chiar în sânul Comunei, jacobinii şi blanquiştii abia de s'au ocupat cu chestiuni economice.

Războiul împotriva Versailles-ului, poliţia din Paris, lupta împotriva Bisericei,—acestea fură lucrările cărora li se consacrară. Ei conduseră această ultimă luptă, ca şi operaţiile militare împotriva Versailles-ului şi ca şi operaţiile de poliţie împotriva aliaţilor din Paris ai Versaillezilor, întrebuinţând violenţa faţă de manifestaţii şi persoane.

d) Internaţionaliştii în Comună.

Al treilea grup al Comunei erà alcătuit din membrii Internaţionalei, cari erau în număr de 17 şi aparţineau aproape toţi şcoalei lui Proudhon.

Intre acest grup, pe deoparte, şi blanquişti şi jacobini, pe de altă parte, erà o duşmănie foarte violentă. Nevăzând câtuşi de puţin în regimul Teroarei din 1793 o pildă de urmat, proudhonienii nu-l admiteau. Ei îşi dedeau foarte bine seama de slăbiciunea acestui regim al cărui eşec le apăreà ca de neînlăturat, pricepând că, numai cucerirea puterii politice nu schimbà

www.dacoromanica.ro

nimic din situaţia de clasă şi din exploatarea proletariatului, care nu putea fi suprimată decât printr'o tulburare economică. Asta-i făceà tot aşà de bănuitori faţă de metodele blanquiste de răzvrătire şi de teroare ca şi faţă de democraţie. In a sa revoluţie din Februarie 1848, proletariatul parizian cucerise democraţia, dar ce-i adusese ea?

Proudhonienii erau plini de neîncredere în lupta de emancipare politică a proletariatului şi în participarea sa la politică.

In vremea noastră, idei analoage ies la lumină şi ni sunt înfăţişate ca cele mai moderne achiziţii ale gândirii socialiste, ca un rezultat al experienţelor pe care Marx nu le cunoscuse şi pe care nu le putuse cunoaşte. Şi cu toate acestea ele nu sunt decât variaţii de gândire cari au în urmă mai mult de-o jumătate de veac şi cari au fost combătute şi învinse de însuşi Marx.

E adevărat că expresia actuală a acestor concepţii e întru câtva deosebită de cea veche, dar ele n'au devenit mai exacte. Proudhon arătà neputinţa *politicei* în desrobirea proletariatului, acest rezultat ne putând fi obţinut decât printr'o transformare economică. Astăzi ni se predică neputinţa *democraţiei*, incapabilă să desrobească proletariatul, câtă vreme acesta continuă să sufere în lanţurile capitalismului.

Dar dacă desrobirea economică trebue să precedeze desrobirea politică, orice activitate politică a proletariatului, de orice natură ar fi, devine şi ea inutilă.

In timp ce blanquismul avea în vedere numai lupta politică împotriva puterii în fiinţă, proudhonismul erà tot aşà de unilateral, căutând numai mijloacele prin care proletariatul ar putea el singur să se emancipeze economiceşte, fără a avea nevoe să recurgă la ajutorul puterii Statului.

De aceia blanquiştii învinuiau pe proudhonieni că demoralizează lucrătorii şi-i îndepărtează dela lupta împotriva celui de-al doilea Imperiu, supt care se desvoltau teoriile lor. Şi Marx acuzà pe Proudhon că face

„ochi dulci lui Ludovic Bonaparte, căutând, în realitate să-i câştige simpatiile lucrătorilor francezi".

(In apelul său din ianuar 1865 reprodus în ediţia germană a *„Mizeriei Filosofiei"*, ediţia 2 pag. XXXII).

Ca răspuns, proudhonienii, cari puneau în prima linie factorul economic, făceau să reiasă, într'un chip mult mai hotărât de cum o făceau blanquiştii, priceperea opoziţiei de clasă

www.dacoromanica.ro

între proletariat şi burghezie, şi convingerea lor că proletariatul trebuia să se desrobească prin propriile lui mijloace. Proudhonienii alcătuiau în Franţa, în timpul celui de-al doilea Imperiu, adevăratul partid al lucrătorilor, în timp ce blanquiştii erau mai ales un partid de studenţi.

Când, după 1860, mişcarea lucrătorilor din toate părţile începù să se trezească din amorţeala în care, dela 1848, o cufundase reacţiunea, şi când fu creiată Internaţionala Lucrătorilor,—în Franţa, proudhonienii fură acei cari aderară la ea. Şi asta fu de ajuns, după cum am văzut, ca Blanqui să interzică partizanilor săi participarea.

In sânul Internaţionalei, proudhonienii învăţară o nouă tactică şi o nouă teorie, care-i îndepărtă de proudhonismul îngust, cu atât mai uşor cu cât maestrul lor Proudhon murì tocmai în momentul fundării Internaţionalei lucrătorilor (19 Ianuar 1865) şi cu cât condiţii noi ale luptei de clasă ieşiră la iveală în Franţa.

Proudhon avusese în vedere o mişcare muncitorească pur economică, în afara oricărei politici. Această mişcare nu putea fi astfel decât cu condiţia de a renunţà la orice luptă care putea să dea naştere unui conflict cu puterile publice. Lucrătorii trebuiau desrobiţi prin mijloace cu totul paşnice: grupări corporative, bănci de schimb, case de ajutor bazate pe reciprocitate. Aceste idei mai erau cu putinţă la Paris, unde, după cum am subliniat, trăsăturile caracteristice ale unei industrii erau încă foarte puţin pronunţate şi unde capitalistul exploatator se înfăţişà muncitorilor mult mai mult supt trăsăturile comerciantului şi ale capitalistului financiar cămătar de cât supt acele ale întreprinzătorului industrial. In Internaţională, proudhoniştii francezi învăţară să cunoască capitalismul marei industrii englezeşti şi mişcarea muncitorească corespunzătoare. Aceasta, deşi se menţineà pe terenul economic, se bizuià în lupta sa, înainte de toate, pe organizaţii de luptă, sindicate şi greve, de care Proudhon nu voià să audă vorbindu-se. Pe această acţiune practică se făurise o teorie care se bizuià pe cea mai profundă analiză a legilor societăţii actuale şi a vieţii sociale în general. Ea nu erà încă cunoscută de cât de o neînsemnată minoritate a membrilor Internaţionalei,—şi chiar cei cari o cunoşteau nu o pricepeau întotdeauna. Dar datorită superiorităţii necontestate a creatorului acestei teorii, toată acţiunea Internaţionalei erà însufleţită de spiritul său.

Teoria lui Marx reuşise să înlăture ceeace erà îngust în

www.dacoromanica.ro

proudhonism şi în blanquism. De acord cu proudhonismul, ea recunoşteà rolul covârşitor al raporturilor economice şi neputinţa de a desrobì proletariatul printr'o schimbare politică de orice natură ar fi fost, câtă vreme n'ar fi însoţită de modificări economice. Marxismul nu recunoşteà mai puţin nevoia absolută de a dispune de puterea politică, pentru a sfărâmà domnia capitalului şi pentru a realizà transformările economice, cari erau o condiţie prealabilă a desrobirii proletariatului.

Marx, spre deosebire de Proudhon, priveà importanţa fundamentală a factorului economic cu totul într'alt chip. Proudhon credeà că politica-i inutilă, pe când Marx o considerà ca o consecinţă indispensabilă a economiei. Economia, doar, determinà caracterul şi rezultatul luptelor politice şi în acelaş timp repercusiunea acestor din urmă asupra ei. Marx consideră raporturile economice ca un proces de desvoltare statornic, care făceà cu putinţă azi şi de neînlăturat mâine rezultatele politice cari, eri încă, erau imposibile.

A studià raporturile şi tendinţele economice şi a potrivì mereu după ele scopurile şi metodele politice,—aşà înţelegeà el raporturile dintre economie şi politică. Dimpotrivă, blanquiştii şi proudhoniştii se dezinteresau complect de această concepţie istorică. Ei nu credeau de datoria lor să cerceteze, în fiecare moment dat şi pe baza unei analize economice, ceeace erà posibil şi necesar, ci voiau să găsească numai un mijloc care să le dea rezultatul voit, independent de împrejurări şi de situaţia istorică şi economică. Socialiştilor, după părerea lor, li erà de ajuns să găsească mijlocul exact pentru a putea realizà socialismul oriunde. Noi credeam că acest mod de a gândì fusese stârpit de marxism. Dar astăzi el se răspândeşte din nou. Nu se întreabă nici la Moscova nici la Budapesta care-i politica posibilă şi indispensabilă în condiţii economice date. Se ia, mai degrabă, ca punct de plecare, concepţia că pretutindeni unde ajung la putere, socialiştii au datoria să realizeze de îndată socialismul, pentru că proletarii îi vor realizarea imediată. Pentru ei, datoria nu-i de a studià dacă această realizare e posibilă şi în ce măsură, ci de a găsì piatra filosofală, mijlocul universal de a creià socialismul, independent de împrejurări. Şi se crede azi că această chestiune a fost rezolvată prin proclamarea dictaturii bazată pe sistemul sovietelor. In Franţa, supt cel de-al doilea imperiu, blanquiştii pretindeau că au descoperit piatra filosofală în complot; proudhoniştii în banca de schimb.

www.dacoromanica.ro

Cei cari au înțeles exact teoria lui Marx au fost totdeauna puțin numeroși. Această teorie presupune o prea mare muncă intelectuală, o prea mare subordonare a dorințelor și nevoilor personale cercetării condițiilor obiective. Dar, în regulă generală, mijloacele, căile și scopurile indicate de Marx și Engels au sfârșit prin a învinge, fiindcă chiar logica lucrurilor vorbià în favoarea lor.

Așà s'a făcut că, chiar la internaționaliștii franceji, gândirea marxistă înlocuì puțin câte puțin psihologia proudhonistă. Când, în Franța, mișcarea muncitorească reînviă, sindicatele și grevele deveniră inevitabile. Imperiul căută să îndrepte mișcarea pe o cale legală și nepolitică și încuviință, în 1864, sindicatele și grevele. Erà chiar în anul creierii Internaționalei. Prudoniștii, membrii ai Internaționalei, fură obligați să participe la această mișcare muncitorească care renășteà dela sine și, fiindcă ei erau reprezentanții cei mai autorizați ai intereselor economice ale clasei muncitoare, fură duși de evenimente în fruntea organizațiilor și mișcărilor muncitorești. Așà că nici nu se putea să nu intre în conflict cu puterile publice și se văzură duși, în chipul acesta, în arena luptei politice, a luptei împotriva Imperiului.

In aceste condițiuni, psihologia internaționaliștilor franceji, proudhoniană la origine, devenià din ce în ce mai bogată în idei marxiste. Dar, în momentul insurecției Comunei, nici unul dintre ei nu putea fi încă privit ca marxist. Își pierduseră vechea lor bază proudhoniană, dar nu câștigaseră încă un nou teren solid. Ideile lor erau destul de puțin precise, dar, oricum, ei erau, printre membrii Comunei, cei cari studiaseră viața economică în chipul cel mai complect și cari-i cunoșteau mai bine ca toți nevoile.

Ei alcătuiau adevărata reprezentanță muncitorească în sânul Comunei. Lissagaray zice relativ la aceasta:

„S'a zis că Comuna-i un guvernământ al clasei muncitoare E o mare greșală. Clasa muncitoare lua parte la luptă, la administrație; numai sufletul ei înălța această mișcare ,dar amestecul ei în conducere era foarte neînsemnat...

„.....Votul din 26 mart nu dăduse, din 70 de revoluționari, de cât 25 de lucrători" *(Hist. de la Commune).*

Dar majoritatea acestor 25 lucrători—13 exact—aparținea Internaționalei, care nu numărà în total decât 17 reprezentanți în sânul Comunei. Numai 4 dintre internaționaliști nu făceau parte din clasa muncitoare și unul din ei, studentul Vaillant, înclinà de partea blanquiștilor. Printre cei 13 membri ai In-

www.dacoromanica.ro

ternaţionalei, eşiţi din clasa muncitoare, găsim pe oamenii cei mai de seamă ai Comunei: legătorul Varlin, armurierul Theiss, văpsitorul Malon, giuvaergiul Frankel. Potrivit chiar situaţiei partidului lor, ei lăsară jacobinilor şi blanquiştilor faptele de violenţă, conducerea operaţiilor militare şi poliţia şi ei se înturnară de partea lucrărilor de pace, de administraţie comunală şi de transformări economice. Numai unul dintre ei s'a arătat războinic,—topitorul Duval, dar şi el înclină, după cum ştim, spre blanquism, cu Vaillant.... Când cu încercarea de ofensivă din 3 Aprilie, în cursul căreia el avea un post de comandă, fu făcut prizonier şi împuşcat din ordinul generalului Vinoy. El fu unul din cei dintâi martiri ai Comunei.

Internaţionaliştii, camarazi de-ai lui Duval, au lucrat aproape exclusiv în domenii economice, unde au ajuns la rezultate remarcabile, mai ales în administraţie, ca Theiss la poştă, Varlin şi Avrial la Intendenţă. Şi asta, cu toate greutăţile cele mari pe cari le avură de învins, prin faptul că funcţionarii cei mari părăsiseră Parisul sau cel puţin slujba şi lucrătorii s'au văzut pe neaşteptate în nevoia de a primì funcţii de conducere în domenii cari li erau cu totul necunoscute.

Alături de internaţionaliştii cari făceau parte din Consiliul Comunei, alţi membri ai Internaţionalei din Paris au lucrat şi ei cu succes, cum a fost lucrătorul în bronz Camélinat, care luă în luna lui Aprilie conducerea Monetăriei şi făcù, în timpul celor câtevà săptămâni de activitate, îmbunătăţiri cari fură menţinute după căderea Comunei.

Să-i pomenim încă pe Bastelica care fu însărcinat cu direcţia vămilor şi pe Combault, directorul contribuţiilor indirecte, lucrători şi unul şi altul. Una din cele dintâi măsuri ale Comunei fu încredinţarea diferitelor domenii ale puterii executive nu unor miniştri, ci unor comisiuni. Comisiunea Muncii, a Industriei şi a Schimbului, adică cea care reprezintă partea socială a Comunei, erà alcătuită din internaţionaliştii Malon, Frankel, Theiss, Dupont (împletitor de coşuri), Avrial (mecanic), Gérardin şi dintr'un jacobin, numit Puget, a cărui profesiune n'am putut să i-o descoper nicăeri.

Din cei cinci membri ai Comisiunii Finanţelor, trei aparţineau Internaţionalei: văpsitorul Victor Clément, Varlin şi bogatul filantrop Beslay, unul din puţinii burgheji ai Internaţionalei. Alături de ei, jacobinul Regère, veterinar, care a fost unul din cei mai vechi luptători împotriva monarhiei, şi casierul Jourde care nu aparţineà nici unei tendenţe precise şi care a fost adevăratul director al Finanţelor. Prin mânele lui trecură

www.dacoromanica.ro

milioane, în timp ce femeia sa continuà să spele în Sena rufele casei şi el nu cheltuià pe zi mai mult de 1,60 franc, pentru mâncare, în timpul celor două luni de slujbă.

In cele două comisiuni a Muncii şi a Finanţelor s'a lucrat cu totul altfel decât în cele ale Răsboiului şi Poliţiei. Contrastul între metode e foarte bine caracterisat de Mendelsson în al său apendice la *Istoria Comunei*, de Lissagaray (a doua ediţie germană).

„Oamenii cei mai puţin capabili şi serioşi se găsiau în administraţia militară a Comunei. Ceia ce predomină aici, e incapacitatea, ignoranţa, deşertăciunea, lipsa oricărui sentiment de răspundere. Aici se vede rezultatul înrâurirei tuturor factorilor de dezorganizare, de care suferise mişcarea socialistă în timpul Imperiului. Şi ni-i de ajuns să trecem dela piaţa Vendôme la Prefectura Poliţiei, pentru a vedea un al doilea rezultat al aceloraşi împrejurări.

„Ne simţim scăpaţi de aceşti neo-hebertişti care-şi dedeau gălăgios aere de importanţă, când trecem la Ministeriul Muncii şi al Schimbului. Singură denumirea ne arată influenţa doctrinei proudhoniene. Dar membrii Internaţionalei, conştiincioşi şi modeşti, erau aşa de ocupaţi cu munca ce se putea face, în cât lăsau la o parte fanteziile nerealizabile. Considerându-se ca o părticică a poporului de muncitori, ei nu-şi vedeau expresia puterii în galoane şi în distincţii onorifice. Ei creiară o Comisie de Iniţiativă, alcătuită din delegaţi de-ai Sindicatelor şi Uniunilor de lucrători.

Şi acest minister organizase munca în aşa chip, în cât se putea spune în realitate că, pe cât îngăduise împrejurările, el făcuse tot ce putuse şi că nu se apucase de nici o treabă care nu era cu putinţă".

Socialiştii erau concentraţi în acest ministeriu care erà cel mai aproape de Marx. Scopurile lui erau scopurile cu adevărat revoluţionare ale Comunei şi totuşi, el se distinse printr'o chibzuială cu totul minunată.

In timpul desbaterilor asupra muntelui-de-pietate, Jourde arătă motivele acestei chibzueli, de care se bucură şi Ministeriul Finanţelor. Se propusese ca vesmintele, lucrurile de gospodărie şi uneltele de muncă, puse amanet pentru cel mult 20 de franci, să fie înapoiate gratuit proprietarilor lor, dela 12 Mai înainte, şi ca suma acestor împrumuturi să fie plătită de Stat muntelui- de pietate. In cursul acestor desbateri Avrial cerù ca muntele de pietate să fie înlocuit printr'o instituţie mai bună. Jourde îi răspunse:

„Se zice: creiaţi o instituţie; e uşor de spus, dar trebue să ai timpul să studiezi, înainte de a creià.

Dacă i s'ar spune lui Avrial: fă afete, tunuri, — el ar cere timp, — tocmai asta-i cer şi eu".

(Şedinţa din 6 mai; *Jurnalul oficial* din 7 mai).

www.dacoromanica.ro

Comuna n'avù timp să facă mare lucru în domeniul social. Şi fruntaşii ei nu voiau să pornească nici o întreprindere înainte de a o studià în amănunţimi. Cele mai multe din măsurile lor sociale par neînsemnate astăzi, ca de pildă suprimarea muncii de noapte la brutari şi interzicerea amenzilor în industrie.

Cea mai îndrăsneaţă dintre hotărârile lor nu depăşì nici odată limitele studiului. Un oarecare număr de întreprinderi industriale pariziene fuseseră părăsite şi închise de proprietarii fugiţi, în timpul asediului şi după 18 Martie. După propunerea lui Avrial, se deschise o anchetă asupra acestei situaţii care erà foarte neliniştitoare pentru clasa muncitorească. Concluzia ziceà:

„Comuna din Paris

Considerând că un număr de ateliere au fost părăsite de cei cari le conduceau, pentru a scăpa de obligaţiile civice, şi fără a ţine seamă de interesele lucrătorilor;

Considerând că în urma acestei laşe părăsiri, numeroase lucrări esenţiale vieţii comunale se găsesc întrerupte, existenţa lucrătorilor periclitată,

Hotărăşte:

Camerile sindicale muncitoreşti sunt convocate pentru a institui o comisie de anchetă, având de scop:

1. Să facă o statistică a atelierelor părăsite, precum şi un inventar exact al stării în care se găsesc şi al uneltelor de muncă pe cari le au;

2. Să prezinte un raport care să stabilească condiţiile grabnicei puneri în exploatare a acestor ateliere, nu de către dezertorii cari le-au părăsit, ci de asociaţia cooperativă a lucrătorilor, cari munceau în ele;

3. Să elaboreze un proect de alcătuire a acestor societăţi cooperative muncitoreşti;

4. Să constitue un juriu arbitral care va trebui să hotărască, la înapoerea numiţilor patroni, asupra condiţiunilor cesiunei definitive a atelierelor, societăţilor muncitoreşti, şi asupra sumei pe care o vor avea de plătit societăţile patronilor.

Această comisiune de anchetă va trebui să-şi adreseze raportul comisiunii comunale a muncii şi schimbului, care va fi îndatorită să prezinte Comunei în cel mai scurt răstimp, proectul de decret, care să dea satisfacţie intereselor Comunei şi muncitorilor."

Această hotărâre are data de 16 Aprilie *(Jurnalul oficial din 17 Aprilie)*. Comisiunea de studiu se întrunì la 10 şi la 18 Maì. Comuna fu restaurată puţină vreme după aceia. Aşà dar această Comisie de socializare n'ajunsese la nici o propunere practică. Dar înfiinţarea ei nu-i mai puţin importantă, fiindcă îngădue să se recunoască drumul pe care l-ar fi apu-

www.dacoromanica.ro

cat cu siguranţă socialiştii Comunei, dacă regimul proletar ar fi avut o durată mai lungă.

Nici vorbă nu-i de o „socializare totală", de o suprimare imediată a tuturor întreprinzătorilor. Dimpotrivă, li se impută că şi-ar fi părăsit în mod laş industriile şi că au încetat să dea de lucru muncitorilor.

E adevărat că li se impută şi contrariul. Comitetul central al celor 20 de arondismente,—pe care nu trebue să-l confundăm cu al Gărzii Naţionale şi care se alcătuise în timpul asediului,—se plângeà că industriaşii reţin pe lucrători în ateliere şi-i împiedecă în chipul acesta să-şi îndeplinească datoria de guarzi naţionali.

După planul Comunei, în primul loc trebuià să se înceapă cu socializarea industriilor părăsite de proprietarii lor şi numai după amănunţite lucrări pregătitoare.

Se plănuise un alt pas spre socializare, în ceeace priveşte înzestrarea armatei cu îmbrăcăminte şi arme. Această înzestrare trebuià încredinţată, pe cât se putea, Sindicatelor muncitoreşti pe baza unui contract al cărui cuprins trebuià formulat de Intendenţă, în înţelegere cu Sindicatele şi cu Ministerul Muncii. Cunoaştem proectul unui statut al muncii care fusese prezentat Comunei de lucrătorii din atelierele de reparaţii de arme din Luvru şi care fixà durata zilei de muncă la 10 ore.

Acest regulament, care cuprinde 22 articole, figurează în *Jurnalul oficial* al Comunei din 21 Mai pag. 628—629. El arată foarte bine tendinţele de socializare ale lucrătorilor socialişti ai Comunei.

Potrivit acestui regulament, lucrătorii desemnau pe reprezentantul atelierelor Comunei, pe directorul industriei şi pe supraveghetori. Se creià un Consiliu al industriei alcătuit din funcţionarii pomeniţi mai sus şi, în plus, un lucrător de fiecare bancă. Comuna trebuià să numească un Consiliu de supraveghere care trebuià să fie ţinut în curent cu toate operaţiile întreprinderii şi care trebuià să aibă în orice moment putinţa de a verifică scriptele.

Lucrătorii se arătau, înainte de toate, absorbiţi de apărarea intereselor Comunei. Articolul 15 fixează durata muncii la 10 ore pe zi, nu la 8 cum o ceruse Congresul Internaţionalei ţinut la Geneva în 1866. Munca suplimentară erà încuviinţată în cazuri urgente, sub rezerva aprobării Consiliului industriei. Orele suplimentare nu trebuiau plătite după un tarif superior. Salariile erau foarte mici. Directorul trebuia să primească 250 de franci pe lună, şeful de atelier 210 franci, maeştrii 70

www.dacoromanica.ro

de centime pe ceas. Iar lucrătorilor li se fixase nu un tarif minimal, ci unul maximal, care nu trebuià să depăşească suma de o fr. 60 pe oră.

Conţinutul art. 16 e şi el foarte interesant de notat. El hotărăşte că, în timpul nopţii, un lucrător trebuià să fie totdeauna prezent la atelier pentru cazul când ar fi fost nevoe să se pună mâna pe arme. Toţi lucrătorii trebuiau să facă de gardă noaptea, fiecare la rândul său. Articolul se termină în chipul următor:

„Considerând pe de altă parte că, dată fiind actuala stare de lucruri, trebue numai de cât să se cruţe pe cât se poate averea Comunei, nopţile petrecute astfel nu vor fi de loc plătite". (J. O. p. 629).

In adevăr, aceşti lucrători nu considerau timpul „dictaturii" lor ca un moment favorabil pentru o mişcare de mărire a salariilor. Marea cauză comună ei o puneau deasupra intereselor lor personale.

e) Socialismul Comunei.

Cu tot temperamentul său vulcanic, Marx nu găsì nimic de imputat acestei acţiuni chibzuite. El spune în cartea lui asupra *Războiului civil în Franţa* (pag. 53):

„Marele principiu social al Comunei era propria sa existenţă activă. Aceste principii particulare nu puteau să indice de cât direcţia în care se mişcă o putere care guvernează *poporul prin popor*".

După ce a arătat, astfel, dictatura proletariatului ca o guvernare a poporului prin popor, adică ca o democraţie, Marx aprobă măsurile financiare luate de Comună, fiindcă erau „perfecte prin *înţelepciunea* şi *moderaţia* lor" (pag. 54).

In paginile precedente ale aceleaşi lucrări, Marx indică principiile conducătoare, care trebue să fie la baza unei perioade de tranziţie dela capitalism la socialism:

„Clasa muncitoare nu cerea minuni dela Comună. Ea n'are de înfăptuit, prin simpla hotărâre a poporului, utopii fabricate de-a gata. Muncitorimea ştie că, pentru a obţine propria-i emancipare şi cu ea formele superioare de viaţă către care năzueşte societatea actuală fără putinţă de împotrivire, prin însăşi forţa propriei sale desvoltări economice, trebue să treacă prin lupte îndelungate şi printr'o întreagă serie de procese istorice, cari transformă cu totul oamenii şi evenimentele. Ea nu cată să realizeze un ideal, ci numai să elibereze elementele societăţii celei noi, cari s'au desvoltat deja în sânul societăţii burgheze, gata să se prăbuşească". (p. 50).

www.dacoromanica.ro

Din această afirmație că lucrătorii nu au un ideal de realizat, unii au tras încheierea că Marx nu voià să fixeze un scop precis mișcării socialiste, nici să-i dea un program anumit. Dar inexactitatea acestei concluzii e dovedită în de ajuns numai prin faptul că el însuși a compus programe socialiste, începând cu „Manifestul comunist" din 1847 și sfârșind cu programul partidului muncitor francez, pe care l-a scris în 1880, în colaborare cu Guesde și Lafargue. In frazele pe cari le-am citat, el de asemeni indică scopul mișcării socialiste, care este emanciparea clasei muncitoare, prin desvoltarea victorioasă a luptei sale de clasă și prin creiarea unei „forme superioare de viață", care trebue să rezulte din domnia lucrătorilor asupra bazei tehnicei moderne.

I s'ar puteà răspunde lui Marx că aceste scopuri, în fond, sunt tot idealuri. Clasa muncitoare ar avea, deci, idealuri de realizat. Printre idealurile cari nu-s de realizat, Marx înțelege, evident, idealurile transcendente, plasate dincolo de limitele timpului și spațiului, ale justiției eterne și ale libertății. Scopurile mișcării muncitorești rezultau pentru el din desvoltarea economică; formele particulare ale realizării lor sunt ele însile într'o stare continuă de desvoltare, și depind de timp și de spațiu. Socialismul, pentru el, nu-i o „utopie fabricată de-a gata" ci un proces subordonat unei îndelungate desvoltări a condițiilor economice și a clasei muncitoare, victoria ei politică neînsemnând sfârșitul acestui proces, ci numai întețirea lui, prin faptul că „eliberează elementele societății celei noi".

Incă cu 20 de ani mai înainte, Marx declarase că o îndelungată educație a clasei muncitoare și recunoașterea condițiilor reale erau condițiile prealabile ale revoluției sociale.

După prăbușirea Revoluției din 1848, el recunoscù, prin studierea condițiilor economice, că revoluția erà sfârșită, pentru moment. De aici se născù un conflict între el și mai mulți camarazi de-ai lui, cari văzură în asta o trădare a cauzei Revoluției. După părerea lor, Revoluția erà inevitabilă, fiindcă massele aveau nevoe de ea și o voiau. Marx le răspunse în Septembrie 1850:

„Minoritatea (Uniunea Comuniștilor) înlocuește concepția critică cu concepția dogmatică, concepția materialistă cu concepția idealistă. In locul raporturilor reale, *voința singură* devine forța motrice a Revoluției. In timp ce noi spunem lucrătorilor: „Aveți de trăit 15, 20, 50 de ani în războae civile și în războae între popoare, nu numai pentru a schimbà împrejurările, ci pentru a vă schimba voi înșivă și a vă face capabili de dominație politică"; voi le spuneți dimpotrivă: „Trebue să venim la putere de îndată sau să mergem la cul-

www.dacoromanica.ro

care". In timp ce noi stăruim, vorbind lucrătorilor germani, asupra desvoltării insuficiente a proletariatului german, voi linguşiţi în chipul cel mai grosolan sentimentul naţional şi prejudecata de clasă a meseriaşului german. Sunt şi eu de părere că, în felul acesta, vă faceţi mult mai populari. Democraţii fac din cuvântul *popor* un lucru sfânt; la fel faceţi şi voi cu cuvântul *proletariat*. Ca şi democraţii, voi puneţi în locul desvoltării revoluţionare o singură vorbă: Revoluţia".

(Marx, *Revelaţii asupra congresului comunist din Colonia*, ediţie nouă, 1885, pag. 21).

Impotrivindu-se ca voinţa *singură* să fie considerată ca forţă motrice a revoluţiei, Marx nu voia, firește, să spună că voinţa era cu totul streină de revoluţie. Fără voinţă, nici o acţiune conştientă nu-i cu putinţă. Fără voinţă, nu numai că nu-i revoluţie, dar, în general, nici chiar istorie. Cea dintâi condiţie, prealabilă oricărei mişcări sociale, e născută de o puternică voinţă a anumitor medii sociale, cari dau naştere unui profund sentiment de necesitate.

Dar voinţa *singură* nu-i de ajuns. Dacă mişcarea trebue să ducă la un *succes*, altceva trebue, în locul exclusivităţii voinţii şi a sentimentului de necesitate. Eu pot să am voinţa de a trăi veşnic. Această voinţă poate fi grozav de tare. Şi cu toate acestea ea nu mă va scăpà de moarte. Dacă mişcarea trebue să ducă la un succes, voinţa trebue să-şi propună scopuri *posibile* şi sentimentul de necesitate trebue să descopere mijloacele de a le ajunge. Dar cei cari au voinţa, trebue să aibă şi *forţa* de a zdrobì rezistenţele cari s'ar iscà. Raţiunea se cuvine să deosebească, prin studierea condiţiilor reale, ceia ce e cu putinţă de ceeace nu-i, să-şi dea seama de corelaţia de forţe şi să facă, în chipul acesta, ca puterile oamenilor să fie cheltuite totdeauna pentru lucruri realizabile în fiecare moment dat. Aşà se evità orice risipire de forţă şi se utilizează cât mai intens forţele existente.

Totuşi, în chestiunile sociale, nu-i uşor de căpătat această cunoaştere a stării de lucruri, pentru că bazele economice ale societăţii se găsesc într'o stare permanentă de desvoltare şi de modificare, iar cu ele se modifică şi nevoile sociale, mijloacele de a le satisface şi forţele necesare pentru obţinerea realizărilor celor mai raţionale. In acelaş timp, societatea devine din ce în ce mai întinsă, mai complicată şi mai amestecată. E adevărat că inteligenţa omenească se desvoltă în acelaş timp şi că metodele de analiză se îmbunătăţesc. Dar spiritul omenesc nu-i în stare întotdeauna să recunoască împrejurările reale. El e ocupat într'una cu satisfacerea nevoilor

www.dacoromanica.ro

oamenilor şi când condiţiile reale fac imposibilă satisfacerea acestor nevoi, el e pornit să creeze prin forţa imaginaţiei o regiune oarecare mai favorabilă dorinţelor sale. Omul nu vrea să moară. Recunoaşterea condiţiilor reale îi spun că trebue să moară şi spiritul omenesc a ştiut să descopere în această situaţie semnele unei continuări a existenţii după moarte. Proletarii din imperiul roman trăiau în mizeria cea mai scârnavă; dar ei simţeau cât se poate de violent nevoia unei vieţi de petrecere voioasă şi leneşă. Imprejurările reale nu-i lăsau să se apropie de ea, dar spiritul lor li li-o făgăduià în orice caz la sfârşitul lumii, către care ei credeau că merg. Ideia divinităţii erà mijlocul de a întărî pe cei cari erau slabi şi de a face posibil ceeace erà imposibil. Datorită ei, poporul evreu, slab şi chinuit, trebuià să devină stăpânul lumii; ea trebuià să facă victorioase cetele revoltate şi neînarmate de ţărani şi proletari din timpul Reformei, în luptele lor împotriva armatelor bine echipate şi antrenate ale seniorilor.

In veacul al XIX, proletarii încetară de a mai crede în această divinitate a tot-puternică. Dar icoana marei Revoluţii franceze, în decursul căreia proletarii din Paris se împotriviseră pentru moment întregei Europe, stârnì deseori în ei o nouă credinţă în minune, credinţa în forţele miraculoase ale revoluţiei şi ale proletariatului revoluţionar, din care se făcuse „o fiinţă sfântă". Numai să fi voit, şi el putea tot ce voià. Şi când, totuşi, n'ajungeà la nimic, însemnà că el nu voise să ajungă.

In faţa acestei concepţii idealiste, Marx scoase în evidenţă concepţia materialistă, care cerea ca întotdeauna să se aibă în vedere condiţiile reale. Aceste condiţii făceau din emanciparea clasei muncitoare şi dintr'o formă de viaţă superioară o ţintă către care „societatea actuală năzueşte fără putinţă de împotrivire prin chiar forţa propriei sale desvoltări". Dar această ţintă nu-i o „utopie fabricată deagata" pe care s'o poţi atinge imediat. Şi nici nu-i un clişeu bun pentre toate epocile, ci numai factorul unui nou gen de mişcare şi de desvoltare socială.

Clasa muncitoare nu este deci, în toate clipele şi în toate împrejurările, coaptă pentru luarea puterii. Ea trebue să străbată pretutindeni o anumită evoluţie, care o face capabilă pentru aceasta. Nu poate, totuşi, să-şi aleagă momentul care o va va duce la cârmă. Dar când îi dusă, n'are dreptul să răstoarne pur şi simplu metodele de producţie, în prezenţa cărora se găseşte; condiţiile în fiinţă ea trebue să le ia ca punct

www.dacoromanica.ro

de plecare şi să le desvolte în interesul proletariatului; trebue să „elibereze elementele societăţii celei noi", ceeace, în condiţii diferite, echivalează cu lucruri de tot deosebite. Şi ea va găsi cu atât mai uşor ceeace-i raţional într'un moment dat, cu cât îşi va fi făcut o părere mai precisă asupra condiţiilor reale şi cu cât va ţine mai bine socoteală de ele.

Posibilitatea unei revoluţii politice care se ivì la Paris, după căderea lui Napoleon III, născù în Marx foarte mari îndoeli. E adevărat că Parisienii erau lucrătorii cei mai cultivaţi din acel timp. Nu degeaba trăiau ei în patria enciclopediştilor şi a revoluţiilor, în ţara de unde plecau pulsaţiile întregei lumi. Dar, cu toate acestea, Imperiul nu le pusese la 'ndemână şcoli convenabile şi nu le îngăduise libertatea presei, nici un fel de organizaţie politică, şi multă vreme, nici chiar organizarea profesională. A se folosì de Republică pentru îmbunătăţirea educaţiei şi organizaţiei masselor mnucitoare, a hărăzì toate forţele apărării Republicei,—iată ceeace i se părea lui Marx că-i datoria imediată a acelei epoci.

Faptul că cea mai mare parte din ţară erà încă agricolă şi că însuşi Parisul erà foarte accentuat mic-burghez, erà şi el un argument împotriva luării puterii politice de către lucrători. Istoria lumii nu depinde numai de voinţa noastră. Aceasta-i tot aşà de neputincioasă să întârzie ca şi să grăbească venirea unei revoluţii. Răscoala lucrătorilor parisieni şi victoria lor din 18 Martie nu puteau fi înlăturate. Erà vorba aşà dar, de a-şi da seama de ce putea realizà proletariatul victorios, în împrejurările concrete ale momentului, şi de a-şi concentrà toate forţele pentru aceasta. Marx socotià că datoria reală a Comunei din Paris încă nu consistà în desfiinţarea sistemului de producţie capitalist. Relativ la aceasta, îi scrià el lui Kugelman, la 12 Aprilie 1871:

„Dacă reciteşti ultimul capitol al lucrării mele „Optsprezece Brumar", ai să găseşti că, pentru mine, etapa care urmează Revoluţiei franceze nu constă, ca mai înainte, în trecerea din mâni în mâni a aparatului biurocratic şi militar, ci în *sfărâmarea lui*. Aceasta-i condiţia prealabilă a oricărei revoluţii cu adevărat proletare, pe continent. Şi tocmai asta încearcă şi vitejii noştri tovarăşi din Paris".

(Publicată de *Neue Zeit*, XX, I. p. 709).

Nici vorbă de socialism în această scrisoare. Marx consideră distrugerea aparatului biurocratic şi militar ca sarcina principală a Comunei.

Negreşit, proletariatul nu poate să ajungă nicăeri la putere, fără a căutà să introducă, alături de transformările Statului,

www.dacoromanica.ro

transformări ale sistemului de producere, în stare să-i îmbunătățească traiul. Dacă vrem să dăm numele de socialism oricărei intervenții a puterii politice făcută în acest scop, se poate vorbi de socialism supt Comună. Dar el era departe de a fi ceeace înțelegem astăzi prin acest nume. Asta se explică în parte, prin lipsa de timp. Toată revoluția a durat numai câteva săptămâni.

O altă pricină e că această revoluție n'a trecut de Paris, unde domină mica industrie. Dată fiind această bază economică, greu se putea pretinde altceva decât transformarea câtorva ateliere în cooperative de producție. Abia de era cu putință să se concentreze o ramură întreagă de industrie într'un singur organism productiv și să i se reguleze debitul precum și aprovizionarea cu materii prime. Chiar dacă Comuna ar fi reușit să pună mâna pe aparatul administrativ al întregului Stat, ea putea, cel mult, să ajungă să naționalizeze căile ferate,—poate și minele și uzinele metalurgice. Toată asta n'ar fi însemnat încă desființarea capitalismului; măsuri analoage existau de altfel, fie realizate, fie pe cale de pregătire, în Germania. Totuși, asemenea transformări, îndeplinite supt un regim proletar și democratic, ar fi îmbunătățit, fără nici o îndoială, în mod simțitor situația clasei muncitoare.

Pe lângă lipsa de timp și starea înapoiată a țării, trebue să ținem socoteală de ignoranța oamenilor Comunei în ce privește teoria. Jacobinii și blanquiștii nici nu se sinchiseau de faptele economice. Internaționaliștii dimpotrivă, după cum am văzut, le dedeau o importanță enormă. Dar nici ei n'aveau o bază solidă din punct de vedere teoretic, căci erau pe punctul de a părăsi doctrina proudhoniană, dar n'ajunseseră încă să adopte, cu toată conștiința, principiile marxiste.

Oricât de șovăitori erau internaționaliștii Comunei, metoda lor corespundeà totuși ideii lui Marx, pentrucă constă în studierea faptelor economice mai înainte de a le modifică și în evitarea decretelor prea pripite, cari puteau să nu-și ajungă ținta și să pricinuiască desordine și descurajare. Această prudență, e adevărat, provenià mai degrabă dintr'o nesiguranță teoretică decât dintr'o fermă convingere; ea se potriveà totuși cu ceiace Marx recunoscuse ca o consecință necesară a concepției sale materialiste: într'o revoluție nu trebue să ne conducă voința, ci cunoașterea condițiilor reale.

Dubreuilh înseamnă foarte bine în a sa „*Comună*", această pagină a răzvrătirii din Paris (pag. 419):

„Pe deasupra (fără a ține seama de rezistența celorlalte clase.

www.dacoromanica.ro

Kautsky) o politică de expropriere metodică nu era cu putință, pentru acest alt motiv peremptoriu că însăși lucrătorii salariați, luați în massă, abia concepeau funcționarea unei societăți pe alte baze de cât cele tradiționale și nu aveau, după cum am notat mai înainte, nici o instituție sindicală și cooperativă în stare să asigure, după desființarea tuturor instituțiilor capitaliste, o funcționare normală a producției și schimbului. Un regim nou, mai ales un regim social, nu se improvizează prin decrete; decretele, legile sancționează numai raporturile în ființă. Încercând, pe acest teren, să o ia înaintea unora, Comuna n'ar fi isbutit, foarte probabil, de cât să întoarcă împotriva ei o parte din propriile sale forțe, pe cele mai bune, fără a stârni în lucrători un avânt mai viu și un devotament mai activ. I-a fost îngăduit numai ca supt masca democratizării instituțiilor politice, să dea directive pentru transformarea socială generală, — ceia ce și făcù".

Asta fu, în domeniul social, acțiunea acestui fenomen istoric care după Engels, concretizà „dictatura proletariatului" a lui Marx. Și astăzi, trebue să adoptăm metoda marxistă a socializării de care s'a apropiat așà de mult Comuna.

Asta nu 'nseamnă că Germania de azi trebue să aplice această metodă cu tot atâta teamă ca Comuna din 1871. De atunci s'a scurs o jumătate de veac de puternică desvoltare capitalistă și s'a realizat un imens progres. Atunci, numai Parisul se răsculà; răzvrătirea sa, care nu era curat proletară, n'avea reazem în țară și fu zdrobită de forța superioară a populației rurale, majoritatea nației (53% în 1882) și aliată cu biurocrația și cu marea finanță. In 1918, dimpotrivă, revoluția germană a isbucnit în toate părțile Imperiului și a fost condusă de proletariat. Producția rurală în Germania ocupă abia un sfert din populație (29% în 1907) și industria a creiat întreprinderi imense, chiar carteluri înglobând ramuri întregi de producție. Proletariatul din Paris, în 1871, scăpase de regimul bonapartist care interziceà masselor orice mijloc de instruire politică și de organizare. Revoluția în Germania găsește proletariatul acestei țări pregătit printr'o jumătate de secol de educație socială și politică, având organizații politice și economice, cari numără milioane de membri. In sfârșit, socialiștii parisieni din 1871 erau tocmai pe punctul de a părăsì o teorie economică a cărei insuficiență o recunoscuseră; totuși ei nu erau încă destul de înaintați, pentru a adoptà o nouă teorie superioară. Socialismul german din zilele noastre posedă cunoștinți istorice și economice și metoda limpede a unei teorii superioare, după părerea socialiștilor din toate țările, oricărei doctrine de economie socială; chiar gândirea burgheză e fecundată de ea.

www.dacoromanica.ro

In aceste condiţii, e cu putinţă să se socializeze, mult mai repede, cu mai multă energie şi pe o scară mai mare, de cum s'ar fi putut în 1871.

f) Centralism şi federalism.

Am vorbit de o metodă economică a Comunei. Am observat totuşi că, în înţelesul exact al cuvântului, această metodă lipseà. Când îi vorba de Comună, nu putem pomeni de o metodă chibzuită şi sistematic aplicată. Mai întâi, în sânul ei, erau mai multe tendinţe foarte deosebite. Actele ei rezultau dintr'un conflict, nu dintr'o teorie determinată. Chiar socialiştii Comunei nu posedau o teorie prea limpede; de alminteri ei alcătuiau minoritatea. Totuşi, spiritul lor stăpâneà opera economică a Comunei din Paris, majoritatea dând prea puţină importanţă economiei şi simţindu-se, pe acest teren, şi mai puţin sigură ca minoritatea. In privinţa politicei Comunei, erà altfel. Duşmăniile cauzate de ea erau mai pronunţate. Aproape că sfâşiau Comuna şi îi înăbuşiau puterea creiatoare. Cu toate acestea, tendinţa generală apucă, prin puterea împrejurărilor, pe o linie mijlocie, pe care Marx o acceptă, cum acceptă şi procedeele economice ale Comunei.

Ştim că majoritatea Comunei erà alcătuită din jacobini şi blanquişti. Pronunţându-se pentru Comuna din Paris, aceştia se gândeau la o Comună în felul celei din 1793—un organ stăpânind toată Franţa şi impunându-i voinţa sa. Erau republicani radicali, liber-cugetători cari voiau să distrugă tot aparatul puterii monarhiste: clerul, biurocraţia şi armata permanentă, la un loc. Totuşi ei n'ar fi putut statornici supremaţia Parisului de cât printr'o organizare a Statului care ar fi pus la dispoziţia unei puteri centrale, cu reşedinţa la Paris, mijloacele de constrângere cele mai puternice. Ei uitau că puterea centralizată, creiată de Comuna din 1793, pregătise terenul Imperiului lui Bonaparte. Comunarzii aşteptau tot binele cu putinţă dela un Comitet de Salvare publică, învestit cu putere dictatorială, fără a se gândi că o dictatură, care nu se sprijină pe o armată disciplinată şi pe o organizaţie administrativă, e sortită să rămâie iluzorie. Jacobinilor centralişti li se împotriveau pe faţă proudhoniştii, cari, dacă nu urau tradiţiile din 1793, apoi le făceau o critică aspră.

Proudhoniştii înţelegeau greşelile cari duseseră la Teroare, cari amăgiseră pe proletari şi-i împinseseră la sălbătecie sângeroasă, fără să-i apropie câtuşi de puţin de desrobire. De al-

www.dacoromanica.ro

minteri acest partid era tot eșă de sever față de democrație. Votul universal dăduse în 1848 o Adunare Națională reacționară și devenise reazemul monarhiei. In realitate, structura economică a Franței nu îngăduia, atunci, oricărei politici de Stat, dictatorială sau democratică, să se facă instrumentul desrobirei directe și imediate a proletariatului.

Totuși, tocmai instrumentul acesta îl căutau socialiștii. Ei erau încă foarte departe de a înțelege ideia evoluției și, prin urmare, importanța democrației pentru desvoltarea simțului politic și a capacităților organizatoare ale proletariatului,—cari trebuiau să ducă la desrobirea sa finală. Nici dictatura, nici democrația nu erau atunci în stare să elibereze de îndată proletariatul. Proudhoniștii o înțelegeau foarte bine. Dar consecințele, pe cari le scoteau de aici, nu erau bune. Ei nu se puteau lipsi de orice politică, cum li era de fapt dorința. Or, politica comunală în anumite centre industriale, față de politica de Stat într'o țară esențial agricolă, îi înfățișă proletariatului cu totul alte perspective. De aceia democrația li se părù proudhoniștilor tot atât de importantă în comune, pe cât le păreà de prisos în Stat. Acești critici înverșunați și batjocoritori ai parlamentelor, — „dugheni de palavre", — nu găseau absolut nimic de spus împotriva „dughenilor" și parlamentelor comunelor.

Suveranitatea comunelor ajunse idealul proudhoniștilor. Această concepție se potrivește cu starea mic-burgheză a industriei, de care ei țineau socoteală. De aceia nu se gândeau să desființeze comerțul. Chiar pe timpul lor erau ramuri de producție cari depășeau limitele comunelor izolate. Pentru a le regulà funcțiunile, aceste comune trebuiau să alcătuiască o federație liberă. Prin acest procedeu, proudhoniștii nădăjduiau într'o desrobire imediată a proletariatului industrial, chiar în Franța rurală. Uitau numai un mic amănunt, anume că: ideia de a desmembrà Statul în comune suverane erà și ea o idee de Stat și că realizarea ei presupuneà răsturnarea puterii Statului în ființă—lucru de care tocmai voiau să se ferească proudhoniștii.

De aceia, ideia pe care și-o făceau proudhoniștii despre Comună erà exact contrară celei a jacobinilor. Pentru aceștia, *Comuna din Paris erà un mijloc de cucerire a puterii Statului, pentru a stăpânì toată Franța.* Pentru proudhoniști, suveranitatea *fiecărei* comune erà un mijloc *de a o sfârși cu orice putere a Statului.*

Arthur Arnould, în a sa „Istorie populară și parlamentară a

www.dacoromanica.ro

Comunei din Paris", arată foarte bine dușmănia dintre cele două fracțiuni—„jacobinii revoluționari și „federaliștii socialiști".

„Abia strânși și intrați în slujbe, puturăm constata acest fapt important că vorbele *Comuna din Paris* erau înțelese în două chipuri deosebite, de către diferiții membri ai Adunării.

Pentru unii, Comuna din Paris exprima, personifica cea dintâi aplicare a principiului anti-guvernamental, războiul împotriva vechilor concepții de *Stat unitar, centralizator, despotic*. Comuna, pentru aceștia, reprezenta triumful principiului autonomiei grupărilor liber federate și a celei mai direct posibile guvernări a poporului prin popor.

În ochii lor, Comuna era cea dintâi etapă a unei vaste Revoluții și sociale și politice, care trebuia să facă tabula rasa de vechile greșite procedee. Era negația absolută a ideii de dictatură, era cu adevărat venirea poporului la putere și, prin urmare, nimicirea oricărei puteri din afara și de deasupra poporului.

Oamenii cari simțeau, cari gândeau, cari voiau așa, alcătuiră ceia ce se numi mai târziu grupul socialist sau *minoritatea*. Pentru ceilalți, dimpotrivă, Comuna din Paris era continuarea *vechei* Comune din Paris din 93. Ea reprezentă, în ochii lor, dictatura în numele poporului, o concentrare enormă a puterii în câteva mâni și distrugerea vechiilor instituții, în primul rând prin substituirea de oameni noi în fruntea acestor instituții, transformate pentru moment în arme de războiu, în slujba poporului, împotriva dușmanilor poporului.

Printre oamenii acestui grup autoritar, ideia de *unitate* și de *centralizare* nu dispăruse complect.

Ei acceptau, înscriau pe drapelul lor principiul *autonomiei comunale* și al liberei federații a grupelor, numai fiindcă acest principiu li era impus de voința Parisului.....

.....De alminteri, stăpâniți de apucături căpătate în timpul unui lung trai de lupte, de revendicări, — de îndată ce era vorba de acțiune, ei cădeau din nou pe drumul pe care mersesără așa de multă vreme și se lăsau conduși, cu o incontestabilă bună credință, de voința de a aplică procedee vechi unei idei noi. Nu înțelegeau că, în asemenea caz, forma omoară aproape întotdeauna fondul și că voind să întemeieze libertatea prin mijloace dictatoriale sau arbitrare, omori tocmai ce vrei să mântui.

Acest grup, alcătuit de altfel din elemente destul de deosebite, formă *majoritatea* și se intitulă: Revoluționar-Jacobin".

Dubreuilh, care citează aceste observații, bagă de seamă că ele nu se aplică integral decât extremelor celor două tendințe. Observația lui e cât se poate de dreaptă. Dar s'ar putea spune tot așă de toate tendințele. Fiecare presupune o serie de nuanțe. Dar dacă am voi să ne dăm seama exact de ele, ar trebui să li observăm cele mai pronunțate manifestații, pe cele clasice într'o oarecare măsură.

Nepotrivirile erau enorme. Poate ar fi putut fi înlăturate,

www.dacoromanica.ro

dacă Comuna ar fi fost victorioasă. Dar ea nu fu,—şi numai acest fapt fu de ajuns pentru a impune adversarilor o linie de conduită mijlocie.

Dela 3 Aprilie, Comuna se văzù silită să stea în defensivă şi trebul să renunţe la orice speranţă de a cucerì şi stăpânì Franţa. Realizarea ideii jacobine devenià dintr'odată imposibilă. Ne mai putând fi vorba de stăpânire prin Comună, toţi trebuiau să fie mulţumiţi dacă isbuteau să împiedece Franţa reacţionară dela înăbuşirea libertăţilor Parisului.

De asemeni, nimeni nu se puteà gândì, în aceste împrejurări, să realizeze visul proudhonian—să desmembreze Statul şi să acorde suveranitatea totală comunelor.

Jacobinii centralişti, ca şi proudhoniştii, fură siliţi de împrejurări să-şi propună acelaş scop. Acesta, pe cât îngăduià corelaţia de forţe realizabilă în acel moment, erà o necesitate pentru Franţa întreagă şi se potriveà cu programul multor partide burgheze, constând în: autonomia administrativă a comunelor şi independenţa lor în marginile arătate de Stat, limitarea puterii biurocraţiei şi creiarea unei miliţii în locul armatei permanente.

Internaţionaliştii consimţiră cu atât mai uşor să recunoască Statul democratic cu cât, după cum au văzut-o, ei se lăsaseră, din ultimii ani ai Imperiului atraşi în lupta împotriva regimului imperial, adică în politică. In chipul acesta, unele idei marxiste se amestecaseră dejà cu concepţiile pur proudhoniene. Il erà îngăduit lui Marx să aprobe politica care rezultă de aici. Dacă s'ar fi aflat la Paris, el nu s'ar fi putut alipì nici uneia din acele două fracţiuni. Ar fi rămas izolat. Cu toate acestea, puterea împrejurărilor şi bunul simţ al celor mai sănătoşi la cap din Comună,—cari ştiură încă odată să ţină mai degrabă socoteală de realităţi decât numai de voinţă—traseră în sfârşit liniile generale ale unei politici care se apropià mult de a lui Marx. Acestei politici, mai mult încă decât măsurilor economice ale Comunei, i se pot aplicà vorbele lui Mendelsson (în al său apendice la cartea lui Lissagaray, p. 525).

„Se pare că făuritorii Comunei nu ştiu ei înşişi ce-au creiat".

Inovaţiile politice ale Comunei fură realizate în mijlocul luptelor violente dintre cele două fracţiuni. Cusurul cel mare al Comunei erà lipsa de organizaţie—urmare firească a lipsei de experienţă şi de capacităţi organizatoare la proletariatul parisian, care abia eşise de sub regimul Imperiului.

Comuna se găsise dela început în stare de războiu cu Ver-

www.dacoromanica.ro

sailles-ul. Niciodată n'ai atâta nevoe de disciplină şi de organizaţie ca în timp de războiu. Ele îi lipseau cu desăvârşire Comunei. Batalioanele sale erau comandate de ofiţeri aleşi de soldaţi. Aşà că aceşti ofiţeri nu depindeau de comandamentul suprem, ci de alegătorii lor. Negreşit că acesta nu-i un mijloc bun ca să organizezi o armată combativă; el nu-i bun decât când vrei dezorganizarea armatei. Bolşevicii în Rusia au înţeles-o şi de îndată ce fură prinşi într'un războiu serios, desfiinţară în grabă puterea sfaturilor de soldaţi şi alegerile de ofiţeri. Batalioanele gărzii naţionale ascultau de comandamentul suprem numai dacă voiau. Ce să ne mai mirăm atunci dacă numărul adevăraţilor apărători ai Comunei a fost neînsemnat? Soldă li se plăteà la 162.000 de oameni de trupă şi la 6500 ofiţeri, dar numărul celor cari mergeau în foc şi se băteau, varià, din ziua fatală de 3 Aprilie, între 20 şi 30 de mii. Aceşti viteji aveau de suferit teribila sarcină a luptei împotriva unei armate bine disciplinate, bine înarmate şi care numără în a doua jumătate a lui Mai, până la 120.000 de oameni.

Desorganizarea de jos erà agravată de cea de sus. Alături de Comună fiinţà Comitetul central al gărzii naţionale. Acesta îi cedase Comunei toată puterea, dar continuà să intervină în toate hotărârile, cari priveau garda naţională.

In scrisoarea către Kugelmann, din 12 Aprilie 1871, Marx consideră ca o greşală faptul că Comitetul Central şi-a cedat prea repede puterea, pentru a face loc Comunei. *(Neue Zeit)*, V. XX, pag. 709). Din nenorocire, el nu dă motivele acestei a firmaţii şi noi nu ştim de ce această măsură îi păruse greşită. Se poate prea bine presupune că din cauza repercusiunii pe care a avut-o ea asupra conducerii războiului. Marx bagă de seamă că aceasta erà a doua greşală făptuită de Parisieni; cea dintâi fu că nu porniseră asupra Versailles-ului îndată după 18 *M*artie. Aceste două greşeli, se poate să fi pricinuit înfrângerea comunarzilor.

Din nefericire, toate greşelile cari ar fi făcut dela început să se desnădăjduiască de situaţia militară a Comunei, fuseseră dejà făptuite, mai înainte de constituirea Comunei. Nimic nu ne dovedeşte că războiul condus de Comitetul Central ar fi fost mai fericit. Dimpotrivă, acest Comitet s'a arătat şi mai şovăitor ca Comuna. Negreşit că partea cea tare a proletariatului nu-i conducerea războiului.

Dar ceva şi mai rău erà coexistenţa a două puteri supreme

www.dacoromanica.ro

independente, cărora li se adăogase o a treia: Comitetul artileriei. Şi acesta se amestecă în conducerea războiului.

„.....Comitetul artileriei, născut din 18 mart, împărţia tunurile cu războiul. Războiul le avea pe cele din Câmpul-lui-Martie şi comitetul pe cele din Montmartre".
(Lissagaray, Hist. de la Commune, p. 229).

Se căută să se lecuiască desorganizarea generală, întărind puterea guvernului. Comisiile executive, despre care a fost vorba, fură înlocuite la 20 Aprilie printr'un Comitet Executiv alcătuit din 9 membri, câte un delegat de fiecare comisiune. Dar răul erà prea mare pentru a putea fi îndepărtat prin schimbări de acestea. Jacobinii îşi amintiră atunci de tradiţia din 1793 şi cerură un Comitet de Salvare Publică învestit cu o putere dictatorială şi care trebuià să nimicească chiar autoritatea Comunei. Inaintarea nestingherită a trupelor versailles-eze dădù curaj unui membru al Comunei, Miot, „una din cele mai frumoase bărbi din 1848" (Lissagaray p. 223) să ceară, la 28 Aprilie, creiarea unui Comitet de Salvare Publică, adică a unei noi comisii, superioară tuturor celorlalte. Toată lumea erà înţeleasă asupra necesităţii unei puteri executive mai viguroase, dar denumirea ei stârnì violente desbateri. Jacobinii revoluţionari credeau că numele de Comitet de Salvare publică erà de ajuns ca să dea acestei Comisiuni puterea victorioasă a Republicei din 1793. Dar tocmai această tradiţie, care aminteà Teroarea, repugnà proudhoniştilor.

Creiarea Comitetului fu votată la 1 Mai cu 34 voturi contra 29. La alegerea acestui Comitet minoritatea (23 de glasuri) se abţinù pe motivul următor:

„.....Considerând că ei au votat împotriva instituţiei zisă *Comitet de Salvare publică*, în care n'au văzut decât uitarea principiilor de reformă serioasă şi socială din care a eşit Revoluţia comunală din 18 mart... De oarece noi nu putem numi pe nimeni într'o instituţie privită de noi pe cât de inutilă pe atât de fatală, ne abţinem" (J. O.).

Comitetul, care erà chemat să aţâţe energia Comunei în cel mai înalt grad şi să pună capăt desorganizării, începù prin a o mărì, divizând Comuna.

Numai acest lucru erà de ajuns pentru a lipsì Comitetul de orice autoritate morală. De altminteri, internaţionaliştii, cari erau aproape singurii muncitori serioşi în Comună, se dădură deoparte. Membrii Comitetului erau toţi, până la cel din urmă, nişte „alarmişti", după expresia lui Lissagaray. La 9 Mai, acest Comitet incapabil fu revocat, pentru a fi înlocuit cu

www.dacoromanica.ro

un altul. De astă dată, minoritatea luă parte la alegeri, căci băgase de seamă că denumirea atât de temută nu ascundeà nimic mai puţin de cât o veritabilă dictatură.

In timpul acesta, duşmănia dintre majoritate şi minoritate se înăsprise aşà de tare, încât nici un membru al minorităţii nu fu ales în Comitet.

Al doilea Comitet de Salvare Publică arătă aceiaş incapacitate ca şi cel dintâi. Se distinse numai prin acte îndreptate împotriva minorităţii; mulţi din membrii ei fură scoşi din slujbe,—ceeace făcù ca Comuna să fie lipsită de cele mai sănătoase capete.

Acesta fu semnalul unei rupturi făţişe: la 16 Mai, minoritatea publică un manifest în care protestà împotriva înjosirii Comunei de dragul unei dictaturi iresponsabile şi declara că de acum înainte nu va mai lua de loc parte la lucrările Comunei şi îşi va mărginì acţiunea în sânul districtelor şi'n garda naţională. Minoritatea nădăjduià, după spusa ei, să înlăture sfâşierile interioare în Comună, fiind convinsă că majoritatea şi minoritatea, cu toate nepotrivirile dintre ele, urmăreau amândouă acelaş scop. Oricât de împăciuitoare erà aceastà concluzie, declaraţia părea că vesteşte o ruptură decisivă.

Totuşi, minoritatea, deşi mai priceputà ca majoritatea în lucruri de administraţie şi'n cercetarea problemelor economice, nu erà nici foarte hotărâtà, nici foarte stăruitoare în politica sa. La 1 Mai ea protestase, abţinânduse, împotriva dictaturii primului Comitet de Salvare Publică; la 9 Mai, recunoşteà aceastà dictatură, punându-şi candidaţi la al doilea Comitet. La 15 iarăşi protestà împotriva aceleiaşi dictaturi, întrerupându-şi munca în Comună; la 16, chiar în ziua publicării protestului, cedà stăruinţelor prietenilor săi—Consiliului federal al Internaţionalei—care o convingeà să nu sfărâme unitatea Comunei în faţa duşmanului ce se apropia; şi dela 17, cincisprezece semnatari ai manifestului, din cei 23, îşi reluau locurile în adunarea Consiliului. Dar majoritatea nu se lăsă îmblânzită în urma intervenţiei câtorva din cei mai înţelepţi membri ai ei, printre cari erà şi Vaillant. O moţiune de împăcare fu respinsă şi se votă ordinea de zi a lui Miot care spuneà:

„Comuna va da uitării purtarea membrilor din minoritate care-şi vor retrage semnătura de pe declaraţie; ea înfierează această declaraţie".

Dubreuilh observă cu ocazia aceasta (pag. 440):

„In ultima bătălie, pe baricade, la moarte, Jacobinii şi Federaliştii fură ca nişte fraţi în vrăşmăşie".

www.dacoromanica.ro

La 21, Versailles-ezii intrau în Paris. La 22, avù loc ultima şedinţă a Comunei.

Politica Comunei prezintă o înfăţişare isbitoare. Fiecare dintre cele două tendinţe reprezentate în Comună se inspirà dintr'un program irealizabil, dacă l-ai aplicà logic până la capăt, şi care îşi împingeà adepţii la acte ce nu se potriveau de loc cu scopul propus. Şi cu toate acestea, supt imboldul împrejurărilor, acţiunea reciprocă a acestor două tendinţe duse la un program politic care, nu numai că erà realizabil, dar, mai mult încă, se potriveà în cel mai înalt grad cu nevoile Franţei. Acest program cuprindeà de alminteri germenii rămaşi fecunzi până'n zilele noastre: autonomia administrativă a comunelor şi suprimarea armatei permanente; aceste două revendicări esenţiale ale Comunei, sunt astăzi tot aşà de necesare pentru înălţarea Franţei, precum erau în timpul celei de-a doua Comune din Paris.

g) Ideia teroristă în Comună.

Nu se poate vorbi de Comitetul de Salvare Publică fără să ne gândim la Teroarea al cărei suflet a fost el în 1793. In chip firesc, despărţirea pe chestiunea dictaturei Comitetului aduse despărţirea pe chestia Teroarei. Jacobinii îi erau dela început partizani convinşi; internaţionaliştii o respingeau cu tot atâta convingere.

Această nepotrivire de păreri ieşì la iveală dela prima şedinţă a Comunei. Unul din membri cerù desfiinţarea pedepsei cu moartea.

„A! Vrei să scapi pe Vinoy (general versailez)!" i se strigă. La 29 Aprilie, Frankel formulà în faţa Consiliului federal al Internaţionalei politica internaţionaliştilor:

„Noi vrem să afirmăm dreptul muncitorilor, şi asta nu-i cu putinţă de cât prin *convingere* şi prin *forţă morală*".

In tabăra cealaltă găsim oameni ca autorul dramatic Félix Pyat, contabilul Teofil Ferré şi studentul Raoul Rigault, cari nu se oboseau nici odată de fraze sanguinare.

In principiu, toţi jacobinii ar fi trebuit să fie pentru măsurile teroriste. Dar, în realitate, nici vorbă nu erà de ele. Cei mai mulţi dintre ei suferiau înrâurirea acelui sentiment de omenie din care se inspirà atunci toată democraţia, şi burgheză şi proletară. De alminteri, împrejurările cari dăduseră naştere Teroarei celei dintâi Comune nu existau în epoca celei de-a

www.dacoromanica.ro

doua Comune. Aceasta nu-şi propunea scopul irealizabil de a înălţà pe baze burgheze un regim conform intereselor proletariatului. Cea de-a doua Comună nu-şi exercità puterea decât la Paris, unde aveà majoritatea, aşà că n'aveà nici o nevoe să-şi intimideze adversarii cu măsuri teroriste. Duşmanul care o ameninţà erà dincolo de domeniul său şi nu putea fi atins prin mijloace teroriste.

Nu erà deci nici un motiv pentru a pune 'n practică tradiţia teroristă. Persecuţiile presei şi arestările la care recurseseră Raoul Rigault şi Ferré, în Comitetul de Salvare Publică, erau mai degrabă o imitaţie răutăcioasă a regimului Imperiului, nu a Teroarei, ale cărei procedee fuseseră cu totul altele. Studentul blanquist Rigault se făcuse vestit, supt Imperiu, prin lupta lui neobosită împotriva poliţiei, căreia îi cunoşteà de minune toate şiretlicurile. La 9 Martie, adică înainte de răscoală, Lauser spunea de el:

„Cei cari-l cunoşteau mi-au povestit lucruri extraordinare despre mania şi iscusinţa cu care adulmeca poliţia, cu care-i încâlcea planurile şi-şi bătea joc când se nimerea, după capul său, chiar de Prefecutul de Poliţie din Paris". *(Supt Comuna din Paris. Un jurnal.* Lipsca 1878).

La 18 Martie, Rigault avù din oficiu prilejul să-şi bată joc de Prefectul din Paris. Prima lui faptă în noaptea de 18 spre 19 Martie fu că se instală la Prefectură.

Apucăturile lui poliţieneşti fură combătute cu vioiciune din toate părţile şi mai ales de Internaţionalişti. Ele se potriveau foarte puţin cu principiile din 1793, deşì Rigault lucrase la o istorie a celei dintâi Comune.

Pe de altă parte, după cum am observat mai sus, nu poate fi pusă în socoteala Comunei executarea generalilor Thomas şi Clément. Aceştia fură executaţi mai înainte de a se alcătuì Comuna, cu toată împotrivirea Comitetului Central.

O singură măsură a Comunei poate fi considerată ca teroristă, având rostul să înspăimânte pe adversar prin violenţa exercitată asupra unor oameni fără apărare: *închiderea ostatecilor.* Experienţa a demonstrat cu prisosinţă că sistemul ostatecilor e un procedeu care nu-şi atinge nici odată scopul, împiedecând rar cruzimile; dimpotrivă, slujeşte mult mai des să învrăjbească conflictul care a provocat această măsură.

Dar îi erà greu Comunei să facă altfel, fiindcă ar fi însemnat să sufere, fără nici o rezistenţă, ca Versailles-ezii să împuşte pe prizonieri,—cum s'a şi întâmplat de mai multe ori dela 3 Aprilie.

www.dacoromanica.ro

„Supt emoţia pricinuită de executarea lui Duval, a prizonierilor din Puteaux şi din Châtillon, mai mulţi membri ceruseră să se împuşte de îndată un anumit număr de reacţionari, aleşi mai cu seamă din preoţii clerului din Paris. Alţi Jacobini, şi în special Delescluze, spăimântaţi de aceste exagerări, propuseră atunci adoptarea decretului ostatecilor; acesta avea destinaţia să abată pe generali versailezi din calea sângeroasă, în care se aruncaseră aşa de orbeşte. Printr'un fel de înţelegere tacită, se puse la cale ca acest decret să nu fie executat".

(L. Fiaux Hist. de la guerre civile de 1871, p. 246).

Decretul prescriind închiderea ostatecilor, se explică nu prin dorinţa de a *distruge* vieţi omeneşti, ci prin aceia de a le *salvà*, pe deoparte silind pe Versailezi să renunţe în viitor la execuţii, pe de altă parte convingând pe Parisieni să se abţină dela imediate represalii.

„Totdeauna generos şi drept, chiar în mânie, poporul urăşte sângele, după cum urăşte şi războiul civil; dar are datoria să se apere împotriva sălbatecelor atentate ale duşmanilor săi şi, oricât l-ar costa, va da ochiu pentru ochiu şi dinte pentru dintre". *(Jurnalul Oficial* din 6 april).

In realitate, Comuna lucră cu generozitate şi dreptate, fără ca totuşi să se ţie de principiul: „ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte!"

Decretul asupra ostatecilor ordonă ca orice persoană bănuită de complicitate cu Versailezii să fie imediat pusă supt acuzare şi încarcerată. El prescrià instituirea unui juriu acuzator care trebuià să asculte pe acuzaţi în 24 de ore şi să hotărască în 48. Cei cari erau recunoscuţi de vinovaţi, nu erau împuşcaţi, ci încarceraţi ca ostateci. Chiar prizonierii trebuiau duşi înaintea acestui juriu acuzator, care decideà dacă trebuiau puşi în libertate sau păstraţi ca ostateci.

In sfârşit, se hotărî ca la orice execuţie de prizonieri—militanţi sau partizani ai Comunei— ordonată de Versailezi, să se răspundă prin executarea unui întreit număr de ostateci. Această ultimă hotărâre, cea mai teribilă din toate, rămase literă moartă şi nu fu nici odată aplicată de Comună, deşi Versailezii, după un scurt răgaz, începuseră să-i împuşte pe prizonieri, fără să se îngrijească de periculul la care-şi expuneau prietenii, închişi la Paris ca ostateci.

Insuşi Thiers căută, de bună seamă, să împingă Comuna la excese sângeroase. El ştià foarte bine că execuţia fiecărui ostatec îi erà mai folositoare lui decât Comunei, căci opinia publică din lumea întreagă, îmbâcsită cu idei şi sentimente burgheze, asistà liniştit la execuţia a nenumăraţi prizonieri,

www.dacoromanica.ro

făcută de Versailezi, dar se indignă peste măsură când ostatecii din Paris erau numai închişi.

Netrebnicele intenţii ale lui Thiers se văzură în mod luminos când cu schimbul ostatecilor.

Potrivit decretului din 5 Aprilie, fuseseră închişi la Paris ca ostateci câţiva preoţi, bancherul Jecker, instigatorul expediţiei mexicane, şi preşedintele Curţii de Casaţie, Bonjean. Comuna se oferi să-i schimbe. Ea voià să pună în libertate pe preoţi, pe arhiepiscopul Darboy şi pe preşedintele Bonjean, dacă guvernul din Versailles încuviinţà să elibereze pe Blanqui. Comuna dădù dovadă de o generoasă încredere lăsând pe marele vicar Lagarde să plece la 12 Aprilie la Versailles cu o scrisoare a lui Darboy pentru Thiers. Lagarde trebuia numai să jure că se va întoarce dacă tratativele vor fi rupte.

Incă dela 8 Aprilie, Darboy scrisese lui Thiers, conjurându-l să nu mai lase să fie împuşcaţi prizonierii. Thiers tăcù. La 13 Aprilie, un jurnal din Paris „L'Affranchi" publică scrisoarea lui Darboy. Thiers răspunse atunci, printr'o minciună însă, declarând că tot ce se spusese despre execuţii, erà falş.

Răspunsul la a doua scrisoare, trimisă prin Lagarde, nu venì decât pe la sfârşitul lui Aprilie. Iar marele vicar, cu tot jurământul, fu prea prudent pentru a se mai întoarce în gura lupului. Răspunsul lui Thiers conţineà refuzul de a eliberà pe Blanqui, mângâià însă pe arhiepiscop, afirmând că viaţa ostatecilor nu erà ameninţată.

Ambasadorul Papei şi cel american, Washburne, încercară să înlesnească un schimb de prizonieri, dar aceste încercări rămaseră zadarnice. Aşà dar, din vina lui Thiers au fost găsiţi la Mazas ostatecii de care-i vorba—afară de Lagarde—când Comuna se prăbuşì şi nu mai avù puterea să-i ocrotească. Thiers avea dreptate când spuneà—neavând dreptate cu minciunile despre cruzimile Comunei—că supt Comună viaţa ostatecilor nu erà ameninţată. Dar el îşi dădù toată silinţa să răstoarne regimul Comunei care ocroteà pe ostateci, şi o făcù în împrejurări cari li puneau viaţa în mare pericol.

Datorită trădării, Versaillezii dădură năvală în Paris, Duminică 21 Mai, când nu se aşteptà nimeni şi chiar în momentul în care se dedeà un concert popular în grădina Tuileries. Un ofiţer de stat-major terminà serbarea poftind publicul şi Duminica următoare.

„D-l Thiers făgăduise, adăugă el, să intre ieri în Paris. D-l Thiers n'a intrat şi nu va intra".

www.dacoromanica.ro

In aceiaş clipă Versailezii intrau în Paris. Populaţia erà aşà de înmărmurită, trupele Comunei aşà de istovite, încât o înaintare grabnică şi hotărâtă ar fi îngăduit Versailezilor să ocupe toată capitala, fără a întâlni împotrivire serioasă. Dar ei înaintară încet, dând astfel timp apărătorilor Comunei să se strângă pentru o violentă luptă de stradă, care dură toată săptămâna,—acea săptămână sângeroasă de Mai. Această luptă întărâtă peste măsură toate patimile, cu atât mai mult cu cât Versailezii nu cruţau pe nimeni şi măcelăreau nu numai pe toţi cari puseseră mâna pe arme şi a căror execuţie fusese ordonată mai dinainte, ci şi pe toţi suspecţii.

Unii istorici ai Comunei cred că înceata înaintare a Versailezilor aveà drept scop să provoace rezistenţa şi, prin urmare, să mărească numărul victimelor şi importanţa înfrângerii.

„Parisul ar fi putut fi cucerit în 24 de ceasuri, dacă armata ar fi înaintat pe cheiurile ţărmului stâng; ea n'ar fi întâlnit împotrivire dacât la Ministerul Marinei, la Montmartre şi la Ménilmontant. Cu înaintarea înceată în Paris, care dăduse rezistenţei timp să se organizeze, fură făcuţi prizonieri un număr de oameni de opt sau de zece ori mai mare ca al combatanţilor şi fură împuşcaţi oameni mai mulţi de câţi erau în dosul baricadelor, în timp ce trupele nu prăpădiră de cât 600 de morţi şi 7000 de răniţi".

(G. Bourgin. *Hist. de la Commune*, p. 108).

Numărul morţilor Comunei a trecut de 20.000, unii socotesc 30.000. Şeful poliţiei militare, generalul Appert, a numărat 17.000 de morţi. Numărul victimelor rămase necunoscute autorităţilor, nu poate fi stabilit; de sigur că a fost peste 3000. Nu-i de mirare că în faţa acestor atrocităţi spiritul de răzbunare a dictat de multe ori. Şi fu cu atât mai violent cu nu puteà înlătură înfrângerea. Abia după ce Comuna încetase de a mai există, avură loc execuţiile ostatecilor. La 21 Aprilie, Versailezii intrară în Paris, la 22 începură luptele pe străzi, la 24 cei dintâi ostateci fură executaţi.

Şi aici, cu toate că execuţiile au fost mai degrabă opera unei furii desnădăjduite şi a unei sete de răzbunare oarbă, decât a unei acţiuni precugetate,—se cuvine să observăm contrastul dintre jacobini şi internaţionalişti.

Semnalul execuţiilor fu dat de fanaticul blanquist Raoul Rigault. In noaptea de 23 spre 24 Mai, el puse să se ucidă câţiva jandarmi arestaţi la 18 Martie şi dimpreună cu ei fu ucis gazetarul Chaudey, închis de pe la jumătatea lui Aprilie. La 22 Ianuarie, acesta pusese să se tragă asupra poporului,—şi amicul lui Rigault, Sapia, fusese omorât alături de el.

www.dacoromanica.ro

La 24 Mai, Rigault fu arestat şi el şi împuşcat. In acelaş timp, bătrânul blanquist Genton cerù executarea a şase ostateci, printre care arhiepiscopul Darboy, pomenit mai înainte, preşedintele Bonjean şi preotul Deguerry. Blanquistul Ferré îi acordă depline puteri lui Genton.

„Plotonul de execuţie e format mai ales din tineri, aproape nişte copii. In cele mai multe din crimele acestea îl găseşti pe efebul, excitat de viciile oraşelor şi ale cărui patimi, născute înaintea părului, nu îngădue nici un loc sentimentului de răspundere". (L. Flaux, Guerre civile, p. 528)

Din nefericire, noi putem spune acelaş lucru despre cei cari aplică astăzi legea marţială în Germania.

La 26, tot blanquistul Ferré ordonă ca 46 ostateci, cei mai mulţi preoţi, agenţi de poliţie secretă şi jandarmi cari trăseseră la 18 Martie asupra poporului, să fie daţi pe seama colonelului Goïs, blanquist şi el. Acesta îşi luă prizonierii, urmat de o ceată înarmată care-şi pierduse orice simţ de cumpătare, fiind sigură că nu s'aşteptă la vreo iertare. Insuşi colonelul îi condamnă la moarte. In turbarea sa desnădăjduită, mulţimea se aruncă asupra ostatecilor şi-i măcelări unul după altul. Zadarnic încercară internaţionaliştii Varlin şi Serailler să-i scape. Cât p'acî să fie sfâşiaţi de mulţimea scoasă din fire care-i tratà de Versailezi.

La 28 Mai, acelaş Varlin, care-şi pusese viaţa pentru a scăpà pe ostateci, fu denunţat de un preot care-l recunoscuse în stradă, arestat de Versailezi şi împuşcat.

Elementele burgheze cari se indignează de teroarea Comunei, nu suflă nici un cuvânt despre numeroasele victime pe care le făcù setea de sânge a învingătorilor, printre prizonieri, în timpul luptei şi după aceia. Dimpotrivă, nu găsesc blesteme destul de tari când îi vorba de cele cinci duzini de ostatici care, după prăbuşirea Comunei, căzură victimele spiritului de răsbunare şi a lipsei de minte a câtorva răzvrătiţi, ameninţaţi de Versailezi cu o moarte sigură.

Tocmai istoria ostatecilor arată, cu cea mai mare evidenţă, cât de streină erà Comuna de orice teroare. Nicăeri în istoria răsboaelor civile, şi chiar a răsboaielor dintre naţiuni, nu găsim, ca în răsboiul civil din Franţa din 1871, vreun partid beligerant împingând aşà de departe respectul pentru poruncile omenirei şi punându-le în practică cu atâta sfinţenie—şi asta, cu toate atrocităţile cele mai sângeroase comise de adversar şi cu toate frazele sanguinare a câtorva elemente radicale.

www.dacoromanica.ro

De aceia, cea de-a doua Comună din Paris a sfârșit-o cu totul altfel ca cea dintâi, care instaurase un regim de teroare așà de violent. Regimul de teroare al celei dintâi Comune se prăbuși, fără ca lucrătorii din Paris să se împotrivească la aceasta; mai mult încă, căderea sa fu primită de mulți ca o ușurare și aclamată cu bucurie. Când, la 9 thermidor, forțele celor două partide vrășmașe fură pe punctul de a se ciocni, partizanii lui Robespierre fraternizară cu ceilalți și se împrăștiară, mai înainte ca să se fi tras primul foc.

Dimpotrivă, Parisienii se ținură bine până la sfârșit și cu o rezistență înflăcărată, pentru apărarea celei de-a doua Comune. A fost nevoe de o săptămână de lupte de stradă din cele mai violente, ca să li se pună capăt. Numărul victimelor Comunei—morți, prizonieri și refugiați—în această luptă cumplită, se ridică aproape la 100.000 (în Iulie 1871 era socotit la 90.000, v. Bourgin „*La Commune*", p. 183).

E adevărat că cea de-a doua Comună fu sfâșiată de cele mai violente antagonisme. Am văzut în ce spirit de dușmănie cele două fracțiuni ale sale intraseră în ultima luptă. Dar niciodată una din ele n'a violentat pe cealaltă prin mijloace teroriste; majoritari („bolșevici" ruși) și minoritari („menșevici" ruși) au luptat, lăsând la o parte orice, cot la cot și până la capăt.

Și tocmai de aceia, toate ramurile socialismului au considerat Comuna ca reprezentanța generală a întregului proletariat militant. Marx și Bakunin, discipolii lui Lassalle și ai lui Eisenach, cu toții se potriviră în această apreciere. Cel dintâi guvern proletar a lăsat o impresie profundă în inimile tuturor celor cari doresc din suflet desrobirea omenirii. Enorma influență pe care această „dictatură a proletariatului" a exercitat-o asupra luptei liberatoare a proletariatului din toate țările, decurge, într'o mare măsură, din faptul că a fost adânc pătrunsă de acel spirit de omenie, care însufleți clasa muncitoare din veacul al XIX.

www.dacoromanica.ro

VII.

INDULCIREA MORAVURILOR.

a) Bestialitate şi omenie.

Am văzut că actele sângeroase ale marei Revoluţii franceze nu s'au reprodus la urmaşi; că dela 1830 până la 1871, revoluţionarii—chiar cei influenţaţi de tradiţiile teroriste — caută să se poarte cu cât mai multă omenie, în timp ce adversarii lor, dimpotrivă, dau dovadă de cea mai mare brutalitate, în Iunie 1848 ca şi în Mai 1871.

Dealungul veacului al XIX putem observà la clasele muncitoare un progres neîntrerupt de sentimente umanitare. Şi iată că la începutul veacului al XX isbucneşte revoluţia în Rusia şi în Germania şi că ea deslănţue iarăşi acte sângeroase, cari te fac să cugeţi la Revoluţia franceză din al XVIII veac! Cum se explică această schimbare?

După concepţia curentă, sentimentul de omenie e un produs al culturei. Se admite că omul, prin natura sa, e o fiinţă răufăcătoare, nesociabilă, înzestrat cu instincte carnivore, totdeauna gata să-şi atace aproapele, să-l violenteze, să-l chinue, să-l ucidă. Numai progresul instrucţiunei şi al technicei, cu alte cuvinte cultura, îl învaţă pe om cu sociabilitatea, cu amabilitatea şi blândeţea, cu groaza de cruzime şi de sânge. Această concepţie se traduce la fel în vorbire când se zice că aceste ultime trăsături sunt omeneşti, de omenie,—deosebindu-se în chipul acesta de cele din prima speţă, înfierate ca bestiale, de bestialitate (latinescul *bestia)* şi de brutalitate *(brutum,* brută). Mare parte din etnologii noştri împărtăşesc încă acest punct de vedere, care domină şi şcoala lui Lombroso,—aceasta considerând orice crimă de violenţă ca o tră-

www.dacoromanica.ro

sătură atavică, o reîntoarcere la viața de simțuri a strămoșilor animali ai omului.

Totuși, chiar fiarele sanguinare nu-și ucid, de obiceiu, semenii. Și nimic nu îngăduie să presupunem că omul ar fi din fire un carnivor cu instincte de omor și violență. Nu cunoaștem strămoșii animali ai omului. Putem totuși să admitem că dintre toate animalele în ființă, maimuța antropoidă e cea care se apropie cel mai mult de om. Deci e probabil că strămoșul omului, asemeni acestor maimuțe, trăia mai ales cu hrană vegetală, la care,—pe ici pe colo—adăugà câteva mici animale, omizi, vermișori, reptile, poate și păsările. El nu omorà, pentru mâncare, mamifere mari. Maimuțele n'o fac nici odată.

Și încă și mai puțin pornesc cu războae ucigașe împotriva semenilor lor. Pentru asta le lipsesc organele necesare. Li se întâmplă, firește, câtorvà indivizi să se bată pentru pradă sau pentru femelă și să-și lase blana în luptă. Dar aceste părueli nici odată nu le pun viața în pericul.

Când îi vorba de om, lucrurile își schimbă înfățișarea, de îndată ce tehnica adaugă la organele naturale organe noi, ca uneltele și armele ascuțite și tăioase. Acestea țin locul organelor carnivorului și instinctele-i de măcel se desvoltă în acelaș timp. Omul poate acum să ucidă și să tae în bucăți animale mai mari. Hrana vegetală, pentru el, își pierde din importanță. Vânătoarea și vărsarea de sânge devin ocupațiile sale obicinuite.

Acum conflictele între indivizi pot să ducă foarte bine la lovituri mortale, la omor. Totuși omorul în massă, războiul, nu poate fi explicat numai prin născocirea armelor.

Războiul presupune un nou grad de cultură, unirea oamenilor în *societăți închise*. Cum acest punct a fost puțin cercetat, iar eu, din parte-mi, nu l-am relevat îndeajuns,—să-mi fie îngăduit să fac câteva observații, chiar dacă ne-ar îndepărtà puțin de subiectul nostru.

Omul descinde fără nici o îndoială din animale sociabile, dar se deosebește de ele prin faptul că el formează societăți închise. Animalele sociabile trăesc de obiceiu în cete sau în turme, între membrii cărora nu-i decât o legătură foarte slabă. După condițiile de viață, cantitatea de hrană, numărul dușmanilor, etc., aceiași indivizi acì se grupează în turme imense, acì se împart în cete mici sau chiar, de multe ori, în perechi izolate, care se unesc iarăși cu alte perechi, când îngăduie împrejurările. Un individ poate, fără nici o greutate, să treacă dintr'un grup într'altul.

www.dacoromanica.ro

Cu omul, e altfel. Fiindcă ar fi prea lungă explicaţia originelor acestei deosebiri, ne vom mărgini la câtevà observaţii generale.

Mijloacele de cari se slujesc animalele, pentru a se înţelege între ele, se bazează pe sunete naturale şi pe mişcări instinctive, pe cari n'au nevoe să le înveţe unele dela altele, cari le sunt înăscute şi pot fi întrebuinţate şi înţelese de fiecare membru al întregei speţe.

Ceiace ridică pe om deasupra bestiei, e *limba articalată*, alături de *unealtă*. Ceeace caracterizează pe om,—în aceiaş măsură că organul care nu-i născut cu el, dar pe care trebue să-l făurească mai întâi şi a cărui făurire trebue s'o fi învăţat,—sunt mijloacele sale de exprimare care, şi ele, nu-i sunt inerente, dar pe care oamenii din jurul lui au trebuit să le desvolte, pentru ca şi el să le înveţe după aceia. Acest mijloc de exprimare nu-i atributul întregei specii, el se formează în chip diferit în diferite locuri. Limbà vorbită face raporturile sociale mai strânse, mai intime, căci ea îngădue să te înţelegi şi să te ajuţi unul cu altul, cu mai multă uşurinţă şi într'un chip mai felurit. Pe de altă parte, deosebirile de limbă despart diferitele triburi şi diferitele grupe de oameni, într'un chip mai hotărât. Fiecare individ se vede silit să rămână în tribul sau în gruparea a cărei limbă a învăţat-o. El nu le poate înţelege pe celelalte triburi sau grupări, se simte strein în ele şi ne la largul lui.

La aceasta se mai adaugă şi altceva. Cu ajutorul limbei, poţi să clasezi indivizii şi relaţiile lor reciproce. Ea îngădue şi fixarea amintirilor. Limba devine în chipul acesta un element conservator. Animalul care creşte îşi uită părinţii, fraţii şi surorile şi nu-i mai distinge de ceilalţi membri ai speciei. Omul poate, toată viaţa, să păstreze conştiinţa acestor relaţii, poate recunoaşte şi pe părinţii părinţilor, pe copiii copiilor săi, pe ai fraţilor şi surorilor, etc.

Se admite că familia e ceva statornicit de însăşi natura. Vocea ei ar fi vocea „sângelui". In realitate, vocea limbei a creiat-o. Fără cuvintele cari fixează gradele de rudenie, familia n'ar există ca instituţie durabilă. La animale, „vocea sângelui" încetează să se mai audă, de îndată ce puii au învăţat să sboare sau să trăiască singuri. Cu atât mai ridicul e să cauţi, în zilele noastre, să explici prin „vocea sângelui" nu numai relaţiile de familie, ci chiar pe cele dintre naţiuni; să atribui, de pildă, chemării acestei voci misterioase, năzuinţa Austriei germane de a se unì cu Imperiul german. O astfel

www.dacoromanica.ro

de explicaţie e cu atât mai prostească, cu cât, de sigur, în Austria se află un număr de locuitori de origine ne germană, cehă de pildă, mai mare decât numărul celor cari se trag din Germania.

Caracterul închis al *familiei* s'a accentuat şi mai tare prin creiarea unui cămin şi prin desvoltarea *proprietăţii private* a instrumentelor, armelor şi uneltelor de tot soiul, cari supravieţuiau posesorului lor. După moartea acestuia cele mai multe din ele rămâneau celor cari trăiseră împreună cu răposatul, —şi aceasta devenià o pricină de convieţuire pân' la moartea proprietarului.

Dar caracterul închis al *tribului* fu determinat de un alt gen de proprietate—*posesia în comun a pământului* hărăzit de natură.

Chiar animalele au o predilecţie pentru regiunile pe unde au crescut, în care se simt bine, cunoscându-le amănunţit toate isvoarele de hrană, toate ascunzişurile, toate locurile primejdioase. Dar animalul nu cunoaşte limite fixe; dacă hrana nu-i pare suficientă sau dacă primejdiile sunt prea numeroase, n'are de cât să-şi schimbe teritoriul, până ce dă de o regiune care să se potrivească mai bine cu nevoile lui şi în care se alipeşte de o nouă turmă. Nu tot aşà e cu omul. Acesta, schimbând teritoriul, se află în faţa unui grup cu care nu ştie cum să se înţeleagă. Pentru a se adaptà altor condiţii de viaţă, nu-i de ajuns ca câţiva indivizi să plece dintr'o regiune prea populată într'alta cu o populaţie mai mică. Această uşurinţă de adaptare nu apare, într'o oarecare măsură, decât la un grad mai înalt de civilizaţie.

Turma sau tribul rămân unite şi caută să-şi lărgească cuprinsul pe socoteala vecinului. Atunci, de îndată ce tehnica armelor se află în destul de desvoltată, se naşte răsboiul, uciderea în massă.

Aşà că, ceeace se chiamă „bestialitate" nu-i caracteristica strămoşului animal al omului, ci produsul evoluţiei sale, al culturii sale.

Chiar sentimentele etice,—solidaritatea, generozitatea, compătimirea,—îşi schimbă caracterul încet-încet. Animalul le aplică tuturor indivizilor din speţa sa; la om, ele sunt mărginite la membrii societăţii căreia îi aparţine. De obiceiu, el se arată indiferent, nemilos, deseori duşmănos, cu cei ce sunt dincolo de această societate.

www.dacoromanica.ro

Totuşi, pe măsură ce raporturile se complică, omul simte că face parte dintr'o societate din ce în ce mai mare. Ne întoarcem, în chipul acesta, la punctul de plecare al evoluţiei noastre; sentimentul nostru social şi moral năzueşte din nou să strângă la un loc pe toţi inşii neamului omenesc—omenirea întreagă. Dar asta-i numai o năzuinţă spre un ideal de care ne apropiem cu paşi domoli.

Pe de altă parte, evoluţia economică creiază diviziunea muncei şi diferenţiarea din ce în ce mai mare a raporturilor sociale. Toate societăţile închise, constituite în State, se împart la rândul lor, supt înrâurirea acestor factori economici, în grupări noi, cari devin şi ele tot societăţi închise: dinastii, familii, secte religioase, corporaţii, etc. Fiecare din aceste grupări îşi desvoltă, la rândul ei, morala sa particulară, care n'are valoare decât pentru membrii grupării. Aceste subdiviziuni pot să ajungă să se lupte unele cu altele. Ele pot să desvolte cea mai mare solidaritate, cea mai mare generozitate, cea mai mare compătimire înlăuntrul propriului lor domeniu şi să dea probă de cea mai mare cruzime faţă de celelalte grupări. Fiecare individ face parte din mai multe grupări sociale, fiecare din ele având principii proprii şi interese distincte, adesea opuse principiilor şi intereselor celorlalte. Cu cât duşmănia se simte mai mult în sânul unei societăţi, cu atât ea-i mai mare în fiecare individ luat în parte. Femeile plantatorilor stăpâni de sclavi din Statele Americii de Sud erau fiinţele cele mai amabile, cele mai răpitoare de acolo, pline de generozitate şi devotament; dar cu sclavii erau calăii cei mai cruzi. Acelaş individ poate fi omul cel mai gingaş cu familia lui, purtându-se însă în afaceri ca un cămătar neîndurat şi ca un exploatator de lucrători.

Cultura nu desvoltă o continuă îndulcire progresivă a moravurilor. Dar iarăşi, ar fi greşit să se afirme contrariul şi să se zugrăvească starea naturală ca o idilă a vârstei de aur, din care am fi căzut puţin câte puţin în vârsta de fier.

Evoluţia umană prezintă, în această privinţă, două tendinţi contrarii; împrejurările fac să vie deasupra când una, când cealaltă.

b) Cele două tendinţi.

Am şi făcut cunoştinţă cu una din aceste două tendinţi, anume cu cea care îndreaptă civilizaţia spre statornica perfecţionare a armelor ucigaşe şi spre duşmănii din ce în ce mai

www.dacoromanica.ro

numeroase, în sânul societăţii omeneşti. Ea sporeşte numărul cu duşmănii naţionale: duşmăniei primitive, care pune faţă 'n faţă ţările prea mult cu cele prea puţin populate, i se adaugă duşmănia dintre popoarele bogate şi cele sărace, dintre cele care deţin monopolul bogăţiilor naturale şi cele cari se găsesc împinse în regiuni pustii, dintre popoarele desvoltate industrialiceşte şi popoarele înapoiate. In sfârşit, în sânul naţiunilor, aceiaşi tendinţă duce la forme diferite de exploatare şi de robire a omului de către om, dând astfel naştere cruzimei şi urei reciproce.

O tendinţă contrarie apare odată cu agricultura. Formele de producţie anterioară acesteia sunt caracterizate prin predominarea vânătoarei şi a creşterii vitelor. Cea din urmă, tot atât cât şi vânătoarea, împinge, în epoca de păstorie, la întrebuinţarea armelor şi la vărsare de sânge, ca mijloace de existenţă, pentru a se apără împotriva fiarelor, ale căror haite, în zorii culturei, ameninţă într'una turmele.

Agricultura face de prisos întrebuinţarea armelor. Fiara crudă se amestecă acum de multe ori ca prieten, distrugând vânatul care ameninţă recolta; căci acest vânat care-i convine vânătorului, i-i păgubitor agricultorului. Arma e şi mai de nefolos meseriaşilor şi, mai târziu, intelectualilor din oraşele înfiripate; contrar vânătorului sau păstorului, ei consideră cheltuiala de timp şi de materii necesare pentru a fabrică armele şi a li învăţă mânuirea, ca o risipă economică, pe care o reduc pe cât îi cu putinţă.

Aşà că, plugarul, meseriaşul şi intelectualul devin din ce în ce mai pacinici. Asta-i adevărat mai ales pentru intelectuali. Ţăranul şi meseriaşul au, oricum, nevoe de forţă muşchiulară, pentru a-şi face treaba. Ei au, aşà dar, cel mai mare respect pentru această forţă şi recurg deseori la ea, nu numai în timpul muncei, ci şi la joacă şi mai cu seamă în conflicte.

Intelectualul n'are nevoe de forţă fizică. Timpul pe care ceilalţi îl cheltuesc desvoltându-şi muşchii, el îl întrebuinţează ca să-şi sporească ştiinţa şi să-şi exercite inteligenţa. Cel care, pentru a se angajà într'o luptă literară, nu s'ar slujì de armele spiritului, şi-ar arătà mai dinainte inferioritatea. Asta nu-i în contradicţie cu moravurile bătăioase pe cari le manifestă, din timp în timp, studenţii germani, supt influenţa brutalităţii moştenite din răsboaele religioase, al căror punct culminant a fost cel de treizeci de ani.

Casta sacerdotală din antichitate ca şi clerul creştin—câtă vreme nu devenise o clasă de guvernanţi şi de exploatatori—

www.dacoromanica.ro

se arătau în general dușmani vărsării de sânge și violenții. Tot așà și intelectualii din secolul al XVIII.

Când intelectualii devin exploatatori, nu dau totdeauna dovadă de acelaș spirit pacinic. Când nu devin, putem spune și despre ei acelaș lucru pe care-l spunem despre țărani, meseriași, proletari. Omul le apare ca un mijloc care servește nu scopurile altuia, ci pe ale sale proprii sau pe ale comunității —niciodată pe ale altor indivizi. Morala lui Kant corespunde exact acestui punct de vedere, numai că, în loc s'o înfățișeze ca morala unei clase și a unei epoci anumite, el o consideră ca o lege etică fixată dincolo de lumea fenomenelor și căreia chiar bunul Dumnezeu îi e supus, pentrucă i-i oprit să se servească de om ca de un mijloc. (In ce scop? Cf. Kant *Critica rațiunei practice*, art. V „Existența lui Dumnezeu ca postulat al purei rațiuni practice".)

Pe orice s'ar fi putut bazà acest principiu, din el reeșià cel mai mare respect pentru personalitatea omenească, caracterul sacru al vieții omenești și al fericirii omenești. Cu toate acestea, chiar dela începutul agriculturei și al vieții urbane, aceste tendințe pacinice, târâră neajunsuri, clasele și națiunile pacinice fiind cele mai puțin ocrotite. Ele fură robite și exploatate de grupările mai bine înarmate, cari își luară rolul de aristocrație războinică și se consacrară, într'un chip și mai exclusiv de cum o făcuseră mai înainte triburile de vânători și de păstori, vânătoarei și răsboiului, deci operilor sângeroase. In felul acesta, ei făcură un adevărat principiu din metodele și instinctele carnivore față de inamic. Așà că, brutalitatea și omenia deveniră cele două aspecte ale aceleași societăți civilizate. După împrejurări, învingeà când unul, când celălalt din aceste aspecte.

In Roma antică, toată populația fu târâtă pe calea unei politici de cuceriri. Prin superioritatea lor războinică, Romanii isbutiră să supună toate țările din jurul Mediteranei. Poporul întreg trăì din exploatarea acestor țări; el admirà răsboiul și modu-i de conducere, cât mai neîndurat. Și cum succesul militar li aduceà Romanilor, din belșug, nenumărați sclavi,—ei sporiră numărul plăcerilor cu încă una: întrebuințând sclavi ca să se bată între ei și să se ucidă unii pe alții, spre marea bucurie a publicului. Luptele gladiatorilor, uciderea oamenilor, servind de distracție plebei leneșe de sus și de jos, constituesc de sigur culmea celei mai vulgare cruzimi. Totuși aceste trăsături caracterizează Statul roman nu în epoca de barba-

www.dacoromanica.ro

rie, ci în piscul civilizaţiei sale. Luptele de gladiatori se sfârşiră numai când Statul fu doborât din înălţimile civilizaţiei de către barbarii cari locuiau la graniţi.

Alături de nobilimea militară, ieşi la iveală, în cursul evoluţiei economice, o clasă de capitalişti, având o dublă tendinţă. Ca exploatator, capitalistul consideră pe omul din a cărui exploatare trăeşte, nu ca „un scop în sine", ci ca un mijloc de servire a scopurilor lui. Această concepţie conţine deja un sâmbure de cruzime şi de neomenie; desvoltarea acestui sâmbure o vor determină împrejurările. Politica colonială a făcut să ţâşnească cruzimile cele mai cumplite şi mai sângeroase. Dar, pe de altă parte, epoca monopolurilor comerţului a dat naştere unei contradicţii între capitalul negustoresc şi capitalul industrial. In această epocă, capitalul negustoresc e războinic şi fără scrupule. Măcelăreşte şi jăcmăneşte popoarele din India, face comerţ de negri, împinge guvernele în războae de comerţ sângeroase şi istovitoare.

Capitalul industrial trebue să plătească, în mare parte, cheltuelile acestor războae, cari-l stingheresc; de aceia războaiele-i provoacă nemulţumirea şi chiar indignarea. El manifestă cele mai vii simpatii pentru sclavii negri din India occidentală, în timp ce acasă, în Anglia, impune femeilor albe şi copiilor albi cele mai crude chinuri de surmenaj, plătit cu preţuri de ocară.

Insuşi proletariatul, în acest grad al evoluţiei sale, nu manifestă o tendinţă unică. Am văzut că condiţiile vieţii sale îl silesc să considere sacră viaţa omenească, căci el nu constitue o clasă de exploatatori, ci de exploataţi, şi suferă mai mult ca ceilalţi pe urma dispreţului vieţii omeneşti. Şi războiul, precum în Roma antică, aproape că nu-i aduce, cu câteva excepţii, decât greutăţi şi primejdii, în timp ce succesele şi prada merg la cei puternici. Toate astea îi inspiră proletariatului groaza de orice vărsare de sânge, de orice cruzime. Totuşi, proletariatul nu apare în arena istorică numai ca proletariat industrial. Chiar mai 'nainte de desvoltarea marei industrii moderne, prăbuşirea feodalismului pune în spatele celor dela ţară sarcini din ce în ce mai grele, aşă că ţăranul se ruinează şi-şi pierde forţa de producţie. De aici rezultă că un număr mereu sporit de forţe muncitoreşti nu-şi mai găseşte de lucru în agricultură, în timp ce munca celor rămaşi la brazdă se face din ce în ce mai grea. Numai o parte din acest prisos de forţe îşi găseşte de lucru în industria timpului, această industrie fiind şi ea strânsă 'n regulile corporaţiilor,

www.dacoromanica.ro

Cete nenumărate de proletari fără muncă, flămânzi şi desnădăjduiţi, se răspândesc dealungul ţării; ne putând să trăiască dintr'o muncă productivă, recurg la mijloacele cele mai felurite cu caracter parazitar, la cerşetorie, furt şi chiar la tâlhărie. Trăind în mizeria cea mai scârnavă, goniţi şi dispreţuiţi de societate, ei îi giuruesc o ură sălbatecă, cu atât mai violentă cu cât cei puternici, ne ştiind şi nevoind să recurgă la reforme sociale, pentru a scăpă ţara de această ciumă, preferă un mijloc potrivit cu incapacitatea şi reaua lor voinţă: *teroarea.* Frica trebue să împiedece pe oamenii flămânzi să jefuiască. Acestor nenorociţi li se aplică pedepsele cele mai spăimântătoare, un adevărat „cod sângeros împotriva vagabondajului", după cum se exprimă Marx, care citează în *Capitalul* său o mulţime de exemple de acestea.

Acest sistem dădù rezultatul pe care-l dă orice regim terorist care vrea să facă să dispară fenomenele sociale, fără a modifică terenul al căror produs sunt. Numărul criminalilor nu scăzù, oricâţi fură trimişi la ocnă, spânzuraţi sau puşi pe roată. Cei cari rămâneau în libertate n'aveau altceva de făcut decât să-şi continue meşteşugul de hoţi. Il continuau deci, în luptă statornică împotriva poliţiei. Singura consecinţă evidentă a teroarei erà însălbătecirea din ce în ce mai mare a proletariatului, întrecându-se orice margine, întărâtându-i-se ura, mânia şi cruzimea sanguinară prin cruzimea neîndurată a condamnărilor cari-l loveau. Bine 'nţeles că acesta erà cazul elementelor criminale ale proletariatului. Dar aceste elemente erau atunci aşà de numeroase, erau atât de strâns legate prin rudenie, vecinătate, şi camaraderie, de proletariatul salariat, ca şi de straturile inferioare ale micilor burgheji şi ţăranilor cari, toţi, făceau parte într'o privinţă din clasa „proletariatului vagabond" („lumpen proletariat"), în cât sentimentele şi mentalitatea acestuia se întindeau şi asupra celorlalţi.

Aşà că, în clipa în care isbucnì Revoluţia franceză, sentimentele de omenie erau apanajul intelectualilor şi al celor de supt înrâurirea lor, adică a unei părţi din mica burghezie chiaburâ şi a capitaliştilor, mai cu seamă a celor industriali. Cât despre proletariat şi despre mediurile învecinate, caracterul lor lor sălbatec şi brutal, scos din fire de legile sângeroase, nu numai odată trebuià să iasă la iveală, de îndată ce se prăbuşì puterea sub jugul căreia nu putea să se manifeste decât pe supt ascuns.

www.dacoromanica.ro

c) Acte Sângeroase şi Teroare.

Dacă avem în vedere educaţia pe care politica claselor diriguitoare o dedeà straturilor celor mai sărace ale populaţiei, nu-i de mirare că elementele revoluţionare, de îndată ce putură lucrà cu mai multă libertate, dădură luptelor lor un caracter adesea sălbatec şi crud, făcând astfel în deosebi de sângeroasă marea Revoluţie.

Totuşi, nu aceiaş măsură poate fi aplicată tuturor actelor sângeroase ale Revoluţiei. Trebue făcută o distincţie limpede între excesele de violenţă către care se lasă dusă o mulţime brutală, târâtă de focul luptei, de desnădejde sau de nebunia fricei şi un regim de teroare pe care guvernanţii îl introduc sistematic în Stat, după un plan elaborat şi sub forme legale, pentru a stăpânì prin violenţă elementele cari li par primejdioase.

Chiar dela începutul Revoluţiei, găsim acte de violenţă făptuite spontan de masse. Dar începutul teroarei nu datează de cât din vara anului 1793, când cu arestările Girondinilor.

Acte de brutalitate spontană a masselor se întâmplară chiar în ziua luării Bastiliei. Nu numai că fu măcelărită o parte din garnizoana care capitulase, ci se tăiară capete, purtate apoi în triumf în vârful suliţelor. Exhibiţia de capete în vârful suliţelor avù loc de mai multe ori în decursul Revoluţiei.

Cruzimea sanguinară crescù când se ajunse la războiu cu totală şi când se răspândì svonul unei conspiraţii a arismonarhii din Europa, când armata prusacă merse asupra Parisului, când comandantul suprem prusac, ducele de Brunswick, dădù un manifest, ameninţând Parisul cu distrugerea tocraţiei din ţară în favoarea duşmanului din afară. Atunci, la 2 Septembrie 1792, se răsculară Parisienii, exasperaţi de frică şi mânie, pentru a asasinà pe deţinuţii politici în închisori. Acest act sângeros, care costă viaţa a trei mii de inşi, fu punctul culminant al atrocităţilor marei Revoluţii. Mulţimea călăilor fu cuprinsă de un adevărat delir sângeros; nu se mulţumeau să ucidă, se desfătau cu voluptate în sânge. Princesa de Lamballe, a cărei singură crimă fu prietenia ei cu regina, nu numai că fu ucisă, dar cadavrului său i se spintecă pântecele şi i se smulse inima. Mercier mai povesteşte (*Le nouveau Paris*, anul VII, pag. 111) că unul din monştrii care o ucisese, îi tăià părul dela părţile genitale, ca să-şi facă din el o barbă.

Şi capul ei fu, ca atâtea altele, înfipt în vârful unei suliţi şi purtat pe supt ferestrele reginei captive, care leşină la acest

www.dacoromanica.ro

spectacol. Chiar blândețea luă înfățișeri teribile. O pildă ni-i dată de istoria Domnișoarei de Sombreuil, care, în momentul măcelului din Septembrie, se găsea în închisoare, lângă tatăl său captiv. Unui oarecare domn de Saint-Mart i se sfărâmă capul alături de ei. Aceiași soartă îl amenință pe tatăl fetei. Desperată, ea îl apără cu trupul ei, luptă mult timp până ce, după ce căpătase trei răni, isbutì să-i miște pe acei oameni.

„Unul dintre ei luă un pahar, turnă în el sângele care cursese din capul D-lui de Saint-Mart, îl amestecă cu vin și cu praf de pușcă și îi spuse că tatăl său are să scape cu viață, dacă ea are să bea în cinstea Nației. Ea se supuse fără șovăire și fu dusă afară de aceiași oameni". (Această povestire se găsește în culegerea de „Scrisori din Revoluția Franceză", II, p. 176, publicată de Gustav Landauer. Această culegere fusese isprăvită în vara care precedă revoluția germană. Prefața, datată din luna lui Iunie 1918, se termină cu aceste cuvinte: „Cunoașterea intimă a spiritului și a tragicului Revoluției ne-ar puteà fi de folos în timpurile grave în care trăim.

Nenorocitul autor nici nu se gândeà cât de repede, în aceste „timpuri grave", acest „tragic al revoluției" se va realizà chiar pentru el *.

Atrocitățile mulțimei indignate și exasperate fură, incontestabil, teribile. Dar nu trebue de loc să acuzăm Revoluția,— dacă, în general, putem formulà acuzații împotriva unor fapte elementare de soiul acesta. Ele erau produsul unei educații care, ani dearândul, fu strecurată în sufletul poporului de puterea supremă. E de ajuns o singură pildă pentru a dovedì faptul acesta.

In 1757, un om, numit Damiens, comise un atentat la viața lui Ludovic XV, făcându-i, cu un fel de cuțit, o rană care nu prezentà absolut nici un pericol. Totuși răzbunarea fu teribilă: mâna dreaptă a lui Damiens fu tăiată și arsă supt ochii lui. La brațe, la picioare și la piept i se făcură răni în care se turnă ulei fierbinte și plumb topit. I se legară apoi membrele de cai și caii fură goniți în direcții opuse, așà că trupul îi fu sfâșiat.

Acest chin nelegiuit fu săvârșit în fața poporului, ca să-l impresioneze. Acum știm ce fel de impresie a fost.

Aceste atrocități se făptuiră până la începutul Revoluției. Numai ea le puse capăt. La 13 August 1789, Gaultier de Biauzat scrià din Versailles:

„ Marți dimineață, pe la douăsprezece, populația din Versailles a împiedicat execuția unui criminal, condamnat pentru paricid, să fie pus pe roată și ars de viu". (Landauer, *Scrisori*, I p. 315).

*) Gustav Landauer fu linșat de o ceată de soldați, după spulberarea Republicei comuniste din München.

www.dacoromanica.ro

Aceste brutalităţi de sus fură premergătoarele celor de jos. Actele sângeroase făptuite spontan de mulţime nu erau de alminteri aprobate de conducătorii conştienţi ai Revoluţiei. Ba dimpotrivă, ei le regretau din adâncul inimei. Tot aşà a fost cu măcelurile din Septembrie: pe nedrept au fost făcuţi ei responsabili.

Dacă li s'ar putea imputà ceva, cel mult li s'ar putea spune că nu s'au împotrivit furiei norodului. Dar acesta inspirà o groază aşà de mare, atât de tare înfricoşase, că nimeni nu îndrăsneà să-l oprească, nici Girondinii şi, deci, nici ceilalţi. Comisarii Comunei încercaseră, punându-şi viaţa, să scape pe femeile din anturajul reginei; de alminteri, isbutiră,—exceptând pe princesa de Lamballe, de care a fost deja vorba. (Kropotkin: *La Révolution française*, II, p. 5).

Printre cei pe cari masacrele din Septembrie îi indignaseră mai mult, erà Robespierre. El strigă cu durere:

„Sânge, mereu sânge! Vor îneca Revoluţia în el, nenorociţii!" (Louis Blanc. Rév. française).

Chiar Marat fu spăimântat de masacrele din Septembrie:

„...Ceia ce-i mai caracteristic, ceia ce nici un istoric, dacă nu mă înşel, n'a relevat, e faptul că însuşi Marat a desaprobat sau cel puţin a deplâns masacrele din Septembrie. Da, chiar Marat, acelaş Marat care, în numărul său din 19 August, sfătuise poporul din Paris să le făptuiască, şi care, la 2 Septembrie voia să le întindă binefacerea peste toată Franţa".
(Jean Jaurés, La Convention, I, p. 75.

Neapărat, motive de ordin politic, mai de grabă de cât consideraţiuni de omenie, l-au făcut pe Marat să protesteze împotriva masacrelor din Septembrie. Robespierre, dimpotrivă, făceà parte dintre acei intelectuali pe cari orice vărsare de sânge îi umple de groază. El dăduse deja o dovadă, în Adunarea naţională, când, în cursul discuţiunei asupra noului cod penal, la 30 Mai 1791, se puse chestiunea pedepsei cu moartea. Robespierre fu dintre cei cari o combătură cu cea mai mare energie, spunând că pedeapsa cu moartea, departe de a spăimântà pe criminali, făceà poporul mai brutal, mai pornit spre violenţă. Silinţele lui Robespierre fură zadarnice. Pedeapsa cu moartea dăinuì, numai că formele ei cele mai crude fură desfiinţate. Fu păstrată numai decapitarea.

Această hotărâre îi dădù lui Marat prilejul rar de a-şi arătà mulţumirea faţă de Adunarea naţională, contrar lui Robespierre. Doi ani mai târziu, acesta fu silit să se dea de par-

www.dacoromanica.ro

tea lui Marat şi să renunţe la repulsiunea sa împotriva pedepsei cu moartea. Ea-i devenì principalul mijloc de luptă, de care făcù uz împotriva amicilor săi politici.

Am observat dejà că regimul teroarei sistematice nu trebue confundat cu excesele unei mulţimi în delir. Acestea erau fapta celor mai grosolane elemente, a celor mai puţin cultivate din populaţie; teroarea erà practicată de oameni de cea mai înaltă cultură, pătrunşi de cele mai umanitare sentimente. Teroarea sistematică rezultà din împrejurări cu totul deosebite de cele cari provocau atrocităţile spontane. Dacă acestea fură răspunsul la legile sângeroase pe cari vechiul regim le aplicase împotriva populaţiei sărace, Teroarea fu impusă Jacobinilor, prin faptul că ei se găsiseră, în plin războiu, în faţa unor împrejurări deosebit de grave, puşi prin mizeria poporului flămând, în clipa venirii lor la putere, înaintea acestei probleme insolubile: să consolideze societatea burgheză şi proprietatea privată şi să pună capăt suferinţelor masselor. S'au găsit astfel în situaţia cea mai încâlcită din care, la urma urmei, n'au ştiut cum să iasă de cât prin aceleaşi mijloace de cari li erà groază şi a căror ineficacitate chiar ei o preziseseră. Mizeria masselor împinsese vechiul regim la edicte sângeroase, la teroare. Tot mizeria masselor dădù naştere edictelor sângeroase, teroarei noului regim. Cu o singură diferenţă: *vechiul Stat* căută să se facă stăpânul *masselor calice*, tăindu-le capetele şi chinuind pe *săraci. Statul cel nou* căută să alunge *mizeria masselor*, tăind capetele celor bogaţi şi slugilor lor, fără ca, de alminteri să-i chinue.

Nici unul nici celălalt nu-şi atinseră scopul. Dar şi în acest punct fu o diferenţă. Existenţa vechiului regim nu depindeà de succesul teroarei sale îndreptată împotriva proletariatului. Neputinţa teroarei erà, de sigur, un neajuns pentru vechiul Stat, dar o primejdie nu,—căci clasa vrăşmaşe acestui Stat „lumpen-proletariatul" nici odată nu putea să ajungă la putere prin propriile sale forţe şi nici nu erà căutşi de puţin necesar din punct de vedere economic.

Dimpotrivă, noul regim dădù faliment şi se prăbuşì de îndată ce-i lipsì teroarea, căci clasa care-l combăteà—burghezia—erà atunci cea mai în stare să ia puterea. Tot aşà, din punct de vedere economic, această clasă erà indispensabilă. Suprimarea ei împiedecà desvoltarea socială, producţia,—şi, socotind bine, sporeà mizeria chiar a celor destinaţi să fie ajutaţi de teroare.

www.dacoromanica.ro

Şi mai e o diferenţă între vechea şi noua teroare. Cea dintâi se potriveà perfect cu morala celor cari se serveau de ea. Ei n'aveau nevoe, pentru a recurge la acest mijloc, să renunţe la ei înşişi. Le păreà ceva firesc.

Teroarea cea nouă fu instaurată în contrazicere flagrantă cu morala clasei care făceà uz de ea. De aceia, oamenii Teroarei chiar dela început, avură conştiinţa tulburată şi căutară să şi-o limpezească prin sofisme, ceeace le ruinà moralul, le sdruncinà încrederea în ei înşişi, le măreà iritabilitatea şi şovăelile, corupeà pe unii din ei.

Dacă nu există morală absolută aşezată dincolo de stele, dacă morala fiecărei epoci, fiecărei ţări, fiecărei clase e ceva relativ, nu-i mai puţin adevărat că ea rămâne legătura socială cea mai trainică, punctul de sprijin cel mai solid în toate problemele şi în toate conflictele vieţii. Nimic nu-i mai rău de cât să renunţi la tine însuţi şi să lucrezi împotriva preceptelor morale pe care singur le-ai recunoscut ca un imperativ categoric.

Aceste consideraţiuni explică, într'o bună măsură, de ce regimul Teroarei se scurse aşà de repede şi fără luptă, de îndată ce se isbì de o rezistenţă energică. Şi cât de repede oamenii Teroarei, cari i-au supravieţuit, se întoarseră spre alte concepţii! Monarhiştii legitimişti îi fură mai primejdioşi ca vechii republicani, lui Napoleon. Aceasta dovedeşte cât suferise sentimentul moral al acestor din urmă supt regimul Teroarei.

d) Indulcirea moravurilor în veacul al XIX.

Marea Revoluţie franceză face parte din cele mai sângeroase epoci ale Istoriei. Mulţi au tras de aici încheierea că vărsarea de sânge e o funcţie esenţială oricărei revoluţii normale şi, ca urmare, ori au blestemat revoluţia, ori au preamărit vărsarea de sânge. In realitate, Revoluţia din 1789 a făcut să dispară pe drept pricinile cele mai de seamă care-i dedeau caracterul crud şi sângeros; ea a pregătit forme mai moderate pentru revoluţiile ulterioare. Acest rezultat fu atins, pe deoparte datorită desfiinţării feodalismului şi desvoltării capitalului industrial, care transformă massele proletariatului vagabond (lumpen-proletariat) în lucrători salariaţi; pe de altă parte, Revoluţia dădù naştere unei mişcări care, mai curând ori mai târziu, duse pretutindeni la victoria democraţiei.

www.dacoromanica.ro

In sfârşit, studierea Revoluţiei, ca şi a capitalismului, dădù naştere unei teorii, datorită căreia partidul proletariatului nu-şi mai propuneà, de acum înainte, decât scopuri realizabile de acţiune practică,—aşà că nu-i mai fu dat să se rătăcească prin strâmtori, ca să se mai vadă silit să recurgă la teroare.

Graţie Revoluţiei, ţăranul devenì liber şi stăpân pe ogorul lui. Ca urmare, economia rurală se ridică la un grad superior, dădù plugarului venituri mai mari. Numărul forţelor muncitoare care nu-şi găseau de lucru în agricultură scăzù dintr'odată. Proletariatul industrial devenì o clasă distinctă, cu o conştiinţă de clasă distinctă, şi se separă din ce în ce mai limpede de „proletariatul vagabond". In comparaţie cu situaţia meşteşugarului independent şi a „calfei" din timpul micei industrii individuale, capitalul înrăutăţise situaţia proletariatului industrial; dar această situaţie, fără nici o îndoială că s'a îmbunătăţit faţă de situaţia lumpen-proletariatului. Acesta nu-i capabil de luptă de clasă. Proletariatul industrial, prin lupta sa de clasă, prin organizaţiile sale, prin izbânzile sale, a înfăptuit un progres intelectual şi moral cu adevărat minunat.

E sigur că, la început, proletariatul industrial a fost greu împilat de capital, nu numai economiceşte, ci şi moraliceşte. Prin condiţiile vieţii, prin mizeria şi nesiguranţa existenţii sale, prin ignoranţa sa, deseori el nu-i erà mult superior „proletariatului vagabond" şi îi erà inferior prin monotonia vieţii, prin constrângerea constantă a disciplinei din uzină, care excludeà orice libertate, prin robia cea mai aspră a femeilor şi copiilor. Toate acestea lipseau proletariatul salariat de îndrăzneala elementelor celor mai viguroase ale lumpen-proletariatului, îi măreau starea de lâncezeală, fără a-i micşorà brutalitatea. Aşà cum erà, în acest grad de evoluţie, proletariatul nu erà în stare să se elibereze prin propriile sale mijloace. Numai încet-încet, printr'o luptă de clasă neîncetată, isbutirà unele elemente să se ridice, pe rând, deasupra stagnării care părea fără speranţă. Pe măsură ce se desfăşurà acest proces, tendinţele umanitare ale proletariatului născute din situaţia sa de clasă, se accentuau, cu atât mai mult cu cât, supt înrâurirea Revoluţiei şi a urmărilor ei, codurile oficiale împotriva proletariatului, îşi îndulcirà din ce în ce vechiul lor caracter crud.

Acestea-s cauzele fenomenului pe care l-am constatat dejà de mai multe ori: partea revoluţionară a proletariatului apare în mişcările din secolul al XIX ca o clasă pătrunsă de cel mai

www.dacoromanica.ro

mare sentiment de omenie şi se îndepărtează din ce în ce mai mult de sălbătecia, de care dăduseră dovadă predecesorii săi în cursul marei Revoluţii franceze,—sălbătecie pe care Engels o constată încă, în primii patruzeci de ani ai secolului al XIX, la proletariatul englez.

In aceiaşi vreme dispăreau pricinile cari duseseră la Teroare. Puţin timp după căderea acesteia, amicii proletariatului, cari căutau să observe lucrurile în amănunţime, recunoscură că muncitorimea nu putea fi eliberată în cadrele societăţii burgheze. Ei ajunseră la concluzia că această eliberare nu putea fi atinsă decât prin desfiinţarea proprietăţii private a mijloacelor de producţie şi prin instaurarea producţiei colective.

Totuşi, condiţiile prealabile, necesare îndeplinirei acestui scop lipseau: condiţiile materiale în capital şi condiţiile psihologice în proletariat. Cei dintâi socialişti nu înţeleseră că evoluţia economică şi lupta de clase erau pe cale să făurească aceste condiţii. De aceia au căutat o „soluţie a chestiunei sociale", un plan sau o formulă realizabilă imediat şi în toate împrejurările,—cu condiţia numai să ai la'ndemână puterea necesară.

Din moment ce proletarii revoluţionari se agăţaseră de această idee şi căutaseră această putere nu în persoana vreunui milionar generos, ci în dictatura politică după modelul primei Comune din Paris,—orice încercare de acest soi, făcută de o minoritate a ţării, trebuiă să ducă la un regim de teroare, asemeni acelui din timpul primei comune din Paris. Tendinţa, e adevărat, era acum mai raţională: nu mai erà vorba să te descotoroseşti de consecinţi de-ale societăţii burgheze,—menţinând-o în acelaş timp,—ci să scapi de consecinţi, distrugându-le baza. Cu toate acestea, această tendinţă erà sortită neizbânzii, câtă vreme se făceà încercarea de a o pune în practică, fără ca să fie îndeplinite condiţiile prealabile pentru distrugerea vechei baze sociale. Fără aceste condiţii, tendinţa de care-i vorba, însemnà încercarea unei minorităţi de a impune majorităţii ceva imposibil, neraţional, potrivnic intereselor acestei majorităţi. Dar asta nu s'ar putea căpătà decât prin mijloace violente destinate în chip necesar să atingă cele mai înalte piscuri ale teroarei sângeroase.

Dacă nu s'a întâmplat aşà, asta-i datorită—independent de faptul că massele muncitoreşti nu pătrundeau decât puţin câte puţin ideile socialismului—faptului că în zeci de ani proletariatul nu câştigase nicăeri o poziţie aşà de dominantă ca cea

www.dacoromanica.ro

pe care, puțin câte puțin, o căpătase la Paris dela 1789 și o menținuse până'n 1794, în unire de alminteri cu elementele micei burghezii, cari-i erau mai apropiate.

Cea de-a doua Comună-i dădu proletariatului puterea numai asupra Parisului, nu și asupra Franței. Chiar la Paris, socialiștii n'avură încă supremația. De altminteri, în acel moment ei nu posedau o bază solidă teoretică, și asta-i făceà prudenți și rezervați.

Abia după Comună își căpătară această bază solidă, când marxismul începuse să pătrundă în masse. Aceasta erà doctrina pe care o fundase și desvoltase Marx și Engels cam pe la mijlocul ultimului secol,—concepția materialistă a istoriei. Această concepție aplică istoriei ideia unei desvoltări conduse de legi determinate și atârnând de desvoltarea raporturilor economice. Punându-se în acest punct de vedere, Marx și Engels recunoscuseră că producția capitalistă dă naștere unei stări de lucruri care duce în mod necesar și inevitabil la producția socialistă. Dar în acelaș timp ei recunoscură neputința oricărei încercări de a introduce această ultimă formă de producție în locul celei de mai înainte, câtă vreme condițiile nu-s destul de prielnice pentru a o îngădui.

Din punct de vedere marxist, sarcina socialismului nu mai constă în găsirea unui plan sau unei formule de socializare, pentru a introduce socialismul pretutindeni și în toate împrejurările, ci în studierea condițiilor economice, pentru a pune în lumină și a pune în siguranță ceeace-i necesar societății, la un moment dat. Așà dar, sarcina socialiștilor nu-i realizarea socialismului cu orice preț. Unde socialismul nu-i cu putință, ei trebue să intervină în raporturile existente în sânul regimului capitalist, pentru a li orientà desvoltarea, într'un senz favorabil proletariatului. Nu toți socialiștii putură înțelege dela început această sarcină. Chiar în Internațională, ani de-a rândul, s'au lăsat deoparte fapte ca liberul schimb sau greva, supt cuvânt că ele nu desființau sistemul salarierii.

Marx și Engels au arătat muncitorilor valoarea problemelor și conflictelor din actualitatea capitalistă, pentru lupta de desrobire a proletariatului.

Muncitorii cari primiseră o educație marxistă încetară de a mai vedeà în socialism ceva realizabil imediat și independent de împrejurări. Chiar când cucerește puterea politică, proletariatul nu poate realizà socialismul decât în măsura și în formele pe cari le îngădue împrejurările. După concepția marxistă, socialismul nu poate fi introdus printr'o lovitură; el nu

www.dacoromanica.ro

poate fi decât rezultatul unei lungi desvoltări istorice. In acelaş timp, marxismul aminteşte neîncetat socialiştilor că, în orice clipă, ei trebue să abordeze numai problemele a căror soluţie e posibilă în împrejurările materiale, ţinând seama şi de corelaţia de forţe existente.

Dacă lucrau aşà, în cunoştinţă de cauză, socialiştii şi-ar fi ajuns toate scopurile şi nu s'ar mai fi găsit într'o situaţie care să-i facă, contrar spiritului proletariatului şi socialismului, să recurgă la o sângeroasă teroare.

De când marxismul a pătruns mişcarea socialistă şi până'n momentul războiului mondial, această mişcare în toate acţiunile-i importante şi conştiente a fost ferită de înfrângeri mari; ideia de a-şi croì un drum cu ajutorul unui regim de teroare dispăruse cu desăvârşire din rândurile ei.

Un fapt a contribuit mult la aceasta: în clipa în care marxismul devenià doctrina preponderentă a socialismului, democraţia prindeà rădăcini în Europa occidentală şi din obiectiv al luptei, cum erà înainte, se transformà în bază solidă a vieţii politice. Această împrejurare pe lângă că favorizà educaţia şi organizarea proletariatului, aprofundà şi concepţia sa asupra realităţilor economice şi a corelaţiei de forţe dintre clase. Asta punea capăt aventurilor fanteziste şi înlăturà războiul civil ca mijloc de luptă de clase.

In 1902 scriam în lucrarea mea asupra *„Revoluţiei sociale"* (Cap. 6 „Democraţia"):

„Democraţia are o valoare foarte mare numai prin faptul că îngădue formele superioare ale luptei revoluţionare. Aceasta nu mai e, ca în 1789 sau chiar în 1848 ,o luptă de masse neorganizate, fără nici o educaţie politică, fără nici o idee despre corelaţia de forţe a factorilor rivali, fără concepţie aprofundată a obiectelor şi a mijloacelor: nu mai e o luptă de masse cari se lasă târâte şi rătăcite de cel dintâi zgomot, de cea dintâi întâmplare. Dimpotrivă, lupta revoluţionară e o luptă de masse organizate şi conştiente, statornice şi chibzuite, cari nu se mişcă la prima ciocnire, nici nu isbucnesc pentru orice nedreptate, şi nici nu se lasă doborâte de cel mai mic insucces. Pe de altă parte luptele electorale îţi dau prilejul să te numeri şi să-ţi numeri duşmanii, putând căpăta astfel o idee limpede despre corelaţia de forţe dintre clase şi partide, despre progresul şi regresul lor: ele te scutesc de acte nechibzuite şi de înfrângeri; şi se mai poate ,tot prin ele, ca adversarul să-şi recunoască singur neputinţa de a menţine cutare sau cutare poziţie şi s'o cedeze de bună voe, dacă această cedare nu-i vatămă interesele vitale. In chipul acesta, lupta face mai puţine victime; e mai puţin crudă şi nu mai depinde atâta de întâmplarea oarbă".

Acţiunea combinată a tuturor acestor factori, ivirea unui pro-

www.dacoromanica.ro

letariat industrial, superior proletariatului „vagabond", desvoltarea teoriei socialiste şi consolidarea democraţiei, risipesc din ce în ce teama sumbră pe care o arătà Engels în 1845, în a sa „Situaţia clasei muncitoare din Anglia". Spuneà el printre altele:

„Dacă burghezia engleză nu-şi schimbă părerile — şi după toate aparenţele de sigur că n'are s'o facă, — va fi o revoluţie, cum n'a mai fost vreodată. Proletarii scoşi din fire vor pune mâna pe torţa incendiară, răsbunarea va lucra cu o turbare despre care 1793 nu ne poate da nici o idee. Războiul săracilor împotriva bogaţilor va fi cel mai sângeros din toate câte fură vreodată purtate". (a 2-a ediţie germană, p. 298).

Totuşi Engels îşi exprimà această temere numai pentru cazul când revoluţia ar fi isbucnit imediat, după cum credeà el. Dar în clipa exprimării, teama lui tot erà cam exagerată, cu toate că în industrie dăduseră năvală elemente foarte înapoiate, mai cu seamă Irlandezi, foarte apropiaţi încă de proletariatul „vagabond". Şi Engels credeà însă că, dacă revoluţia nu vine curând şi dacă proletariatul are timp să se desvolte şi să fie pătruns de spiritul socialist, revoluţia va luà forme mai moderate:

„Vărsarea de sânge, răsbunarea şi furia, — în revoluţie — vor scădea exact în aceiaşi proporţie în care proletariatul se va îmbogăţi cu elemente socialiste şi comuniste".

Revoluţia aşteptată de Engels venì în 1848, dar nu în Anglia. Infrângerea ei fu urmată, în toate ţările din Europa, de o epocă de desvoltare capitalistă, care merse mânà'n mânà cu o puternică sporire a forţelor economice, politice, intelectuale şi morale ale clasei muncitoare. Ţările cele mai înaintate din Europa îşi schimbară repede înfăţişarea. Din 1872, un an după Comună, Marx îşi exprimà speranţa că în ţări ca America, Anglia şi Olanda, revoluţia proletară ar putea îmbrăcà forme pacinice.

De atunci, evoluţia proletariatului a progresat încă. Negreşit, nici un spirit pătrunzător nu se putea îndoì că o monarhie militară,—ca cea germană, austriacă sau rusă—putea fi răsturnată altfel decât prin mijloace violente, dar proletariatul se gândeà din ce în ce mai mult la puternicul mijloc proletar, suspendarea muncei, *greva generală*. Bine 'nţeles că era de aşteptat ca oamenii vechiului regim, în Germania ca şi în Rusia, să se gândească să înece în sânge orice încercare de grevă, de soiul acesta. Dar desigur că nu te puteai aşteptà ca părţi considerabile din proletariat—odată ce acesta ar ajunge

www.dacoromanica.ro

la putere—să se dedeà, ca la sfârşitul secolului al XVIII, la acte sângeroase, la răzbunare, la furie. Asta 'nsemnà evoluţia de-a 'ndoasele.

Engels, autorul „Evoluţiei socialismului dela utopie la ştiinţă", se aşteptà la o scădere progresivă a sălbăteciei şi a brutalităţii în revoluţiile proletare. Cu totul contrară e concepţia desvoltată de curând într'o expunere intitulată „Evoluţia socialismului dela ştiinţă la acţiune" care serveşte de prefaţă „Programului Comuniştilor" al lui N. Bukharin, (Zurich, 1918). Cetim acolo:

„Cu cât mai desvoltat e capitalismul dintr'o ţară, cu cât lupta sa defensivă va fi mai nestrunită şi sălbatecă ,cu atât mai sângeroasă va fi şi revoluţia proletară, mai nestrunite mijloacele de care se va servi clasa muncitoare victorioasă, pentru a călca în picioare clasa capitalistă învinsă". (p. XIX).

Această afirmaţie e tocmai contrariul a ceeace aşteptau Marx şi Engels. Ea e falsă întru cât ridică practica bolşevistă dintr'un an şi jumătate la rangul unei legi generale a evoluţiei sociale. E deopotrivă de false când explică această practică prin „caracterul neînstrunat şi sălbatec al luptei defensive a capitalismului".

N'a fost nici urmă de acest „caracter sălbatec" nici în 1917 la Petrograd şi Moscova şi nici, cu atât mai puţin, de curând la Budapesta.

Dar nu-i mai puţin adevărat că revoluţia proletară a redevenit deosebit de sângeroasă. „Incăpăţânarea" mea, sau „imbecilitatea mea senilă" (Bukharin, op. cit. XXII) mă fac să explic acest fapt, nu prin „sălbătecia" capitalistă, ci şi prin cu totul alte motive. De alminteri, această sălbătecie s'a manifestat mai puţin tocmai în momentul revoluţiilor din ţările învinse în răsboiul mondial.

(e Influenţele răsboiului.

Pricina principală a acestei transformări a tendinţelor umanitare într'o tendinţă spre brutalitate trebue s'o dăm pe seama răsboiului. Totuşi, chiar înainte de răsboiu, erau tendinţe cari lucrau într'un senz contrar tendinţei esenţiale spre îndulcirea moravurilor.

Cea mai de seamă dintre aceste tendinţe secundare, născută din însăşi revoluţia franceză, fu *serviciul militar universal*, de care regimul revoluţionar avea nevoe pentru a-şi com-

www.dacoromanica.ro

plecță într'una forțele și pentru a opune armatelor mercenare ale monarhilor coalizați, superioritatea numerică.

Printre Statele monarhice, unul singur adoptă acelaș sistem de organizare militară și îl menținù desvoltându-l, după ce Franța renunțase la el. Acest stat fu *Prusia*, cea mai mică și cea mai tânără dintre marile puteri europene, cu granițî neprielnice, necesitând pentru păstrarea lor o armată, care, față de populația țării, erà mai mare ca a oricărui alt Stat. Pe de altă parte, vechea Prusie erà, dintre marile puteri, cea mai săracă în bogății naturale. Pentru a-și menține rangul, trebuià să sacrifice totul pentru armată. De aceia, dela ridicarea ei la rangul de mare putere, Prusia devenì un Stat militar, prin excelență.

In cartea sa asupra Germaniei (My four years in Germany, London 1917, p. 44) ambasadorul american Gérard citează câteva opinii cari pun puternic în lumină chemarea militară a Prusiei:

„Acum mai bine de 125 ani, la începutul revoluției, marele orator Mirabeau spusese: „Răsboiul e industria națională a Prusiei". Mai târziu, Napoleon observă că „Prusia a fost formată pentru a deveni un obuz" și puțin timp înainte de răsboiul franco-german din 1870, ataşatul militar francez scria guvernului său: „Celelalte țări posedă o armată; în Prusia armata posedă țara".

Serviciului militar universal și cultului militarismului în general le datorește Prusia puterea sa cucerită în cursul răsboaelor din 1866 și 1870. Acestea impuseră tuturor celorlalte State din continentul european serviciul militar universal. In acelaș timp, căile ferate deveniau un factor hotărâtor în conducerea răsboaelor. Toate statele militare căutară pe cât se putea să le desvolte,—ceeace atrase posibilitatea, și chiar—în virtutea emulației—necesitatea unei sporiri constante a armatelor și prin urmare a măsurilor din ce în ce mai severe pentru aplicarea serviciului obligator. In chipul acesta am ajuns în urmă la acest rezultat măreț: toată populația bărbătească, care nu-i greu bolnavă sau infirmă, să fie supusă serviciului militar.

Or, serviciul militar deprinde cu vărsarea de sânge și chiar cu o întrecere în răspândirea lui; nimicește sentimentul omenesc și încurajează brutalitatea. Pe vremea micilor armate mercenare din veacul al XVII, grosul populației rămâneà în afară de aceste influențe. Serviciul universal, în cursul secolului al XIX, supuse din ce în ce mai mult massele poporului influențelor brutale ale obligațiilor militare. La început, aceste

www.dacoromanica.ro

influenţe fură deosebit de puternice şi brutale în Prusia. Din cauza aceasta, tendinţele umanitare din veacul al XIX fură, dacă nu paralizate, cel puţin stingherite simţitor. Ele erau mai pronunţate la intelectuali, căci ei rămaseră multă vreme scutiţi de obligaţiunile militare. Chiar când armata mercenară fusese înlocuită cu serviciul obligator, recrutarea atingeà mai ales pe ţărani, pe meseriaşi, pe lucrători, şi-i cruţà pe burgheji şi intelectuali. Totuşi serviciul obligator nu putea face excepţie, ba chiar avea nevoe de ei pentru a scoate ofiţeri de rezervă. Ca şi în trecut, intelectualul păstră o situaţie excepţională în ce priveşte serviciul militar; numai că, în loc de a rămâne în afară de armată, obţinù privilegii chiar în rândurile ei, ca „aspirant voluntar" de un an (Einjährig-Freiwilige) sau ca ofiţer de rezervă. Aşà că ideile şi sentimentele intelectualilor fură expuse faţă de celelalte clase, să sufere influenţele militarismului într'o măsură şi mai mare. Căci militarismul le procurà intelectualilor o situaţie privilegiată şi le inspirà prin aceasta gustul pentru militărie. Ba încă-i mai influenţà şi prin ofiţerii de carieră. Aceştia considerau serviciul militar ca scopul vieţii lor, nu ca o stare provizorie; nevoiţi să ia iniţiativa în toate acţiunile militare şi să-şi întreacă oamenii în energie şi hotărâre, ei desvoltară trăsăturile caracteristice ale militarismului la un grad mai înalt ca restul oamenilor, cari nu slujise în armată de cât puţini ani şi de nevoe. Aşà că intelectualii, mai mult decât restul populaţiei, căzură supt efectul influenţelor militariste. Pe de altă parte, chemarea lor intelectuală îi face să desvolte orice concepţie într'un chip mai logic şi mai radical de cum o fac oamenii de acţiune, cari învaţă din experienţă să cunoască micile dificultăţi zilnice,—şi aceasta se potriveşte de minune unui spirit reacţionar. Intelectualii cari deveniau, sau voiau să devină ofiţeri de rezervă, şi cari luau ca model pe ofiţerii de carieră, îi întreceau uşor în asprime şi în grosolănie. Aşà că, elementele intelectuale câştigate de militarism ajunseră adevăraţii pionieri ai brutalităţii şi violenţii, impuşi întregii populaţii cu ajutorul serviciului universal. Şi în privinţa aceasta, Prusia o luase înaintea celorlalte State, căci ea a creiat cea dintâi sistemul aspiranţilor voluntari şi al ofiţerilor de rezervă,—iar aceştia, mai mult ca în celelalte State, fură ridicaţi la un rang privilegiat şi invidiat.

Dacă în sânul proletariatului, cu tot serviciul obligator, tendinţele umanitare ale clasei sale au învins tendinţele brutale ale militarismului,—la intelectuali, şi în deosebi în Prusia, a-

www.dacoromanica.ro

cestea din urmă au întrecut cu mult pe cele dintâi,—ceeace nu se întâmplă fără înăsprirea dușmăniei dintre clase.

Ceeace am spus despre intelectual se potrivește cu atât mai mult capitalistului, ale cărui instincte omenești se ciocnesc dela început de puternice tendințe contrarii, datorite situației sale de clasă.

Războiul mondial puse vârf la tot ce-am spus până aici. Timp de patru ani, el absorbì aproape în întregime populația sănătoasă bărbătească, tendințele brutale ale militarismului atinseră piscurile nesimțirei și ale bestialității,—și proletariatul, el însuși, nu putù să scape de influența lor; fu molipsit în cel mai înalt rgad și eșì din războiu abrutizat din toate punctele de vedere. Cei cari se întorceau acasă erau destul de predispuși de moravurile războiului să-și apere, în timp de pace, revendicările și interesele prin acte sângeroase și violențe, față de concetățenii lor. Această predispoziție fu unul din elementele războiului civil; războiul civil desvoltă din ce în ce brutalitatea masselor. Totuși, mulți oameni în vârstă, de îndată ce nu se mai găsesc supt directa înrâurire a războiului, revin la ideile și sentimentele din timp de pace. Cu tinerimea, însă, e mai grav. Lipsită timp de patru ani de învățători și de conducători, ea s'a lăsat, fără a se împotrivì câtuși de puțin, adânc îmbibată de brutalitatea acestui războiu. I-au rămas impresii pe cari toată viața nu va putea să le șteargă cu desăvârșire.

La toate acestea se mai adaugă o schimbare profundă în diferențiarea proletariatului.

Mica burghezie a fost foarte greu lovită de războiu; mare parte din ea fu expropriată și împinsă în rândurile proletariatului. Aceste elemente, până acì streine de lupta de clasă proletară, n'au putut avea nici ele educația, disciplina, capacitatea de organizare,—de cari se bucură numai proletariatul, peste tot pe unde-și desfășură lupta de clasă supt conducerea unui partid socialist, îngrijat de luminarea și strângerea masselor. Chiar în rândurile proletariatului s'au făcut adânci modificări. Numărul lucrătorilor calificați, ca și al tuturor lucrătorilor, a scăzut,—datorită uciderilor, rănirilor și bolilor, — mult mai tare în timpul războiului. Pe de altă parte, nu se făceà aproape nimic pentru a umple acest gol. Lipseau pentru asta timpul și forțele și, mai ales, nu prea erà nevoe de lucru calificat. Feluritele industrii din timp de pace făcuseră loc industriei de războiu, mult mai monotonă, pentru că se reduceà la un mic număr de tipuri și cerea dela lucrători nu-

www.dacoromanica.ro

mai câtevà gesturi, pe care orice nou venit, oricât de puțin exercitat, putea să le facă fără osteneală. Așà că, numărul lucrătorilor calificați cari contribuiseră atât de mult la înflorirea industriei germane, scăzuse mult în timpul războiului și locul lor fusese luat de lucrătorii necalificați, al căror număr crescù repede.

Lucrătorii calificați erau lucrătorii cei mai bine organizați, cei mai instruiți, cu ideile cele mai limpezi. Lucrătorii necalificați sunt neorganizați, ignoranți, indiferenți.

Totuși indiferența a dispărut repede în timpul războiului. Acest eveniment măreț, cu cele mai teribile consecinți, a sguduit cele mai înapoiate straturi ale poporului și le-a cufundat într'o stare de agitație febrilă. Dar cum, în acelaș timp, numărul lucrătorilor instruiți, având o educație socialistă, scădeà față de lucrătorii nedisciplinați și needucați în toate privințele, și față și de năvala micilor burgheji deveniți proletari,— acest proces se sfârșì astfel: minoritatea educată și conștientă, care până acì îndrumase proletariatul, pierdù din ce în ce mai mult conducerea masselor, pentru a face loc unor patimi oarbe.

Aceasta se produse cu atât mai repede, cu cât războiului i-a urmat cea mai gravă criză economică, o încetare de lucru în massă, o lipsă de lucruri trebuincioase.

Massele desperate pretinseră atunci de îndată schimbările cele mai radicale, nu pentru a creià o formă nouă și superioară de societate,—nici nu se gândiseră încă la ea,—ci pentru a scăpà cât mai grabnic de grozava lor mizerie.

Pentru proletariat, îmbunătățirea situației sale lamentabile e totdeauna o chestie practică și urgentă.

Și tocmai de aceia, marxismul, care dealminteri, pentru a fi înțeles, necesită un oarecare număr de cunoștinți istorice și economice, prinde cu greu rădăcini în massele muncitorești. Ele preferă din instinct o doctrină care, în loc de a le îndrumà pe calea evoluției, le aduce o formulă sau un plan, a cărui realizare le făgăduește un sfârșit imediat al suferințelor, independent de împrejurări. Un proletar trebue să aibă un anumit spirit de renunțare pentru a adoptà o doctrină, care firește nu cere dela el vorbe goale, ba încă îl și îndeamnă să ducă și mai energic lupta de clasă, condiționând desrobirea sa definitivă de niște împrejurări, cari nu pot fi obținute decât cu prețul unei anevoioase evoluții. Oricât de penibilă a fost viața proletarilor în anii dinaintea războiului, transformarea socialistă imediată nu erà pentru ei o chestiune de viață sau de

www.dacoromanica.ro

moarte, cel puţin pentru lucrătorii calificaţi, cari alcătuiau sâmburele luptei de clase şi al mişcării socialiste.

In luptele politice şi economice de astăzi, aceşti lucrători sunt înlocuiţi de cei needucaţi. Şi mizeria acestora a devenit aşà de înăbuşitoare încât nu pot să mai aştepte.

Nu numai că răsboiul a împins în primul rând al luptei de clase elementele cele mai înapoiate ale clasei muncitoreşti, dar prăbuşirea armatelor a făcut din proletariatul ţărilor europene cele mai înapoiate economiceşte clasa dominantă în oraşe, în faţa ţăranului incult care, după cum îi în Rusia, nu poate prezentà o forţă politică independentă.

Nici o clasă nu renunţă de bună voe la puterea cucerită de ea, oricari ar fi împrejurările cari au adus-o la cârmă. Ar fi nebunesc lucru să se ceară o astfel de renunţare dela proletariatul rus sau ungur, supt motiv că ţările lor sunt înapoiate. Dar un partid socialist pătruns de adevăratul spirit marxist ar adaptà scopurile imediate ale proletariatului victorios condiţiilor materiale şi psihologice existente; un astfel de partid n'ar puteà să decreteze pur şi simplu socializarea totală şi imediată într'o ţară ca Rusia, unde producţia capitalistă nu-i desvoltată.

Se pune desigur întrebarea dacă un astfel de partid ar putea să ia conducerea masselor. Partizanii politicei realiste cred mai important să exercite puterea în ceasul de faţă, decât să se resemneze la un insucces momentan cu speranţa că vor triumfà la urma urmei. Nu li convine politicianilor realişti să joace rolul unei forţe care pierzându-şi popularitatea în prezent, pune în lumină eşecul unei politici ce iese din marginile posibilului; totuşi forţa supravieţueşte dezastrului, fără a-şi compromite idealul. Vechiul antagonism între politica realistă şi politica ştiinţifică, între Lassale şi Marx, reapare în Rusia după revoluţia din 1917.

In scrisoarea către Kugelman din 23 Februarie 1865 (pe care am publicat-o în „Socialistul" din 1 Mai 1918) Marx lămureşte că reacţiunea din 1849—50 prea împiedecase desvoltarea lucrătorilor germani pentru ca aceştia

„...să nu facă o primire triumfală unui liberator aşa de sgomotos (ca Lassalle) care numai el singur spunea că-i în stare să-i facă să atingă dintr'o săritură pământul făgăduinţii.

Sărituri şi liberatori de soiul acesta nu erau de loc pe placul lui Marx. Dar ca şi pe timpul lui Lassalle, deşi din motive diferite, situaţia în epoca celei de-a doua revoluţii ruseşti fu

www.dacoromanica.ro

foarte neprielnică mentalității marxiste. Lucrătorii ruși cu o educație marxistă sau muriseră, sau fuseseră înghițiți și învălmășiți de massele înapoiate, de curând trezite. Ceeace triumfă, fu mentalitatea anterioară marxismului,—cea a unui Blanqui, Weitling sau Bakunin.

In aceste condiții s'a făcut Revoluția, mai întâi în Rusia și apoi la vecinii ei. Așà dar, nu-i de mirare că această revoluție a reînviat ideologii primitive și a produs, pe lângă aceasta, niște forme brutale și sângeroase de luptă politică și economică, pe cari le credeam lăsate în urmă de evoluția intelectuală și morală a proletariatului.

www.dacoromanica.ro

VIII.

COMUNIŞTII LA LUCRU

a) Expropriere şi organizare.

Răsboiul mondial a provocat o regresiune morală şi intelectuală a clasei muncitoare, mărind brutalitatea tuturor claselor populaţiei şi împingând în primul plan al mişcării muncitoreşti elementele cele mai înapoiate ale proletariatului. Pe de altă parte, răsboiul i-a înăsprit acestuia mizeria aşà de tare în cât desnădejdea a luat locul chibzuinţei liniştite. Şi, mai mult încă, răsboiul a încurajat concepţiile primitive ale clasei muncitoare, desvoltând într'o mare măsură mentalitatea militară, aşà de apropiată de aceia a unui ignorant şi superficial, care consideră violenţa ca singurul factor hotărâtor al istoriei mondiale, şi forţa fără scrupule ca singurul preambul necesar pentru a obţine tot ce vrei.

Marx şi Engels totdauna au combătut aceste concepţii. In cartea clasică asupra „Tulburării ştiinţei de către d-l Eugen Dühring", trei capitole sunt în întregime consacrate „teoriei violenţei" (a 3-a ediţie p. 162—192). Această teorie n'are nimic marxist în ea. Engels n'a şovăit să o combată, chiar când ea lua aparenţe revoluţionare, căci nu erà de loc de părerea, aşa de răspândită în zilele noastre, că nu trebue să arăţi greşelile unei mişcări revoluţionare şi proletare, pentru că se zice că ai puteà să-i slăbeşti avântul.

Bine 'nţeles nu trebue să judecăm cu prea multă asprime greşelile şi prostiile izolate făptuite în cursul unei revoluţii. Rolul ei e în adevăr cel mai greu din câte cunoaşte istoria, pentru că se găseşte în situaţii cu totul noi şi foarte obscure. Am fi nişte farisei de prost gust dac'am 'criticà cu severitate, din înălţimea unei poziţii îndepărtate şi sigure, greşelile făp-

www.dacoromanica.ro

tuite de oameni cari lucrează în toiul luptei şi îi îndură toate greutăţile şi toate primejdiile.

Dar e o necesitate grabnică să condamni greşelile, cari nu-s în legătură cu informaţiile eventual false sau inexacte, ci provin, ca o consecinţă logică, dintro falşă concepţie de principiu. Aceste greşeli nu pot fi evitate, dacă concepţia falsă care li-i la bază, nu-i distrusă; ele periclitează toată mişcarea revoluţionară din viitor, dacă sunt lăsate să prindă fără critică şi, mai ales, dacă sunt înfrumuseţate şi glorificate, în pretinsul interes al revoluţiei.

Marx şi Engels nu s'au lăsat abătuţi de la această critică necesară a revoluţiei din respect pentru „temperamentul vulcanic şi revoluţionar".

Intre altele, n'avem decât să vedem cum critică Engels în toamna lui 1873, în „Volksstaat" din Lipsca, revolta care isbucnise în Spania după proclamarea Republicei, la 5 iulie al aceluiaş an şi care, în definitiv, era înăbuşită aproape peste tot, încă dela 26 iulie. Totuşi Cartagena revoltată se ţinu bine până 'n luna lui ianuar 1874.

Aşa dar, mai înainte ca răzvrătirea să se fi potolit, Engels publicase o critică foarte înverşunată a „acestei răzvrătiri de tot lamentabile..... care trebue să servească de avertisiment contemporanilor", într'o serie de articole asupra „Bakuniştilor la lucru" („Volksstaat" din 31 octombrie, 2 şi 5 noembrie), reeditate în 1894 în culegerea „Internationales aus dem Volksstaat" de Friedr. Engels (Berlin, ediţia „Vorwaerts"). O recomandăm tuturor celor cari se interesează de bolşevism, căci în această publicaţie bolşevismul e deseori presimţit, situaţia revoluţiei spaniole prezentând oarecari asemănări cu a comuniştilor din zilele noastre.

Engels observă la început că internaţionaliştii spanioli au făcut parte, cei mai mulţi, din „alianţa" bakunistă, şi continuă:

„Când republica fu proclamată, în Februarie 1873, alianciştii spanioli s'au găsit într'o grea situaţie. Spania e o ţară aşa de înapoiată din punct de vedere industrial, în cât nici vorbă nu putea fi de o emancipare *imediată* şi totală a clasei muncitoreşti. Inainte de a ajunge la aceasta, Spania trebue să treacă prin mai multe stadii preliminare de evoluţie şi să-şi îndepărteze din drum o serie de obstacole. Republica îngăduia să se parcurgă aceste stadii preliminare într'un minimum de timp posibil şi să se înlăture repede obstacolele. Dar acest prilej nu putea fi utilizat de cât printr'o viguroasă acţiune politică a clasei muncitoreşti spaniole". (p. 17—18).

Asta 'nsemna că muncitorimea trebuia să ia parte la alegeri şi la Adunarea Naţională. Dar bakuniştii voiau desrobirea ime-

www.dacoromanica.ro

diată şi complectă a clasei muncitoare. In situaţia în care se găsea atunci Spania, democraţia parlamentară nu erà de loc în stare să slujească acestui scop, deşi ea erà indispensabilă ca mijloc de desvoltare şi de maturire a proletariatului. Participarea „la orice fel de alegeri" le părea bakuniştilor o crimă demnă de moarte".

Dar ce voiau ei să pună în locul luptei electorale? Sfaturile de lucrători, ca mijloc de „emancipare imediată şi totală a clasei muncitoreşti", nu erau încă născocite. Bakuniştii preconizară *greva generală*, împărţirea Spaniei întrun număr infinit de mici „cantoane", — ceia ce sfărâma de la început mişcarea generală într'o serie de mişcări locale, — şi proclamarea „revoluţiei permanente".

Sfârşitul povestii fu nu numai înfrângerea mişcării, ruina întregei Internaţionale spaniole, ci şi „renunţarea la principiile predicate până atunci de bakunişti" (p. 32) aceştia fiind siliţi să le părăsească unul după altul supt presiunea împrejurărilor.

Oare e altfel în Rusia, în ceasul de faţă? E sigur că la începutul revoluţiei actuale, lucrătorii din Rusia erau stăpâniţi de idei marxiste, nu anarhiste. Ca teorie socialistă, marxismul nicăeri nu s'a bucurat de o popularitate mai mare ca în Rusia. Timp de zeci de ani, socialişti ruşi făcuseră o virtute din necesitate şi priveau ca un avantaj caracterul agrar şi înapoiat al ţării lor. Ei credeau că în Rusia, rămăşiţele de proprietate comună la sate înlesneau în mod deosebit introducerea socialismului modern.

Marele merit al marxiştilor ruşi, în frunte cu Axelrod şi Plekhanov, fu că recunoscură, contrar acestei concepţii, şi puseră în lumină faptul că, dat fiind înfăţişarea înapoiată a proletariatului şi a societăţii ruseşti, revoluţia iminentă n'ar avea la început decât un caracter burghez, chiar dacă proletariatul ar fi chemat să joace un rol covârşitor în ea. Această idee se afirmă victorios în mişcarea socialistă rusă, câtă vreme revoluţia nu împinsese la putere proletariatul, care veni cu problema emancipării imediate, şi câtă vreme socialismul nu fu reprezentat de cât de intelectuali şi de o elită muncitorească superioară.

Logica marxistă se găsì într'o situaţie nespus de grea din clipa în care revoluţia pusese în mişcare masse cu adevărat largi din poporul rus, cari nu-şi cunoşteau decât nevoile şi dorinţele lor şi nici nu voiau să ştie dacă, în împrejurările

www.dacoromanica.ro

date, ceiace revendicau ele era realizabil şi folositor, din punct de vedere al colectivităţii.

In această situaţie, marxismul bolşevicilor nu putu să dureze. Ei fură înecaţi de psihologia masselor şi se lăsară târâţi de ele. Nu-i nici o îndoială că aceasta i-a făcut stăpânii Rusiei. Altceva-i ce-are să iasă sau ce trebue să iasă de aici, la urmă.

Făcând din voinţa unică a masselor forţa motrice a revoluţiei, bolşevicii se lepădară de ideologia marxistă, la a cărei desvoltare victorioasă contribuiseră şi ei în mare măsură, în trecut. Pentru a-şi potoli conştiinţa ştiinţifică şi pentru a corespunde popularităţii numelui lui Marx, ei s'au agăţat de un cuvânt de-al lui: „dictatura proletariatului". Cu acest cuvânt, ei nădăjduiau să fie ertaţi de toate păcatele faţă de spiritul marxismului.

Revoluţia venise în urma războiului. Soldaţii erau obosiţi de luptă. Bolşevicii se făcură cei mai aprigi ideologi ai acestei oboseli. Ei încurajau prin toate mijloacele desagregarea armatei, fără să se îngrijească de folosul pe care puteau să-l aducă prin aceasta autocraţiei militare din Germania. Dacă ea n'a învins şi dacă revoluţia germană a isbucnit, — pricina nu-s bolşevicii.

Prăbuşirea totală a armatei dădu toată libertatea claselor de jos. Ţăranii deabia aşteptau să îmbucătăţească marile proprietăţi şi să şi le împartă între ei. Impărţirea moşiilor la ţărani trebuia să se facă, dar, aplicată sistematic, această măsură ar fi putut fi realizată fără ca să se distrugă cuceririle tehnice ale marei culturi. Dar asta ar fi cerut timp şi ţăranii nu voiau s'aştepte.

Bolşevicii îi atraseră de partea lor deslănţuind anarhia la ţară, dând libertate fără frâu fiecărei comune, aşa că îmbucătăţirea proprietăţilor luă formele cele mai primitive şi fu urmată de decăderea tehnică şi de distrugerea unui mare număr de mijloace de producţie. In schimb, ţăranii lăsară bolşevismul să lucreze în voie în oraşe. Şi aici massa lucrătorilor fu câştigată tot aşa: ţinându-se socoteală numai de dorinţi, nu de împrejurările reale.

Proletariatului îi era foame, se simţea împilat şi exploatat, erà grăbit să scuture jugul capitalist. Cine voia să-l satisfacă, n'aveà vreme să studieze chestiunea şi nici chiar să reflecteze. Au fost de ajuns câtevà lovituri bine date, pentru ca edificiul capitalismului rus să sară în ţăndări.

Transformarea producţiei capitaliste în producţie socialistă

www.dacoromanica.ro

cuprinde două puncte: o chestiune de *proprietate* şi una de *organizare*. Mai întâi e desfiinţarea proprietăţii private a mijloacelor de producţie şi trecerea acestora în posesia colectivă, supt formă de proprietate naţională, comunală sau sindicală. Apoi vine înlocuirea organizaţiei capitaliste printr'o organizare socialistă a producţiei şi a tuturor funcţiunilor sale economice.

Dintre aceste două puncte, transformarea proprietăţii e cea mai simplă. Nimic nu-i mai uşor ca să expropriezi un capitalist. Nu-i decât o chestiune de forţă, care nu cere nici un alt preambul social. Cu mult înainte de capitalismul industrial, încă din epoca capitalului negustoresc şi cămătăresc, găsim pilde de expropriere: a negustorilor, a bancherilor, a cămătarilor, făptuită de seniori feodali, de prinţi, ba chiar şi de poporul de jos.

In evul mediu, pe lângă desele exproprieri ale Evreilor, se întâmpla, cu toată evlavia timpului, să se pună la contribuţie chiar bisericile şi ordinele de călugări. Aşa, Filip cel Frumos al Franţei expropriase, la începutul veacului al XIV, ordinul putred de bogat al Templierilor.

Chiar înainte de apariţia socialismului modern, naivi vedeau în haiducul care lua dela bogaţi şi dedea săracilor, un binefăcător al omenirei. Era foarte simplu de înfăptuit acest soi de „socialism". I se potrivea foarte bine „aspectului înapoiat" al proletariatului rus apelul prin care Bakunin în 1869, chiar în ajunul războiului şi al Comunei, îndruma tinerimea rusă pe aceleaşi căi pe cari mersese căpitanul de haiduci Stenka Rasin. Acesta alcătuise în 1667 o bandă de tâlhari cu cari, timp de patru ani, a pustiit Rusia meridională, până ce ocârmuirea l-a prins şi l-a omorît.

Organizarea e lucru mai puţin simplu ca exproprierea. Producţia capitalistă e un organism minunat, având în cap pe capitalist sau pe înlocuitorul său. Dacă vrei să desfiinţezi capitalismul, trebue să creiezi un organism care să fie în stare să funcţioneze tot aşa de bine, dacă nu şi mai bine, fără capul capitalist. Cum acest lucru nu-i aşa de simplu ca procedeul lui Filip cel Frumos sau al lui Stenka Rasin, e nevoe pentru a-l căpătà, de o serie de pregătiri materiale, şi psihologice, de o înaltă evoluţie a organizaţiei capitaliste, nu numai a producţiei, ci şi a repartizării şi a aducerii materiilor prime; mai e nevoe, de asemeni, de un proletariat conştient de datoriile sale, nu numai faţă de tovarăşii săi cei mai de aproape, ci faţă de întreaga societate; un proletariat care să fi căpătat prin ani îndelungaţi de muncă, în organizaţii, obiceiul disciplinei şi al stăpânirei de sine; în sfârşit, un proletariat destul de inteligent

www.dacoromanica.ro

pentru a face deosebirea între posibil şi imposibil, între un şef ştiinţificeşte instruit şi hotărât şi un demagog ignorant şi fără scrupule.

Când aceste condiţii nu-s îndeplinite, capitalismul nu poate fi înlocuit de socialism întrun chip statornic şi fericit. Chiar în ţările industriale în care aceste condiţii sunt în deajuns de desvoltate, organizaţia socialistă trebue pregătită cu îngrijire printr'o conştiincioasă examinare a condiţiilor reale, căci formele pe cari va trebui să le iee noua organizaţie — dacă va isbuti — nu sunt fixate dinainte pentru toate industriile, pentru toate ţările şi toate epocile; nu-s „utopii de-a gata" sau „idealuri" eterne; aceste forme, dimpotrivă, pot fi foarte variate, după împrejurările cărora trebue să li se conformeze, pentru a fi eficace.

Dar cele două momente ale socializării — exproprierea şi organizarea — trebue să rămână strâns legate, dacă nu vrem ca în locul producţiei anterioare să domnească haosul şi la sfârşit o încetare completă a activităţii. Un Filip cel Frumos sau un Stenka Rasin se puteau mulţumi cu exproprierea, căci ei n'aveau de gând să creieze un nou sistem de producţie. Socialismul, însă, nici vorbă că nu poate fi introdus în acest mod simplist.

Totuşi massele erau nerăbdătoare, nu mai voiau s'aştepte. Pentru a le potoli, bolşevicii ajunşi la putere despărţiră în două procesul socializării, separară cele două momente, cu toate că unul fără celălalt nu poate creia nimic cu viaţă. La început ei urmară pilda lui Stenka Rasin, cu intenţia de a revenî mai apoi, de bine de rău, asupra organizaţiei. Elementele cari erau strâns legate şi nu puteau lucra de cât în comun fură separate cu forţa. Lenin o recunoscu el însuşi în luna lui april 1918, în lucrarea sa asupra: „Problemelor imediate ale puterii sovietiste":

„Până astăzi pe primul plan a fost exproprierea directă. Acum pe primul plan se pune organizarea bilanţului şi a controlului industriilor de care au fost expropriaţi capitaliştii; de asemeni, organizarea controlului tuturor celorlalte ramuri de economie (p. 14).

„Munca noastră de organizare, sub conducerea proletariatului, bilanţul general, controlul producţiei şi al repartizării produselor au rămas în urmă faţă de munca noastră de expropriere directă a exploatatorilor... Am rămas foarte mult în urmă în ceia ce priveşte transformarea socialistă în aceste domenii (cari sunt foarte importante) şi suntem în starea aceasta tocmai pentru că activul şi pasivul, dimpreună cu controlul, nu-s destul de bine organizate", (p. 23).

Se expropriau unele industrii fără a se şti sigur dacă organizaţia lor socialistă erà cu putinţă. Chiar în domeniile în

www.dacoromanica.ro

cari erà, bolşevicii se mulţumeau cu exproprierea, aceasta putând fi îndeplinită fără pregătire şi lucrătorii nevoind s'aştepte.

Urmările se văzură curând. Viaţa economică a Rusiei a rămas înapoiată în înţelesul că industria sa nu ocupă, în comparaţie cu agricultura, de cât o parte neînsemnată din populaţie. Dar în sânul acestei industrii, s'au desvoltat formele cele mai moderne ale marei producţii. Aceasta era vădit superioară industriei parisiene din 1871, căci în măsura în care se puteà vorbì în general de socializarea celei din urmă, nu puteà fi vorba decât de o formă de asociaţie productivă. Pe când uzinele ruseşti erau nişte întreprinderi imense; naţionalizarea lor păru cea dintâi necesitate de îndeplinit, după desfiinţarea capitalului.

In asociaţiile productive, venitul lucrătorului depinde de munca sa şi de a tovarăşilor săi. Totalul acestui venit e în legătură cu cantitatea de produse pe cari lucrătorii le dau pe piaţă. Ei trebue să se ocupe singuri de desfacerea mărfurilor ca şi de aducerea materiilor prime. In uzinele naţionalizate, lucrătorii primeau salarii, ca şi în trecut; numai că, în loc de a fi plătiţi de capitalişti, erau plătiţi de Stat. Venitul lor depindea mai puţin de productivitatea lor decât de presiunea pe care o puteau face asupra guvernului. Acesta trebuì să se ocupe şi el de repartizarea produselor şi de aprovizionarea întreprinderilor cu materii prime.

Pentru a continua producţia în aceste condiţiuni, ar fi trebuit o clasă muncitoare admirabil disciplinată şi superior de inteligentă, care să înţeleagă cât de mult depinde prosperitatea obştească — prin urmare şi a sa — de productivitatea muncii sale. Chiar dacă Rusia ar fi avut o asemenea clasă muncitoare, pentru ca producţia să meargă, ar fi trebuit să se ia măsuri de organizare, cari să garanteze — nu numai lucrătorilor, ci şi Statului şi consumatorilor — o suficientă influenţă asupra diferitelor meşteşuguri; ar mai fi trebuit, pentru a încurajà munca, stimulente tot aşà de bune ca constrângerea capitalistă.

Or, nu numai că aceste organizaţii lipseau în Rusia, dar, pe lângă aceasta, clasei muncitoreşti îi lipseau inteligenţa şi disciplina trebuincioase, cu atât mai mult cu cât războiul cu urmările lui adusese elementele, până aci cele mai ignorante şi mai înapoiate ale proletariatului, într'o stare de excitare nebunească.

E adevărat că lucrătorul rus se simte foarte mult legat de comuna sa rurală, dar această legătură se mărgineşte numai la

www.dacoromanica.ro

comunitatea rurală. Lucrătorul se învârteşte într'un mic cerc de camarazi. Marea comunitate socială îl lasă indiferent. Chiar bolşevicii se plânseră în acest senz. Troţchi în cartea lui „Munca, disciplina şi ordinea vor salva republica socialistă a sovietelor", spune:

„Revoluţia care a trezit individualitatea până şi în cel mai asuprit om, fireşte că i-a dat acestei deşteptări, în prima perioadă, un caracter, dacă vreţi, anarhic pe din afară. Această trezire a celor mai elementare instincte are adesea un caracter grosolan egoist, sau, servindu-ne de un termen filozofic, „un caracter egocentric"... Individul caută să-şi însuşască tot ce poate, nu se gândeşte decât la el şi nu-i de loc pornit să ţină socoteală de punctul de vedere comun al clasei sale. De aici rezultă o revărsare de mentalitate desorganizatoare, de tendinţi individualiste şi anarhiste, de instincte de jaf, pe cari le observăm mai ales în păturile largi ale elementelor declasate, în rândurile vechei armate şi chiar la anumite elemente din clasa muncitoare". (p. 17).

E oleacă de deosebire între aceste elemente şi apărătorii Comunei din Paris, care-şi limitau câştigul pentru a ajută cauza socialismului!

E uşor de înţeles ce-a putut să devină în aceste condiţii producţia, în întreprinderile expropriate. Salariile au fost mărite cât s'a putut de mult şi în schimb s'a lucrat cât s'a putut de puţin. Pentru ca să fie mai uşor, se desfiinţă lucrul cu acordul. Urmarea fu interesantă! De pildă, uzinele Putilov din Petrograd primiră dela Stat treptat-treptat o subvenţie de 96 milioane de ruble şi fabricară, în acelaş răstimp, produse în valoare totală de 15 milioane. Numai o emisiune nelimitată de bilete de bancă a întârziat întru câtvà falimentul inevitabil al unui asemenea sistem economic.

Pentrucă în uzine se lucra aşa de puţin, desigur lucrătorii fugeau cu atât mai mult de orice muncă neplăcută, murdară şi prea obositoare.

Chestiunea asigurărei acestui soi de muncă într'un Stat socialist, câtă vreme va fi necesară, i-a preocupat întotdeauna pe socialişti. Fourier a crezut c'o rezolvă lăsând aceste treburi scârnave pe seama băeţilor cărora le place să se tăvălească în noroi. Această soluţie glumeaţă fireşte că nu-i suficientă. Singura soluţie eficace şi în acelaş timp potrivită cu principiile socialiste e ca să înlături cu ajutorul tehnicei caracterul vătămător sau respingător al muncilor penibile, desgustătoare sau nesănătoase. Unde nu se poate, nu rămâne decât să se îmbunătăţească situaţia prin avantaje particulare: sau salarii extraordinar de ridicate sau zile de muncă extrem de scurte.

www.dacoromanica.ro

Bolşevicii găsiră o nouă soluţie. Ea nu se potrivea de loc cu principiile socialiste, dar se potrivea de minune cu „psihologia de massă" a lucrătorilor îndârjiţi. Se introduse pur şi simplu *munca obligatorie*. Nu pentru cei cari fuseseră până atunci lucrători salariaţi. La ce să-i mai obligi să muncească, din moment ce, supt înrâurirea noilor condiţii, uzinele, una după altta, erau silite să întrerupă lucrul, sau din lipsă de materiii prime şi de combustibil, sau din cauza greutăţilor de transport, aşa că numărul lucrătorilor fără muncă sporea neîncetat.

Nu, munca obligatorie nu fu impusă decât celor cari fuseseră lipsiţi de toate drepturile, supt pretext că ei nu lucrau, — burghejilor.

Republica sovietistă înlocui democraţia generală, „formală", cu democraţia proletară. Numai lucrătorii trebuiau să aibă drepturi politice, numai ei se cădea să fie hrăniţi şi ocrotiţi în deajuns de Stat. Trântorii trebuiau să rămână fără drepturi. Ideia părea că-i curat socialistă, — cu un mic defect, totuşi. Republica sovietelor există de doi ani *) şi nu acordă drepturi politice decât muncitorilor, fără ca să se fi dat răspunsul la această problemă fundamentală: *oare cine-i muncitor?* Diferiţi comunişti dau răspunsuri diferite.

La început, sovietele muncitoreşti nu erau decât organele reprezentative ale lucrătorilor salariaţi din marile uzine. Ca atare, ele formează organizaţii determinate, precis delimitate, cari ajunseră foarte importante pentru revoluţie. „Ideia sovietistă" năzuia să înlocuiască Adunarea Naţională, ieşită din votul universal, prin Comitetul central al sovietelor muncitoreşti. Dar bazele acestui soviet central ar fi fost prea înguste, dacă s'ar fi mărginit la sovietele din marile uzine. Totuşi, din moment ce ieşiai din cercul marilor uzine şi cum în acelaş timp voiai să înlături dela vot „burghezia", — te găseai într'un spaţiu fără limite.

Nicăeri nu poţi să tragi o linie precisă de demarcaţie între burghezie şi muncitor; această demarcaţie are în ea totdeauna ceva artificial, care dă foarte uşor prilejul ideii sovietiste să fundeze o putere arbitrară şi dictatorială, împiedecând-o însă foarte mult să construiască un sistem de Stat limpede şi sistematic conceput.

Mai ales în privinţa intelectualilor, depinde în totul de bunul plac al guvernului sovietist de a hotărî dacă ei vor fi sau nu consideraţi ca „burgheji" şi de a li fixà, prin urmare, drepturile electorale şi obligaţia la muncă silită.

In Republica sovietistă, „burghejii" nu numai că fură lip-

*) De sigur, doi ani la data când autorul a scris cartea.

www.dacoromanica.ro

siţi, fără nici o despăgubire, de mijloacele lor de producţie şi de consumaţie, ca şi de drepturile politice ,dar li se mai impuse — şi numai lor! — munca obligatorie. Ei singuri, din toată Rusia, sunt siliţi să muncească, fiind în acelaş timp lipsiţi de drepturi ca ne-muncitori!

In Rusia sovietistă, eşti trecut în categoria muncitorilor sau a burghejilor, nu după funcţiunile actuale ,ci după cele pe cari le-ai îndeplinit înainte de revoluţie. Burghejii sunt priviţi în Rusia sovietistă ca o specie particulară, ale cărei semne distinctive nu se pot şterge. După cum Negrul rămâne Negru şi Mongolul Mongol, oriunde s'ar afla şi oricum s'ar îmbrăca, tot aşa un burghez rămâne burghez, chiar dacă ajunge cerşetor sau trăeşte din munca lui. Şi ce trai!

Burghejii au datoria să lucreze; dar n'au dreptul să-şi aleagă munca pe care o cunosc şi care li convine. Ei sunt constrânşi să facă treburile cele mai murdare şi mai respingătoare. Şi pentru asta primesc porţii de hrană nu mai mari, ci mai mici, cari nu li îngădue nici să-şi potolească foamea. Ei primesc un sfert din porţia pe care o primesc soldaţii şi lucrătorii întreţinuţi de Republica sovietistă în uzine. Când aceştia primesc un kg. de pâine, ceilalţi nu capătă decât un sfert; unii 16 kg. de cartofi, ceilalţi 4.

Acest sistem nu păstrează nici o urmă din năzuinţa de a înălţà proletariatul la un nivel superior, „de a elabora o formă de viaţă superioară" şi nouă; el nu-i pătruns decât de setea de răsbunare supt forma cea mai primitivă, care-şi găseşte fericirea în a călca în picioare pe cei cari fuseseră până aci mai favorizaţi de soartă, mai bine îmbrăcaţi, mai instruiţi, cu locuinţă mai bună.

Odată ce această „voinţă" 'i deslănţuită şi devine forţa motrice a revoluţiei, manifestările ei câte odată merg mai departe decât ar voi chiar bolşevicii. Aşa, ideia că pomeniţii burghezi, lipsiţi de drepturi, au devenit animalele de muncă ale celor cari li erau până aci subordonaţi ca lucrători, a inspirat sovietului muncitoresc din Murzilovka ordinul următor:

„Sovietul, prin prezenta, dă deplină putere camaradului Grigore Sareeff să rechiziţioneze, după alegerea şi cheful său, 60 de femei şi fete din clasa burghejilor şi speculatorilor, pentru trebuinţele batalionului de artilerie în subzistenţă la Murzilovka, districtul Briansk, şi să le aducă în cazarmă. 16 Septembrie 1918". (Publicat de Dr. Nath Wintsch Malejeff, „What are the bolchevists doing", Lausanne, 1919, p. 10).

N'ar fi drept să-i facem pe bolşevici răspunzători de acest

www.dacoromanica.ro

ordin. Nu li plăcea nici lor desigur, după cum măcelul din septembrie nu li plăcea oamenilor Convenției.

Dar e spăimântător când te gândești că într'o întreagă organizație sovietistă, fie și numai într'una, ura și disprețul burghezului au putut să ajungă la un astfel de grad, ca să nu i se mai țină în seamă acestuia nu numai drepturile politice, ci până și drepturile omenești cele mai elementare, până și demnitatea sa.

b) Maturifatea proletariatului.

Se 'nțelege dela sine că nici bolșevicii nu puteau primi cu resemnare ca massele să aibă o mentalitate cu astfel de forme. După ce i-au expropriat pe burgheji și i-au lăsat în voia soartei, după ce au declarat că proletariatul e o „ființă sfântă", căutară de îndată să-i dea acestei ființe sfinte maturitatea necesară, care ar fi trebuit să fie condiția prealabilă a oricărei socializări și exproprieri.

„Noi știam mai dinainte,—spune Trotchi (Muncă, disciplină, etc., p. 16)—că ni lipsea organizația, disciplina și școala istorică trebuincioase; știam toate astea, dar ele nu ne-au împiedicat de loc să mergem, cu ochii deschiși, spre cucerirea puterii. Eram siguri că vom învăța și vom aranja totul".

Ar îndrăzni Trotchi să se sue pe-o locomotivă și s'o pună 'n mișcare cu siguranța că „va învăța și va aranjà totul" din mers? Nu mă îndoesc că ar fi în stare, dar ar avea timp? Nu s'ar întâmpla curând o deraiare sau o explozie? Trebue să fi câștigat calitățile necesare pentru a conduce o locomotivă, înainte de a o pune în mișcare. Tot așa, proletariatul trebue să fi câștigat mai dinainte calitățile cari-l fac capabil să ia direcția producției, când va veni timpul s'o ia. Producția nu sufere vidul, încetarea activității, mai ales în starea creiată de războiul care ne-a lipsit de toate rezervele, așa că trăim de azi pe mâine, și încetarea producției ne condamnă deadreptul la foamete.

Insuși Lenin crede absolut necesar să se înfrâneze procesul exproprierii:

„Dacă am vol să continuăm cu exproprierea capitalului tot așà de repede ca mai înainte, am suferi desigur o înfrângere, căci e limpede și evident, pentru orice om care gândește, că munca noastră de organizare proletară a rămas cu mult în urma exproprierii imediate a expropriatorilor". (*Problemele imediate ale puterii sovietiste* p. 14).

www.dacoromanica.ro

Totuşi Lenin nu şovăeşte, el declară că sovietele vor câştiga oricum „războiul împotriva Capitalului", căci maturitatea proletariatului rus se desvoltă cu paşi uriaşi. Zice el:

„Ridicarea culturii şi a instrucţiunii masse e o condiţie a rdicării productivităţii muncei. Această ridicare continuă în momentele actuale cu o repeziciune vertiginoasă. Asta, datorită avântului spre lumină, iniţiativei pe care organizaţia sovietistă a stârnit-o în straturile adânci ale poporului. (p.33).

Evoluţia intelectuală a masselor poate fi de două feluri. Ea poate fi căpătată prin şcoală, după un plan sistematic. In această privinţă, rămâne încă infinit de mult de făcut în Rusia. Şi un sistem şcolar suficient necesită mijloace enorme, o producţie înfloritoare care creiază un surplus considerabil. Producţia rusească dă rezultate aşa de jalnice, în cât şcoala ttrebue să sufere grozav din cauza aceasta. Bolşevicii se silesc, fără nici o îndoială, să facă tot ce se poate pentru artă, ştiinţă şi propagandă în masse. Dar acest „tot ce se poate" e extrem de mărginit de piedici economice. Din partea aceasta nu-i, deci, de aşteptat o „evoluţie intelectuală" grabnică, care să dea putinţa unei ridicări repezi şi suficiente a producţiei. Această ridicare ar trebui mai degrabă privită ca una din condiţiunile prealabile ale pomenitei evoluţii.

Totuşi, adulţii, în cea mai mare parte, se instruesc mai degrabă la şcoala vieţii, decât la şcoala organizată de Stat sau comună. Cele mai bune posibilităţi de instruire li sunt date de democraţie, în care libertatea absolută de discuţie şi de comunicare e una din instituţiile ei esenţiale; democraţia sileşte fiecare partid şi fiecare tendinţă să lupte pentru sufletul poporului; ea obligă pe fiecare membru al obştei să verifice argumentele tuturor partidelor şi să capete astfel o independenţă de judecată. In sfârşit, democraţia îi împrumută luptei de clase formele sale superioare. Ea sileşte fiecare partid să se adreseze întregei populaţii. Fiecare partid apără interesele unei clase determinate, dar e silit să nu pună în lumină decât partea acestor interese care se potriveşte mai bine cu interesele comune ale întregului organism. Astfel democraţia Statului modern depăşeşte şi limitele înguste ale politicei de clopotniţă a obştei rurale şi pe ale politicei profesionale a corporaţiei.

Toate aceste mijloace de instruire a poporului sunt pur şi simplu îndepărtate, când, după cum se petrece în Republica sovietelor, democraţia-i suprimată, pentru a fi înlocuită cu atotputernicia sovietelor muncitoreşti, cari lipsesc de drepturi

www.dacoromanica.ro

pe orice „burghez" şi desfiinţează libertatea presei. In chipul acesta, interesele particulare ale lucrătorilor salariaţi se despart de interesele obşteşti şi, în acelaş timp, i-i interzis lucrătorului să-şi formeze o judecată independentă din diferitele argumente, cari se ciocnesc în lupta dintre clase şi partide. Căci această judecată i-i dată de-a gata de o autoritate plină de îndatorire, îngrijată de a goni departe de el orice gând, orice informaţie, cari ar putea să-i deştepte în inimă bănueli asupra caracterului aproape divin al sistemului sovietist.

Asta, bine 'nţeles că nu s'ar petrece decât în interesul adevărului. Bietul popor ignorant trebue împiedecat de a se lăsà înşelat şi otrăvit de presa burgheză cu puternicul său aparat de stăpânire. Dar unde s'ar puteà găsì în Rusia actuală acest aparat puternic care ar avantaja jurnalele burgheze în dauna presei bolşevice? De alminteri, severitatea cu care bolşevicii pun botniţă presei, e îndreptată nu numai împotriva presei burgheze, ci împotriva oricărei prese care nu jură credinţă regimului actual.

Justificarea acestui sistem se bazează foarte simplu pe concepţia naivă că există un adevăr absolut şi că numai comuniştii îl posedă. Ea se mai bazează şi pe această altă concepţie că scriitorii sunt mincinoşi prin definiţie şi că numai comuniştii sunt fanatici după adevăr. In realitate, găseşti bine 'nţeles, în toate taberile, mincinoşi şi fanatici. Dar minciunei îi merge mai bine acolo unde nu se teme de nicì un control, unde numai presa unei singure tendinţi poate ridica glasul. Asta-i dă deplină libertate de a minţi şi această libertate încurajează toate elementele înclinate spre minciună, aceasta fiind folosită cu atât mai mult cu cât situaţia cârmuitorilor e mai desperată şi cu cât, prin urmare, acestora li-i frică mai tare de adevăr. Adevărul *informaţiilor* nu-i deci de loc chezăşuit prin desfiinţarea libertăţii presei, ba dimpotrivă e compromis deosebit de grav.

Cât despre adevărul concepţiilor, trebue să ne întrebăm cu Ponţiu Pilat: Ce este adevărul? Nu există adevăr absolut, nu există decât un proces de recunoaştere, — şi acesta, ca şi capacitatea de recunoaştere omenească, e foarte mult vătămaţi, când un partid se serveşte de putere pentru a-şi impune concepţia proprie ca pe un adevăr universal, înăbuşind orice altă părere.

Nu-i nici o îndoială că idealiştii pe care-i găsim printre cârmuitorii bolşevici lucrează cu bună credinţă, fiind convinşi că numai ei posedă adevărul şi că numai necredincioşii pot gândì

www.dacoromanica.ro

altfel decât ei. Dar nu trebue să recunoaştem aceiaşi bună credinţă oamenilor Sfintei Inquisiţii spaniole? „Ridicarea culturei şi a instrucţiunei masselor" n'a câştigat totuşi nimic supt acest regim. Negreşit, o deosebire este între inchisitori şi conducătorii Republicei sovietiste. Aceia nu urmăriseră de loc ridicarea materială şi intelectuală a masselor, pe lumea aceasta. Ei nu voiau decât să-şi asîgure mântuirea sufletelor, pe lumea cealaltă. Oamenii sovietelor se gândesc la ridicarea masselor, în toată privinţele, aplicând metodele închiziţiei. Nici nu-şi dau seama cât sunt de înjosite prin aceasta aceleaşi masse.

O înaltă morală a masselor constitue, tot atât cât şi instrucţiunea, o condiţie prealabilă a socialismului. Această morală nu constă numai în desvoltarea instinctelor sociale, a sentimentelor de solidaritate, de sacrificiu, de devotament, ci şi în extinderea tuturor acestor sentimente dincolo de cercul îngust al tovarăşilor, la colectivitatea întreagă. Aşa era la proletariatul Comunei din Paris. Această morală lipseşte massei, în care tonul îl dă astăzi proletariatul bolşevist. Ea trebue creiată prin toate mijloacele. Aşa o spune Troţchi:

„Tovarăşi, e de datoria noastră să propăvăduim de îndată această morală comunistă, s'o sprijinim, s'o desvoltăm şi s'o afirmăm. E sarcina principală a partidului nostru în toate domeniile de activitate". („Muncă, disciplină, etc." p. 21)

Şi 'nchipue Troţchi că se poate creia o nouă morală, de azi pe mâine? Ea nu poate fi desvoltată decât încet. Totuşi, galvanizarea producţiei nu suferă întârziere. Dacă morala comunistă n'a fost creiată înainte de a se începe socializarea, e prea târziu s'o mai desvolţi după expropriere.

Şi cum vor bolşevicii s'o desvolte? Prin *predică*. Ca şi cum ar fi ieşit vreodată ceva din predicile moraliste! Dacă pe asta-şi bizue aceşti marxişti speranţele, atunci ei nu isbutesc decât să arate în ce încurcătură au intrat.

Totuşi, ni se spune că noua morală trebue să fie nu numai predicată, ci şi sprijinită. Dar cum? Morala-i produsul vieţii şi al acţiunii noastre, din ele-şi scoate ea esenţa, de forma lor depinde ea.

Inalta morală, pe care o desvoltă proletariatul în luptă, ţine de două puncte. Fiind cei mai săraci şi cei mai slabi din societate, proletarii nu pot să se ridice decât prin cea mai strânsă unire. Devotamentul şi spiritul de sacrificiu sunt pre-

www.dacoromanica.ro

ţuite mai ales în rândurile lor, contrar clasei capitaliste unde individul e preţuit după averea sa, oricare i-ar fi isvorul.

Dar, marele sentiment de solidaritate nu constitue el singur morala socialistă care serveşte ca temelie reconstruirii unei noi societăţi. Acest sentiment de solidaritate poate lucra într'un senz antisocial, dacă se mărgineşte la un cerc îngust, care caută să tragă foloase în dauna restului societăţii; cum ar fi, de pildă, cazul unei nobilimi, unei biurocraţii sau al unei caste de ofiţeri.

Ceia ce ridică solidaritatea proletariatului modern la nivelul unei morale socialiste, e faptul că ea se întinde asupra întregei colectivităţi omeneşti, căci proletariatul nu se poate desrobì fără a desrobì întreaga omenire.

Tânărul Engels vedea în acest fapt mijlocul de a înălţa morala proletară. El ajunse la următoarea încheiere, în a sa „Situaţie a claselor muncitoare în Anglia" (a 2-a ed. p. 299):

„In măsura în care proletariatul se va îmbogăţi cu elemente socialiste şi comuniste, — vărsarea de sânge, răzbunarea şi furia vor slăbi, în caz de revoluţie. *In principiu, comunismul e deasupra împărţirii în burghezie şi proletariat;* în prezent recunoaşte rolul acestei împărţiri, în viitor n'o admite.

Tocmai nimicirea ei o vrea el. Şi de aceia, câtă vreme durează această împărţire, comunismul ţine socoteală de ura proletariatului împotriva asupritorilor săi, ca de o necesitate, ca de un stimulent important pentru *începutul* mişcării muncitoreşti, dar mai apoi îşi înăbuşe această ură, căci cauza lui, e cauza omenirei, nu numai a lucrătorilor. In orice caz, nici unui comunist, nu-i trece prin minte să se răzbune pe indivizi, sau să creadă că un burghez ar puteà, în împrejurările de astăzi ,să lucreze altfel de cum lucrează... Aşa dar cu cât lucrătorii englezi se pătrund de idei socialiste, cu atâta ura lor actuală, — care, dacă rămâne tot aşa de violentă ca acum, nu va ajunge la nimic,—devine inutilă şi cu atât actele lor împotriva burgheziei pierd din sălbătecie şi din brutalitate. *Revoluţia s'ar desfăşura foarte liniştit dacă, în general, ar fi cu putinţă ca întregul proletariat să devină comunist înainte de isbucnirea ei.* Dar asta nu mai e cu putinţă, e prea târziu acum. (Engels, în 1845, se aşteptă la o revoluţie, pe curând; revoluţia se întâmplă în adevăr în 1848, dar pe continent, nu în Anglia, şi ea nu fu de loc o revoluţie proletară. K.).

Cred totuş, că înainte de a isbucnì, pe faţă şi de-a dreptul, războiul săracilor împotriva bogaţilor, care de pe acum e de neînlăturat în Anglia, în proletariat se va răspândì cel puţin destulă lumină, asupra chestiunei sociale, pentru ca, cu ajutorul evenimentelor, partidul comunist să ajungă capabil să învingă, cu vremea, elementul brutal al revoluţiei şi să pregătească ziua de nouă thermidor".

Nouă thermidor a fost ziua căderii lui Robespierre şi a regimului Teroarei, la Paris. Engels voia să pregătească o cădere

www.dacoromanica.ro

asemănătoare; în acest senz trebuiau să lucreze comuniştii, curăţind lupta de clasă a proletariatului de sălbătecia şi brutalitatea sa şi punând în primul plan interesele întregei omeniri.

Vedem că Engels înţelegea supt numele de comunism ceva cu totul deosebit de ceia ce înţeleg astăzi bolşevicii. Engels voia tocmai ceia ce năzuiau socialiştii ruşi, cărora bolşevicii li s'au declarat duşmani. Bolşevismul a luat-o înaintea adversarilor socialişti, ridicând sălbătecia şi brutalitatea „începutului mişcării muncitoreşti" la rangul de forţă motrice a revoluţiei sale, înjosind mişcarea socialistă, reducând cauza omenirei la cauza „lucrătorilor numai", proclamând puterea exclusivă a lucrătorilor salariaţi (şi a celor mai calici dintre ţărani), luându-le toate drepturile şi aruncându-i în mizeria cea mai neagră pe toţi cei cari nu cântau în acelaş ton cu el; bolşevismul a restabilit clasele, creind o nouă clasă de robi, din cei cari fuseseră mai înainte burgheji. Transformând astfel lupta socialistă pentru emanciparea şi ridicarea omenirei întregi într'o explozie de ură şi de răsbunare îndreptată împotriva unor inşi, şi expunându-i pe aceştia la cele mai rele tratamente şi la cele mai grele chinuri, — bolşevismul, nici vorbă că n'a ridicat proletariatul la un grad moral superior, ba încă dimpotrivă, l-a demoralizat.

Această demoralizare fu agravată prin faptul că bolşevicii au despărţit două procese sociale — al exproprierii şi al organizării noilor forme sociale — a căror unitate constitue fondul socialismului. Luată singură, exproprierea fu în curând întinsă dela mijloacele de producţie la obiectele de consumaţie. Odată apucaţi pe drumul acesta, nu mai erà decât un pas până la banditismul idealizat în persoana lui Stenka Rasin.

„Massele înţeleseră foarte uşor programul negativ al bolşevismului: nici luptă, nici datorii, — n'ai decât să cauţi, să iei şi să-ţi însuşeşti ceia ce poate fi atins; cu alte cuvinte, cum a zis foarte bine Lenin, n'ai decât „să furi, ceia ce a fost furat". (D. Gavronsky: „Bilanţul bolşevismului rus". Berlin 1919, p. 39).

Republica sovietelor a fost de-o logică admirabilă, când, potrivit acestei concepţii, a ridicat un monument lui Stenka Rasin.

Aşa „sprijină" şi „predică" bolşevicii noua morală comunistă, fără de care reconstrucţia socialistă e imposibilă. Ei isbutesc numai să mărească fără încetare demoralizarea masselor largi ale proletariatului rusesc.

De alminteri, chiar elementele bolşevice idealiste fură speriate de asta. Dar nu ştiură decât să constate faptul demora-

www.dacoromanica.ro

lizării, fără a-i recunoaşte pricina, căci dacă i-o recunoşteau, însemna să renunţe la tot regimul lor.

In desperare de cauză, bolşevicii au început să caute mijloacele de a inocula masselor morala comunistă. Aceşti marxişti, aceşti revoluţionari şi inovatori îndrăzneţi n'au găsit nimic altceva decât mijloacele lamentabile cu ajutorul cărora vechia societate căutase să scape de fructele propriilor sale păcate: *tribunalul, închisoarea, pedeapsa cu moartea.* Cu alte cuvinte: Teroarea.

Spune Lenin în lucrarea sa asupra sarcinelor imediate ale Republicei sovietelor (p. 47):

„*Tribunalul e un mijloc de educaţie cu scopuri disciplinare.* Nu s'a înţeles îndeajuns acest fapt simplu şi evident că foametea şi şomajul fiind cea mai mare nenorocire a Rusiei, nu se poate învinge acest rău prin efort şi avânt, ci numai printr'o organizare şi o disciplină generală şi universală, care să se întindă la toate domeniile... că, prin urmare, cel care calcă disciplina muncitorească în oricare domeniu economic, se face vinovat de mizeriile foametei şi şomajului şi că *trebue să ştii să găseşti pe vinovaţi, să-i dai în judecată şi să-i pedepseşti fără milă*".

Morala comunistă, care lipseşte proletariatului rus, trebue să-i fie impusă prin represalii fără milă. Totuşi acestea n'au fost nici odată un bun mijloc de ridicare a moralei; dimpotrivă, ele-i desăvârşesc decadenţa. Pedepsele „fără milă" constitue un rău indispensabil al vechiului regim social, care n'ar putea să se menţină altfel, fiindu-i interzisă orice măsură care caută să creieze o morală mai bună, îmbunătăţind condiţiile de viaţă. Dar un regim socialist îşi mărturiseşte singur falimentul, dacă nu găseşte, în afară de calea „represaliilor fără milă", o altă cale, pentru a conduce proletariatul la o morală mai înaltă.

c) Dictatura.

In fond, însuşi Lenin nu pare că aşteaptă dela tribunale o înălţare considerabilă a moralei, căci îndată după revendicarea acestor tribunale, el emite alta: „puterea *dictatorială* sau *nemărginită* pentru fiecare conducător de întreprinderi" (p. 49):

„Orice mare industrie maşinistă — adică însuşi isvorul producţiei şi temelia socialismului — cere cea mai riguroasă şi necondiţionată unitate a voinţii... Dar cum poate fi asigurată această unitate riguroasă a voinţii? Prin subordonarea voinţii celor mulţi, voinţii unuia singur.

www.dacoromanica.ro

Dacă cei cari iau parte la muncă sunt ideal de conştienţi şi de disciplinaţi, această subordonare poate să amintească mai degrabă conducerea blândă a unui şef de orhestră. Ea poate lua însă formele aspre ale unei dictaturi, când disciplina şi conştiinţa ideală lipsesc". (P. 51).

Până aici, am admis că disciplina şi conştiinţa clasei muncitoreşti erau condiţiile prealabile ale maturităţii proletariatului, fără de care adevăratul socialism nu-i cu putinţă. Chiar Lenin spune în introducerea lucrării citate (p. 6):

„O revoluţie ca aceasta nu poate fi realizată cu succes decât cu condiţia unei acţiuni istorice independente, făptuite de *majoritatea populaţiei* şi, mai 'nainte de toate de majoritatea muncitorilor".

După ce a confirmat astfel că socialismul nu poate fi decât opera, nu a unei minorităţi, ci a *majorităţii populaţiei*, şi numai „mai înainte de toate" şi nu exclusiv a „muncitorilor", adică după ce a justificat, fără voe, democraţia, Lenin continuă:

„Numai după ce proletariatul şi cei mai săraci ţărani, vor fi găsit în ei destulă conştiinţă, forţă ideologică, spirit de sacrificiu şi perseverenţă, numai atunci victoria revoluţiei socialiste va fi asigurată".

In aşteptare, trebue totuşi ca această victorie să fie asigurată prin dictatura tribunalelor şi a conducătorilor de întreprinderi:

„Revoluţia a sfărâmat lanţurile cele mai vechi, cele mai tari şi cele mai grele, pe cari massele le îduraseră sub knut. *Asta era ieri.* Dar *astăzi* aceiaşi revoluţie cere, chiar în interesul socialismului, ca massele să se supună fără obiecţiune voinţii unice a celor cari conduc munca" (P. 52).

Libertatea cucerită ieri li-i răpită iarăşi, căci, tocmai aşa e, masselor le lipseşte „conştiinţa, forţa ideologică, spiritul de sacrificiu şi perseverenţa". Totuşi, la pag. 7 se conchide, din lipsa acestor calităţi, la imposibilitatea introducerii socialismului, în timp ce la pag. 52 se cere ca „în interesul socialismului", massele cari nu-s încă coapte „să se supună fără obiecţie" dictatorilor cari conduc industria. Aceste masse se găsesc astfel coborâte la un nivel inferior celui pe care-l atinseseră supt regimul capitalist. Erau ele supuse capitalului, dar cel puţin nu fără obiecţie.

Totuşi, Lenin se mângâe şi-şi mângâe şi publicul, afirmând că această dictatură, contrar regimului producţiei capitaliste, „e realizată de massele muncitorilor şi exploataţilor" şi că-i „realizată de organizaţii orînduite aşa fel ca să trezească şi să

www.dacoromanica.ro

ridice massele pentru o operă istorică. Aceste organizații sunt sovietele". (p. 51).

Am arătat deja cum contribue eliminarea și suprimarea oricărei critici la „trezirea și ridicarea masselor pentru o operă istorică". Organizația sovietistă nu schimbă nimic aici. Dar cum poate fi realizată de organizația masselor, în vederea unei acțiuni libere și independente, această dictatură de fier a câtorva indivizi, față de „supunerea fără obiecție a masselor"? Cel care-i ales de masse, pe care ele pot să-l destitue sau să-l aleagă din nou, depinde totdeauna de aceste masse și nu poate face nimic fără aprobarea lor. El poate sfărâma rezistența unor membri din organizația care l-a numit și cari s'ar pune rău cu majoritatea, dar ar rămânea repede fără mijloace, dacă ar vrea, fără voia ei, să-și impună majorității hotărârile.

Iată de ce dictatura personală și democrația sunt incompatibile. Tot așa-i și pentru democrația sovietistă. Lenin afirmă, e adevărat, că un astfel de „mod de a vedeà" e „mai prejos de orice critică". Dar energia expresiilor îi ține loc de argumente puternice, căci atâta poate replică:

„Dacă nu suntem anarhiști, trebue să admitem necesitatea Statului, adică a *constrângerii*, pentru a trece de la capitalism la socialism". (p. 50).

Aici, de bună seamă că suntem de acord. Nici democrația nu exclude constrângerea; dar singurul soi de constrângere pe care-l admite ea e *constrângerea majorității impusă minorității*. Constrângerea indispensabilă pentru trecerea dela capitalism la socialism, e cea pe care majoritatea muncitoare o impune minorității capitaliste. Dar nici vorbă nu poate fi de ea în al doilea stadiu al revoluției, de care vorbește Lenin, pentru că proletariatul și-a sfărâmat deja lanțurile. Aici e vorba de constrângerea pe care câțiva indivizi o impun masselor muncitorești. Că *acest soi de constrângere* e incompatibil cu democrația, iată ceia ce nu isbutuște Lenin să distrugă; el caută să-și sprijine argumentele pe-o șolticărie, pentrucă din constrângerea pe care marea massă trebue s'o impună capitaliștilor, pentru a introduce socialismul — constrângere care se potrivește foarte bine cu democrația — el scoate încheierea simplă că orice constrângere, impusă de oricine, cu intenția de a introduce socialismul, e compatibilă cu democrația, chiar dacă democrație înseamnă atotputernicia indivizilor față de massă.

www.dacoromanica.ro

Lenin conchide:

„De aceia, hotărât că nu-i nici o deosibire de principiu între democratismul sovietist (adică socialist) şi exercitarea unei puteri dictatoriale, de către indivizi".

Poate să fie adevărat, dar asta 'nseamnă numai că „democratismul sovietist" e un fenomen şugubăţ, căruia poţi să-i suprapui orice putere arbitrară, cu condiţie numai s'o exerciţi în numele socialismului.

Din moment ce lucrătorii trebue să se supună fără obiecţii şefului întreprinderii, acesta nu mai poate fi ales de lucrători, ci impus de o autoritate supremă. Sfatul (sovietul) întreprinderii nu mai are deci nici un amestec. Trebue ca comitetul central executiv, care numeşte pe dictatori, să fi ajuns el însuşi o putere dictatorială, ca sovietele să fi devenit nişte fantome şi ca massele reprezentate în aceste soviete să-şi fi pierdut orice putere reală.

După cum baronul Münchhausen n'a putut să iasă din mlaştini cu ajutorul cozii propriei sale peruci, tot aşa o massă muncitorească, lipsită de „conştiinţă, de forţă ideologică, de spirit de sacrificiu şi de perseverenţă", nu-i în stare să-şi aleagă un dictator care s'o înalţe şi pe care să-l asculte orbeşte, când îi cere acţiuni cari necesită această „conştiinţă", această „forţă ideologică", acest „spirit de sacrificiu" şi această „perseverenţă".

Şi de unde ar veni oare aceşti dictatori cari posedă autoritatea necesară, nu numai intelectuală, ci şi morală? Orice putere arbitrară, exercitată de un individ sau de o coterie, conţine un germene de corupţie. Numai caracterele de elită pot să se apere de aceste consecinţi nefaste. Putem oare presupune că toţi dictatorii ruşi sunt de calitatea aceasta? Lenin afirmă că ei trebue cernuţi cu îngrijire:

„Noi vrem să ne urmăm calea încercând, pe cât se poate, cu chibzuială şi răbdare, să distingem pe adevăraţii organizatori, cu spirit cumpătat şi cu simţ practic, devotaţi cauzei socialismului şi având darul de a grupă, — fără zgomot (şi chiar în ciuda zgomotului şi a confuziunii) — un mare număr de persoane în cadrele organizaţiilor sovietiste, în vederea unei munci continui, unanime şi metodice.

Numai oameni de-aceştia, trecuţi prin ciur şi prin dârmon şi cari să se fi ridicat dela treburile cele mai simple la cele mai grele, trebue să ocupe posturi cu răspundere, ca conducători în administraţie. *Noi n'am învăţat încă lucrul acesta, dar îl vom învăţa" (p. 41-42).*

Nu ni se spune ce trebue să înţelegem prin acest „noi". E evident că nu-i vorba de massele ignorante, nedisciplinate şi

www.dacoromanica.ro

inconştiente, ci mai degrabă de autoritatea supremă a comitetului central executiv. Nici acesta „n'a învăţat încă" arta de a alege cum trebue pe îndrumătorii muncii naţionale. Făgăduieşte însă că va învăţà această artă dificilă. Dar nu ni spune când. Ceia ce-i sigur, e că astăzi alegerea îndrumătorilor se face într'un mod foarte nesatisfăcător. Aceasta, fiindcă nu numai masselor, ci chiar şi conducătorilor li lipseşte maturitatea necesară. După expropriere, se observă în clipa începerii organizării că totu-i de învăţat, chiar modul cum să se facă alegerea administratorilor supremi ai economiei naţionale.

d) Corupţia.

Şi ce elemente conduc noul regim!

„Nici o mişcare populară, profundă şi puternică nu s'a petrecut în istorie fără noroi, fără aventurieri şi nelegiuiţi, fără lăudăroşi şi gălăgioşi, alipiţi de inovatori fără experienţă; fără zăpăceală, fără absurdităţi, fără ifose de prisos, fără încercări din partea diferiţilor „şefi" de-a se apuca de douăzeci de lucruri deodată, ca să nu ducă la bun sfârşit nici unul". (Lenin „Sarcinile imediate" p. 40).

E sigur că orice mare mişcare populară suferă de aceste fenomene nefaste; o simţim şi noi în Germania. Dar regimul sovietist din Rusia are caracteristicile lui speciale. Mai întâi, nicăieri „inovatorii" nu sunt aşa de „neexperimentaţi" ca în Rusia sovietistă. Nici nu se putea altfel. In timpul absolutismului, nu li era îngăduit elementelor progresive să se familiarize cu treburile Statului şi mai ales să ia parte la guvernare, la administraţia comunală şi, de alminteri, la orice operă mai de seamă de organizare şi de administraţie. Toată energia revoluţionarilor, şi mai ales a celor mai de seamă şi mai violente elemente, era concentrată în lupta cu poliţia şi în conspiraţii clandestine. Nu li se poate imputa lipsa de experienţă de care dădură dovadă când ajunseră dintr'odată la putere. Dar această lipsă de experienţă dovedeşte încă odată cât de puţin coaptă pentru socialism era Rusia, în momentul revoluţiei; cu atât mai puţin putea fi înfăptuit socialismul de massele ignorante şi nedisciplinate, cu cât inovatorilor, cari trebuiau să le arate drumul, le lipsea experienţa. Ne convingem din ce în ce mai mult că educaţia masselor şi a conducătorilor lor, în atmosfera democraţiei, e un preambul al socialismului. Nu se poate să treci dintr'o săritură, dela absolutism la colectivitate socialistă.

Pe de altă parte, regimul sovietist se deosebeşte de celelalte

www.dacoromanica.ro

mari mişcări populare prin suprimarea celui mai bun mijloc de a vedeà limpede în jocul aventurierilor, nelegiuiţilor, lăudăroşilor şi gălăgioşilor, — prin suprimarea *libertăţii presei.* Aceste elemente îndoelnice au scăpat astfel de critica celor cari avea o idee precisă despre situaţie. Ne mai având de-a face decât cu lucrători şi soldaţi ignoranţi şi cu „inovatori" neexperimentaţi, — ele găsiră un teren extrem de priincios. E adevărat că şefii bolşevici au început să înveţe să despartă grâul cel bun de neghină şi pe organizatorii cei buni de hoţi şi de păcătoşi. Dar mai înainte de a „învăţa" lucrul acesta, şi dată fiind starea înapoiată a clasei muncitoare din Rusia, producţia fu ruinată şi ameninţată cu încetarea complectă. S'a crezut că răul poate fi îndreptat numai prin dictatura şefilor. A trebuit să li se încredinţeze dictatura, înainte de a fi făcută selecţia necesară. In chipul acesta, acţiunea acestei dictaturi, care numai prin sine însăşi poate ridica grave obiecţiuni, nu poate fi decât nefastă. După cum se începuse prin expropriere, pentru a nu se ajunge decât mai târziu la organizare, tot aşa acum: se numesc întâi dictatori şi tocmai după aceia se caută metodele pentru a-i alege.

Aceste sminteli nu puteau fi înlăturate, din moment ce era vorba ca socialismul să fie introdus, ţinându-se socoteală numai de dorinţa de a-l înfăptuì, nu de condiţiile reale.

Totuşi primejdia care ameninţă regimul sovietist nu stă numai în belşugul de „aventurieri şi de păcătoşi", pe care nu-i mai poate distinge şi a căror critică e imposibilă. E tot aşa de ameninţat prin faptul că şi-a înstreinat cele mai solide elemente din „inteligenţă", superioare moraliceşte şi intelectualiceşte. In starea actuală a producţiei, socialismul nu poate fi înfăptuit fără concursul intelectualilor. Câtă vreme se mărginea la propagandă, câtă vreme era vorba numai de a da proletariatului o idee limpede despre rolul său în societate şi despre însărcinarea lui istorică, socialismul n'avea nevoe de intelectuali — academicianì de origină burgheză sau autodidacţi ieşiţi din proletariat — decât pentru a-i desvolta şi a-i vulgariza teoriile. Atunci trebuia calitate, nu cantitate.

Astăzi, când intrăm într'o epocă de înfăptuire practică a socialismului, e cu totul altfel. Producţia şi Statul capitalist nu pot exista fără concursul numeroaselor forţe ştinţificeşte instruite, muncitoare şi sigure; ele sunt tot aşa de necesare producţiei socialiste şi Statului guvernat de clasa muncitorească. Socialismul nu-i posibil fără aceste forţe şi, cu atât mai puţin, împotriva acestor forţe.

www.dacoromanica.ro

Pentru a participa în mod practic la făurirea socialismului, nu-i de loc nevoe, cum îi pentru desvoltarea şi propagarea teoriei socialiste, să te dai cu trup şi suflet cauzei emancipării omenirii. Dar trebue ca cel puţin o parte însemnată din intelectuali să fie convinsă de posibilitatea şi de caracterul binefăcător al producţiei socialiste, fără ca, dându-şi sprijinul, să-şi sacrifice intelectul. Chiar în domeniul lucrului manual nici o producţie calificată nu sufere constrângere, — cu atât mai mult în domeniul muncii intelectuale.

Una din condiţiile prealabile ale producţiei socialiste, condiţie care trebue să fie realizată într'o societate coaptă pentru socialism — e ca intelectualii să nu se îndoiască de posibilitatea înfăptuirii socialismului şi să fie gata, de îndată ce acesta va avea la spate puterea necesară, să ia parte la opera sa de construire.

Importantul rol al intelectualilor n'a fost recunoscut dela început de bolşevici, cari s'au slujit numai de forţele oarbe ale soldaţilor, ţăranilor şi muncitorilor dela oraşe.

Grosul intelectualilor a fost ostil bolşevicilor, chiar dela început; printre ei au fost şi intelectualii socialişti care-şi dedeau seama că Rusia nu era coaptă pentru socializarea imediată şi integrală, aşa cum o voiau bolşevicii. Alţii, cari nici nu se gândeau la lucrurile acestea, s'au îndepărtat de bolşevici, văzând relele tratamente la cari erà supus intelectualul. Acesta fu gonit din uzina pe care lucrătorii voiau s'o facă să meargă numai prin forţele lor. Intelectualului i se luară drepturile politice, fiindcă atotputernicia sfaturilor muncitoreşti, în realitate, nu admitea la vot decât pe lucrătorii manuali. El fu expropriat şi lipsit de toate mijloacele de existenţă civilizată. Iar la urma urmei fu condamnat la muncă silnică şi la foamete.

La început, bolşevicii au crezut că pot să se lipsească de intelectuali, de „profesionişti". Ţarismul fusese de părere că orice general era în stare, fără nici o pregătire specială, să îndeplinească orice slujbă în Stat. Republica sovietelor împrumută dela ţarism, printre alte lucruri, şi această concepţie, cu singura diferenţă că ea înlocuì pe generali prin proletari. Teoreticianii bolşevismului denumiră aceasta: „evoluţia socialismului dela ştiinţă la acţiune". Ar fi putut fi numită mai degrabă: „evoluţia socialismului dela ştiinţa la diletantism".

Cum se întâmplă mereu în Republica sovietelor, care se lasă condusă de dorinţă, nu de o concepţie precisă a faptelor reale, s'a ajuns încet — încet, după ce copilul căzuse în fântână, să se priceapă ce erà necesar, şi s'a căutat să se astupe fân-

www.dacoromanica.ro

tâna, adică să se atragă intelectualii la altă muncă, nu la cea forţată, — la munca care le convenia, pe care o cunoşteau. Intelectualii cari intrau în slujba guvernului nu mai erau priviţi ca burgheji, trataţi şi maltrataţi ca atare. Fură puşi în rândul populaţiei „active" care munceşte „productiv" şi „util", nu mai fură expropriaţi şi căpătară un venit suficient.

Dar cum cei mai mulţi dintre aceşti intelectuali fuseseră siliţi să slujească guvernul nu din convingere, ci de teama mizeriei şi a relelor tratamente, se înţelege că munca lor nu fu în realitate nici foarte productivă, nici foarte utilă.

Despre aceasta, se plânge Troţchi, de pildă, în expunerea lui deja citată „Muncă, disciplină, etc.":

„Cea dintâi perioadă a luptei împotriva sabotajului (intelectualilor) a constat în faptul, că noi am distrus fără milă organizaţiile saboto-rilor. Erà necesar şi, prin urmare, just. Acum, într-o perioadă în care puterea sovietelor e asigurată, lupta împotriva sabotajului trebue dusă în aşa chip ca sabotorii de ieri, să fie transformaţi în servitori, în executori, în îndrumători tehnici, peste tot unde cere ordinea cea nouă". (p. 13, 14).

Astfel Troţchi crede că strivirea „nemiloasă" a intelectualilor e mijlocul „necesar şi prin urmare drept" cu ajutorul căruia aceşti intelectuali trebuesc făcuţi servitorii şi îndrumătorii socializării.

Ceiace urmează, o spune chiar el, numai decât:

„Am suprimat sabotajul şi am măturat cu o mătură de fier pe cei mai mulţi dintre vechii funcţionari. Înlocuitorii acestor vechi funcţionari nu s'au arătat că-s de mâna întâi în nici o ramură de administraţie. Pe deoparte aceste posturi fură ocupate de tovarăşii din partid, cari erau obicinuiţi cu munca clandestină şi făcuseră şcoala revoluţiei; ei fură cele mai bune elemente, luptătorii cei mai curaţi, cei mai puţin interesaţi. Pe de altă parte veniră şi oameni de carieră, intriganţi şi rataţi, cari n'aveau ocupaţie sub vechiul regim. Simţindu-se nevoia de a atrage dintr'o dată zeci de mii de noi lucrători calificaţi, nu-i de mirare dacă numeroşi borfaşi isbutiră să se strecoare în porii noului regim.

Trebue să adăugăm că mulţi tovarăşi, cari lucrează în diferite slujbe şi instituţii, mai pe urmă nu se vădesc a fi capabili de o muncă organică, creatoare şi asiduă. La fiecare pas întâlnim tovarăşi de aceştia mai ales printre bolşevicii din Octombrie, în ministerii, unde lucrează patru—cinci ore, pe 'ndelete, — într-un moment în care toată situaţia noastră cere o muncă deosebit de intensă, care să fie făcută nu cu teamă, ci cu conştinţa datoriei". (p. 18—19).

Aceasta fu consecinţa „necesară", nici de fel însă „justă", a unei politici care căuta să-i câştige pe intelectuali, nu prin convingere, ci cu lovituri de picior.

www.dacoromanica.ro

Indată după aceia, se trecu la un alt mijloc cu care să se obţină o muncă mai intensă. Comuna din 1871 tăiase lefurile ridicate ale funcţionarilor Statului, fixându-le la cel mult 6000 de franci pe an. Republica sovietelor a voit să facă la fel. Numai că n'a reuşit. Şi aici a trebuit să dea înapoi. Lenin observă relativ la aceasta:

„Acum trebue să recurgem la vechiul mijloc burgez şi să încuviinţăm *să plătim foarte scump*, serviciile celor mai înalţi funcţionari burgheji... E evident, că această măsură e un compromis, o abatere de la principiile Comunei din Paris şi a oricărei puteri proletare... E evident că această măsură înseamnă — într'un anumit domeniu şi până la un oarecare grad — nu numai oprirea ofensivei împotriva capitalului ci şi un pas înapoi, făcut de puterea socialistă a sovietelor". („Sarcinile imediate ale puterii sovietiste" p. 19).

Dar, zice Lenin, nu se putea face nimic altceva. Şi are dreptate. Ridicarea salariilor ţine de două consideraţiuni.

Cu cât o întreprindere e mai mare şi cu cât lucrătorii săi sunt mai numeroşi, cu atât îi mai însemnat — toate celelalte condiţii fiind egale — totalul plus-valorii pe care o produce această întreprindere. Dacă un lucrător produce 5 mărci de plus-valoare pe zi, o întreprindere cu 100 de lucrători va produce 500 de mărci pe zi, o întreprindere cu 1000 de lucrători, 5000 de mărci.

Cu cât o întreprindere-i mai vastă, cu atât organizarea şi conducerea ei e mai grea, cu atât mai rare sunt forţele cari o pot îndestula, — dar şi mijloacele de cari dispun proprietarii sau proprietarul, pentru a cumpărà serviciile acestor forţe de elită, sunt şi ele mai însemnate. In măsura în care se întind marile întreprinderi, se urcă şi salariile celor cari le conduc, şi aceste salarii ating câteodată cifre exorbitante.

Chiar Statul trebue să ţină seamă de această împrejurare. Dacă, respectiv, el nu urcă lefurile funcţionarilor săi superiori, trebue să se aştepte ca ei să-i fie răpiţi de industria privată. Cel puţin acei dintre ei cari au o valoare oarecare şi nu se mulţumesc cu sinecure. In chipul acesta, Statul sărăceşte intelectualiceşte, şi acesta-i unul din motivele pentru care el nu poate de multe ori să ţie piept concurenţii private.

Dacă Comuna ar fi durat şi marea industrie de supt regimul său s'ar fi desvoltat pe calea capitalistă, în loc de a fi socializată (ceiace era cu putinţă) — maximum de lefuri fixat la 6000 de franci n'ar fi putut fi menţinut. Decretul din 2 april vădeşte caracterul mic — burghez al industriei parisiene din această epocă. Dar oglindeşte şi caracterul dezinteresat al

www.dacoromanica.ro

membrilor Comunei. Am vorbit deja de exemplul bine cunoscut al ministrului de finanțe Jourde.

Totuși, în Rusia sovietistă e absolut imposibil ca concurența unei mari industrii particulare, viguroasă și înfloritoare, să isbutească să urce lefurile „specialiștilor eminenți. Căci această industrie e ori expropriată ori ruinată și nu-i mai raportează proprietarului particular plus-valoare. Numai la un lucru pot servi lefurile ridicate: să învingă sila pe care o au cei mai bine înzestrați dintre intelectuali ca să servească Republica Sovietelor și să-i atragă la noul regim. Cum convingerea n'are trecere și imboldul foametei nu isbutește să stimuleze o activitate extraordinară, — nu rămâne decât să se cumpere oameni, refăcând, fie și numai pentru ei, condițiile de existență capitalistă.

Vedem acum cari sunt elementele alese pentru a conduce producția socialistă în Republica sovietelor. Pe deoparte, câțiva vechi conspiratori, militanți onești de-o cinste ireproșabilă, dar „inovatori neexperimentați" când îi vorba de afaceri. Pe de alta, numeroși intelectuali cari se pun în slujba noului guvern împotriva convingerii lor, ori din ambiție — cum s'ar fi pus și în slujba oricărui alt guvern, — orî fiindcă se tem de foamete și de violențe, ori în sfârșit fiindcă-s ispitiți de salarii ridicate. Aceștia nu-s, chiar Trotchi o mărturisește, „elemente de mână 'ntâi". Chiar dacă au câteva cunoștinți, e sigur că nu-s din cei solizi. Cei dintre ei cari îmbină tăria morală cu cunoașterea afacerilor, sunt adevărați corbi albi.

Unor elemente de teapa aceasta li-i încredințată o putere dictatorială, căreia lucrătorii sunt ținuți să-i dea ascultare „fără murmur". Or, puterea nemărginită are totdeauna năzuința de a-i strica chiar pe cei mai buni. In cazul de față, ea se găsește de multe ori în mânile unor oameni stricați mai dinainte. In mizeria generală și în timp ce toată lumea-i expropriată, acești oameni strâng în mânile lor elementele unui nou capitalism. Căci producția negustorească își cată de drum și trebue să dăinuiască, fiindcă economia rurală, ca economie privată, e o producție negustorească și *ea* domină întreaga viață. Pe de altă parte, agricultura dă un prisos din ce în ce mai mic. Republica sovietelor, la sate, dă toată puterea țăranilor săraci, cari au așa de puțin pământ, încât nu li rămâne nimic de vânzare. Țăranii mai chiaburi trebue să fie deposedați fără plată de tot prisosul, care trebue vărsat în depozitele Statului. Fapte de acestea, dacă se pot petrece, nu se întâmplă decât odată. In anul următor, țăranul cheabur are să

www.dacoromanica.ro

se ferească să mai producă mai mult decât îi trebue. In chipul acesta, venitul agriculturei scade. Şi prisosul pe care ţăranul oricum tot îl produce, îi ascuns şi-i dat numai pe furiş speculatorilor.

In acelaş timp, industria se opreşte — şi cheltuelile Statului nu pot fi acoperite decât printr'o emisiune nestăvilită de hârtie-monedă. Această stare de lucruri dă naştere, — ca în timpul Revoluţiei franceze şi ca în acest moment, deşi într'o măsură mai mică, în Germania, — la speculă, agiotaj, acaparare. Prea de vreme a fost lepădată forma superioară a capitalismului, acea care desfăşură o mare productivitate de muncă şi creiază bazele materiale ale unei existenţe superioare pentru masse,— şi asta, pentru a fi lăsate să renască, cu toată strălucirea, formele parazite cele mai înapoiate ale acestui capitalism.

Bine 'nţeles, guvernul sovietelor, ca şi guvernul Teroarei în Franţa, caută să stăpânească aceste urgii, stârpind speculanţii, traficanţii clandestini, acaparatorii. Pe atunci aceştia erau ghilotinaţi, astăzi e moda împuşcărilor. Nici una, nici alta nu-s bune. Singurul rezultat, astăzi ca şi în 1793, e acesta: riscul prin care trece acest capital nelegiuit fiind mai mare, se măresc în aceiaşi proporţie bacşişurile, pe cari le cer şi capătă dela victimele lor imprudente dictatorii cei noi. Şi aceasta prilejueşte şi începutul unor noi averi cari se îngrămădesc.

Cei cari vor să ştie cum se lasă plătită noua biurocraţie rusească, n'au decât să consulte cartea lui Gavronsky „Bilanţul bolşevismului", în care mai multe pagini, începând dela a '18-a, sunt pline de exemple de aceste sfănţueli. Cum să fie stăpâniţi aceşti noi dictatori, cărora massele muncitoreşti li sunt date pe mână „fără obiecţiune"?

Ca şi pentru educaţia morală a masselor, pentru educaţia şefilor guvernul sovietist cunoaşte numai un mijloc — teroarea tribunalelor. Dacă dictatura proletariatului e subordonată „organizatorilor" săi, dictatura organizatorilor, la rândul ei, e supusă tribunalelor.

„Pentru a combate contra-revoluţia, specula şi abuzurile",— s'a creiat o reţea de tribunale revoluţionare, de comisii extraordinare care judecă cum le vine la socoteală pe toţi cei cari le sunt denunţaţi şi-i împuşcă după bunul plac pe toţi cei cari nu li convin: pe orice speculant sau negustor clandestin ce le cade în mână, ca şi pe orice funcţionar sovietist care-i ajută pe aceşti speculanţi. Dar tribunalele nu se mulţumesc numai cu aceştia; ele se agaţă totodată de orice critică onestă făcută acestei teribile economii sucite. Supt numele colectiv de „con-

www.dacoromanica.ro

trarevoluţie" se înţelege orice fel de opoziţie, pentru orice motiv şi de ori unde ar veni, orice mijloc ar întrebuinţa, orice scop ar urmări.

Din nenorocire, nici această justiţie sumară nu-i de ajuns. De multe ori, militanţii bolşevici oneşti constată cu spaimă că aceste comisiuni extraordinare, ultima speranţă de însănătoşire a revoluţiei, sunt şi ele corupte. Gavronsky citează (p. 61) acest strigăt de spaimă din „Jurnalul săptămânal al Comisiei Extraordinare":

Din toate părţile ni vine ştirea că elemente nu numai nedemne, ci chiar criminale, caută să se strecoare în comisiile provinciale şi mai ales cantonale".

Gavronsky mai constată (p. 62) că aceste încercări sunt câteodată încoronate de succes. Iată o mărturisire scoasă dintr'un articol din „Voinţa muncitorească", organ central al comunismului revoluţionar, din 10 octombrie 1918:

„Toată lumea-şi aduce aminte, că unele soviete locale au fost cu adevărat terorizate de „extraordinari". Se făcea cu ocazia aceasta o selecţie naturală: cele mai bune elemente rămâneau în soviete, în timp ce în comisiile extraordinare se îngrămădeau aventurieri cari puteau fi oricând ademeniţi la orice soi de tâlhărie".

Aşa dar, ca încheiere, metoda bolşevistă nu lasă să rămână nimic din programul reînoirii omenirei prin socialism,—afară de câţiva militanţi oneşti, în mijlocul unui flux de ignoranţă, de corupţie şi de desperare, care se urcă din ce în ce şi-i ameninţă cu înecul.

e) Evoluţia bolşevismului.

Mulţi revoluţionari occidentali scot cu trufie în evidenţă faptul că bolşevismul se menţine de atâta vreme la cârmă şi că rămâne în exterior nesdruncinat, în momentul în care sunt scrise aceste linii. Iar cei cari-l critică i-ar fi prezis totuşi, chiar dela începutul domniei, o apropiată prăbuşire.

Această prăbuşire s'ar fi întâmplat de mult timp, dacă bolşevicii ar fi rămas credincioşi programului lor. Ei nu s'au menţinut decât cedând punct cu punct, pentru a ajunge la urma urmei la contrariul a ceia ce-şi puseseră în minte să înfăptuiască.

Pentru a ajunge la putere şi-au lepădat principiile democratice. Pentru a se menţine la putere au făcut la fel cu principiile socialiste. S'au întărit ca *indivizi*, sacrificându-şi *principiile* şi vădindu-se astfel a fi adevăraţi oportunişti. Până acum,

www.dacoromanica.ro

bolşevismul a triumfat în Rusia, dar socialismul a suferit o înfrângere.

N'avem decât să examinăm formele sociale cari fatal s'au desvoltat supt regimul bolşevist, de îndată ce s'au aplicat metodele bolşeviste. Să rezumăm repede ceia ce-am expus până aici.

In actuala Rusie bolşevistă, găsim o clasă ţărănească bazată pe proprietatea privată nemărginită şi pe o producţie casnică închisă. Această clasă duce o viaţă aparte, fără legătură organică cu industria orăşenească. Oraşele ne mai producând mărfuri de prisos pentru sate, acestea încetează treptat-treptat de a mai trimite la oraş, de bună voe şi pe căi legale, producte agricole. Urmează de aici, pe deoparte, rechiziţii forţate, jefuiri fără despăgubiri, — iar pe de alta, un trafic clandestin şi ilegal care ia din oraş, pentru a le duce la ţară ultimele rămăşiţi de produse industriale, grămădite mai dinainte.

De când cu împărţirea marilor proprietăţi fonciare, bolşevismul nu mai are nimic de dat ţăranilor. Simpatia pe care li-o inspira se schimbă în ură; ură împotriva lucrătorului din oraşe care nu munceşte, care nu mai furnizează mărfuri agriculturii; ură împortiva guvernanţilor cari trimit în sate soldaţi, pentru a rechiziţiona productele; dispreţ pentru speculanţii şi neguţătorii din oraşe cari caută, prin tot felul de combinaţii frauduloase, să-i smulgă ţăranului agoniseala lui.

Alături de acest sistem mic-burghez dela ţară, în oraş se ridică o societate care pretinde că-i socialistă. Ea a voit să desfiinţeze deosebirile de clasă. A început prin a înjosì şi a nimici clasele de sus şi a ajuns la o nouă societate de clase, la trei clase

Cea de jos cuprinde pe foştii „burgheji", capitalişti, miciburgheji şi intelectuali de cei cari-s potrivnici regimului. Lipsiţi de toate drepturile politice, despoiaţi de toate mijloacele de existenţă, ei sunt din timp în timp siliţi să facă muncile cele mai respingătoare, pentru a primì în schimb o hrană jalnic de neîndestulătoare, sau mai degrabă nişte adevărate porţii de foamete. Iadul în care trăesc aceşti robi nu poate fi comparat de cât cu cele mai hidoase fenomene pe cari le-a produs vreodată capitalismul. Creiarea acestui iad e actul de violenţă propriu bolşevismului, primul său pas important spre desrobirea omenirei.

Clasa mijlocie e alcătuită din lucrători salariaţi. Politiceşte ei sunt privilegiaţi. După litera constituţiei numai ei, în oraşe, se bucură de drepturile electorale, de libertatea presei şi a aso-

www.dacoromanica.ro

ciaţiei. Pot să-şi aleagă meşteşugul şi sunt plătiţi bine pentru munca lor, pe care ei înşişi şi-o reglementează. Sau, mai degrabă, aşa a fost, căci din ce în ce-i mai evident că, dat fiind nivelul marei masse a salariaţilor ruşi, industria e 'n pericul din ce în ce mai mult.

Pentru ca industria să fie salvată, a trebuit să se suprapună lucrătorilor o nouă clasă de funcţionari, care puse stăpânire treptat-treptat pe puterea reală şi făcu nişte închipuiri din libertăţile lucrătorilor. Asta, firește că s'a 'ntâmplat nu fără împotrivire din partea lucrătorilor, cu atât mai mult cu cât ruina generală a industriei şi a transporturilor, ca şi distanţa din ce în ce mai mare dintre sate şi oraşe, făceau ca situaţia acestora să fie din ce în ce mai desperată din punct de vedere al aprovizionării, aşa că salariile cele mai ridicate nu-i mai ajunseră lucrătorului pentru hrană.

Diversele categorii de lucrători, una după alta, îşi pierdeau admiraţia pentru bolşevici, — dar opoziţia lor rămânea neorganizată, împrăştiată şi ignorantă, în faţa rândurilor strânse ale unei biurocraţii relativ bine instruite. Lucrătorii nu isbutiră să se ridice împotriva ei.

Puterea absolută a sfaturilor muncitoreşti se desvoltă astfel într'o putere absolută a unei noi biurocraţii, în parte eşită din aceste sfaturi, în parte numită de ele şi în parte impusă. Această biurocraţie reprezintă, dintre cele trei clase orăşăneşti, clasa superioară, noua clasă stăpânitoare, care se constitue supt egida vechilor idealişti şi militanţi comunişti.

Absolutismul „Cinului" (grad) vechei biurocraţii iese din nou la iveală sut o scoarţă nouă, dar, după cum am văzut, nici de cum mai bună. Şi din el şi alături de el, încolţesc, prin apucături hotărât criminale, germenii unui nou capitalism, cu mult inferior capitalismului industrial din trecut.

A dispărut numai marea proprietate fonciară şi feodală. Pentru asta condiţiile necesare erau coapte în Rusia. Nu erau însă coapte pentru desfiinţarea capitalismului. Acesta-şi serbează deci învierea, şi încă supt nişte forme mai grele şi mai dureroase pentru proletariat, ca cele vechi.

Capitalismul privat, în loc de formele superioare ale industriei, îmbracă formele cele mai păcătoase şi mai abjecte ale comerţului clandestin şi ale speculaţiilor financiare. Capitalismul industrial, din privat, a devenit capitalism de Stat. Odinioară, biurocraţia Statului şi cea a capitalului privat păstrau, una faţă de cealaltă, o atitudine critică, ba chiar duşmănoasă.

www.dacoromanica.ro

Lucrătorul avea atunci norocul să fie bine când cu una, când cu cealaltă.

Astăzi biurocraţia Statului şi a capitalului nu-s deosebite: acesta-i rezultatul final al marei transformări socialiste înfăptuite de bolşevism. Asta 'nseamnă despotismul cel mai împilător pe care l-a cunoscut vreodată Rusia. Inlocuirea democraţiei prin dominaţia arbitrară a sfaturilor muncitoreşti, cari trebuiau să exproprieze pe expropriatori, duse astfel la dominaţia arbitrară a unei noi biurocraţii şi reduse democraţia la o închipuire, chiar pentru lucrători, fiindcă aceştia cad în robia economică cea mai mare din câte au avut vreodată de suferit.

In acelaş timp, pierderea libertăţii lor nu-i compensată de o îmbunătăţire a traiului. E adevărat că noua dictatură economică funcţionează ceva mai bine ca anarhia economică, care a precedat-o şi care ar fi dus mai repede la catastrofa finală. Totuşi acest sfârşit e întârziat, nu înlăturat, prin dictatură, căci noua biurocraţie nici ea nu organizează viaţa economică.

Până la ce punct funcţionarea noului aparat e nesatisfăcătoare, se vede din strigătul de spaimă al comisarului [aprovizionării Krasin, publicat de curând de „Pravda". Iată ce decretează el:

1. „Administraţia actuală a căilor ferate, ca şi dificultăţile obiective create de cei cinci ani de războiu, au adus transporturile într'o stare de ruină totală care se apropie de împotmolirea definitivă a tuturor căilor de comunicaţie.

2. Acest dezastru trebue atribuit nu numai formelor de organizaţie şi metodelor de administraţie greşite, nu numai productivităţii micşorate a personalului, ci şi deselor schimbări de forme şi organe administrative.

3. Sarcina pe care o avem de îndeplinit e restabilirea transporturilor, ca să putem cel puţin să nu murim de foame şi să asigurăm industriei combustibilul şi materiile prime, — şi această sarcină nu poate fi îndeplinită decât printr'un efort eroic al tuturor forţelor din transporturi.

4. Această muncă trebue efectuată de îndată, nici un ceas n'avem de pierdut, căci mergem spre ruina tuturor cuceririlor revoluţiei.

5. Administraţia colectivă, în realitate iresponsabilă, trebue să cedeze locul principiului administraţiei individuale, care dă putinţa unei mai mari responsabilităţi: toţi, dela acar până la membrii organului colectiv trebue să se conformeze instrucţiilor mele, cu credinţă şi întocmai aşa cum spun eu. Reformele trebuiesc abrogate şi, peste tot unde-i cu putinţă, să se restabilească starea de lucruri anterioară, să se restabilească şi să se sprijine vechiul aparat tehnic, şi în centre şi pe linii.

6. Introducerea muncii cu acordul e o necesitate".

Krasin e unul din rarii organizatori de seamă şi de talent ai guvernului sovietelor, cu practică îndelungată şi instruit. Şi

www.dacoromanica.ro

cei dela căile ferate constituiau elita lucrătorilor ruşi; încă de pe timpul ţarismului îşi înjghebaseră o bună organizaţie şi dăduseră dovadă de o mare inteligenţă. Şi iată ce s'a întâmplat şi cu ei!

Instrucţiile pe cari le-aţi cetit arată lămurit că nu numai consecinţele războiului sunt, cum se spune adesea, singurele cauze ale situaţiei jalnice. Ele au agravat numai această situaţie. Pricina „ruinei tuturor cuceririlor revoluţiei" e lipsa de pregătire.

Pentru a salva revoluţia, trebue numai decât „să se abroge reformele, să se restabilească vechea stare de lucruri şi vechiul aparat tehnic", — cu alte cuvinte: să se suprime revoluţia *sistemului* pentru ca *oamenii* revoluţiei să fie salvaţi.

Se înţelege dela sine că acest decret nu-i va schimba pe oamenii chemaţi a-l realiza, cum n'au făcut-o nici decretele anterioare.

Ca şi vechiul capitalism, acest nou „comunism" singur îşi formează groparii. Dar vechiul capitalism nu-i forma numai pe ei, el dedea naştere şi la noi şi viguroase forţe de producţie materială, cari îngăduiau groparilor să creieze forme noi şi superioare de viaţă, pentru a înlocui pe cele cari mureau.

Comunismul, în starea actuală a Rusiei, ruinează toate forţele de producţie pe cari le găseşte. Groparii lui nu vor puteà trece la forme superioare de viaţă; ei vor începe totul dela capăt şi în forme barbare din nou revenite.

Un astfel de regim se poate menţine, şi încă de azi pe mâine, numai dacă se sprijină pe puternice mijloace de constrângere, pe o armată care să-l asculte orbeşte. Bolşevicii şi-au creiat această armată şi, pentru a se menţine, şi-au călcat încă odată principiile. Ei îşi începuseră campania, sfărâmând „maşinăria Statului", cu aparatul său militar şi biurocratic. Acest scop odată atins, s'au văzut siliţi de nevoia de conservare, să-şi făurească din nou un aparat analog.

Bolşevicii ajunseră la putere proclamând disolvarea armatei cu ajutorul sfaturilor de soldaţi, cari numeau şi-i destituiau pe ofiţeri după plac şi le dădeau ascultare când aveau poftă. Sfaturile de soldaţi, alături de sfaturile de muncitori, erau alfa şi omega politicei bolşeviste. Lor trebuia să le aparţină toată puterea.

A doua zi după succes, lucrurile-şi schimbară înfăţişarea. De îndată ce bolşevicii se isbiră de-o opoziţie, avură nevoe de-o armată care să lupte şi să fie cu totul la ordinele lor, nu

www.dacoromanica.ro

de-o armată care să se împrăştie sau în care fiecare batalion să lucreze de capul lui.

La început, entuziasmul a putut foarte bine să înlocuiască ascultarea pasivă. Dar ce era de făcut când entuziasmul lucrătorilor începu să dispară, când voluntarii începură să se răărească din ce în ce şi când unităţi izolate dădură semne de nesupunere? In industrie, producţia democrată are nevoe de anumite condiţii materiale şi morale. O armată chemată să desfăşure o forţă combativă, prin însăşi esenţa ei exclude democraţia. Războiul a fost totdeauna mormântul democraţiei. Tot aşa-i şi războiul civil, dacă durează multă vreme. In mod necesar, bolşevismul a dat naştere războiului civil şi tot aşă de necesar a dus la desfiinţarea sfaturilor de soldaţi. Dictatura bolşevistă a făcut o umbră din sfaturile muncitoreşti, pentrucă a suprimat realegerile şi a înlăturat din ele orice opoziţie. Cât despre sfaturile de soldaţi, le-a luat toate funcţiunile importante şi printre altele, şi dreptul de a-şi alege ofiţerii. Aceştia sunt, ca şi în trecut, numiţi de guvern. Şi cum voluntariatul nu îndestula, s'a recurs, ca şi înainte de bolşevism, la recrutarea forţată. Asta fu un nou prilej de conflicte între populaţie şi guvern. De aici, numeroase rezmeriţe ţărăneşti, cari necesită o nouă sporire a armatei. Dezertări în massă se produc zilnic şi sunt combătute prin execuţii în massă.

„L'Humanité" din 29 mai 1919 publică un raport foarte favorabil bolşevicilor, bazat pe observaţii şi mărturisiri oculare culese din Rusia, supt titlul: „Principiile comuniste şi aplicarea lor". La sfârşit se găseşte următorul pasaj:

„Armata roşie e opera Antantei. Guvernul bolşevist s'a declarat de multe ori, antimilitarist. Poporul rus, aşa de pacinic, urăşte războiul astăzi, ca şi ieri, ca întotdeauna. El se împotriviţe cu înverşunare, când îi vorba de recrutare. In armata roşie, sunt tot atâtea dezertări câte erau şi în armata ţarului. Se întâmplă ca un regiment să n'ajungă la locul destinat, pentru că toţi oamenii i se împrăştie pe drum".

Acesta-i mai degrabă un mod original al armatei roşii de a-şi manifesta entuziasmul pentru principiile bolşeviste!

Dacă ne ţinem de fapte, fără a căuta să le facem apologia, se va vedea că şi în domeniul militar se ivesc din nou vechile forme ţariste, numai că-s ceva mai înrăutăţite, căci noul militarism, deşi trâmbiţează principii antimilitariste, desfăşură fără nici o îndoială mai multă energie decât cel vechiu.

Sunt aceleaşi condiţii care, când cu marea Revoluţie Franceză, pregătiseră transformarea Republicei în Imperiu na-

www.dacoromanica.ro

poleonian. Dar Lenin nu-i destinat s'o sfârşească ca un Napoleon rus. Bonaparte din Corsica câştigase inimile Franţujilor, purtând victorios în toată Europa drapelele Franţei. Asta-i mulţumea pe unii, când vedeau că principiile Revoluţiei cuceresc Europa; alţii aveau poate o mulţumire şi mai mare, când vedeau armatele franceze jefuind Europa şi îmbogăţind Franţa cu prăzile lor.

Rusia-i tare numai în războiul defensiv. Aceleaşi dificultăţi de transport, cari opresc o armată cotropitoare, împiedecă şi propriile sale armate să treacă victorios graniţele. Şi Lenin ar fi voit cu dragă inimă să poarte prin Europa drapelele victorioase ale Revoluţiei, dar n'are noroc. Militarismul revoluţionar al bolşevicilor nu va îmbogăţi Rusia; pentru ea, el nu poate deveni decât un nou isvor de mizerie. In acest moment industria rusească, atâta câtă este, lucrează numai pentru armată, nu pentru producţie. Comunismul rus a devenit, supt toate raporturile, socialism de cazarmă.

Insuccesul economic, şi deci şi cel moral, al metodei bolşeviste, e inevitabil. N'ar putea fi ascuns decât dacă s'ar termina cu o înfrângere militară.

Nici o revoluţie mondială, nici un ajutor din afară nu ar puteà împiedeca falimentul economic al metodei bolşeviste. Datoria socialismului european faţă de „comunism" e cu totul alta: el trebue să vegheze ca catastrofa morală a unei anumite metode socialiste să nu devină catastrofa *socialismului în general*, ca să se facă o distincţie precisă între această metodă şi metoda marxistă şi ca această distincţie să fie limpede înfăţişată conştiinţei masselor. Presa socialistă radicală înţelege foarte rău interesele revoluţiei sociale, când crede că le serveşte, predicând masselor identitatea bolşevismului cu a socialismului şi menţinându-le în ideia că forma actuală a republicei sovietiste, pentru că desfăşură steagul puterii muncitorilor şi al socialismului, îi reprezintă adevărata realizare.

f) Teroarea.

Firește că desvoltarea pe care am indicat-o, nu erà rezultatul voinţii bolşevicilor. Dimpotrivă, acest rezultat a fost cu totul altfel de cum au voit ei, şi bolşevicii au căutat să se ferească de el prin toate mijloacele, dar au ajuns la aceiaşi reţetă de care s'a servit regimul lor încă dela început: la violenţă, violenţă arbitrară a unui dictator, împotriva căruia cea mai mică critică nu-i îngăduită. Regimul teroarei devenì urmarea

www.dacoromanica.ro

inevitabilă a metodelor comuniste. El îi încercarea desperată de a li oprì consecinţele.

Dintre fenomenele născute de bolşevism, — teroarea, care începe cu suprimarea libertăţii presei şi îşi găseşte punctul culminant în execuţiile în massă, e desigur cel mai isbitor şi mai respingător, cel care stârneşte cea mai mare ură împotriva bolşevicilor. Şi totuşi, acesta nu-i decât destinul lor tragic, nu crima lor, — pe cât se poate, în general, în faţa unui fenomen istoric aşa de însemnat, să se vorbească de culpabilitate, care, în fond, nu poate fi nici odată decât personală. Cel care vrea să rezolve chestiunea culpabilităţii trebue să examineze călcarea preceptelor morale *de indivizi*, pentru că voinţa, precis vorbind, nu poate fi decât individuală. O mulţime, o clasă, o naţie nu poate voi, în realitate — îi lipseşte pentru asta organul necesar — şi nici nu poate păcătuì. O mulţime sau o organizaţie poate *lucrà* de comun acord, dar *motivele* fiecăruia dintre agenţi pot fi foarte diferite. Totuşi, motivele determină culpabilitatea morală.

Negreşit, motivele bolşevicilor au fost cele mai bune. La începutul domniei lor, ei s'au arătat plini de acel idealism umanitar, care isvorăşte din situaţia de clasă a proletariatului. Primul lor decret fu desfiinţarea pedepsei cu moartea. Şi cu toate acestea, dacă vrem să vorbim de culpabilitate, ea datează tocmai din epoca acestui decret, când bolşevicii hotărâră, pentru a nu pierde puterea, să se abată dela principiile democraţiei şi ale materialismului istoric, în numele cărora luptaseră cu înverşunare zeci de ani. Culpabilitatea lor datează din momentul în care, ca şi bakuniştii spanioli din 1873, proclamară „emanciparea imediată şi totală a clasei muncitoreşti", fără a ţine seama de starea înapoiată a Rusiei, — şi democraţia „recuzându-se", ei statorniciră, pentru a-şi ajunge scopul proclamat, propria lor dictatură supt firma dictaturii proletariatului.

In acest punct li se poate căuta „culpabilitatea". Din moment ce-o apucaseră pe această cale, nu se mai puteau feri de teroare. Ideia unei adevărate dictaturi pacinice, fără violenţă, e o iluzie.

Tribunalele revoluţionare şi comisiile extraordinare deveniră armele teroarei. Şi unele şi altele au făcut prăpăd, fără a mai pune la socoteală expediţiile de represalii militare, ale căror victime sunt nenumărate. Numărul victimelor comisiilor extraordinare va rămâne pentru totdeauna greu de stabilit. El se ridică la câteva mii. Calculul cel mai cumpătat dă cifra de 6000. După alţii ar fi vorba de îndoitul sau chiar de întreitul

www.dacoromanica.ro

acestei cifre. Trebue să mai adăugăm şi foarte multe victime închise arbitrar, maltratate sau chinuite pân' la moarte.

Apărătorii bolşevismului ne spun că şi adversarii lui, gărzile albe finlandeze, baronii baltici, generalii şi amiralii contrarevoluţionari şi ţarişti fac la fel. Dar un furt e justificat prin faptul că mai sunt şi alţi hoţi?

Ceilalţi, cel puţin, nu-şi batjocuresc principiile, când sacrifică după cheful lor vieţi omeneşti, pentru a se menţine la putere; bolşevicii, dimpotrivă, nu pot s'o facă decât călcând în picioare principiul respectului vieţii omeneşti, pe care ei singuri l-au trâmbiţat, în numele căruia ei se ridicaseră şi cu ajutorul căruia se justificau. Nu-i combatem noi oare pe toţi aceşti baroni şi generali tocmai fiindcă n'au pus nici un preţ pe vieţile omeneşti, cari n'au fost pentru ei decât un mijloc de a-şi ajunge scopurile de dominaţie?

Se spune, e adevărat, că tocmai în scop se vede diferenţa. Un scop înalt ar justifica mijlocul pe care scopurile josnice ale guvernanţilor l-ar face criminal. Totuşi scopul nu justifică orice mijloc, ci numai pe acel care se potriveşte cu acest scop. Un mijloc contrar scopului nu-i consfinţit de acesta. După cum existenţa nu poate fi apărată, sacrificând totodată ceia ce-i face senzul şi scopul, — tot aşa nu se poate lupta în numele principiilor, călcându-le. Intenţia cea bună poate fi o scuză pentru cei cari se servesc de mijloace rele, dar aceste mijloace sunt cu atât mai condamnabile, cu cât paguba pe care o pricinuesc e mai mare.

Nici scopul teroarei bolşeviste nu poate fi scutit de imputări. Datoria sa imediată e să menţină la putere aparatul de dominaţie militară şi biurocratică, pe care l-au creiat bolşevicii. Pentru a isbuti, ar trebui să se înceapă prin a se combate corupţia chiar în interiorul acestui aparat.

In *Pravda* din 1 april 1919, profesorul Dukelski a cerut ca bolşevismul şi instituţiile sale oficiale să fie curăţate de parveniţi, de bandiţi şi de aventurieri, cari s'au alipit de comunism pentru a-l exploata cu intenţii criminale. Lenin răspunse:

„Autorul scrisorii, cere ca să ne curăţăm partidul de aventurieri, şi de bandiţi — cerere întemeiată, pe care noi am emis-o de multă vreme şi pe care o realizăm. Noi *îi împuşcăm şi vom continua să-i împuşcăm*, pe bandiţi şi pe aventurieri. Dar pentru ca această curăţire, să meargă mai repede şi mai cu temei, avem nevoe de ajutorul intelectualilor sinceri, cari să nu facă parte din nici un partid".

Impuşcarea — asta a ajuns alfa şi omega înţelepciunii administrative a comuniştilor. Totuşi nu cere Lenin intelectualilor

www.dacoromanica.ro

să ajute la stârpirea acestor bandiți și aventurieri? Și în același timp el îi lipsește tocmai pe acești intelectuali de unicul mijloc cu ajutorul căruia ei ar putea s'o facă: *de libertatea presei.* Numai libertatea nemărginită a presei ar putea să-i înfrâneze pe acești bandiți și aventurieri cari, fatal, întovărășesc orice putere absolută și necontrolată și pe cari absența libertății presei îi face mai îndrăzneți.

Cu toate acestea, presa rusească se găsește exclusiv în mâinile acelorași instituții oficiale, în cari se cuibăresc aventurierii și bandiții. Și atunci ce garanții mai posedă Lenin că acești bandiți și aventurieri nu se strecoară în tribunalele revoluționare și 'n comisiile extraordinare și nu se slujesc de ele pentru a împușca pe „intelectualii sinceri, fără partid", cari ar putea să descopere taina?

Dar tocmai comisiile extraordinare pentru combaterea corupției au puterea cea mai absolută și nu-s supuse nici unui control, adică lucrează în condiții cari favorizează cel mai mult corupția. Tribunalul revoluționar din 1793 avea o putere arbitrară ne mai auzită. Garanțiile legale ale acuzaților erau neînsemnate. Dar cel puțin funcționa în văzul lumii, un oarecare control al actelor sale era deci cu putință. Comisiile extraordinare ale republicei sovietelor funcționează în taină, fără nici o garanție legală pentru acuzați. Nici nu-i absolut necesar să li se ia depoziția, — a martorilor și mai puțin. O simplă denunțare, o simplă bănuială îi de ajuns pentru a fi condamnați la moarte.

Această deplorabilă stare de lucruri luă așa de mari dimensiuni, în cât se luă hotărârea să fie îmbunătățită. Se hotărî ca comisiile să nu mai poată ordona execuții fără anchetă și fără verdict. Dar arbitrarul e așa de strâns legat de dictatură, în cât una nu poate fi suprimată fără cealaltă. Cea mai bună hotărâre e anulată, de îndată ce admite o excepție în caz de „complot vădit contra- revoluționar". Cu asta se dă frâu liber execuțiilor arbitrare. Și chiar dacă s'ar respectă litera hotărârii, ea nu-i ocrotește de cât pe tâlhari și pe bandiți, nu pe „intelectualii sinceri, etc", prin intervenția cărora s'ar curăți instituțiile oficiale. Dar chiar „curățirea", nu-i tot o „contra-revoluție"?

Cele mai mici manifestări de nemulțumire riscă să atragă aceleași pedepse ca și banditismul. Și acest risc nu-i de loc îndulcit de influențe contrarii, căci ele țin de un domeniu la care comuniștii onești și bandiții sunt deopotrivă de interesați. Și

www.dacoromanica.ro

unii şi alţii sunt de acord pentru a împiedeca orice critică a regimului sovietist; nu poate fi deci vorba de îndulcire.

Astfel, Comisia Extraordinară Panrusă pentru combaterea contra-revoluţiei şi a abuzurilor a declarat de curând:

„O serie de răscoale cari au isbucnit în ultimul timp dovedesc că laurii lui Krasnov nu-i lăsă să doarmă pe socialiştii-revoluţionari din stânga şi pe menşevici.

Toată activitatea lor tinde exclusiv la descompunerea armatei noastre (Briansk, Samara, Smolensk) la zădărnicirea industriei (Petrograd, Tula) a transporturilor şi a aprovizionării noastre (greva celor de la căile ferate).

Comisia extraordinară panrusă declară prin prezenta că *nu va face nici o deosebire* între gărzile albe ale trupelor lui Krasnov şi gărzile albe ale *menşevicilor şi socialiştilor-revoluţionari din stânga.*

Pedeapsa Comisiei extraordinare îi va atinge *cu aceiaşi asprime* şi pe unii şi pe alţii.

Socialiştii revoluţionari din stânga şi menşevicii arestaţi vor fi păstraţi ca ostateci, iar soarta lor va depinde de atitudinea partidelor lor. Iscălit: *Preşedintele Comisiei extraordinare panruse.*

F. Dzerjinski.

(Extras din „Izvestia" comitetului executiv central panrus, No. 59, din 1 Marte 1919).

Aşa dar, dacă se ivesc semne de descompunere în armată, dacă nemulţumirea creşte printre lucrătorii industriali şi cei dela căile ferate, — sunt închişi şefii socialiştilor ne-bolşevici, pentru a fi împuşcaţi la cel mai mic semn de opoziţie proletară. Doborârea proletariatului nemulţumit — acesta-i scopul sublim care trebue să sfinţească în Rusia un mijloc tot aşa de criminal ca şi asasinatele în massă. Acest mijloc nu poate schimba în succes eşecul economic al bolşevismului.

Singurul rezultat va fi că prăbuşirea bolşevismului are să fie întâmpinată de massele din Rusia, nu cum a fost întâmpinată de întregul proletariat socialist căderea celei de-a doua Comune din Paris, ci mai degrabă cum a fost căderea lui Robespierre, la 9 thermidor, de către întreaga Francie: ca o mântuire de o grea împilare, nu ca o înfrângere resimţită cu o adâncă durere.

g) Perspectivele Republicei sovietelor.

Guvernul lui Lenin e ameninţat de un 9 thermidor. Dar se poate întâmplà şi altfel. Istoria nu reîncepe. Un guvern care urmăreşte un scop inaccesibil poate să ajungă la două rezultate: sfârşeşte prin a fi răsturnat, dacă-şi menţine programul, şi cade cu el; poate să se întărească, dacă-şi modifică programul şi la sfârşit renunţă la el. In privinţa *operii*, rezultatu-i

www.dacoromanica.ro

acelaş în amândouă cazurile: falimentul. Dar pentru *personalităţile* părtaşe nu-i acelaş lucru, dacă-şi conservă puterea sau dacă, căzute din mărirea lor, ajung pe mâna duşmanilor furioşi.

Robespierre căzù la 9 thermidor. Dar nu toţi jacobinii avură aceiaşi soartă. Unii dintre ei s'au ridicat la o mare înălţime, adaptându-se cu înţelepciune împrejurărilor. Insuşi Napoleon simpatizase cu oamenii Teroarei şi fusese 'n prietenie cu cei doi fraţi Robespierre. Sora lor Maria spunea mai târziu:

„Bonaparte era un republican; voi spune chiar că era de partea Montagnarzilor... Admiraţia lui pentru fratele meu mai mare, prietenia lui pentru fratele meu cel mai mic şi poate şi simpatia pe care i-o inspirase nenorocirea mea, mi-au adus supt Consulat o pensie de 3600 de franci".

(Citat de J.—H. Rose, Napoleon I, Stuttgart, 1906, I-p. 50).

Nu numai indivizii, ci şi partide întregi pot să se schimbe şi să iasă cu sănătate dintr'o situaţie imposibilă, — ba chiar să devină puternice şi respectate. Nu-i cu neputinţă ca falimentul experienţelor comuniste în Rusia să transforme bolşevismul şi să-l menţie ca partid de guvernământ. Inceputul îi şi făcut. Ca nişte adevăraţi politiciani realişti, bolşevicii, în cursul dominaţiei lor, au desvoltat foarte mult arta de a se adapta împrejurărilor. Ei au fost la început apărătorii convinşi ai Adunării Naţionale, aleasă pe baza votului universal şi egal, şi au suprimat-o de îndată ce s'a pus deacurmezişul drumului lor. Au fost adversarii convinşi ai pedepsei cu moartea şi au exercitat o putere sângeroasă. După ce au renunţat la democratismul Statului, au fost adepţii înfocaţi ai democratismului în sânul proletariatului. Renunţă însă şi la el, ca să pună în loc dictatura personală. Au desfiinţat sistemul contractelor de muncă şi l-au introdus din nou. Şi-au luat însărcinarea, la începutul domniei lor, să distrugă aparatul biurocratic al vechiului Stat. Au pus un altul în loc. Au ajuns la putere distrugând disciplina în armată şi la urmă chiar armata. Au creiat o nouă armată sever disciplinată. Au voit să niveleze clasele şi au creiat noi distincţiuni între clase, o clasă inferioară proletariatului; din acesta au făcut o clasă privilegiată şi i-au suprapus o nouă clasă care posedă cele mai mari venituri şi cele mai mari privilegii. La ţară, au voit să-i îngenunche pe ţăranii bogaţi şi să nu dea drepturi politice decât ţăranilor săraci. Din nou însă le-au dat drepturi ţăranilor bogaţi. Au început printr'o expropriere nemiloasă a capitalului şi acum sunt dispuşi, pentru a căpătà ajutorul lor să dea pe

www.dacoromanica.ro

mâna capitaliştilor americani bogăţiile naturale din jumătate din Rusia şi să favorizeze în toate chipurile capitalul strein:

Corespondentul de război francez, Ludovic Naudeau, a publicat în „Temps" interviewul său cu Lenin în care acesta expune printre altele, următoarele intenţii favorabile faţă de capital:

„Noi recunoaştem cu sinceritate că trebue să plătim dobândă la împrumuturile făcute în afară şi, în lipsă de numerar, vom plăti cu grâu, petrol şi cu tot felul de materii prime cari, negreşit nu ne vor lipsi, de îndată ce vom putea lucra aproape normal"...

„Mai suntem hotărâţi, dacă vom cădea la învoială printr'o discuţie prealabilă, să acordăm concesii de păduri şi mine puterilor Antantei, numai cu condiţia ca principiile esenţiale ale Rusiei sovietiste, să fie respectate. Mai mult încă, vom consimţi chiar, fără plăcere, e adevărat, dar cu resemnare, — ca să cedăm părţi din teritoriul vechiului imperiu rus puterilor Antantei. Ştim că capitaliştii englezi, japonezi şi americani doresc din inimă astfel de cesiuni".

Intervievurile nu sunt nişte documente pe care poţi jură. Dar aceste intenţiuni ale Republicei sovietelor sunt întărite de multe alte mărturisiri, demne de încredere. Ele dau dovadă de un puternic simţ al realităţilor, dar mai înseamnă şi renunţarea la programul comunist, a cărei realizare se îndepărtează simţitor, din moment ce o bucată din Rusia e dată în arendă capitaliştilor streini pentru un răstimp de 80 de ani.

S'a isprăvit, deci, cu comunismul, ca mijloc de emancipare imediată a proletariatului rus; acum, rămâne numai de ştiut dacă guvernul lui Lenin va anunţă cu făţărnicie eşecul metodelor comuniste şi se va întări, sau dacă o forţă contrarevoluţionară nu va răsturna acest guvern, proclamându-l cu brutalitate falit.

Am fi preferat cea dintâi eventualitate — calea pe care bolşevismul s'ar întoarce conştient pe terenul evoluţionismului marxist, care ştie că nu se poate sări peste fazele normale ale desvoltării istorice. Ar fi calea cea mai puţin dureroasă şi cea mai de folos pentru proletariatul internaţional. Din nefericire, istoria lumii nu merge după dorinţele noastre.

Păcatul de moarte al bolşevismului e zdrobirea democraţiei printr'o putere dictatorială, care nu poate fi concepută decât ca un regim absolut de violenţă al unui individ sau a unei mici organizaţii solid clădită.

Cu dictatura-i ca şi cu războiul, şi cei cari, supt înrâurirea modei ruseşti, se joacă acum cu ideia de dictatură, fără ca s'o fi meditat de-a fir a păr, ar puteà să-şi dea seamă de ea, privind ce se petrece în Germania. Uşor poţi da naştere dicta-

www.dacoromanica.ro

turii, ca şi războiului, din moment ce ai în mână puterea Statului; dar odată ce apuci pe această cale, nu poţi s'o sfârşeşti nici cu una nici cu celălalt, după voe. Te găseşti în dilema: să învingi sau s'o sfârşeşti cu o catastrofă.

Rusia are absolută nevoe de ajutorul capitalului strein. Republica sovietelor nu-l va puteà obţine fără Adunarea Naţională şi libertatea presei. Nu pentru că capitaliştii ar fi nişte idealişti democratici. Ei n'au şovăit să împrumute miliarde ţarismului. Dar în afaceri n'au nici o încredere într'un guvern revoluţionar, — se îndoesc de statornicia lui, din moment ce nu-i criticat în presă şi, în chip vădit, n'are la spate majoritatea populaţiei.

Guvernul sovietist va voi oare şi va şti să acorde libertatea presei şi să convoace o Constituantă?

Mulţi bolşevici afirmă că nu s'ar teme nici de una nici de cealaltă. Dar atunci de ce nu consimt? Pentru ce dispreţuesc un mijloc pe care dacă l-ar întrebuinţa, şi-ar sporì enorm forţa morală şi încrederea? In prefaţa la „Programul Comuniştilor" al lui Bukharin, pe care am citat-o dejà, se spune:

„După Kautsky şi C-ie, o revoluţie are dreptul să-şi dicteze burgheziei voinţa,—dar în acelaş timp trebue să-i dea şi aceştia putinţa să-şi arate dorinţele cu ajutorul libertăţii presei şi a unei adunări constituante. Această revendicare spirituală a unui postulant de meserie, care nu se sinchiseşte să capete dreptate după ce dă petiţia în mâna cui trebue, *ar puteà, in abstracto, să fie realizată fără ca revoluţia să păgubească.* Dar o revoluţie e tocmai un războiu civil şi clasele cari luptă cu tunuri şi mitraliere, n'au ce face cu un duel de elocvenţă a la Homer. *Revoluţia nu discută cu duşmanii, îi sfărâmă: contra-revoluţia face la fel* şi amândouă vor şti să înlăture învinuirea, că n'au ţinut seamă de ordinea de zi a Reichstagului german". (p. 23).

Această justificare a celor mai sângeroase infamii, în cari intră şi infamiile contra-revoluţiei, dacă o comparăm cu ceiace spune autorul despre revoluţie ceva mai sus (p. XVIII), e cu atât mai impresionantă:

„Revoluţia socialistă e un lung proces care începe cu detronarea clasei capitaliste şi nu sfârşeşte decât după ce transformă regimul capitalist într'o comunitate muncitorească. Acest proces va necesità în fiecare ţară cel puţin durata unei generaţii şi acest răstimp e tocmai perioada dictaturii proletariatului, perioadă în care proletariatul va continua să răstoarne clasa capitalistă cu o mână, iar cealaltă mână îi va rămâne liberă pentru reconstrucţia socialistă".

Deci revoluţia-i tot una cu războiul civil, un războiu fără cruţare, în care un partid îl sfărâmă pe celălalt, deşi fără

www.dacoromanica.ro

victorie durabilă, fiindcă acest plăcut proces „necesită cel puţin durata unei generaţii".

Un oribil războiu civil făcut cu mitraliere şi gaze asfixiante, care trebue să pustiiască o ţară mult mai cumplit de cum a făcut odinioară războiul de Treizeci de ani, care prăpădeşte norodul, care-şi accentuiază brutalitatea până la o barbarie sălbatecă şi sleieşte cu desăvârşire isvoarele producţiei, — acesta ar fi drumul spre „elabararea formelor de existenţă superioară", drumul socialismului!

Această concepţie „spirituală" a revoluţiei sociale, negreşit că nu aparţine unui „postulant de meserie", ci unui revoluţionar chemat, în ochii căruia insurecţia-i tot una cu revoluţia şi a căruia viaţă nu mai are nici un Dumnezeu, dacă revoluţia îmbracă formele democraţiei, nu ale războiului civil.

Totuşi un lucru e sigur: nu-s decât aceste două posibilităţi: democraţia sau războiul civil. Cel care renunţă la una, trebue să fie gata pentru cealaltă. Dictatura isbuteşte mai bine când găseşte o populaţie lipsită de ocupaţie şi amorţită, — cel mai prost material omenesc pentru construirea unei societăţi socialiste. Cum n'avem decât această alternativă: democraţie sau războiu civil, eu conchid că dacă socialismul nu-i încă cu putinţă pe baze democratice, dacă majoritatea populaţiei îi e potrivnică, — asta însemnă că nu i-a venit încă ceasul; în timp ce bolşevismul crede că socialismul ar trebui să fie impus, peste tot, majorităţii de către o minoritate şi că asta n'ar fi cu putinţă decât prin dictatură şi războiu civil.

Bolşevismul simte că n'are de partea lui decât minoritatea poporului, — ceia ce explică de ce se opune cu atâta încăpăţânare democraţiei, afirmând în acelaş timp că ea n'ar putea „păgubi revoluţiei".

Dacă ar fi crezut că are la spate majoritatea, n'ar fi avut nevoe să renunţe la democraţie, chiar dacă ar considera lupta cu tunurile şi mitralierile ca singura cu adevărat revoluţionară. Insăşi această luptă le-ar fi fost mai uşoară, cum le-a fost Parisienilor revoluţionari din 1793 ,dacă ar fi avut la spate o Convenţie revoluţionară.

Bolşevicii n'ar avea majoritatea. Când ajunseră la guvern erau în culmea puterii asupra masselor, soldaţilor şi a unei mari părţi din ţărănime. Şi totuşi, nici atunci nu cutezară să apeleze la votul universal. In loc de a proroga Constituanta şi de a decreta noi alegeri, ei au disolvat-o.

De atunci, duşmănia împotriva bolşevismului a crescut din zi în zi, şi în aceiaşi măsură creştea mânia adepţilor săi îm-

www.dacoromanica.ro

potriva întregei prese ne oficiale, după cum o dovedesc excluderea opoziției socialiste din soviete și introducerea teroarei.

In aceste condiții, abia de-i cu putință stabilirea unei dictaturi, pentru a revenì treptat-treptat la democrație. Până acum ,toate încercările de soiul acesta repede au fost zădărnicite. Pentru a se menține, bolșevicii sunt gata să acorde toate concesiile posibile *biurocrației*, *militarismului*, *capitalismului*. Dar o concesie făcută *democrației* li se pare o sinucidere. Totuși numai așa s'ar pune capăt războiului civil și s'ar îndrumà Rusia pe calea unei îmbunătățiri economice și a unei evoluții fructoase, spre forme de existență superioare.

Lipsa de democrație e ruina Rusiei. Democrația e ruina bolșevismului. Sfârșitul se vede. N'are să fie exact cum a fost 9 thermidor, dar cred că nici mare deosebire n'are să fie.

h) Perspectivele revoluției mondiale.

Nici bolșevicii nu prea cred în victoria lor finală. Totuși ei își pun toată nădejdea într'o ancoră de salvare. Dacă Rusia încetează de a mai fi poporul ales al revoluției, *revoluția mondială* va trebui să fie Messia care va mântui poporul rus.

Dar oare ce-i aceia revoluție mondială? O putem concepe în două chipuri. Pe deoparte, supt acest nume se poate înțelege un avânt al ideii socialiste în lumea întreagă, întovărășit de o întărire simultană a proletariatului și de un antagonism de clase mereu crescând, — un avânt care, în lumea întreagă, să facă din socialism forța motrice, care va determina din ce în ce mai mult viața tuturor Statelor. Pe de altă parte, revoluția mondială poate fi înțeleasă ca o tulburare a lumii, în înțelesul bolșevist: cucerirea puterii politice de către proletariat în toate Statele mari — cucerire foarte apropiată, fiindcă alminteri această Revoluție nu va mai putea mântui Republica sovietelor rusești, — introducerea regimului sovietist integral, suprimarea tuturor drepturilor politice pentru elementele necomuniste, dictatura partidului comunist, deslănțuirea războaelor civile, timp de-o generație.

In acest scop, se face o propagandă activă. Ea nu va isbuti să provoace o revoluție mondială în înțelesul bolșevist. Totuși, dacă ar putea câștiga o influență reală în Europa occidentală, ea ar putea serios să iuțească revoluția mondială în celălalt înțeles al cuvântului.

Căci sarcina principală a apostolilor revoluției mondiale în

www.dacoromanica.ro

înţelesul rusesc, e să deslănţue o luptă fratricidă între proletari. Născut dela început dintro sciziune a partidului, ajuns la putere prin luptă împotirva celorlalte partide socialiste din ţara lui, — bolşevismul caută să se menţie în Rusia cu ajutorul războiului civil, din care face un războiu fratricid.

Ca mijloc suprem pentru păstrarea puterii, caută, în plus, să bage vrajba în toate celelalte partide socialiste cari au rămas încă unite — în măsura în care ei n'au o majoritate bolşevistă. Acesta-i rolul celei de-a „treia Internaţionale". Prin acest mijloc caută ea să aducă revoluţia mondială. Asta nu-i o pornire, o răutate, ci esenţa însăşi a bolşevismului, care-i duşmanul „formelor superioare de viaţă", „pregătite" deiă în Europa Occidentală.

In Europa occidentală, democraţia nu-i de ieri, de alaltăeri, — ca în Rusia, — ci a fost cucerită printr'o serie de revoluţii, prin lupte de veacuri, s'a amestecat chiar cu sângele maselor. E cu desăvârşire imposibil să privezi de drepturi politice clase întregi sociale. In Franţa ţăranul e o putere care nu poate fi disprețuită şi care veghează cu inima strânsă asupra proprietăţii private. Tot aşà şi burghezia, în Franţa şi mai mult încă în Anglia, e o clasă obicinuită cu lupta. Negreşit, proletariatul e mai slab în Rusia decât în Europa Occidentală, dar şi mai slabă-i burghezia Imperiului rus.

Acolo, cum îi de alminteri în toate ţările cu o puternică autocraţie militară, burghezia a fost crescută în teamă slugarnică faţă de Stat şi într'o încredere oarbă în protecţia lui. De aceia-i aşa de jalnic liberalismul acestor ţări. Prăbuşirea puterii Statului, dărâmarea cetăţuii militare, trecerea puterii Statului în mânile proletariatului, au înspăimântat aşà de tare burghezia, neobicinuită să poarte singură o luptă politică energică, încât ea se prăbuşi cu totul şi, fără împotrivire, lăsă terenul în mânile duşmanului.

In Europa occidentală, clasele de jos, printr'o luptă de mai multe veacuri şi-au făcut şi propria lor educaţie şi educaţia claselor de sus. Acestea au învăţat să respecte proletariatul şi s'au perfecţionat în arta de a-i prevenì atacurile prin concesii, evitând astfel catastrofele. Iar în ţările anglo-saxone, burghezia de multă vreme a învăţat să iasă din încurcătură, fără o puternică armată permanentă, şi a mai învăţat, şi faţă de Stat şi faţă de proletariat, să nu se încreadă de cât în propriile sale forţe şi nu se lasă uşor doborâtă la pământ când o ameninţă vreo primejdie.

Ţările acestea au ieşit victorioase din războiu. Războiul nu le-a corupt şi descompus armatele, cum s'a întâmplat cu pute-

www.dacoromanica.ro

rile centrale şi cu Rusia. In Europa Orientală, în momentul disoluţiei armatei, soldaţii, din orice clasă socială, deveniră elementele tulburării. Forţa lor puternică poate grăbì revoluţia, dar poate lucrà şi în aşa chip ca factori revoluţionari prea slabi să ajungă la putere şi să se găsească în faţa unor probleme, peste puterile lor. Asemenea forţă nu există în ţările învingătorilor. Acolo socialismul nu va cuceri puterea decât când va fi destul de puternic pentru a câştigà, în cadrele democraţiei, supremaţia asupra celorlalte partide; el n'are deci nici un motiv de a se lepădà de democraţie; tocmai elementele superioare vor fi acelea cari nu vor consimţì să înlocuiască democraţia prin dictatură, care, de fapt, duce totdeauna la o dictatură personală.

E adevărat că printre socialiştii francezi simpatiile bolşeviste sunt foarte puternice în acest moment*). Dar ele provin numai dintr'o opoziţie foarte justificată, făcută tuturor încercărilor propriului lor guvern capitalist, care vrea să răstoarne cu forţa guvernul socialist dintr'o ţară streină. Unii mai cred că metodele bolşeviste s'ar potrivì Rusiei, dar nu caută să introducă aceleaşi metode în Franţa. Pe de altă parte, tradiţiile insurecţioniste ale lui Blanqui şi cele antiparlamentare ale lui Proudhon n'au dispărut încă cu totul; aceste două elemente adverse, amestecate curios cu sindicalismul, au renăscut iarăşi. Pe ele se poate prinde bolşevismul.

Dar e cu desăvârşire imposibil ca el să câştige tot proletariatul din Franţa şi mai ales pe cel din Anglia şi America. In aceste ţări, progresul bolşevismului ar putea numai să despartă proletariatul şi tocmai într'un moment în care el are de dat mari lupte decisive, din care nu poate ieşì victorios decât dacă ajunge la cea mai mare unitate. Aşa că, propaganda bolşevistă pentru revoluţia mondială, după cum am mai spus-o, nu poate să facă să isbucnească această revoluţie care, în realitate, se pregăteşte. Propaganda bolşevistă nu poate de cât s'o compromită.

Incă de pe acum, comunismul, cu tendinţele lui de sciziune, primejdueşte revoluţia în Germania. Inainte de războiu, socialdemocraţia germană erà partidul socialist cel mai tare din lume. Strâns unită pe terenul unei singure concepţii sociale, erà pe punctul de a câştigà majoritatea populaţiei, pentrucă isbutise să câştige pe lucrătorul catolic care urmase drapelul centrului. Din moment ce aveà majoritatea de partea ei, lupta

*) De sigur, în vara anului 1919, când a scris autorul cartea. De atunci lucrurile s'au schimbat mult.

www.dacoromanica.ro

pentru democrație, mai ales lupta electorală în Prusia, se schimbă într'o luptă pentru puterea politică. Odată cu victoria, puterea politică ar fi dat cele mai frumoase fructe, dacă ținem seama de bogățiile sporite și îngrămădite de capitalismul german, cari îngăduiau să se îmbunătățească simțitor și cât mai repede situația masselor.

Războiul mondial a făcut tabula rasa cu aceste bogății. Pacea găsește Germania într'o situație desperată care înlătură pentru moment posibilitatea unui trai mai bun pentru masse, oricare ar fi forma de producție care va învinge. Dar același război mondial aducând prăbușirea și disoluția armatei, a făcut ca social-democrația să ajungă la putere nu prin sporirea propriei sale puteri, ci prin falimentul adversarilor săi, și într'un moment în care ea însăși era simțitor slăbită prin diviziunea pe care războiul mondial o produsese în rândurile ei.

Dacă social-democrația voia să se afirme ca partid de guvernământ, trebuia numai decât să se unească. Ar fi fost cu atât mai mult de așteptat această unire, cerută de moment, cu cât cauza diviziunii — atitudinea față de război — dispăruse odată cu războiul.

Din nenorocire, dela întronarea Republicei sovietelor, propaganda bolșevistă introdusese în cercurile socialiste din Germania un nou punct de neînțelegere. Această propagandă voia ca partidul nostru să renunțe le revendicările esențiale ale democrației, pentru a face din dictatura sovietelor muncitorești o formă de Stat. Ca să se mascheze faptul că se părăsea în chipul acesta o revendicare inseparabilă de însăși esența partidului nostru, bolșevicii nu se mai numiră social-democrați. Ei își luară numele de comuniști, după cât se pare pentru a reveni astfel la adevăratul marxism, expus în manifestul comunist. Ei uitau că Marx și Engels, după ce scriseseră către sfârșitul anului 1847 acest manifest, publicară câtevă luni mai târziu „Noua Gazetă a Rinului" *(Neue Rheinische Zeitung)*, intitulată și „Organ al Democrației". Asta dovedește cât de puțin opusă era în ochii lor democrația comunismului.

Opunându-se democrației dictatura, s'a născut în Germania, alături de cele două partide socialiste pe care le găsise revoluția, un al treilea partid, cel al comuniștilor; faptul acesta a introdus în politica celor două partide în ființă vrajba și nesiguranța; el a deslănțuit la independenți puternice tendințe bolșeviste și la o parte din socialiștii din dreapta o reacțiune împotriva acestor tendințe. Această reacțiune la rândul său, a mers prea departe ,până la o apropiere de partidele

www.dacoromanica.ro

burgheze, de care socialiştii majoritari se apropiaseră deja într'o oarecare măsură prin politica lor de uniune sacră în timpul războiului. Revoluţia din 9 noembrie pusese capăt acestei coaliţii cu burghezia, pentru a face loc unei conlucrări cu independenţii. Din nefericire asta n'a ţinut multă vreme.

Tot aşa de puţin ca şi în Europa Occidentală, în Germania cuvântul de ordine: dictatura, nu poate aduce o adevărată dictatură trainică, activă, creatoare, care să se întindă asupra întregei ţări. Populaţia e prea înaintată pentru asta. Toate încercările elementelor proletare izolate de a întrona dictatura, nu pot obţine decât un succes trecător şi local, iar ca rezultat general: agravarea ruinei politice şi economice a Statului şi tendinţe spre o dictatură militară contra-revoluţionară.

Dar nici aceasta nu poate ajunge la o putere durabilă şi generală. Impotriva lucrătorilor, Germania nu mai poate fi guvernată cum se cade. Ingrămădirea soldaţilor lui Noske la Berlin, înverşunarea lor crudă la München, nu dovedesc forţa dictatorială a guvernului, ci neputinţa sa în faţa spiritelor pe cari le-a invocat şi cari, la rândul lor, sunt destul de puternice pentru a făptui acte de crudă răzbunare, dar nu pentru a guverna Statul numai prin ele însile.

Tendinţele spre dictatura stângă sau dreaptă pot duce nu la o adevărată dictatură, ci la anarhie şi la ruină complectă,— iar acestea, când toată producţia e oprită şi toate mijloacele de existenţă sleite, ne impun canibalismul ca „formă superioară de viaţă", elaborată pe această cale.

Şi chiar înainte de a ajunge aşa de departe, toate încercările de a introduce dictatura pot da naştere, printre alte urmări, la o înăsprire şi o brutalitate mai mare a luptelor politice şi economice, pot sporì numărul victimelor şi face imposibilă orice acţiune creatoare şi pozitivă. Aceasta se potriveşte tot aşà de bine regimului sângeros al lui Noske ca şi dictaturii sovietelor.

In acest moment se predică o dictatură care ar fi de scurtă durată şi s'ar exercità fără violenţe. E cea mai primejdioasă iluzie. Intr'o ţară în care toate clasele s'au trezit deja la viaţa politică activă, nici un partid dornic de a exercità dictatura nu s'ar puteà lipsì de violenţă. Oricât de împăciuitoare i-ar fi intenţiile, oricât de mare i-ar fi dorinţa de a întrebuinţà dictatura numai în scopul de a căpătà forţa necesară pentru o operă pozitivă, — de îndată ce un partid va inaugura regimul dictaturii, din toate atributele nu-i va rămâne altceva nimic decât violenţa.

www.dacoromanica.ro

Numai democrația, în acest moment desconsiderată teoretic de stânga și practic de dreapta socialistă, oferă mijlocul prin care să se înlăture violența și să se ajungă la o muncă liniștită și pozitivă. Singură Adunarea Națională nu-i încă democrația. Dar e sigur că nici o democrație nu-i cu putință, fără o reprezentanță populară, ieșită din vot universal și egal. Singura instituție care astăzi mai poate, într'o oarecare măsură să mântue Statul, nu-i nici Sfaturile muncitorești, nici un guvern dictatorial, ci o Adunare Națională care să reprezinte toate părțile țării.

Negreșit, actuala Constituantă germană are o înfățișare puțin îmbucurătoare, dar oare cine i-a ales majoritatea? Nu populația „laborioasă", aceiași care va trebui să aleagă sfaturile muncitorești, dacă sistemul acestora va triumfa? Scaunele social-democrației independente nu formează nici o zecime din Adunarea Națională. Totuși, clasele muncitoare alcătuesc nouă zecimi din nație.

Sfaturile muncitorești, numai dacă reprezintă exclusiv pe lucrătorii salariați din marea industrie, au o înfățișare esențial diferită de Adunarea Națională. Ca atare, ele pot forma un element de progres în politică și sunt indispensabile pentru socializare, — dar nu pot, ele singure, să înlocuiască Adunarea Națională. Cu cât se lărgește sistemul sfaturilor trecând dincolo de rândurile lucrătorilor din marea industrie, cu cât se întinde asupra întregei populații muncitoare, cu atât organul său central trebue să se apropie, prin însăși esența lui, de Adunarea Națională, fără ca totuși majoritatea sa să aibă autoritatea pe care o are majoritatea Adunării Naționale prin faptul că reprezintă, după cum știe toată lumea, majoritatea nației.

Nimic mai greșit decât afirmația — cuprinsă și ea în teza adoptată de recentul congres al Internaționalei a treia din Moscova că parlamentarismul și democrația ar fi prin esența lor instituții „burgheze". Ele sunt niște forme al căror cuprins poate fi foarte felurit, după structura și diferențierea poporului. Dacă, într'un parlament, partidele burgheze au superioritatea, parlamentarismul e „burghez". Dacă aceste partide nu valorează nimic, atunci nici parlamentarismul lor n'are nici o valoare. Dar toate aceste se schimbă radical din moment ce parlamentul posedă o majoritate socialistă.

Însă, ni se spune, asta nu-i cu putință chiar cu votul cel mai liber și mai secret, căci capitaliștii stăpânesc presa și-i cumpără pe lucrători. Dar dacă li-i cu putință să-i cumpere pe

www.dacoromanica.ro

lucrători chiar după o revoluție ca aceia pe care am avut-o, ei vor ști tot așa de bine să exercite o presiune asupra alegătorilor sovietelor.

A afirma că chiar cu votul universal cel mai liber și secret și cu o preponderență a lucrătorilor salariați în populație, li-ar fi imposibil socialiștilor să obțină majoritatea într'un parlament, din pricina influenții pe care puterea financiară a capitaliștilor o exercită asupra proletarilor, — înseamnă să-i consideri pe aceștia ca pe o bandă păcătoasă și lașă de ignoranți, înseamnă să proclami falimentul cauzei proletare. Dacă proletariatul cu adevărat ar fi în așă grad demn de dispreț, nici o instituție, ori cât de bine orânduită ar fi, n'ar puteà să-i asigure victoria, din pricina neputinței sale intelectuale și morale.

Dacă actuala Adunare Națională germană are un caracter burghez, vina cea mare-i a propagandei bolșeviste, care a semănat mai dinainte neîncrederea față de această Adunare în massele largi muncitorești și chiar printre independenți, care a micșorat interesul masselor pentru aceste alegeri și care, pe de altă parte, a îndepărtat, pentru a le pune supt călcâiul burghez, anumite cercuri muncitorești, catolice mai ales, care erau pe punctul de a scăpa de piedicile burgheze.

Neapărat, actuala Adunare Națională germană nu va puteà însănătoșî nimic. Dar procesul însănătoșirii e stăvilit, nu stimulat, când lupta împotriva Adunării se transformă într'o luptă împotriva democrației, a votului universal, a ideii unei Adunări Naționale, în general. In chipul acesta, lupta nu se poate concentra în unicul punct de unde ar puteà veni vindecarea: alegerea unei Adunări Naționale, în care majoritatea ar aparține reprezentanților proletariatului, hotărâți, în măsura în care ar fi cu putință imediat, să înceapă cu energie socializarea și să înfăptuiască, fără rezerve, democratizarea, abia schițată, a Germaniei și în special a administrației sale.

Acesta ar fi trebuit să fie programul oricărui guvern pur socialist, ajuns la putere. Un astfel de program ar fi câștigat și massele lucrătorilor catolici, ba chiar cercuri largi burgheze, care ar vedeà în el un mijloc cu ajutorul căruia să înceteze războiul civil dintre diferitele tendințî dictatoriale, ce se luptă în Republică.

Când comuniștii afirmă că democrația ar fi o metodă de dominație *burgheză*, trebue să li se răspundă că ceia ce opun ei democrației, dictatura, duce drept la metoda dreptului *anterior ordinei burgheze*,—dreptul celui mai tare. Democrația

www.dacoromanica.ro

cu votul său universal şi egal nu-i de loc o caracteristică a dominaţiei burgheze. Aceasta, în cursul perioadei sale revoluţionare, întrodusese, nu votul egal, ci votul cenzitar, — cum a fost în Franţa, în Anglia, în Belgia, etc. Numai prin lungi şi penibile lupte a cucerit proletariatul votul universal şi egal. Acest fapt e foarte limpede, dar comuniştii şi prietenii lor pare că l-au uitat de tot. Democraţia cu votul său universal şi egal e mijlocul prin care lupta de clase se transformă dintr'o luptă cu pumnii într'o luptă de idei, din care o clasă nu poate eşi victorioasă, decât dacă şi-a întrecut adversarul pe terenul moral şi intelectual. Democraţia e singura metodă cu ajutorul căreia pot fi elaborate aceste „forme superioare de viaţă", cari alcătuesc socialismul, pentru un om cultivat.

Dictatura nu duce decât la socialismul numit, „asiatic". Pe nedrept, de alminteri, căci Asia a dat naştere unui Confucius şi unui Buda. Ar putea fi numit mai degrabă „socialism tătar".

Făcând abstracţie de grozavele urmări ale războiului mondial — principalele cauze — neînsemnatul câştig pe care clasa muncitoare din Germania l-a avut de pe urma victoriei sale şi faptul că s'a folosit aşă de puţin de democraţie pentru desrobirea sa, se explică prin acţiunea de învrăjbire şi disolvare a comuniştilor, cari risipesc forţele proletariatului în aventuri fără de folos. Cu mult mai bune sunt perspectivele socialiste ale democraţiei în Europa Occidentală şi în America.

Aceste puteri, mai ales ţările anglo-saxone, ies din războiul mondial mai puţin slăbite din punct de vedere economic. Orice succes, orice cucerire a proletariatului de acolo trebue să-i aducă acestuia o îmbunătăţire imediată a situaţiei, trebue să elaboreze „forme superioare de viaţă".

Dar, în acelaş timp, lupta proletariatului împotriva lumii burgheze trebue să ia forme mai intense de cum erau înainte de războiu.

Perioada de exaltare patriotică, născută de războiu şi apoi de victorie, se apropie de sfârşit. Schimbarea a şi început şi va progresa cu o iuţeală neînfrânată, după stabilirea păcii, care, ori cât s'ar cere dela învinşi, nu va puteà îndulci în mod simţitor sacrificiile învingătorilor. Pe de altă parte, interesul, absorbit până acum de politica externă, se va aţintì din nou asupra problemelor de politică internă.

Opoziţia proletariatului va lua forme cu atât mai energice cu cât conştiinţa forţelor sale a sporit mult pretutindeni. In

www.dacoromanica.ro

această privință, revoluția germană și, mai mult încă, revoluția rusească, au produs o acțiune incendiară în cel mai înalt grad.

Orice s'ar crede despre metodele bolșeviste, faptul că într'un mare stat un guvern proletar a putut nu numai să ajungă la putere, ci și să se mențină de aproape doi ani* și în condițiile cele mai grele, însuflețește într'un chip deosebit sentimentul de forță la proletarii din toate țările. Prin aceasta bolșevicii au contribuit mult la adevărata revoluție mondială, — mult mai mult decât prin agenții lor, cari au avut mai degrabă o influență nefastă asupra cauzei proletare.

Proletariatul din lumea întreagă se mișcă și presiunea sa internațională va ajunge destul de tare pentru ca, de acum înainte, orice progres economic să se înfăptuiască într'un senz, nu capitalist, ci socialist.

Astfel, războiul mondial va inaugura o epocă care va fi *sfârșitul evoluției capitaliste și începutul unei evoluții socialiste*. Nu dintr'o singură săritură vom trece din lumea capitalistă în cea socialistă. Socialismul nu-i un mecanism pe care-l poți construi după un plan preconceput și care, odată pus în mișcare, să meargă după aceia totdeauna în acelaș chip: e un proces de cooperare socială, care-și are legile sale definite, ca orice acțiune socială, dar care poate, în limitele acestor legi, să iă formele cele mai diferite și să o ia pe un drum pe care n'am puteà să-l prevedem astăzi.

Și astăzi, n'avem de „introdus, prin hotărâre populară, utopii fabricate de-a gata". Ceia ce se petrece acum, e „deslănțuirea elementelor" cari vor înfăptuì începutul evoluției socialiste. Dacă asta 'nseamnă revoluție mondială, pentru că se petrece în lumea întreagă, atunci ne găsim în fața revoluției mondiale. Dar ea se va înfăptuì, nu pe calea dictaturii, nici cu tunuri și mitraliere, nici prin distrugerea adversarilor politici și sociali, — ci prin democrație și omenie. Numai așa vom ajunge la formele superioare de viață a căror elaborare constitue datoria istorică a proletariatului.

---

*) In 1919.

www.dacoromanica.ro

CONȚINUTUL

		Pagina
	Introducere	3
	Precuvântare	7
I.	**Revoluția și Teroarea**	9
II.	**Parisul**	11
III.	**Marea Revoluție**	18
IV.	**Prima Comună din Paris**	23
	a) Proletariatul Parisului și mijloacele sale de luptă	23
	b) Cauzele Teroarei	26
	c) Insuccesul Teroarei	31
V.	**Tradiția Teroarei**	39
VI.	**A doua Comună din Paris**	46
	a) Originea Comunei	46
	b) Sfatul lucrătorilor și Comitetul Central	56
	c) Iacobinii și Comuna	61
	d) Internaționaliștii în Comună	64
	e) Socialismul Comunei	73
	f) Centralism și Federalism	80
	g) Ideia teroristă în Comună	87
VII.	**Indulcirea moravurilor**	94
	a) Bestialitate și omenie	94
	b) Cele două tendințe	98
	c) Acte sângeroase și Teroare	103
	d) Indulcirea moravurilor în veacul al XIX	107
	e) Influențele războiului	113
VIII.	**Comuniștii la lucru**	110
	a) Expropriere și organizare	120
	b) Maturitatea proletariatului	130
	c) Dictatura	136
	d) Corupția	140
	e) Evoluția bolșevismului	147
	f) Teroarea	153
	g) Perspectivele Republicei sovietelor	157
	h) Perspectivele revoluției mondiale	162

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro